

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ - СКОПЈЕ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ - СКОПЈЕ
ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЈА НА УМЕТНОСТ И АРХЕОЛОГИЈА

***„МОНЕТИТЕ И НИВНАТА ЦИРКУЛАЦИЈА
НА ТЕРИТОРИЈАТА НА Р. МАКЕДОНИЈА
ВО РИМСКИОТ РЕПУБЛИКАНСКИ ПЕРИОД“***

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

Кандидат: м-р Перо Јосифовски

Ментор: акад. Вера Битракова Грозданова

СОДРЖИНА

ВОВЕД

- Цели и предмет на истражување
- Географски и хронолошки граници

1. МАКЕДОНИЈА ОД 168 ГОД. ПР.Н.Е. ДО 27 ГОД. ПР.Н.Е. (историски осврт) 8

- 1.1 Македонија и односите со Рим (пред 168 год. пр.н.е.)
- 1.2 Македонија римски протекторат (168-148/6 год. пр.н.е.)
- 1.3 Македонија римска провинција (од 148-148/6 год. пр.н.е. до 31/27 год. пр.н.е.)

2. МОНЕТИ И МОНЕТОКОВАЊЕ ОД 168 ДО 27 ГОД. ПР.Н.Е.

2.1 МОНЕТОКОВАЊЕТО ПРЕД 168 ГОД. ПР.Н.Е. (Филип V и Персеј) 15

- 2.1.1 Монетоковање за време на кралот Филип V
- 2.1.2 Монетоковање за време на кралот Персеј
- 2.1.3 Монетоковање во име Македонија/Македонците, на областите и градовите (за време на Филип V и Персеј)
- 2.1.4 Наоди на монети на Филип V и Персеј во Р. Македонија
- 2.1.5 Наоди на монети на автономните области и градови од времето на Филип V Персеј
- 2.1.6 Коментар и белешки кон поглавје 2.1

2.2 МАКЕДОНИЈА ПОД РИМСКИ ПРОТЕКТОРАТ (168-148/6 год. пр.н.е.) 42

- 2.2.1 Монетоковање на квесторите Г. Публилиј и Л. Фулкиниј
- 2.2.2 Наоди и циркулација на монети на Г. Публилиј и Л. Фулкиниј во Р. Македонија
- 2.2.3 Автономно бронзено издание на Македонија/Македонците (166-165 год. пр.н.е.)
- 2.2.4 Наоди и циркулација на монети од автономното бронзено издание во Р. Македонија
- 2.2.5 Монетоковање на областите/меридите
- 2.2.6 Наоди и циркулација на монети на областите/меридите во Р. Македонија
- 2.2.7 Резиме и коментар кон поглавје 2.2

2.3 МАКЕДОНИЈА РИМСКА ПРОВИНЦИЈА (148/6 год. пр.н.е. - 27 год. пр.н.е.) 77

- 2.3.1 Монети атрибуирани на Филип VI Андриск
- 2.3.2 Монетоковање со натпис ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ и LEG ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ
- 2.3.3 Монетоковање во името на Ајсила и Сура и CAE•PR
- 2.3.4 Наоди и циркулација на монети на квесторот Ајсила во Р. Македонија
- 2.3.5 Монетоковање на градовите Амфипол, Пела и Тесалоника (За време на римскиот протекторат и за време на провинцијата (до 27 год. пр.н.е.)

- 2.3.6 Наоди и циркулација на монети на градовите Амфипол, Пела и Тесалоника во Р. Македонија
- 2.3.7 Наоди и циркулација на бронзени монети имитации од II-I век пр.н.е. во Р. Македонија
- 2.3.8 Резиме и коментар кон поглавје 2.3

3. ИЗДАНИЈА НА ДРУГИ ГРАДОВИ (НАОДИ ВО Р. МАКЕДОНИЈА) 110

- 3.1. Наоди и циркулација на монети изданија на други градови во Р. Македонија
 - 3.1.1 Аполонија и Дирахион
 - 3.1.2 Атина, „Нов стил“
 - 3.1.3 Тасос
 - 3.1.4 Истиаја (на о. Евбеја)
 - 3.1.5 Разни „случајни“ монети
- 3.2 . Резиме и коментар кон поглавје 3.

4. РИМСКИ РЕПУБЛИКАНСКИ МОНЕТИ (НАОДИ И ЦИРКУЛАЦИЈА НА ТЕРИТОРИЈАТА НА Р. МАКЕДОНИЈА 133

- 4.1 Римските републикански пари
- 4.2 Наоди и циркулација на римски републикански монети во Р. Македонија
- 4.3 Резиме и коментар кон поглавје 4

5. ЗАКЛУЧОЦИ (завршно резиме и коментар на истражувањето) 143

6. К АТАЛОГ 156

6.1 кратенки во каталогот

6.2 МАКЕДОНИЈА - РИМСКИ ПРОТЕКТОРАТ (168-148/6 год. пр.н.е.)

- 6.2.1 Гај Публилиј, квестор
- 6.2.2 Лукиј Фулкиниј, квестор
- 6.2.3 Автономно бронзено издание на Македонија/Македонците (166-165 год. пр.н.е.)

6.3 ИЗДАНИЈА НА ОБЛАСТИТЕ (МЕРИДИ)

- 6.3.1 Прва македонска област (I Мерида)
- 6.3.2 Остави (со монети на Прва македонска област)
- 6.3.3 Четврта македонска област (IV Мерида)

6.4 МАКЕДОНИЈА - РИМСКА ПРОВИНЦИЈА (по 148/6 год. пр.н.е.)

- 6.4.1 Ајсила, квестор
- 6.4.2 Остави (со монети на квесторот Ајсила)

6.5. ИЗДАНИИЈА НА МАКЕДОНСКИТЕ ГРАДОВИ

- 6.5.1 Амфипол
- 6.5.2 Пела
- 6.5.3 Тесалоника

6.6 ИЗДАНИЈА НА ДРУГИ ГРАДОВИ

(наоди на нивни монети на територијата на Р. Македонија)

6.6.1 Аполонија

6.6.2 Дирахион

6.6.3 Остави (со монети на Аполонија и Дирахион)

6.6.4 Атина

6.6.5 Тасос

6.6.6 Маронеја

6.6.7 Пергамон

6.6.8 Египет

6.7 РИМСКИ РЕПУБЛИКАНСКИ МОНЕТИ

6.7.1 Единечни наоид на монети

6.7.2 Посребрени имитации на денари

6.7.3 Нечитливи/истрошени бронзени примероци

6.7.4 Остави (со римски републикански монети)

7. ОПШТА БИБЛИОГРАФИЈА

..... 291

8. ТАБЕЛИ (1-58)

В О В Е Д

Цели и предмет на истражување

Основната цел на поставената и обработена научна тема *„Монетниот и нивниот циркулација на територијата на Р. Македонија во римскиот републикански период“* е интегралното проучување и истражување на монетарната ситуација во периодот од 168 год. пр.н.е. до 27 год. пр.н.е., на просторот на денешна Р. Македонија, како дел од територијата на античката провинција Македонија. Обработката на достапниот материјал, проучувањето на наодите и продукцијата на монети и нивната циркулација, искористување и на постоечката нумизматичката евиденција, претставуваат основни елементи на истражувањето, преку кои се обидовме да дојдеме до одговорот на повеќето прашања поврзани со монетарната политика и монетарниот систем спроведуван од римските власти во тој период.

Во изработката на дисертацијата и проучувањето на темата беше користен материјал од јавни и приватни колекции. Поголемиот дел од материјалот се работеше од аутопсија, а станува збор за материјал кој во голем дел досега не бил предмет на обработка и публикување. Заради комплексноста на материјалот и неговата разновидност беше неопходно создавање на сопствена работна документација, искористување на постоечката нумизматичка евиденција и и консултирање обемна стручна литература.

За да може да се постигнат зададените цели на студијата, и конечно, да се оформи една покомплетна слика за целокупната монетарна ситуација за бараниот период (168 год. пр.н.е.- 27 год. пр.н.е) и простор (Р. Македонија), беше неопходен посебен пристап и третирање на поголем број прашања и проблеми, кои се наметнуваа или произлегуваа од самата суштина и содржина на темата.

Се разбира дека приматот во третирањето му припадна на материјалот што ја имал главната улога во продукцијата и циркулацијата на просторот на Република Македонија во споменатиот период. Во

посебни сегменти се обработени и сместени: изданија кои се локална продукција (од Македонија или од непосредното соседство) и римски републикански изданија пронајдени на територијата на современа Република Македонија. Ова во суштина, вклучување на две теми во една, можеби навидум преобемно, но беше неопходен пристап за да може да се постави и согледа вистинската слика за ситуацијата на монетарен план на територијата на Р. Македонија во 2-от и 1-от век пр. н.е. и единствен начин да се добие или потврди одговорот на некои прашања, какво што е едно од клучните, прашањето за навлегувањето на римските републикански денари и нивната доминација во циркулацијата на пари. Воопшто, потребно беше да се согледа и утврди базичниот модел за паричното снабдување на просторот што го опфаќа денешна Р. Македонија (како дел од некогашната римска провинција Македонија) во текот на 2-от и 1-от век пр.н.е., односно, транзицијата и интеграцијата на дотогаш постоечкиот монетарен систем во монетарниот систем создаден од Римјаните.

Хронолошки и географски граници

Паѓањето на Македонија под Римска власт по 168 год. пр.н.е. и трансформацијата од самостојна држава во римски протекторат, а потоа и во римска провинција, нужно довело до големи промени во општествено-политичкото и економското уредување. Токму периодот од паѓањето на Македонија под римска управа па се до доаѓањето на Август на чело на нововоспоставената империја се хронолошките граници на нашето истражување (168 год. пр.н.е. - 31/27 год. пр.н.е). Опфатот на овој период не е случаен. Како познати и значајни историски појави и меѓници, тие се рамката во која се случиле многу важни настани и промени, меѓу нив и промени во економско-монетарната сфера која е областа кон која се насочени интересите на нашето истражување.

Монетите се можеби најсоодветен изворен материјал за проучување на економијата, монетарниот систем, фискалната политика, но, исто така можат да помогнат и во осознавањето на општествено-политичката ситуација на територијата во определениот период. Преку проучувањето,

пак, на иконографијата на монетите може да се добие одредена слика за бројните тенденции во културата, религијата и политиката во провинцијата, и за некои некои односи на централната власт со провинцијата.

Територијата на современата држава Република Македонија, како простор кој некогаш припаѓал на Пајонија и Горна Македонија, односно на римската провинција Македонија е географскиот простор на кој се ограничува нашето истражување. Истражувањето и проучувањето е насочено и базирано пред сè на материјалите и наодите што потекнуваат исклучиво од просторот на Република Македонија. Ограничувањето на овој простор доаѓа од таму што, пред сè, собирањето и проучувањето на нумизматички материјал нужен за темата беше насочено кон достапниот публикуван и непубликуван материјал од јавните и приватните збирки од Р. Македонија. Иако заради соодветно поставување и проучување на темата контекстуално и споредбено се користени веќе публикувани материјали и научни студии, кои се однесуваат на соседните територии и генерално на античката провинција Македонија. Но интересот врзан токму за просторот на Р. Македонија, дополнително беше поттикнат и од фактот што се работеше за простор за кој делумно постоеја одредени информации, нумизматичка евиденција и сепаратни проучувања на некои теми и прашања врз основа на пронајдениот материјал. Но тоа беше недоволно и дозволуваше само градење една ограничена слика за тоа што се случувало на монетарен план со овој дел на античката провинција Македонија во 1-от и 2-от век пр.н.е.

Затоа, преку посестрано, потемелно и пообемно прибирање, формувањето и проучувањето на нумизматички материјал и евиденција, се потрудивме да ја прошириме, уточниме и дооформиме претставата и сознанијата за монетарните појави, промени и состојби, а во целина и на функционирањето на монетарниот систем во споменатиот период, а поврзан со територијата на Р. Македонија.

1. МАКЕДОНИЈА ОД 168 ГОД. ПР.Н.Е. ДО 27 ГОД. ПР.Н.Е.

(КРАТОК ИСТОРИСКИ ОСВРТ)

1.1 Македонија и односите со Рим

(пред 168 год. пр.н.е.)

Бројни се настаните што сведочат за тоа дека постепеното навлегување на новата империја на Медитеранот - Рим во кругот на хеленистичкиот свет, конечно морало да доведе до судир и со некогаш моќното Македонско Кралство.¹ Во времето на историскиот подем и ширење на Римската Империја, на чело на македонската држава се наоѓале двајцата последни Антигониди, кралевите Филип V и Персеј. Една од целите на младиот и амбициозен крал Филип V (221-179), по неговото превземање на престолот, била да ги протера Римјаните од илирските простори преку кои Рим се имал позиционирано на Балканот. Судирот со Рим ќе резултира со водење на три македонско - римски војни, кои на крајот ќе завршат со освојување на Македонија и нејзино претворање во римска провинција. Првата македонска војна била водена во периодот 215 - 205 год. пр.н.е., поводот за нејзино отпочнување е договорот помеѓу кралот Филип V и Ханибал за сојуз против Римјаните. Оваа војна², во која и немало некои директни судири помеѓу Римјаните и Македонците, завршила со мирот склучен во 205 година пр.н.е. во Фојника (*Phoinike*). Мирот ќе му овозможи на Филип V да се концентрира на неговите работи во Егејскиот басен, а на Римјаните за завршната пресметка со Ханибал.

Втората македонска војна била водена во периодот 200 - 196 год. пр.н.е., а поводот бил вмешувањето на Рим во работите и судирите помеѓу Филип V и хеленските градови на чија страна застанал Рим поради сопствени мотиви и интереси³. По не така интензивни случувања во

¹ За порастот на републиката во светска сила, за односите со хеленистичките држави во

² За односите на хеленистичките држави и Рим и за војните помеѓу Рим и Македонија: ПАПАЗОГЛУ 2009: 213-243; WALBANK, 1983: 380-385; SHIPLEY, 2000: 371-383; ECKSTEIN, 2010: 229-245; ERRINGTON, 1989: 94-106; за римските цели во првата војна RICH, 1984: 126-180.

³ За дипломатското интервенирањето на Рим во источниот Медитеран во 201/200 год. пр.н.е., ECKSTEIN, 2009: 75-101; за римските позиции во грчкиот свет, WALBANK, 1983: 385-392; HAMILTON, 1993: 559-567 (за одредени римски внатрешни мотиви за војната); за римските и грчките видувања околу причините за војната, BICKERMAN, 1945: 137-148; исто за причините DOREY, 1959: 288-295; WARRIOR, 1966: 37-91 (пообемна студија за Ливиевото

почетокот, војната ќе заврши со битката во 197 год. пр.н.е. кај Фарсала/Киноскефала (*Kynoskephalai*), во која римската војска предводена од Тит Квинктиј Фламиниј ќе однесе победа¹. Поразениот Филип V морал да ја предаде воената флота, да плати воена оштета, да се обврзе на воена соработка со Рим, а ги изгубил и териториите во Хелада и Мала Азија². Тит Квинктиј Фламиниј во чест на победата и прокламираната „слобода“ на Грција исковал златни статери, некаде во Грција, можеби во Халкис (?), (сл. 1.)³.

Сл. 1.1. Златен статер на Т. Квинктиј Фламиниј, Халкис?, ок. 196 год.
(Auction Leu 181, 2001)

Упорниот и горделив крал Филип V не седел мирно, па во насока на стабилизирање и јакнење на неговото кралство превземал разни чекори и дејствија и покрај договорот со Римјаните и договорените обврски.⁴ Тој превзел бројни мерки за јакнење на стопанскиот потенцијал, каква што била мерката за поголемо искористување на рудниците за злато и сребро. Спроведувал финансиски, монетарни мерки, па дури и одредени

известување и претстава околу подготовките и почетокот на војната); ШУКАРОВА, 2015: 25-35 (за македонско-римските војни според Полибиј); за грчката и римската дипломатија во пресрет на втората војна; MEADOWS, 1993: 40-60; за иницирањето на војната (врз основа на пишувањата на Ливиј) во монографскиот труд на WARRIOR, 1996: 37-94; BURASELIS, 1996: 149-172 (на тема римските финансии и избувнувањето на војната); исто така за војната види и McDONALD and WALBANK 1937, 180-207; CHRIST, 1979: 38-42; ERRINGTON, 1989: 261-273.

¹ за Т. Quinctius Flaminius и кампањата против Филип V во 198 год. пр.н.е., ECKSTEIN, 1976: 119-142; WOOD, 1941: 277-288; за кампањата и битката кај Киноскефала, HAMMOND, 1988: 60-82; за животот и кариерата на Flaminius, BALSDON, 1967: 177-190; BADIAN, 1971: 102-111.

² за римското прогласување т.н. „Слобода на хелените“ на Истамските игри од страна на Flaminius во 196 год. пр.н.е., ECKSTEIN, 1990: 45-71; WALSH, 1996: 344-363; за римските политики против Антиох III и грците во 197/6 пр.н.е. и настојувањето за воспоставување на нов политички поредок по ослабнувањето на Македонија, DEUTSCHMANN, 2012: 1-20.

³ Претставениот портрет на аверсот на Фламиниј е прв портрет на римјанин во манирот на големите хеленистички владетели. На аверсот е божицата на победата Нике слично на онаа од статерите на Александар III и Филип III. За значењето на ова необично и без преседан издание, ВOTKÉ, 1997: 66-72; VALVERDE, 2012: 38-42; DE CALLATAÏ, 2011: 59-61, смета дека наспроти нивната реткост (познати се 10 прим.) и исклучокот што го прават во римската пракса, поради користењето на повеќе калапи за нивно ковање (најмалку пет), златните статери на Фламиниј се чини дека се вистинско монетарно издание а не некакво „медално“ ковање за доделување на високите офицери и пријатели.

⁴ HAMMOND/WALBANK, 1988: 472-487.

демографски мерки и зафати, а со затскриени дејствија ја јакнел и војската. Последните години од долгото владеење на кралот Филип V меѓу другото, поминувале во знакот на мешање на Римјаните и во династичките работи преку разни лобирања, притисоци и сплетки. Нивен фаворит бил Филиповиот помлад син Деметриј а не постариот Персеј¹. По смртта на Филип V во 179 год. пр.н.е., на македонскиот престол дошол последниот крал од династијата на Антигонидите, неговиот постар син Персеј (179-168).

Кралот Персеј, кој наследил релативно војнички и финансиски стабилизирана држава, исто како и неговиот претходник, продолжил да превзема разни воени и дипломатски потфати во насока на заштита на македонските граници, на обновување на некогашната сила на Македонија, но најмногу внимание им посветил на подготовките за судир со големиот непријател - Рим². Во пресрет на III-та Македонска и воедно последна, по нејзиниот карактер одбранбена војна (171-168 год. пр.н.е.), Персеј засилено собирал даноци, разработувал стари и нови рудници, ја организирал војската, најмувал наемници, барал сојузници, преку династички бракови се обидува да ја избегне наметнатата изолација. Но, сите превземените чекори не биле доволни да се избегне поразот од Римјаните. Во битката кај Пидна (Πύδνα) на 22 јуни 168 год. пр.н.е. тој бил поразен од римскиот војсководец Лукиј Ајмилиј Паул, кој му ставил крај на славното Македонско Кралство³. Кралот Персеј заедно со синовите како заробеник бил однесен во Рим, каде што подоцна во заробеништво и умрел. Македонија, некогаш моќната хеленистичка империја била разграбена, поделена и претворена во зависна, второстепена држава. Намерите на Рим за освојување на Македонија и териториите под нејзина контрола конечно биле реализирани⁴.

¹ За политиките и ставовите на Филип V во последните години од неговиот живот, GRUEN, 1974: 221-246; HAMMOND/WALBANK, 1988: 468-472; за политиките и односите на Филип V, Персеј и Римјаните, FISHER, 2001: 38-48.

² ПАΠΑЗОГЛУ, 2009: 238-243.

³ За Третата македонска војна, GIOVANNINI, 1969: 853-861; CHRIST 1979: 49-53; HAMMOND/WALBANK, 1988: 532-557; DEROW, 1989: 303-318; општ преглед за ставовите изнесувани во историографската литература околу Третата македонска војна, IGLESIAS, 2014: 263-285.

⁴ WALBANK, 1983: 393ff.

1.2 Македонија римски протекторат (168-148/6 год. пр.н.е.)

Поразената Македонија била претворена во римски протекторат без воена окупација. За да оневозможат било какво воено и економско единство на Македонија или нејзино обновување, Римјаните спровеле низа мерки: кралското богатство било пренесено во Рим¹, преполовените давачки сега се исплаќале во Рим², а го забраниле и искористувањето на старите кралски имоти и монополи, меѓу кои спаѓа и забраната за рудниците, шумите и трговијата со сол³. Поделбата на Македонија од порано на административни области/мериди (*meris, regiones*) била задржана, но сега новите мериди биле независни и нивните односи строго ограничени и уредени од римската власт. Секоја област била организирана како административна единица со главни градови (Амфипол на Првата, Тесалоника на Втората, Пела на Третата и Пелагонија на Четвртата област)⁴. Така, во поделената држава трговијата помеѓу областите била забранета, а забрането било дури и женењето на луѓе од различни области (една од потешките, специјално осмислени мерки). Рудниците за злато и сребро, од кои се добивал метал за ковење, биле затворени (повторно ќе бидат отворени во 158 година пр.н.е.)⁵. Римјаните од ограбената кралска каса однеле големо богатство во вредни предмети и уметнички дела, во злато и сребро, а еден дел од тоа сигурно бил во форма на монети. Ограбувањето на Македонија овозможило ослободување на жителите на градот Рим од плаќање на данок и претставува уште една потврда за „економските мотиви“ на римските напори за освојување на исток, а со

¹ За вредноста на однесеното кралско богатство: CRAWFORD, 1985: 143.

² За римските економски односи и оданочувањето на новоосвоените области во источниот Медитеран, CRAWFORD, 1977: 42-52.

³ Ливиј известува за предлозите и намерите на римскиот Сенат во врска со македонските работи (Т. Liv. xlv.18.3-5); за настаните и социо-политичката ситуација во Македонија по 168/7 год. пр.н.е.: PAPAIOGLOU, 1983: 192 ff.; HAMMOND/WALBANK, 1988: 558-569; CHRIST, 1979: 51-54.

⁴ ПАΠΑЗОГЛУ, 1957: 44-63 (за уредувањето и поделбата на Македонија); HATZOPOULOS, 1996: 231-260 (за областите/дистриктите). Поинаков поглед и толкување за постоењето македонски „дистрикти“, JUNEI, 2011: 579-612.

⁵ За затворањето на рудниците и нивното реотворање, MASKAY, 1970: 257-258; RRC I, 74; CRAWFORD, 1977: 44-45.

тоа и на Македонија¹. Крајниот резултат на овие напори и успеси е тоа што Рим постепено се претворил во најмоќна држава.

Сепак, „подарената“ слобода соопштена од страна на римскиот проконзул Ајмилиј Паул по инструкциите на римскиот Сенат, ограничениената независност на Македонците и новото уредување на Македонија траеле само дваесетина години.

1.3 Македонија римска провинција (од 148-148/6 год. пр.н.е. до 31/27 год. пр.н.е.)

Неприфаќањето на воведеното уредување од страна на Римјаните, Македонците ќе го манифестираат преку побуни со намера да се ослободат од римската доминација, но како директна последица од обидот, односно неуспешното востание предводено од Филип VI Андриск (нарекуван и *PseudoPhilippos*) за ослободување од протекторатот², во 148-та година пр.н.е Македонија ја изгубила внатрешната самостојност и била претворена во прва римска провинција на Балканот³. Македонија ќе добие римски намесник, административен апарат и војска. Воедно, со тоа таа станува главна римска воена база за римските освојувања на останатиот дел од Балканот (Тракијци, Трибали, Мези и др.)⁴. Токму заради вклучување на други новоосвоени области, границите на провинцијата на почетокот биле пошироки од етничките⁵. Зависно од одредени потреби и околности, провинциската граница била менувана, сепак, територијата што денес ја опфаќа современата Р. Македонија целосно се вклопувала во границите на првата римска провинција на Балканот, иако, во науката

¹ BADIAN, 1968: 9-11, 16-28.

² За неуспешниот обид и крајот на македонската „слобода“, ECKSTEIN, 2010: 246-248.

³ За формирањето на провинцијата, PAPAZOGLU, 1979: 302-307; VANDERSOPOEL, 2010: 255-259; за ситуацијата во 148 год. пр.н.е. и тајмингот за одлуката за претворање на Македонија во провинција, MORGAN, 1969: 422-446.

⁴ За историјата на Македонија како римска провинција: ПРОЕВА, 1997: 242-262; VANDERSOPOEL, 2010: 260-264.

⁵ За границите, населението и уредувањето на Македонија во римскиот период: ПРОЕВА, 1994: 119-126; ПАΠΑЗОГЛУ, 1957: 45-86.

постојат и мислења дека нејзиниот североисточен дел (Кратово, Пробиштип, Крива Паланка, Кочани) можеби ѝ припаѓал на Тракија¹.

Од средината на II-от век пр.н.е. и во текот на I век пр.н.е. па сè до времето на императорот Август, Македонија станала предмет на бројни пљачкосувачки напади и упади од страна на соседните варвари, пред сè нападите на Скордисците, Дарданците но и на др. племиња. Често овие напади не биле спречувани од неодговорните римските намесници и управители. Тоа е мошне тежок период за Македонија, период на немири и драстично осиромашување². Македонија континуирано е цел на напади и пљачкосувања низ целиот споменат период. Така, во изворите се забележани бројните напади и конфликти со Скордисците (во повеќе наврати, особено во 120/119-та и 109/106-та година пр.н.е.), со Мајдите и Дарданците во 97-та, од 89 - 85-та, а во периодот 93 - 87 година и една општа побуна на варварите. Македонија ќе биде влучена и во војната на Римјаните со Митридат (првата војна 88-85 година). Во 84-та година пр.н.е. Скордисците, Дарданците и Мајдите преку Македонија стигнуваат до светилиштето Делфи и истото ќе го запалат. Од 75-та до 71-та ќе се одвива познатата војна со Дарданците (*Bellum Dardanicum*). Македонија активно била зафатени и вклучена во настаните и за време на римските граѓански војни (48-31 год. пр.н.е). Заради овие настани на територијата на Македонија ќе се најдат повеќе од 20 римски легии и бројни други помошни единици. Од страна на разни субјекти учесници во оваа војна, активно биле влучувани и искористувани македонските градови, население и ресурси. Во овој период во провинцијата ќе се случуваат бројни настани и судири, а со нивните војски и легии преку територијата ќе крстосуваат Кајсар, Помпеј, Марк Антониј и многу други³. Смирување ќе настане дури за време на воспоставување на власта на првиот римски император Август. Во негово време, Македонија ќе биде ставена во редот на сенаторските провинции со статус на „*provincia inermis*“ (*невооружена провинција*). Со тоа, конечно Македонија ќе се отргне од главните воени и

¹ За прашањето на припадноста на овој дел од македонската територија види ПРОЕВА, 1997: 246-248.

² ПРОЕВА, 1994: 121-122.

³ За Македонија во периодот на граѓанските војни, VANDERSPOEL, 2010: 267-268.

политички случувања во големата римска држава. Како територија од стратешко значење низ која поминувала важната сообраќајница *Via Egnatia*¹, која го поврзувала Јадранот со Егејот, а преку која се движеле војници, разни службеници, трговци, цивили и др., Македонија ја задржала улогата на поврзувачка територија помеѓу Апенинскиот Полуостров и Мала Азија. Таа имала огромно воено и економско значење за римската империја.

Со формирањето на провинцијата Тракија во 44-та година², и одделувањето на Ахаја во 27-та година пр.н.е., Македонија ќе ги добие нејзините историски граници³.

По периодот на кризи, исцрпување и стагнација на Македонија од средината на II-от до втората половина на I-от век пр.н.е (поради споменатите варварски напади и граѓанските војни), започнал новиот период на стабилизација и повторно напредување. Градовите, односно градските општини (*civitates*) како основни административни единици на римскиот управен систем биле носителите на новиот просперитет. Покрај старите градови биле формирани и нови со населување на римски колонисти⁴. Првите колонисти ќе бидат населени уште во времето на II-от триумвират (Филипи, Дион, Касандреја), но поголемо населување ќе се случува по битката кај Актиј. Бројните новоосновани колонии на римски граѓани од Август имале примарна цел да ги згрижат ислужените војници отколку некаков плански процес на романизација на Македонија⁵.

¹ За познатиот пат граден во времето на римскиот проконзул во Македонија Сп. Egnatius C.f., а по кого патот е именуван (изграден во последниот квартал од II-от век пр.н.е.), O'SULLIVAN, 1972: 15 ff.; за патот на територијата на Р. Македонија, FASOLO, 2009: 601-612; БИТРАКОВА ГРОЗДАНОВА, 2008: 529-540; Лилчиќ, 2004: 113-114.

² За римската експанзија и населување на Тракија, во најновата студија (докторат на авторот) на Е. Паунов, каде авторот врз база на нумизматички и археолошки материјали и документација, дава една мошне опсежна анализа за тие процеси од II-от век пр.н.е. па се до I-от век во н.е. (PAUNOV, 2013).

³ За реорганизацијата на провинцијата, PAPAIOGLOU, 1979: 325-327.

⁴ За доселувањето на колонисти пред крајот на републиканскиот период во градовите Пела, Дион, Касандреја и Филипи, PAPAIOGLOU, 1990: 111-124; За римската колонизација во време на Републиката: SALMON, 1970: 13-157.

⁵ Општо за романизацијата во времето на Август: MacMullen, 2000: 1-137.

2. МОНЕТИ И МОНЕТОКОВАЊЕ ОД 168 ГОД. ПР.Н.Е. ДО 27 ГОД. ПР.Н.Е.

2.1 МОНЕТОКОВАЊЕТО ПРЕД 168 ГОД. ПР.Н.Е. (Филип V и Персеј)

2.1.1 Монетоковање за време на кралот Филип V (221-179)

За да може да се согледаат и сфатат состојбите и настанатите промени во монетарната сфера во Македонија по ставањето крај на кралското владеење, односно генерално транзицијата и интеграцијата на претходниот монетарниот систем востановен од кралевите во монетарниот систем создаден од Римјаните, неопходно е да се разгледа делувањето во оваа сфера на двајцата последни кралеви, Филип V и неговиот наследник синот Персеј.

Претпоследниот амбициозен македонски крал од династијата на Антигонидите не е интересен само како историска фигура поради неговото долго и бурно владеење, и неговите историски војни со експанзионистичкиот Рим, туку и од повеќе аспекти на монетарната историја и монетоковањето во Македонија во негово време.

Со неговото име, покрај многу ретки златни монети, биле ковани сребрени монети во неколку номинали и бронзени монети од повеќе типови. Златните статери се од типот „Глава на херојот Персеј/Палка (со легендата *ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ*)“ (в. Сл. 2.1.).¹

Сл. 2.1. AV Статер на Филип V (Gaebler, 1935: Т. XXXIV/14)

¹ GAEBLER, 1935: 191, no. 7; BOUTRE, 1997: 71-72; додека еден друг тип на уникатен статер, чијашто атрибуција не е баш најсигурна е од типот „Глава на маж/Нике на бига во галоп“ и кој е можеби касна имитација на статер на Филип II, OECONOMIDES, 1967: 242-245; и TOURATSOGLOU, 1993: Т. I/1-2.

Сребреното монетоковање на Филип V вклучува сребрени пари со вредност на тетрадрахма, дидрахма, драхма и хемидрахма¹. Се чини дека први биле емитувани тетрадрахмите од типот „Глава на Филип V со дијадема/Ајина со шиии и молња, налево“, датирани пред 212 год. пр.н.е (можна монетарница Пела(?))². Ова кратко издание е интересно по новоста во монетоковањето на македонските кралеви, поставувањето на индивидуализираниот лик на кралот на аверсот. По 212/211 година со легендата ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ се коваат тетрадрахми од типот „Глава на херојот Персеј во мак. шиии/Палка во венец“. Кај нив, во типичниот македонски штит е претставен ликот на херојот Персеј, омилената митска личност кај двајцата последни кралеви од Антигонидите. Тие во иконографијата на нивните пари често ќе ја користат оваа претстава на херојот Персеј во пропагандни цели. По битката кај Фарсала 197 год. пр.н.е., настанал прекин кај сребреното монетоковање. Тоа ќе биде возобновено дури во 187/186 год. пр.н.е. кога биле воведени и нови номинали. Тоа е дел од првземените реформи од Филип V, а во рамките финансиските и на оние во монетоковањето. Тие биле дел од новите политики на владетелот за поголема внатрешна реорганизација на државата и подобро искористување на постоечките ресурси³.

Во периодот 187/6-179 год. пр.н.е. во Пела или Амфипол, покрај тетрадрахмите биле ковани и дидрахми, драхми и хемидрахми. Овие новововедени номинали се со иста иконографија. Аверсите ја носат претставата на Филип V, а реверсите палката на Херакле во дабов венец. Монетите се сигнирани со по три магистратски монограми. Одговорен за изданијата во периодот 183/2-179 бил монетар по име Зоилос⁴.

¹ За сребреното монетоковање, МАМРОТН, 1930: 277-303; ДРАГАНОВ, 2001: 102-104.

² Според Hammond и Walbank Филип V првпат кова сребрени монети по 186 год. пр.н.е. (HAMMOND/WALBANK, 1988: 461ff.);

³ За монетарните реформи на Филип V, МАМРОТН, 1930: 282-283; МАМРОТН, 1935: 221; в. и MØRKHOLM, 1991: 163.

⁴ МАМРОТН, 1930: 298-303.

Сл. 2.2. Филип V, AR драхма, тетрадрахма (а. НБРМ, инв. бр. 00/6/1; б. ОВ Coll., инв. бр. 04/12/1; ex Šeldarov Coll., 527; Наод: Велес)

Бронзеното монетоковање на Филип V опфаќа бројни типови монети¹, ковани во текот на долготрајното владеење. Кај бронзените монети ковани во неколку вредности, некои типови на реверсот ја носат легендата ΒΑΣΙΛΕΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ, а други кратката верзија со ΒΑ ΦΙ или ΒΑ Φ. На монетите во различни комбинации, забележани се поголем број монограми од службениците одговорни за монетоковањето. Кај бронзеното монетоковање користењето на портретот на кралот е избегнато, но затоа пак силно е застапен и искористен ликот на фаворизираната претстава на херојот Персеј и неговите атрибути (харпа)², но и претставите на Севс и неговите атрибути (орел), Херакле и неговите атрибути (палка), Антигоновиот омилен Пан и неговите атрибути, претставата на богот на сонцето Хелиос за првпат кај монетоковањето на македонските кралеви и тоа како најтешки бронзени монети, Артемида главната божица на Амфипол, но свое место нашле претстави поврзани со морска тематика (Посејдон, лаѓа), коњаници, под влијание на постари монетоковања, исто така и популарната во Пела божица Атина Алкидемос, но и традиционалниот мотив на популарниот македонски штит и шлем³.

¹ За бронзеното монетоковање, МAMROTH, 1935: 219-251.

² Покрај смисленото давање на името на неговиот син и наследник Персеј, и изборот на претстави на митолошкиот јунак Персеј и неговите атрибути на изданијата на пари се за одредени пропагандни цели на Филип V во време на судирите со Рим, OGDEN, 2008: 114-118; OBRADOVIĆ, 2011: 113-122.

³ GAEBLER, 1935: 191-194; ДРАГАНОВ, 2001: 104-106, 182-287; ŠELDAROV COLL.: 107-116..

Во периодот по 217 година пр.н.е. се датираат изданијата на типовите: „Херакле/Аиџена“, „Херакле/Пан“, „Севс/Пан“¹. По 212/211 година (211-197), типовите: „Персеј/Коњ“, „Мак. шѣиѣи со ѓлава на херој-оѣи Персеј/Мак. шлем“, „Севс/Аиџена“, „Посејдон/Преден дел од лаѓа“, „Пан/Коњаник во ѣрк“. По монетарната реформа на Филип V се случува голем пораст на искованите количини бронзени монети и зголемување на бројот на типовите во периодот 187/6 и 179 год. пр.н.е. Во времето 187/6-183/2 се сместуваат изданијата на типовите: „Херакле/Два јарца“, „Херакле/Коњаник“, „Мак. шѣиѣи/Мак. шлем“, „Мак. шѣиѣи/ Палка“, „Севс/Тризабец“. Од последниот период од неговото владеење 183/2-179 се монетите од типовите: „Херакле/Заден дел од лаѓа“, „Херакле/Харѣа“², „Персеј/Орел“, „Персеј/Палка“, „Персеј/Харѣа“, „Хелиос/Крилесѣа мол-ња“ и „Арѣемида/Орел“.

2.1.2 Монетоковање за време на кралот Персеј (179-168)

По смртта на кралот Филип V во 179 год. пр.н.е., синот од првиот брак Персеј, иако не бил фаворизиран како неговиот брат Деметриј, сепак успеал да седне на македонскиот трон. Тој морал да се справува не само со сѐ поголемиот притисок на Рим, туку и со своите поблиски (соседните балкански племиња) и подалечни соседи (Пергамското кралство), а прилично бил зафатен и ангажиран и со мешањето во работите на антагонизираниите страни во грчките градови. Персеј кој бил активен на дипломатски план, уште повеќе се ангажирал во прибирање и подготовка на сите ресурси на Македонија, воени и стопански, за претстоечкиот неизбежен судир со Рим³. За жал, натрупаните богатства, ограмни количини во храна, пари, метали, оружја и др. не ги искористил на најдобар начин и тие подоцна паднале во рацете на Римјаните. Третата македонска војна (171-168) и поразот во клучната битка кај Пидна ставиле

¹ Различни автори даваат различни датации на изданијата. Така, според МОРКНОЛМ, 1991: 163, бронзените изданија за првпат биле ковани дури во 187 год. пр.н.е.

² За аргументите и предлогот за предатирање на типовите Хелиос/Молња и Херакле/Харпа на Филип VI-Андриск, в. КОУРЕМПАНАС, 2010: 12-14.

³ За финансиската политика на Персеј за време на војната со Рим, FRANKE, 1957: 31-50.

крај на независното македонско кралство и крај за династијата на Антигонидите.

Во однос на монетоковањето, за последниот македонски крал познато е дека ковал монети во сребро и бронза, но не и во злато како неговиот претходник. Иконографијата и стилот на монетоковањето е слична со таа на неговиот татко-Филип V. Сребреното монетоковање на Персеј вклучува пари со вредности на тетрадрахма, дидрахма и драхма¹. Со превземањето на престолот, Персеј го превзел и извесниот Зоилос, истиот, кој бил одговорен монетар претходно за монетоковањето на Филип V. Сребрените пари биле ковани под контрола на тројца монетари, веројатно во една монетарница (Пела или Амфипол)². Тетрадрахмите ковани набргу по доаѓањето на Персеј на власт од 179/178 год. пр.н.е. од типот „Глава на Персеј со дијадема/Орел на молња, леѓенда ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΠΕΡΣΕΩΣ, во дабов венец“ се потпишани со името на монетарот и главен мајстор гравер-Зоилос (ΖΩΙΛΟΥ, под вратот на портретот)³. Од истиот тип (под контрола на истото службено лице, сега означен само со монограм Γ) во 178-176 и 176-173 год. пр.н.е. биле емитувани тетрадрахми на кралот Персеј. Покасните и нешто полесни тетрадрахми од ист тип⁴, ковани во ок. 170-168 год. се изданија потпишани од други монетари. Со името на Персеј биле ковани и дидрахми од типот „Глава на Персеј со дијадема/Харѝа, леѓенда ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΠΕΡΣΕΩΣ, во дабов венец“ и драхми од типот „Глава на Персеј со дијадема/Палка, леѓенда ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΠΕΡΣΕΩΣ, во дабов венец“. Драхмите се датирани ок. 178-176. год. пр.н.е.

¹ За сребреното монетоковање на Персеј, МАМРОТН, 1928: 1-28; GAEBLER, 1935: 195-196; ДРАГАНОВ, 2001: 110-112, 188; ШЕЛДАРОВ/Лилчиќ, 1994: 176-177.

² Според МАМРОТН, 1928: 14, монетите означени со симбол свезда веројатно биле ковани во Амфипол, а тие со симбол рало во Пела.

³ За сребрените изданија под Зоилос, МАМРОТН, 1928: 15-22.

⁴ Намалувањето на тежината доаѓа од настојувањето на Персеј да обезбеди повеќе пари за судирот со Рим, FRANKE, 1957: 37-38; MØRKHOJ, 1991: 164.

Сл. 2.3. Тетрадрахма на Персеј (Coll. Šeldarov, 597; наод: Горно Село, Долнени)

Во неговата основа, бронзеното монетоковање на Персеј се однесува на три или четири типа монети и нивните варијанти, кои се пропознатливи од добро позната иконографија во претходниот период и монетите на неговиот татко, тоа се типовите: „Глава на јунако̃и Персеј/Орел на рало“ и во варијантата на сличниот тип „Глава на јунако̃и Персеј/Орел на молња“; „Глава на Херакле/Коњаник о̃и̃й̃оздравува“; и „Мак. ш̃и̃и̃и̃и̃/Хар̃и̃а“.¹ Од неодамна, во една понова студија на авторот Н. Шелдаров, конечно добивме едно подетално и позаокружено проучување на бронзеното монетоковање на Персеј.² Првенствено врз основа на материјалот од сопствената колекција и исклучиво на монети пронајдени на територијата на Р. Македонија (220 прим. и две остави со уште 43 прим.), авторот определил 4 основни типа, 39 емисии на бронзени монети, распоредени во 8 групи, чие ковање за времето на Персеј е распределено во 5 периоди (помеѓу 179 и 168 год. пр.н.е.)³. Со мерењето на просечната тежина на монетите издефинирани се три бронзени номинали: I - најмала, на која се ковани монетите од типот „Мак. штит/харпа“; II - средна, наменета за монетите од типот „Херакле/коњаник“ и III - голема, за ковање на монетите од типот „Јунакот Персеј/Орел на молња“.⁴

Кај бронзеното монетоковање за разлика од сребреното, целосно отсуствува легендата ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΠΕΡΣΕΩΣ, кај нив името на кралот наместо во неговата полна форма, предадено е само преку монограм (EP) или преку почетните букви (ΠΕ), додека „базилеј“ исто така во скратена форма (ΒΑ).

¹ За бронзеното монетоковање, GAEBLER, 1935: 196; ДРАГАНОВ, 2001: 112, 190; ШЕЛДАРОВ/ЛИЛЧИЌ, 1994: 177-178;

² ŠELDAROV, 2013: 15ff.

³ ŠELDAROV, 2013: 30.

⁴ ŠELDAROV, 2013: 28-29 (Метрологија).

Треба да напоменеме дека исто како под Филип V, така и под Персеј продолжило паралелното бронзено монетоковање и циркулацијата на монети ковани од областите, градовите и оние во името на Македонците.

2.1.3 Монетоковање во име Македонија/Македонците, на областите и градовите (за време на Филип V и Персеј)

Настанатата ситуација во прекилот во монетоковањето на Филип V како резултат на поразот кај Киноскефала (197), била променета и во 187/186 год. пр.н.е. по спроведувањето на опширна финансиска реформа кралот го обновил монетоковањето. Во обидот да се мобилизираат целокупните стопански и финансиски потенцијали на Македонија за подготовки во судирот со Рим, направените реформи и реорганизација се одразиле и на самото монетоковање. Покрај кралското монетоковање право на монетоковање добиле и повеќе области и градови во кралството, а биле ковани и пари со легендата ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ во името на македонскиот народ/Македонците (означувано во литературата и како ковање на Македонците како народ, во целина „*in genere*“).¹ На тој начин била создадена една рановидна структура на повеќе нивоа на паралелна монетарна продукција: крал - народ - области/градови. Вака изведената структура со сопствено монетоковање на одредени „автономни“ области и градови секако била со согласност и под контрола на кралот. Не се работи за некаква сепарирана „автономија“ (каква и да била навистина), туку веројатно за изразување на реалената поставеност и поделбата на Македонија на административни области од порано, но овој пат во функција на превземените мерки и поефективната мобилизација на економските и политичките потенцијали на кои се однесува и изведената своевидна монетарна децентрализација. Во прилог на тоа дека контролата сепак ја имал кралот, оди фактот дека постојат исти монограми на

¹ За „автономните“ изданија на Македонија/Македонците, на областите и градовите GAEBLER, 1897: 169-192; GAEBLER, 1935: 1-6; TOURATSOGLOU, 1987: 53ff.; MØRKHOLM, 1991: 164-166; KREMYDI, 2011a: 174; ДРАГАНОВ, 2001: 113-119, 192-197; БИТРАКОВА ГРОЗДАНОВА, 1987: 96-97; ШЕЛДАРОВ/ЛИЛЧИК, 1994: 179-184.

кралските изданија и на тие на градовите¹, што пак укажува дека веројатно за нивното монетоковање биле задолжени едни исти монетарници. Според квантитетот на продукцијата, доминантна е продукцијата на бронзените пари. А таа, во основа, и покрај одредени разногласја кај истражувачите, поголемиот број бронзени изданија на градовите (Амфипол, Пела и Тесалоника) се случувала во периодот 187/6-168/7 год. пр.н.е.² Се чини дека градските изданија веројатно им претходеа на изданијата во име на Македонците и на политичко-административните области (Ботиаја, Амфакситида)³.

За време на Филип V и Персеј, во име на **Македонија/Македонците** почнувајќи од 187/6 година пр.н.е. па до 168/7 година пр.н.е. биле ковани сребрени и бронзени изданија⁴. Овие изданија во име на Македонците од Геблер беа атрибуирани на областа Едонија и Амфипол како монетарница по примерот на Ботијаја (Пела) и Амфаситида (Тесалоника).⁵ Сепак, без постоење специфичен монограм на областа или други аргументи⁶, овие изданија не би можеле со сигурност да се припишат како изданија на оваа област во чија близина се наоѓаат богатите Пангајски рудници. Во име на Македонците во сребро се ковале тетроболи и диоболи од типовите „*Мак. шѝиѝиѝ со ѝалка, и леџ. MAKE/Мак. шлем*“ и „*Мак. шѝиѝиѝ со ѝалка/Мак. шлем, и леџ. MAKEΔONΩN*“. Тетроболи од типот „*Мак. шѝиѝиѝ со чеѝирикрак (или шесѝокрак) сѝировилос/Заден дел од кораб, и леџ. MAKEΔONΩN*“ и „*Глава на Менада/Заден дел од кораб, и леџ.*

¹ Ова утврдено уште од GAEBLER беше потврдено од TOURATSOGLU, 1987: 55-60, table C: monograms; истиот, TOURATSOGLU, 1993: 40, 72, со приложените листи на монограми.

² Кога се пишува за монетоковањето на Македонија/Македонците, на областите и на градовите неодминливи се резултатите добиени врз основа на направените истражувања на продукцијата на пари од повеќе аспекти (на наодите/оставите, иконографијата, типовите, монограмите, прековите, споредбата со кралските изданија и сл.) на референтниот истражувач на овие изданија И. Туратзоглу. Тој во неговите истражувања ќе дојде до повеќе важни согледувања и заклучоци околу оваа продукција. TOURATSOGLU, 1987: 52-67; особено за циркулацијата на парите во Македонија, TOURATSOGLU, 1993: 31-42, 71-72.

³ TOURATSOGLU, 1993: 37.

⁴ GAEBLER, 1935: 1-3, no. 1-9 (AR), 10-17 (AE); TOURATSOGLU, 1993: T. V/1-18; ДРАГАНОВ, 2001: 115, 192-194, no. 769-790; НБРМ, МПИ: no. 194-199, 203-207; ŠELDAROV COLL.: no. 645-665, 666-672, 678-683, 695-696.; OHRIDSKA BANKA COLL.: no. 195-199; HUSENOVSKI, 2004: no. 126-129.

⁵ GAEBLER, 1897: 83; GAEBLER, 1935: 1-3, no. 1-17.

⁶ TORURATSOGLOU, 1993: 40, в. Т. V и Листа на монограми за овие монети; NATZOPOULOS, 1996: 254.

ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ“.¹ Се смета дека монетите со претстава на мак. шлем на реверсот се ковани во времето на Филип V, а оние со заден дел од кораб за време на Персеј. Кон групата сребрени монети, треба да се вклучат ретката тетрадрахма, издание на Првата македонска област од типот „Глава на Севс/Арѐмида на бик (Tauropos), и леџ. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΠΡΩΤΗΣ“² и уште поретката дидрахма позната само од два примерока, од типот „Мак. шѝиѝи со молња и леџ. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ/Палка, леџ. ΠΡΩΤΗΣ ΜΕΡΙΔΟΣ, во дабов венец“.³

Од бронзените изданија се коваат монети од следниве типови:

- „Глава на речниот боџ Сѝримон/Арѐмида, и леџ. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ“,
- „Глава на речниот боџ Сѝримон/Тризабец, и леџ. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ“,
- „Глава на Аѝолон/Лира, и леџ. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ“,
- „Глава на Херакле/Коњ, и леџ. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ“,
- „Глава на Херакле(?)/Палка во дабов венец, и леџ. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ“,
- „Глава на Аѝина/Коњ, и леџ. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ“,
- „Глава на Посејдон/Палка во дабов венец, и леџ. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ“,
- „Глава на Посејдон, ѝтризабец зад рамото/Палка во дабов венец, и леџ. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ“, (тип на сератус),
- „Мак. шѝиѝи со осмокрак сѝровилос/Леџ. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ во дабов венец“,

¹ Како дел од промените во македонскиот паричен систем, кај некои од деноминациите, како кај тетроболите, чијашто тежина била приспособена со намера да одговараат на тетроболите на Истиаја, додека пентоболите и два и половина оболите со лесните родоски пари (драхма и хемидрахма) за да можат да оговараат на или да бидат замена за некои од најчестите странски монети кои биле во оптек во Македонија, в. MÖRKHOJ, 1991: 165-166.

² Ова монета се датирала како издание на Првата област по 168 година пр.н.е. за време на римската доминација, в. GAEBLER, 1935: no. 39, T. III/1; PRICE, 1974: no. 81, T. XIV/81; ДРАГАНОВ, 2001: no. 816; ALPNA BANK COLL.: 2009: 64, no. 56; Во поново време, одредени автори ја редатираат порано, за време на Антигонидите, во последните години на владеењето на Филип V и Персеј, в. ПРОКОРОВ, 2012: 23-24; TOURATSOGLOU, 1993: T. V/18; посебно HATZOROULOS, 1996: 250-253; за анализата на карактеристиките, иконографијата и датицијата на ова монетоковање, в. KREMYDI-SICILIANU, 2009: 191-201. Датацијата на ова издание за време на Антигонидите и Kremydi-Sicilianu, Touratsoglou и Hatzoroulos ја сметаат за уште еден нумизматички доказ дека поделбата на Македонија на административни области/мерици е предримска креација.

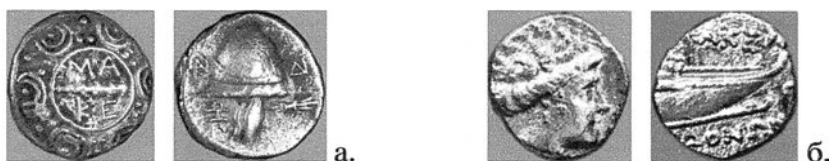
³ Еден примерок публикуван порано, а другиот се појави на аукција во 2005 година ((CNG. Triton VIII (68), 2005, Lot no. 205). Види и ПРОКОРОВ, 2012: 23-24; а посебно студијата за овој тип дидрахма на Kremydi-Sicilianu, каде авторката смета дека оваа монета треба да се датира во последните години на Филип V или до почетокот на владеењето на Персеј. Според нејзе, ова антигонидско монетоковање со името на првата мерида треба да биде сфатено како една афирмација на македонската контрола во областа, KREMYDI-SICILIANU, 2007: 91-100.

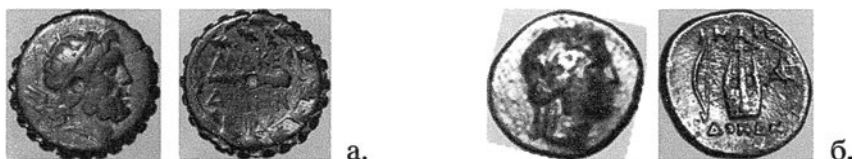
Сл. 2.4. Првата Област, AR тетрадрахма (Gaebler, 1935: Т. III/1)

Сл. 2.5. Првата Област, AR дидрахма (CNG, Triton VIII (68), lot. no. 205)

Сл. 2.6. Македонија, AR тетраболи (а. ОБ инв. бр. 04/2/126; б. НБРМ инв. бр. 00/30/3)

Сл. 2.7. Македонија, AE монети (а. НБРМ инв. бр. 01/8/22, б. НБРМ инв. бр. 99/49/2-6)

Поголемиот дел од продукцијата во име на Македонија/Македонците се случила за времето на кралот Персеј¹.

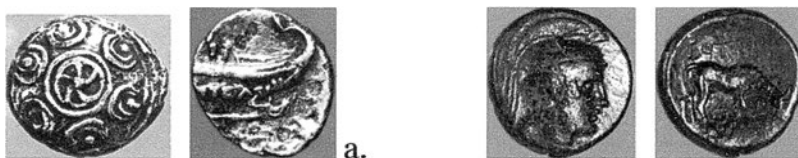
Областа **Ботијаја** го искористила добиеното право во монетарницата во Пела да кова пари во сребро и бронза². Сребрените изданија се со специфична деноминација, пентоболи и 2,5 оболи. Овие монети ја носат легендата ΒΟΤΤΕΑΤΩΝ испишана на заден дел од кораб и им припаѓаат на типот „Мак. шшшш со њеџ или шесџокрак сџировилос/Заден дел од кораб, и леѓенда ΒΟΤΤΕΑΤΩΝ“. Областа во

¹ TOURATSOGLOU, 1993: 72.

² За монетоковањето на Ботијаја, GAEBLER, 1897: 185-192.

бронза кова монети со легендата ΒΟΤΤΕΑΤΩΝ, со легенда ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ сигнирани со монограмот Β и монети без легенда само со монограмот на областа Β (= ΒΟΤΤεατwn)¹. Типови на бронзени монети:

- „Глава на Аѿина/Говедо ѿсе, и леѿ. ΒΟΤΤΕΑΤΩΝ“,
- „Глава на Херакле/Коњаник οἰῖοздравува, леѿ. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ и монограм Β“,
- „Глава на Севс/Крилесѿа молња, леѿ. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ и монограм Β“,
- „Мак. шѿиѿиѿ со шесѿокрак сѿровилос/Мак. шлем, леѿ. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ и монограм Β“,
- „Глава на Пан/Два јарца и монограм Β“.

Сл. 2.8. Ботијаја, AR 2.5 оболи и АЕ (а. НБРМ инв. бр. 01/13/19, б. ОБ инв. бр. 04/7/17)

Областа Амфакситида,² исто така ковала монети во сребро и бронза во Тесалоника.³ Сребреното монетоковање се однесува само на едно ретко издание тетрадрахма со легенда ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΑΜΦΑΞΙΩΝ. Монетата е од типот „Мак. шѿиѿиѿ со шесѿокрак сѿровилос /Палка во дабов венец, и леѿенда ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΑΜΦΑΞΙΩΝ“. Кај бронзените монети на областа имаме изданија ковани во име на областа (ΑΜΦΑΞΙΩΝ), во името на Македонија/Македонците (ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ) означени со монограмот на областа Ϝ, и без легенда означени само со монограмот на областа Ϝ (= ΑΜΦΑ(ξ...ων)).⁴ Бронзените типови се:

- „Глава на Херакле/Палка, леѿ. ΑΜΦΑΞΙΩΝ“,
- „Глава на Аѿина/Коњ, леѿ. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ и монограм Ϝ“,
- „Глава на Дионис/Јарец, леѿ. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ и монограм Ϝ“,
- „Глава на Аѿолон/Триножник, леѿ. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ и монограм Ϝ“,

¹ GAEBLER, 1935: 4-5, no. 26-28 (AR), 29-34 (AE); TOURATSOGLOU, 1993: T. VI/1-8; ДРАГАНОВ, 2001: 116-117, 194-197, no. 791-800; НБРМ, МПИ: no. 62; ŠELDAROV COLL.: no.59-63, 656-665, 684, 693-694; OHRIDSKA BANKA COLL.: no. 204-211; HUSENOVSKI, 2004: no. 123-125.

² Општо за областа, АМФАКСИТИДА, 2007: 5-20.

³ За монетоковањето на Амфакситида, GAEBLER, 1897: 182-185; PRICE, 1974: no. 79, тетрадрахма изданието го датира 196-171 год. пр.н.е.

⁴ GAEBLER, 1935: 3-4, no. 18 (AR), no. 19-25 (AE); TOURATSOGLOU, 1993: T. VI/9-15; ДРАГАНОВ, 2001: 117, 196, no. 801-808; НБРМ, МПИ: no. 48; ŠELDAROV COLL.: no.3-4, 673-677, 685-692; OHRIDSKA BANKA COLL.: no. 200-203; HUSENOVSKI, 2004: no. 119-122.

- „Мак. шиии со монограм/Мак. шлем, леџ. *ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ* и монограм Φ “.

Сл. 2.9. Амфакситида, AR тетрадрахма и AE (a. Gaebler, 1935: T. VII/21; б. ОБ инв. бр. 04/2/159, ex Šeldarov Coll.4)

Со областа **Парореја(?)** се поврзуваат изданија кои на реверсот го имаат монограмот Φ (=ΠΑΡ(ωρα...ων)¹. Бронзените монети се од типовите „Глава на Севс/Орел на молња, со монограм Φ “ и „Севс/Молња, со монограм Φ “.² Освен монети со овој монограм³, досега не се евидентирани монети со полно име како кај областите Ботија и Амфакситида.

Сл. 2.10. Парореја(?), AE (НБРМ инв. бр. 01/10/46-13)

Кон групата изданија на области, на пари ковани во првата половина на II-от век пр.н.е.(?) можеби би требало да се приклучат и бронзените монети во име на **Пајонија/Пајонците** со легендата „ΠΑΙΟΝΩΝ“.⁴ За овие бронзени пари од типот „Глава на Севс/Молња, леџ.

¹ За бронзените изданија атрибуирани на Парореја(?), GAEBLER, 1926: 185-189.

² GAEBLER, 1935: 5-6, no. 36-37; TOURATSOGLOU, 1993: T. XIII/11-13; НБРМ, МПИ: no. 67-68; ŠELDAROV COLL: no. 98-101; HUSENOVSKI, 2004: no. 130-132; BITRAKOVA GROZDANOVA, 2015: no. 155, 22.

³ Монограмот Φ е потврден како монограм и на монети Тесалоника, Пела и изданијата *ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΠΡΟΤΗΣ*/Палка, TOURATSOGLOU, 1993: 72.

⁴ За одредувањето на оваа група монети во првата половина на II-от век пр.н.е., NATZOROULOS, 1996: 245 (како „автономно“ издание на област); TOURATSOGLOU, 1993, 71 (со утврдување на истиот монограм Δ кај изданија на Тесалоника и Амфипол го става под сомнение Геблеровото одредување како изданија на областа Добер (GAEBLER, 1926: 183-185); за прашањето околу атрибуцијата и хронологијата на монетите со натпис „ΠΑΙΟΝΩΝ“, исто така види и JOSIFOVSKI, 2000: 15-28; БИТРАКОВА-ГРОЗДАНОВА, 1987: 86-87; ПЕТРОВА, 1994: 49-56; ŠELDAROV/LILČIČ, 1992: 7-11.

ΠΑΙΟΝΟΝ, и монограм Δ ¹ кои се пронаоѓаат и циркулираат исклучиво на просторот на Р. Македонија (ја опфаќа територијата на Пајонија во III/II век пр.н.е.), во науката се создадени различни гледишта околу нивната припадност и нивната хронологија.

Сл. 2.11. Пајонија, АЕ (НБРМ инв. бр. 99/11/1)

Меѓу градовите кои по Филиповата реформа се стекнал со правото да кова сопствени монети е најголемиот и најпознат град на Дасаретите **Лихнид** (Lychnidos)². Градот на истоименото езеро е единствениот град од просторот на Р. Македонија кој ковал монети за време на Филип V и Персеј. Лихнид, исклучиво за локални потреби, а местата на наодите на овие пари тоа го потврдуваат, ковал бронзени монети од типот „*Мак. шιιηιη со σιφροβιλος/Преден дел од кораб, со леж. ΛΥΧΝΙΔΙΩΝ*“ (в. Сл. 2.12.).³ Овие иконографски елементи, видливо укажуваат на тоа дека лихнидските пари својот прототип го имале во сличните по стил и иконографија македонски изданија од Пела, Амфипол и делумно на Тесалоника. Можеме само да претпоставуваме дали постоела интенција ископираната претстава на преден дел од кораб на реверсот, да асоцира на местоположбата на градот на големото езеро. Монетоковањето на парите со легендата ΛΥΧΝΙΔΙΩΝ се датира во 187-171 год. пр.н.е.⁴ И покрај

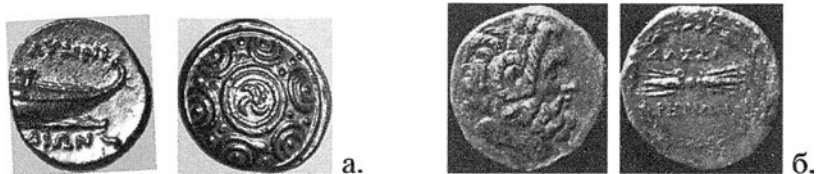
¹ За друго издание на овие пари, со истиот реверс, легенда и монограм но со поинаква претстава на аверсот (наместо Севс, сега имаме шлем) в. ŠELDAROV COLL.: no. 787.

² За Дасаретија и Лихнид, ПАΠΑЗОГЛОУ, 1957: 66, 224-230; БИТРАКОВА ГРОЗДАНОВА/КУЗМАН, 1998: 3-16.

³ За монетоковањето на Лихнид, REGLING, 1925: 255-264; БИТРАКОВА-ГРОЗДАНОВА, 1973: 295-301; БИТРАКОВА-ГРОЗДАНОВА, 2001: 43-51; КРЕМУДИ, 2012: 287-297; За одделни публикувани примероци на Лихнид в. и БИТРАКОВА ГРОЗДАНОВА, 1983: no. 7-8; БИТРАКОВА ГРОЗДАНОВА, 1987: 97 и Т. VIII/5-6; НБРМ, МПИ: no. 63-66; ŠELDAROV COLL.: no. 92-94; ОНРИДСКА БАНКА COLL.: no. 34; CNG, MBS 45 (1998), no. 300; РАЗМОВСКА БАЧЕВСКА, 2016: 5-8, 17-18, no. 1-5A.

⁴ Датација во 185-168 според REGLING, 1925: 264, според БИТРАКОВА-ГРОЗДАНОВА, 2001: 45-46, во 187-171 год. пр.н.е; Оваа датирање не беше прифатено од S. Kremydi која предлага монетоковањето на Лихнид да се датира пред 196 година пр.н.е. кога градот сеуште бил под македонска контрола, (KREMYDI, 2012: 291-292). Истата, расправа за „наводно“ датирање на монетоковањето од страна на Битракова Грозданова по битката кај Пидна,

релативната малиот број откриени примероци (досега вкупно 21), одредени иконографски разлики и различниот дијаметар кај монетите укажува на различни изданија. Нов момент во монетоковањето на Лихнид се јавува по откривањето на до неодамна за науката непознати бронзени монети ковани во име на областа Дасаретија.¹ Понатамошни истражувања на овие парчиња ќе покажат дали ќе треба и Дасаретија да се вброи во редот на „автономни“ области со сопствени изданија(?). Како и да е, факт е дека сега имаме ситуација со Лихнид и Дасаретија слична на другите области, паралелно да постои монетоквање во име на областа во целина и во име на главниот град од истата област.

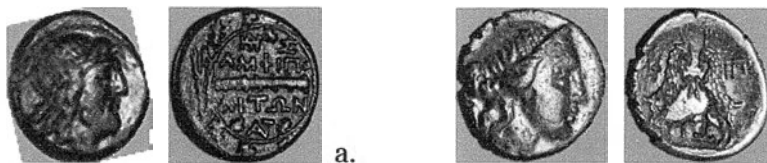
Сл. 2.12. а. Лихнид, АЕ (НБРМ инв. бр. 00/14/1);
б. Дасарети, АЕ (БИТРАКОВА ГРОЗДАНОВА, 2016: сл. 6)

но, датирањето кај Битракова Грозданова е она на кое авторката јасно стои и во трудот од 2001 година, а не како што наведува Kremydi, (cf. БИТРАКОВА ГРОЗДАНОВА, 1987: 192-193 и БИТРАКОВА-GROZDANOVA, 2001: 45-46). Kremydi монетоковањето на Лихнид го објаснува како потреба да се обезбеди плаќање на ситархија (*sitarchia*) „средства за исхрана“ на гарнизонот стационаран во градот. Но, треба да се има предвид фактот дека многу малку примероци се откриени во градот, сите други надвор од него (особено откриените примероци на Плетвар кај Прилеп). Затоа, ако е ова монетоковање е со таква посебна намена односно за ситархија, тогаш за очекување би било бројот на пронајдени примероци да е поголем на просторот на градот и неговата блиска околина, што пак не е случај и после интензивните археолошки истражувања во последниве години.

¹ Сакаме да укажеме на интересниот факт дека во последнава декада со големите арх. истражувања во Охрид (на тврдината и на Плаошник) беа пронајдени неколку за науката непознати примероци бронзени монети ковани во име на областа Дасаретија. Неодамна трите пронајдени бронзени монети беа публикувани, РАЗМОВСКА БАЧЕВСКА, 2016: 5-8, 18-19, по. 6-8. Монетите со легендата ΔΑΣΣΑΡΗΤΙΩΝ се од два типа, две од монетите се од типот Севс Амон/Молња во дабов венец, а една монета е од типот Херакле со лавовска кожа/Палка во лавров венец. Авторката ги датираше во II-от век пр.н.е. (од она што може да се види на фотографијата на монетата со Херакле, необичната позиција на буквите ВА на аверсот и остатоци на точки од круг, укажува дека можеби овој примерок е некаков преков(?); Еден примерок објави БИТРАКОВА ГРОЗДАНОВА, 2016: 51-61 (спомнува постоење на пет примероци). Во трудот посветен на новиот епиграфски споменик во кој се спомнува името на жителите на Лихнид, се навраќа и на споменикот со името на Дасаретите и во тој контекст пишува за монетата на Дасаретите од типот Севс Амон/Молња во дабов венец. Авторката ги интерпретира влијанијата и причините за изборот на претставата на Севс Амон на монетите на Дасаретите. Таа посочува на крајот на III-от век како можна датација на ова издание, но и можноста изданијата на областа да се ковани во исто време со оние на градот (187-171 пр.н.е.).

Центарот на Едонија **Амфипол**, исто така за време на Филип V Персеј во свое име ковал бронзени монети (187/6-168/7 год. пр.н.е.). За неговото бронзено монетоковање со легендата $\text{AM}\Phi\text{I}\text{P}\text{O}\Lambda\text{I}\text{T}\Omega\text{N}$, Амфипол користел повеќе иконографски претстави кое вклучува поголем број типови¹:

- „Глава на Херакле/Кенѿаур, леж. $\text{AM}\Phi\text{I}\text{P}\text{O}\Lambda\text{I}\text{T}\Omega\text{N}$ “,
- „Глава на Херакле/Лав, леж. $\text{AM}\Phi\text{I}\text{P}\text{O}\Lambda\text{I}\text{T}\Omega\text{N}$ “,
- „Глава на Севс/Два јарца, леж. $\text{AM}\Phi\text{I}\text{P}\text{O}\Lambda\text{I}\text{T}\Omega\text{N}$ “,
- „Глава на Севс/Бик, леж. $\text{AM}\Phi\text{I}\text{P}\text{O}\Lambda\text{I}\text{T}\Omega\text{N}$ “,
- „Глава на Севс/Преден дел од кораб, леж. $\text{AM}\Phi\text{I}\text{P}\text{O}\Lambda\text{I}\text{T}\Omega\text{N}$ “,
- „Глава на Арѿемида/Бик, леж. $\text{AM}\Phi\text{I}\text{P}\text{O}\Lambda\text{I}\text{T}\Omega\text{N}$ “,
- „Бисѿа на Арѿемида/Бик во скок, леж. $\text{AM}\Phi\text{I}\text{P}\text{O}\Lambda\text{I}\text{T}\Omega\text{N}$ “,
- „Глава на Арѿемида/Два јарца, леж. $\text{AM}\Phi\text{I}\text{P}\text{O}\Lambda\text{I}\text{T}\Omega\text{N}$ “,
- „Глава на Арѿемида/Жиѿен клас, леж. $\text{AM}\Phi\text{I}\text{P}\text{O}\Lambda\text{I}\text{T}\Omega\text{N}$ “,
- „Глава на Арѿемида/Леж. $\text{AM}\Phi\text{I}\text{P}\text{O}\Lambda\text{I}\text{T}\Omega\text{N}$ во дабов венец“,
- „Глава на Посејдон/Коњ, леж. $\text{AM}\Phi\text{I}\text{P}\text{O}\Lambda\text{I}\text{T}\Omega\text{N}$ “,
- „Глава на Посејдон/Палка во дабов венец, леж. $\text{AM}\Phi\text{I}\text{P}\text{O}\Lambda\text{I}\text{T}\Omega\text{N}$ “,
- „Глава на Аѿолон/Жиѿен клас, леж. $\text{AM}\Phi\text{I}\text{P}\text{O}\Lambda\text{I}\text{T}\Omega\text{N}$ “,
- „Глава на Дионис/Јарец, леж. $\text{AM}\Phi\text{I}\text{P}\text{O}\Lambda\text{I}\text{T}\Omega\text{N}$ “,
- „Глава на Јанус/Два Кенѿаура, леж. $\text{AM}\Phi\text{I}\text{P}\text{O}\Lambda\text{I}\text{T}\Omega\text{N}$ “,
- „Глава на речниоѿ бож Сѿримон/Тризабец, леж. $\text{AM}\Phi\text{I}\text{P}\text{O}\Lambda\text{I}$ или $\text{AM}\Phi\text{I}\text{P}\text{O}\Lambda\text{I}\text{T}\Omega\text{N}$ “,
- „Глава на речниоѿ бож Сѿримон/Делфин, леж. $\text{AM}\Phi\text{I}\text{P}\text{O}\Lambda\text{I}\text{T}\Omega\text{N}$, целоѿо во дабов венец“,
- „Мак. шѿиѿиѿ со сѿровилос/Шкорѿија, леж. $\text{AM}\Phi\text{I}\text{P}\text{O}\Lambda\text{I}\text{T}\Omega\text{N}$ “.

Сл. 2.13. Амфипол, AE (а. ОБ инв. бр. 04/2/134; б. ОБ инв. бр. 04/2/28)

Центарот на областа Ботијаја и главен град на Македонија **Пела**, исто така ковала бронзени монети со името на градот $\text{PE}\Lambda\Lambda\text{H}\Sigma$ во периодот по финансиската реформа на Филип V и за времето на Персеј (187/6-168/7). Бронзените изданија на Пела се од следните типови²:

¹ За изданијата на Амфипол, GAEBLER, 1935: 33-37, no. 23-28, 30-39, 42-43, 51; TOURATSOGLOU, 1993: T. XII/1-14, T. XIII/1-5; НБРМ, МПИ: no. 49-61; ŠELDAROV COLL.: no.5-47; OHRIDSKA BANKA COLL.: no. 9-20; HUSENOVSKI, 2004: no. 134-156.

² За изданијата на Пела, GAEBLER, 1935: 93-96, no. 1, 3, 5-6, 8-9, 11-13, 15, 17; TOURATSOGLOU, 1993: T. XI/1-12; НБРМ, МПИ: no. 69-80; ŠELDAROV COLL.: no.102-157; OHRIDSKA BANKA COLL.: no. 39-47; HUSENOVSKI, 2004: no. 158-182.

- „Глава на Аїена Парїенос/Говедо, леж. ПΕΛΛΗΣ“,
- „Глава на Аїена Парїенос/Нике на биџа, леж. ПΕΛΛΗΣ“,
- „Глава на Демейра анфас/Говедо, леж. ПΕΛΛΗΣ“,
- „Глава на Севс/Говедо, леж. ПΕΛΛΗΣ“,
- „Глава на Севс/Орел на молња, леж. ПΕΛΛΗΣ“,
- „Глава на Севс/Крилесїа молња, леж. ПΕΛΛΗΣ“,
- „Глава на Посејдон/Говедо, леж. ПΕΛΛΗΣ“,
- „Глава на Аїолон/Харфа, леж. ПΕΛΛΗΣ“,
- „Глава на Аїолон/Триножник, леж. ПΕΛΛΗΣ“,
- „Глава на Пан/Аїена Алкидемос, леж. ПΕΛΛΗΣ“,
- „Глава на Пан/Два јарца, леж. ПΕΛΛΗΣ“,

а.

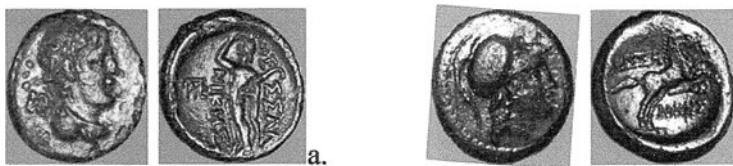
б.

Сл. 2.14. Пела, Је (а. ОБ инв. бр. 04/2/68; б. ОБ инв. бр. 04/2/63)

Тесалоника, центар и најголем град на областа Мигдонија, во периодот 187/6-168/7 со легендите ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ или ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΝ ковал бронзени монети од типовите¹:

- „Глава на Дионис/Јарец, леж. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ“,
- „Глава на Дионис/Грозд, леж. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ“,
- „Глава на Дионис/Пеџас, леж. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ“,
- „Глава на Севс/Два јарца, леж. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ“,
- „Глава на Севс/Бик, леж. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ“,
- „Глава на Севс/Орел, леж. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ“,
- „Глава на Севс/Преден дел од кораб, леж. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ“,
- „Глава на Аїена Парїенос/Говедо, леж. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ“,
- „Глава на Аїена со шлем/Коњ во ѿрк, леж. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ“,
- „Бисїа на Арїемида/Тоболец и лак, леж. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΝ“,
- „Глава на Хермес/Пан, леж. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ“,
- „Глава на Аїолон/Триножник, леж. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ“,
- „Глава на Херакле/Палка, леж. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ или ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΝ“,
- „Глава на Јанус/Два Кенїавра, леж. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ“,
- „Глава на Јанус/Диоскури, леж. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ“,

¹ За изданијата на Тесалоника, GAEBLER, 1935: 117-120, no. 1-4, 6, 8-16; TOURATSOGLOU, 1993: T. IX/1-14, X/3; НБРМ, МПИ: no. 81-89; ŠELDAROV COLL.: no.237-254, 256-281; OHRIDSKA BANKA COLL.: no. 75-85; HUSENOVSKI, 2004: no. 183-212, 215-228.

Сл. 2.15. Тесалоника, Δ (а. ОБ инв. бр. 04/2/96; б. НБРМ инв. бр. 99/55/2-12)

Како што може да се види од изнесеното, за разлика од изданијата во име на Македонците и на областите (Амфакситида и Ботијаја) кои биле ковани во сребро и бронза, изданијата на нивните главни центри (Амфипол?, Пела и Тесалоника) биле ковани само во бронза.

2.1.3 Наоди на монети на Филип V и Персеј во Р. Македонија

Наоди на монети на Филип V и Персеј според нумизматичката евиденција во Р. Македонија се релативно чести¹, иако можеби досега

¹ Монети на Филип V и Персеј во Р. Македонија во досега публикуваниот материјал:

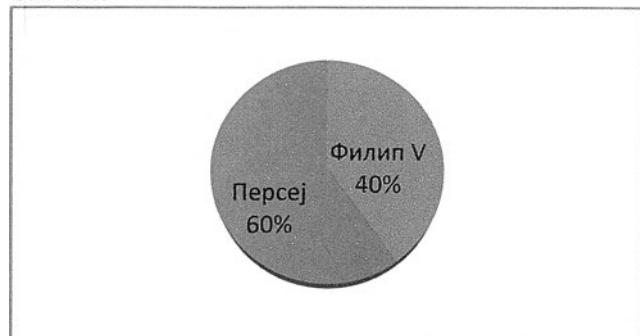
1. Јосифовски, 1994: 57-62 (Збирен Наод од 13 монети од локалитето „Кале“ Башино Село, Велес: од нив 2 бронзени монети на Филип V; 9 на Персеј);
2. Šeldarov, 2013: 120-121 (14 бронзени монети на Персеј, колективен наод од „Падарница“ с. Куклиш);
3. Šeldarov, 2013: 122-125 (29 бронзени монети на Персеј, колективен наод од Прилепско);
4. Šeldarov, 1996: 41-47 (18 бронзени монети на Филип V; во збирен наод од „Исар Марвинци“/1994, Валандово);
5. Šeldarov, 2012b: 299-306 (7 бронзени монети на Филип V; 8 бронзени монети на Персеј; колективен наод од „Бегово“ с. Стојаково, Гевгелија);
6. Шелдаров/Лилчиќ, 1994: 174-175, 178 (даваат повеќе наоди на сребрени и бронзени монети на Филип V и Персеј од разни локалитети. Набројани се објавени и необјавени монети од јавни и приватни збирки, 3 сребрени монети (една тетрадрахма од ММ-Скопје, една дидрахма и една драхма од приватни колекции) и преку 80 бронзени монети на Филип V; 1 сребрена монета (драхма) и 20-тина бронзени монети на Персеј);
7. Ohridska banka Coll.: no. 171-194 (2 AR монети (тетрадрахма и драхма) и 14 бронзени монети на Филип V; 8 бронзени монети на Персеј);
8. НБРМ, МПИ: no. 159-193 (3 AR монети (драхми) и 23 бронзени монети на Филип V; 9 бронзени монети на Персеј);
9. НБРМ, Coll.: no. 83-85, 90 (3 бронзени монети на Филип V; 1 бронзена монета на Персеј);
10. Šeldarov Coll.: no. 528-644 (2 AR монети (драхми) и 67 бронзени монети на Филип V; 2 AR монети (тетрадрахма и драхма) и 46 бронзени монети на Персеј);
11. Šeldarov, 2013: 83-119 (каталогизирани 220 бронзени монети на Персеј), истиот спомнува една тетрадрахма и една драхма од сопствената колекција, и две други тетрадрахми од ненаведени колекции;
12. Lilčić, 2006: 199, 202 (2 бронзени монети на Филип V; 10 бронзени монети на Персеј);
13. Husenovski, 2004: no. 100-118 (8 бронзени монети на Филип V; 11 бронзени монети на Персеј);
14. Хусеновски, 2007: no. 28-35 (5 бронзени монети на Филип V; 2 бронзени монети на Персеј);
15. Размовска Бачевска, 2002: no. 31-38 (6 бронзени монети на Филип V; 2 бронзени монети на Персеј); истата набројува и др. наоди но притоа не упатува на изворот на информацијата/референца (всушност, станува збор за веќе објавен материјал);
16. Lilčić, 1997: 31-51 (6 бронзени монети на Филип V; 5 бронзени монети на Персеј);
17. Лилчиќ, 2009: 58, 91, 107, 141-2, 151, 156-7, 161, 168, 182, 186, 204 (11 бронзени монети на Филип V; 22 бронзени монети на Персеј);
18. Биџракова Грозданова, 1983: no. 45 (1 бронзена монета на Персеј);
19. Соколовска, 1966: no. 78-82 (1 AR монета (тетрадрахма) и 4 бронзени монети на Филип V);
20. Биџракова Грозданова, 1987: Т. V, no. 7-12 (1 сребрена монета (тетрадрахма, истата од АММ) и 2 бронзени монети на Филип V; 1 бронзена монета на Персеј); за набројувањето и други наоди в. стр. 91-92;
21. Јанева, 2003: no. 15 (1 бронзена монета на Персеј);
22. Кейески, 1987: no. 86-100 (13 бронзени монети на Филип V; 2 бронзени монети на Персеј);
23. Пејрова, 1983: 73-76 (5 бронзени монети на Филип V);

објавениот материјал не е доволен да ја покаже поцелосната слика за присуството на пари на последните владетели од Антигонидите на просторот на Р. Македонија¹. Периодот на владеење на двајцата кралеви се карактеризира со огромна продукција на бронзени пари. Пари од нивната продукција циркулирале и во соседните области на Македонија².

Табела 2.1.

ВЛАДЕТЕЛ	АЕ монети	AR монети	Вкупно:
Филип V	276	11	287
Персеј	421	7	428
Вкупно:	697	18	715

Сл. 2.16

24. За десетици единечни наоди, набројани само по нивното местонаоѓање, спомнува И. Микулчиќ (Микулчиќ, 1973: 168-169).

Тука треба да се напоменат и неколку други важни остави, каде во кратките публикувани извештаи, во нивната соежина се спомнуваат монети од двајцата кралеви:

- Остава од Црнични, Дојран (ок. 100 бронзени монети), откриена 1932 година, раструрена (26 или 33 примероци во Арх. музеј во Загреб), заедно со монети на македонските области и градовите содржела монети на Филип V (IGCH, 1973: no. 555; Mirnik, 1981: no. 22);
- Остава од с. Мрзен Ораовец, Росоман (ок. 450 бронзени монети), откриена 1992 година, раструрена, заедно со монети на квесторот Гај Публилиј и автономното издание на Македонија од типот со Маска на Силен, содржела монети на Персеј (Ujes, 2001: no. 52);
- Од раструрена остава од „Венци“ с. Ракле, Прилеп, од материјалот кој бил сочуван, познато е само дека содржела монети на Филип V (2 прим.), Персеј (5 прим.) и изданија на Македонија (18 прим.) (Šeldarov, 1996: 42);

¹ Врз основа на моето повеќегодишно искуство, можам да кажам дека не само во приватни колекции, туку и во јавните, особено во оние од помалите музеи во Р. Македонија постои многу поголем број на примероци на бронзени монети од Филип V и Персеј, кои од одредени причини не се објавени. Нивната обработка и публикување во иднина, со многу поголема бројка ќе го покаже нивното значително присуство и циркулација на територијата на Р. Македонија.

² За циркулацијата на пари на двајцата владетели во соседните области, ПРОКОПОВ, 1986б: 5-20 (за Југозападна Бугарија) и ПРОКОПОВ, 1986а: 89-93; UJES, 2000: 384-389 (за териториите на централен Балкан); TOURATSOGLOU, 1993: 32-34.

Што се однесува до територијата на Р. Македонија, од приложената

Табела 2.1. може да го констатираме следново:

- Од досега забележаните наоди на монети од двајцата кралеви се добива една бројка од 18 сребрени монети (дидрахма, тетрадрахми и драхми) и 697 бронзени монети (веројатно повеќе) од разни локалитети од територијата на Р. Македонија (вкупно 715 примероци)¹. Од нив, 11 сребрени и 276 бронзени монети се однесуваат на Филип V, а 7 сребрени и 421 бронзени примероци се од Персеј.

- Споредбата на вкупните бројки на пронајдени монети (на сребрените и на бронзените заедно), Филиповите 287 примероци со оние 428 на Персеј, соодносот е еден и пол пат во корист на Персеј (сооднос од 1:1.5; в. Сл. 2.16.). Ако, пак, се земе предвид должината на времето на владеење на двајцата кралеви, долгото на Филип V (221-179) и значително пократкото на Персеј (179-168), повеќе од јасно е дека поголемиот број на пронајдени примероци на Персеј и пократкиот период на владеење укажуваат на многу поинтензивна циркулација на пари на Персеј на територијата на Р. Македонија². Тоа може да се поврзе со присуството, активностите и воените кампањи на последниот македонски крал на оваа територија³. Тоа се должи пред сè на наметнатите воени потреби и превземените дејствија од страна на Персеј во подготовките и судирите со Римјаните и односите со соседните области на Македонија.

- Од вкупната бројка, 99 монети (39 примерок на Филип V и 60 примероци на бронзени монети на Персеј) доаѓаат од колективни наоди (13.8%), а останатите 616 примероци се поединечни наоди на монети (високи 86.7%).

-

Во Република Македонија, според местото на наоѓање, голем е бројот на локалитети на кои монети од двајцата владетели биле пронајдени⁴. Од евиденцијата за оставите и нивната содржина може да се

¹ Вака добиената бројка можеби е и нешто помала, затоа што кај одделни автори поради оскудните податоци, понекогаш не може со сигурност да се утврди дали не се работи за една иста монета која веќе еднаш е избројана од некое претходно публикување. Исто така треба да се има предвид шареноликоста и неусогласеноста на авторите околу датицијата на некои од изданијата. Многу до публикувачите на ваков материјал ја користат општата датација 187-31 год. пр.н.е. Во нашиот случај се обидовме, колку што тоа беше можно, да не ги вбројуваме и земеме предвид оние монети за кои се смета дека се ковани подоцна, по времето на двајцата кралеви.

² За циркулацијата на пари на Персеј во Р. Македонија, ŠELDAROV, 2013: 31-32.

³ За кампањите, престојувањето и правците на движење на кралевите Филип V и Персеј на територијата на Република Македонија, PAPAZOGLU, 1969: 115-124, ПАПАЗОГЛУ, 1985: 90-100; Лилчиќ, 1997: 31-34 ff.; Лилчиќ, 2009: 47-49, 216-224; ŠELDAROV, 2013: 9-14.

⁴ За тоа, на кои сè локалитетите се најдени монети од Филип V и Персеј, може да се види во литературата наведена во фуснотата во која се нотираат нивните наоди. Посебно, вредни податоци за местото на пронаоѓање на монетите се дадени во каталогот на Персеевите монети од Н. Шелдаров, каде авторот педантно ги регистрирал местата на наодите (со исклучок на оние од непознат локалитет), ŠELDAROV, 2013: каталог, 83-125.

види дека има хомогени остави (оставите од с. Куклиш, Струмица и од Прилепско, со монети на Персеј) и мешани остави (од. Стојаково, Гевгелија со монети на Филип V Персеј; и збирни наоди во кои заедно со монетите на двајцата кралеви доаѓаат монети автономни изданија на Македонија, оставите од Башино Село, Велес, Исар Марвинци, Валандово и од с. Ракле, Прилеп). И местата на пронаоѓање на колективните наоди и местата на оние од поединечните наоди, упатуваат на тоа дека е опфатена целата територија на Р. Македонија, но сепак, нивната концентрација е поинтензивна на локалитети поврзани со поважните сообраќајници и транспортни коридори. Најважни се онаа, по долината на реката Вардар во правец север-југ, потоа Струмичко-валандовско-гевгелискиот регион на јужниот дел од Македонија, тука спаѓа и Овчеполско-брегалничкиот басен.

Сл. 2.17. Карта на распространетоста на наоди на монети на Филип V и Персеј во Р. Македонија

2.1.4 Наоди на монети на автономните области и градови од времето на Филип V Персеј

За да се има заокружена слика за присутноста на монети за време на Филип V Персеј на територијата на Р. Македонија кон пронајдените монети од двајцата кралеви треба да се придодат и монетите ковани за време на двајцата кралеви во име на Македонија/Македонците, на областите и оние во име на градовите¹. Нивната застапеност, односно

¹Наоди на монети ковани во Р. Македонија ковани во името на Македонија/Македонците, областите и градовите во времето на Филип V и Персеј:

1. *Šeldarov, 2012a: 19-38, no. 1-7, 10-89* (Македонија, 5 бронзени монети; Ботијаја, 2 бронзени монети; Амфипол, 18 бронзени монети; Пела 39 бронзени монети; Тесалоника, 23 бронзени монети; во колективен наод на 89 монети од „Градиште“ с. Згрополци, Велес);
2. *Јосифовски, 1994: 57-62* (Македонија, 1 бронзена монета и 1 AR монета-тетрабол во збирниот наод од 13 монети од локалитетот „Кале“ Башино село, Велес);
3. *Šeldarov, 1996: 41-47* (Македонија, 1 бронзена монета во збирен наод од 20 монети од „Исар Марвинци“/1994, Валандово);
4. *Ohridska banka Coll.: no. 9-14, 34, 39-48, 73-85, 195-212*, (Македонија, 5 AR монети (тетраболи); Амфакситида, 4 бронзени монети; Ботијаја, 2 AR монети (тетрабол и 2,5 оболи) и 6 бронзени монети; Парореја(?), 1 бронзена монета); Амфипол, 6 бронзени монети; Лихнид, 1 бронзена монета; Пела, 10 бронзени монети; Тесалоника, 13 бронзени монети);
5. *Бийпракова Грозданова, 1987: Т. VIII, no. 1-6, Т. X, no. 1-8* (Македонија, 1 AR монета (диобол), 2 бронзени монети; Амфакситида, 1 бронзена монета; Ботијаја, 1 бронзена монета; Лихнид, 2 бронзени монети; Амфипол, 2 бронзени монети; Пела 3 бронзени монети; Тесалоника, 3 бронзени монети; за набројувањето и други наоди в. стр. 96-97);
6. *Bitrakova Grozdanova, 2015a: 154-155, no. 21-22, 26* (Македонија, 1 AR монета (тетрабол); Парореја(?), 1 бронзена монета; Пела, 1 бронзена монета);
7. *НБРМ, МПИ: no. 48-90, 194-202* (Македонија, 6 AR монети (тетраболи), 11 бронзени монети; Амфакситида, 1 бронзена монета; Ботијаја, 1 AR монета (2,5 оболи); Парореја(?), 2 бронзени монети; Лихнид, 4 бронзени монети; Амфипол, 13 бронзени монети; Пела 12 бронзени монети; Тесалоника, 11 бронзени монети);
8. *NBRM, Coll.: no. 3, 93* (Македонија, 1 AR монети (тетрабол); Амфипол, 1 бронзена монета);
9. *Шелдаров/Лилчиќ, 1994: 179-184, 216 (карџа)*, авторите набројуваат повеќе наоди на сребрени и бронзени монети од јавни и приватни колекции, публикувани и непубликувани, наоди од разни локалитети. Во овој случај, дел од споменатите монети кои се дадени кај други автори, заради избегнување на повторување, не се земени предвид. (Македонија, 8 бронзени монети (од нив 3 прим. од остави); Амфакситида, 16 бронзени монети (од нив 6 прим. од остави); Ботијаја, 8 бронзени монети (од нив 7 од остави); Парореја(?), 5 бронзени монети);
10. *Šeldarov Coll.: no. 3, 5-22, 24-34, 36-47, 60-63, 94, 98-101, 102-111, 113-118, 120-129, 131-132, 134-135, 137-143, 145-154, 156-157, 237-254, 256-281, 645-647, 648-696* (Македонија, 10 AR монети (6 тетраболи и 4 диболи), 41 бронзена монета; Амфакситида, 1 бронзена монета; Ботијаја, 1 AR монета-суберат (2,5 оболи), 3 бронзени монети); Парореја(?), 4 бронзени монети; Лихнид, 1 бронзена монета; Амфипол, 41 бронзена монета; Пела 49 бронзени монети; Тесалоника, 43 бронзени монети);
11. *Husenovski, 2004: no. 119-212, 214-228* (Македонија, 2 AR монети (тетраболи), 2 бронзени монети; Амфакситида, 4 бронзени монети; Ботијаја, 3 бронзени монети);

наодите и нивната распространетост на просторот на Р. Македонија е исто така прилично честа и обемна¹.

-
- Парореја(?), 3 бронзени монети; Амфипол, 24 бронзени монети; Пела 25 бронзени монети; Тесалоника, 45 бронзени монети);
12. Хусеновски, 2007: по. 47,-48, 52-55, 57, 59, 65-66, 68, 71, 73 (Македонија, 1 бронзена монета; Ботијаја, 1 бронзена монета); Амфипол, 5 бронзени монети; Пела 1 бронзена монета; Тесалоника, 5 бронзени монети);
 13. Размовска Бачевска, 2002: по. 39-42, 44, 48-50, 53-54 (Македонија, 1 AR монети (диобол); Амфакситида, 2 бронзени монети; Ботијаја, 1 бронзена монета; Амфипол, 3 бронзени монети; Пела 2 бронзени монети; Тесалоника, 1 бронзена монета);
 14. Lilčić, 1997: 33, 35, 44, (Македонија, 1 бронзена монета; Амфипол, 2 бронзени монети; Пела 1 бронзена монета; Тесалоника, 1 бронзена монета);
 15. Лилчиќ, 2009: 58, 76, 91, 186, 194, (Македонија, 1 бронзена монета; Тесалоника, 4 бронзени монети; Пела, 5 бронзени монети);
 16. Битракова Грозданова, 1983: по. 7-8 (Лихнид, 2 бронзени монети);
 17. Соколовска, 1966: по. 1-5, 17-19, 21-32, 34-36, (Македонија, 5 бронзени монети; Амфипол, 3 бронзени монети; Пела 7 бронзени монети; Тесалоника, 8 бронзени монети);
 18. Lilčić, 2006: 200-201, по. 31-35 (Амфипол, 2 бронзени монети; Тесалоника, 3 бронзени монети);
 19. Кейески, 1988: по. 4-28, 31-54, 57 (Ботијаја, 1 бронзена монета; Амфипол, 8 бронзени монети; Пела 16 бронзени монети; Тесалоника, 23 бронзени монети);
 20. Лилчиќ/Мийкоски, 1995: 150 (Пела, 1 бронзена монета);
 21. Пејрова, 1983: 73-76 (Амфипол, 5 бронзени монети; Пела 8 бронзени монети; Тесалоника, 9 бронзени монети);
 22. Керамидчиев, 1965: по. 20 (Пела, 1 бронзена монета);
 23. Размовска Бачевска, 2016: 17-19, по. 2, 4, 5а, 6-8 (3 нови примероци на Лихнид и 3 бронзени монети на Дасаретите);
 24. Bitrakova-Grozdanova, 2001: 45-48 (до објавувањето на овој труд, авторот има наброено вкупно 16 примероци на Лихнид, вклучувајќи ги веќе погоре соменатите примероци на Лихнид);
 25. Kremydi, 2012: 287-297 (кон веќе наброените 16 примероци од Битракова-Грозданова, авторот на трудот придодава уште 2 примерока на Лихнид (еден од аукција и уште еден од колекцијата на Охридска банка) со што бројот на познати примероци на Лихнид, засега изнесува вкупно 21 бронзен примерок);
 26. Десетици единечни наоди, набројани само по нивното местонаоѓање, споменува Микулчиќ, 1973: 168-169.

Тука треба да се напоменат и некои остави, каде во кратките публикувани извештаи, во нивната соежина се спомнуваат монети од областите, градовите и оние ковани во име на Македонија:

- Остава од Црничани, Дојран (ок. 100 бронзени монети), откриена 1932 година, растурена (37 примероци во Арх. музеј во Загреб), покрај монета на Филип V (1) содржела монети на Македонија (2) и на градовите (Амфипол 10, Пела 13 и Тесалоника 11), (IGCH, 1973: по. 555; Mirnik, 1981: по. 22; Dukat/Mirnik, 1986: 44-48);

- Остава од с. Чепигово (античката Стибера), (3000+ бронзени монети), откриена 1990 година, растурена, заедно со монети автономно издание на Македонија од времето на Филип V Персеј, содржела монети на градовите Амфипол, Пела и Тесалоника (Ujes, 2001: по. 54);

- Од растурена остава од „Венци“ с. Ракле, Прилеп, од материјалот кој бил сочуван, познато е само дека содржела монети на Филип V (2 прим.), Персеј (5 прим.) и изданија на Македонија (18 прим.) (Šeldarov, 1996: 42);

¹ Треба да се има предвид шареноликоста и неусогласеноста на авторите околу датицијата на некои од изданијата. Многу од публикувачите на ваков материјал ја користат општата датација 187-31 год. пр.н.е. Во нашиот случај се обидовме, колку што

Табела 2.2.

Области/Градови	АЕ монети	AR монети	Вкупно:
Македонија	79	28	107
Амфакситида	31	/	31
Ботиаја	26	4	30
Парореја(?)	16	/	16
Лихнид	18(+3)	/	18
Амфипол	131	/	131
Пела	181	/	181
Тесалоника	192	/	192
Вкупно:	674	32	706

Од табела 2.2. можат да се извлечат следниве работи:

- Вкупниот број на монети изданија на областите и на градовите изнесува 706 примероци. Од нив 106 примероци доаѓаат од остави (Македонија, 1 AR монета и 10 бронзени; Ботиаја, 9 бронзени монети; Амфакситида, 6 бронзени монети; 18 на Амфипол, 39 на Пела и 23 бронзени монети на Тесалоника), а 600 примероци се поединечни наоди (сооднос од 1:6);
- Од 706 монети, само 32 примероци се сребрени номинали: 28 на Македонија (22 тетраболи и 6 диболи); 4 на Ботиаја (1 тетрабол и 3 примероци од 2.5 боли, од кои еден е суберат);
- Од вкупниот број на утврдени монети 184 примероци се изданија на областите, а 522 примероци се изданија на градовите (сооднос од 1:6);
- Кај изданијата на областите најголем е бројот на монети изданија во името на Македонија - 107 прим., а најмал на оние на Парореја(?) - 16 прим. Додека кај градовите, тој број е најголем кај Тесалоника со 192 прим., следен од блиската бројка на Пела-181 прим. и Амфипол со 131 прим. Најмалку застапен е очекувано, Лихнид со само 18 прим.

Во Р. Македонија, на голем број на локалитети се пронаоѓани монети од автономните изданија на областите и градовите од времето на Филип V и Персеј. Вообичаено станува збор за поединечни наоди, а многу ретко во остави. Всушност, ако се изземат оставите каде нивното присуство е симболично, од Башино Село (2 прим. на Македонија) и од

тоа беше можно да ги земеме во предвид само оние монети за кои се смета дека се ковани во времето на двајцата кралеви.

Исар Марвинци/1994 (1 прим.), имаме само една мешана остава од с. Згрополци, Велес, која се состои од монети автономни изданија на областите и градовите (87 прим. на Македонија, Ботиаја, Амфипол, Пела, Тесалоника), заедно со уште два примерока во името на квесторот Гај Публилиј.

Распространетоста на наодите на монети изданија на автономните градови и области покажува дека таа е поширока, но е концентрирана и поинтензивна на локалитети поврзани со поважните сообраќајници и транспортни коридори. Најчесто, по долината на реката Вардар, потоа Струмичко-валандовско-гевгелскиот регион и Прилепско-Битолскиот регион.

Сл. 2.18. Карта на распространетоста на наоди на монети на автономните области и градови во Р. Македонијаа од времето на Филип V и Персеј

2.1.5 Коментар и белешки кон поглавје 2.1

Ако се земат во предвид вкупните бројки на монети од Табела 2.1 и Табела 2.2 (в. и графички приказ на Сл. 2.16), забележлив е приближно ист број на монети: изданијата во име на кралевите (Филип V и Персеј) - 715 прим. и оние во име на областите и градовите - 706 прим. (со минимална разлика, имаме сооднос од 1:1). На еден примерок кован во име на кралевите во циркулација на просторот Р. Македонија се наоѓал еден примерок издание на автономните области или градовите.

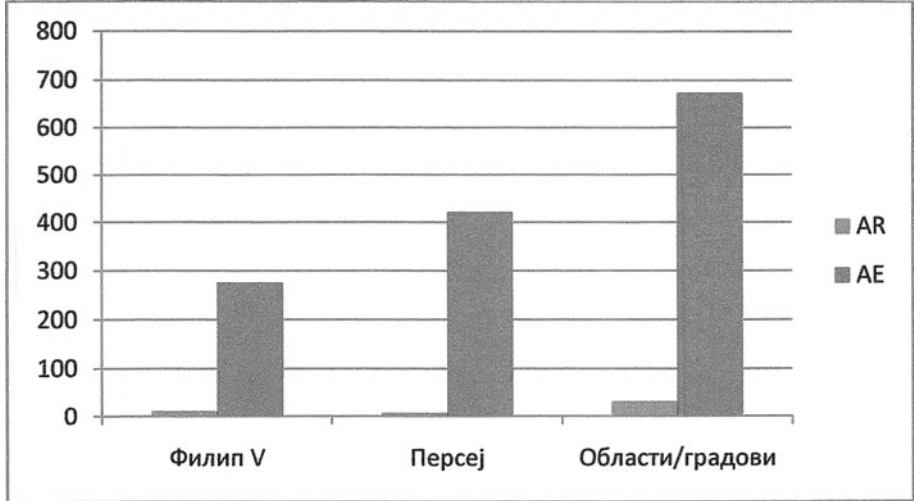
Споредбата на вкупните бројки на пронајдени монети на Филип (287 прим.) и Персеј (428 прим.) покажува соодносот од 1:1.5. Ако се земе во предвид фактит за должината на нивното владеење, во тој случај поголемиот број на пронајдени примероци на Персеј и пократкиот период на владеење укажуваат на многу поинтензивна циркулација на пари на Персеј на територијата на Р. Македонија. Тоа е резултат на воените потреби и превземените дејствија од страна на Персеј во подготовките и судирите со Римјаните и неговото присуство во одредени моменти на просторот на Р. Македонија.

Кај автономните изданија, во однос на областите, монетите на градовите (посебно на Тесалоника и Пела, на овие два града им припаѓаат скоро половина од евидентиратните 706 примероци) ја имале водечката улога и во најголем дел заедно со парите на кралевите Филип V и Персеј ја сочинуваат содржината на бронзени пари во циркулација на просторот на Р. Македонија во споменатиот период.

Содржината на евидентираниите остави покажува дека тие се состоеле од монети на Персеј, на Филип V и Персеј, или кога се мешани заедно со монетите двајцата кралеви доаѓаат само монети од автономни изданија од времето на нивното владеење. Додека пак, остави со монети на автономните области и градови се мошне ретки, две мешани во кои нивното присуство е повеќе од симболично и само една остава со позначителен број монети (од с. Згрополци, Велес).

Според пронајдените монети, изданија во името на кралевите, во името на Македонија, на областите, на градовите, и не само според нивниот релативен вкупен број на пронајдени примероци (вкупно 1421

прим., в. Сл. 2.19.), туку уште повеќе, според нивната распространетост и големиот број на различни места/локалитети на нивно пронаоѓање, може да се смета дека просторот на Р. Македонија (некогашна Пајонија и делови од Горна Македонија) секако бил дел од монетарната сфера на кралството уште од припојувањето на Пајонија кон Македонското Кралство од страна на Филип V по 217 година пр.н.е¹.

Сл. 2.19.

¹ За приклучувањето на Пајонија кон Македонија, MERKER, 1965: 53; PAPAIOGLOU, 1969: 116.

2.2 МАКЕДОНИЈА ПОД РИМСКИ ПРОТЕКТОРАТ (168-148/6 год. пр.н.е.)

2.2.1 Монети на квесторите Гај Публилиј и Лукиј Фулкиниј

Периодот на римскиот протекторат над Македонија е период маркиран од два важни историски настани, битката кај Пидна (168) и војната со Андриск (149/8). По клучната победа над Македонија и укинувањето на кралството, Римјаните спровеле нејзино преуредување кое подразбирало воведување на разни мерки (за тоа види во поглавје 1.2). Како што беше спомнато погоре, административната поделбата на Македонија од порано била прифатена од Римјаните, но сега со поголема независност на Областите/Меридите (на ниво на федерални единици „републики“), чии меѓусебни односи во сите клучни сфери биле уредени според римските желби и цели. Меѓу спроведените мерки било привременото затворање на рудниците (порано, голем извор на приходи за македонските кралеви), но заради римски потреби рудниците биле реотворени во 158 год. пр.н.е. Почнале да се спроведуваат одредени промени и во монетарната сфера. Наспроти ограбеното огромно кралско богатство, кое веројатно се состоело и од монети, Римјаните имале потреба од понатамошно снабдување со пари и функционирање на одреден монетарен систем на просторот на протекторатот, пред сè заради потребите и активностите на војската и администрацијата. Воведените промени од новата власт, постепено, воделе кон транзиција на некогашниот монетарен систем воспоставен од двајцата последни Антигонидски кралеви Филип V и Персеј во монетарен систем воведен и контролиран од Римјаните.¹ Најпрвин, на почетокот од римската хегемонија биле воведено бронзено монетоковање со имиња на римски квестори, непознати во историска смисла, само преку монетите, квесторите Гај Публилиј (G. Publilius) и Лукиј Фулкиниј (L. Fulcinius)².

¹ За монетоковањето во Македонија во римско време, општ осврт во Јосифовски, 2013: 931-962.

² За овие први бронзени изданија под римска контрола во Македонија набргу по битката кај Пидна: МАСКАУ, 1968а: 5-11, Т. III/1-6; ВОРПОИС, 1876: 57-60, 91-93; GAEBLER, 1902: 157-159; MØRKHOJ, 1991: 166; БИТРАКОВА ГРОЗДАНОВА, 1987: 99.

Публилиј бил квестор за Ајмилиј Паул во текот на првата година од неговиот империум во Македонија, а неговиот наследник Фулкиниј бил во служба за Паул во еден дел од втората година.¹ Овие изданија на квесторите се прво монетоковање на Римјаните во Македонија по битката кај Пидна, датирани во 168-166 год. п.н.е.²

Според собраниот, обработен и каталогизиран нумизматички материјал за монетоковањето на квесторот Публилиј (в. кат. 1-138)³, со името на квесторот биле ковани најмалку шест типови бронзени монети во повеќе различни изданија (в. Табела 2.3.). Ако се спореди краткото време на обавување на квесторската служба од страна на Публилиј (нешто повеќе од една година и бројот на искованите типови во сите изданија (шест типа со најмалку двојно повеќе изданија), може да се каже дека станува збор за едно прилично интензивно бронзено монетоковање. Може само да претпоставуваме на што се должи ова брзо и интензивно римско монетоковање со веќе постоечката иконографија. Една од причините секако била и потребата на римската војска од пари со помала вредност за секојдневните потреби и снабдувања.

Како што може да се види од табелата 2.3. со исклучок на монетите со претстава на Рома, сите останати типови се познати од претходниот период (Атена, Посејдон Дионис и Пан, в. Сл. 2. 20.).

Воведувањето на типовите со Рома на парите на квесторите истовремено и во монетековањето на градовите Пела, Амфипол и Тесалоника во 168-166 год. пр.н.е., а кои се многу слични, покажува дека

¹ Општо за римската провинциска администрација, RICHARDSON, 1976, посебно на стр. 30 за квесторската функција.

² Gaebler ова монетоковање го имаше датирано по 148 година пр.н.е. (помеѓу 148 и 142), во времето кога Македонија ќе стане провинција, GAEBLER, 1935: 8; неговата датација не беше прифатена од MACKAY, 1968a: 7-11, кој со соодветна аргументација ја корегираше во 168-167 во почетокот на протекторатот. Корегираната датација беше прифатена од TOURATSOGLOU, 1987: 55-56, но и од останатите автори кои потоа публикуваа примероци од квесторите; Во последно време со своја аргументација за враќање кон датацијата по 148 год. пр.н.е. се залага KOUREMPANAS, 2011c: 200.

³ Заб.: во понатамошниот текст, ако поинаку не е назначено, при одредено посочување кон каталошки опис без наведување конкретна референца (кат. и соодветната бројка, на пр.: кат. 1-11), истото се однесува за каталошките единици дадени во каталогот на овој труд.

градските монетарници и централната власт следеле заеднички избор во дизајнот.¹

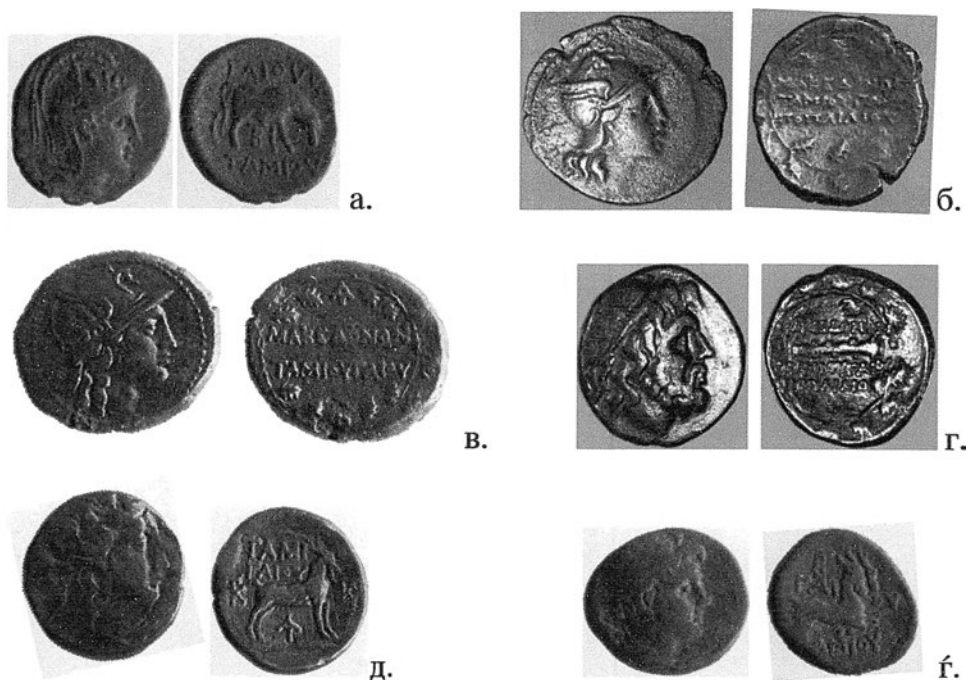
Табела 2.3.

Тип	Издание/емисија	Кат. бр.	Прим. бр.
„Аџена Парџенос/Говедо“	лег. ГАІОУ ТАМІОУ А) без монограм(?)	1	1
	лег. ГАІОУ ТАМІОУ Б) со монограми: и Б	2-65	64
	лег. ГАІОУ ТАМІОУ ПОПЛАІОУ А) со монограм: Б	66-76	11
„Рома со шлем/Леџ. во џри реда во венец“	лег. МАКЕΔΟΝΩΝ, ТАМІОУ ГАІОУ ПОПЛАІОУ А) без монограм	77-87	11
	лег. МАКЕΔΟΝΩΝ, ТАМІОУ ГАІОУ ПОПЛАІОУ Б) со монограми: и К	88-95	8
	лег. МАКЕΔΟΝΩΝ, ТАМІОУ ГАІОУ ПОПЛАІОУ В) со монограми: и AP	96-101	6
„Рома со шлем/Леџ. во два реда во венец“	лег. МАКЕΔΟΝΩΝ, ТАМІОУ ГАІОУ А) со монограми: и [К]?	102	1
	лег. ГАІОУ ТАМІОУ ПОПЛАІОУ А) без монограм	103-114	12
„Посејдон со џенија/Палка во венец“	лег. МАКЕΔΟΝΩΝ, ТАМІОУ ГАІОУ ПОПЛАІО А) без монограм	115-118	4
„Дионис со бриленов венец/Јарец надесно“	лег. ТАМІОУ ГАІОУ ПОПЛАІОУ А) со монограм: 	119-127	9
	лег. ТАМІ ГАІОУ А) со монограми: К, и 	128-136	9
„Бисџа на Пан/Два јарца“	лег. ГАІОУ ТАМІОУ А) со монограм: Б	137-138	2
ВКУПНО:			138

На аверсот на монетите е претставена Рома, а на реверсот легендата со имињата на квесторите или на градовите во дабов венец.² Усвојувањето на претставата на Рома може да се толкува како демонострација на римската моќ и дополнително наметнување врз Македонците.³ Сепак, шлемот на главата на Рома е претставен со грифон

¹ TOURATSOGLOU, 1987: 56.
² За типовите на овие монети кај изданијата на градовите види подолу во каталогот: Амфипол (кат. 1-18); Пела (кат. 1-23); Тесалоника (кат. 1-8).
³ МАСКАУ, 1968а: 10.

на врвот, кое се случило веројатно под влијанието на раширената претстава на херојот Персеј и неговите атрибути во монетоковањето под Филип V и Персеј.

Сл. 2.20. Г. Публилиј, А (а., в., д. и ѓ, Прив. кол., Скопје, кат. 38, 102, 131, 137; б. Музеј Гевгелија, кат. 79; г. ОБ Охрид, кат. 115)

Во однос на вкупниот бројот на примероци според одредените типови (во сите изданија), изразено во проценти, најзастапени се изданијата од типот „Аџена Парџнос/Говедо“ со повеќе од половината од сите монети (55.07%), по неа следуваат монетите од изданијата на типот со Рома, а со само 2 забележани примероци или нешто над 1 процент, најмалку застапени а со тоа и најретки, монетите од изданието со Пан (в. Табела 2.4.). Не само што е најброен тип, се чини дека изданијата од типот „Аџена Парџнос/Говедо“ е и најпрво издание на Публилиј. Веројатно, почнало да се кова веднаш по неговото превземање на службата на што укажува неговата иконографска блискост и поврзаност со поренешните изданија од сличниот тип на Пела и Ботиаја (пред 168 год. пр.н.е.), кај кои сега едноставно имаме само замена на легендата. Интересен е единствениот каталогизиран примерок од изданието „Рома со шлем/Леџ. МАКЕΔΟΝΩΝ/ΤΑΜΙΟΥ ΓΑΙΟΥ“ во два реда во венец“ (кат. 102, в. и сл. 2.20. в), ова издание е единственото од оние од типот со „Рома/Лег. во два реда“

кое во својата легенда го содржи етниконот ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, а во името недостасува ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ. Дополнително, истото е со монограми Φ и [K] ?, а сите други монети кај овој тип се без монограм. Ми се чини дека ова издание е можеби некакво преодно издание помеѓу оние со претстава на Атина Партенос и оние што следувале со претстава на Рома. Оттука и неговата краткорочно монетоковање.

Табела 2.4.

Тип	Бр. на прим.	во %
„Аџена Парџенос/Говедо“	76	55.07
„Рома со шлем/Леџ. во џри реда во венец“	25	18.11
„Рома со шлем/Леџ. во два реда во венец“	13	9.42
„Посејдон со џенија/Палка во венец“	4	2.89
„Дионис со бршленов венец/Јарец надесно“	18	13.04
„Бисџа на Пан/Два јарца“	2	1.44
		100%

Покрај изданијата без монограм, на монетите на Публилиј се јавуваат шест комбинации на монети со еден, два или три монограми. Изданијата на монетите и комбинациите на монограмите кои се однесуваат на службените лица кои стојат зад организацијата и контролата на монетоковањето се:

1. Без монограм (28 прим.= 20.28%):

- „Аџена Парџен/Говедо, леџ. ΓΑΙΟΥ ΤΑΜΙΟΥ“,
- „Рома /Леџ. во џри реда во венец, ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, ΤΑΜΙΟΥ ΓΑΙΟΥ ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ“,
- „Рома/Леџ. во два реда во венец, ΓΑΙΟΥ ΤΑΜΙΟΥ ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ“,
- „Посејдон/Палка во венец, леџ. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, ΤΑΜΙΟΥ ΓΑΙΟΥ ΠΟΠΛΙΛΙΟ“ “;

2. Со монограм Β (13 прим.= 9.42%):

- „Аџена Парџенос/Говедо, леџ. ΓΑΙΟΥ ΤΑΜΙΟΥ ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ“,
- „Пан/Два јарца, леџ. ΓΑΙΟΥ ΤΑΜΙΟΥ“;

3. Со монограм Φ (9 прим.= 6.52%):

- „Дионис/Јарец, леџ. ΤΑΜΙΟΥ ΓΑΙΟΥ ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ“;

4. Со монограми и В (64 прим.= 46.37%):

- „Ашена Паршенос/Говедо, леџ. ΓΑΙΟΥ ΤΑΜΙΟΥ“;

5. Со монограми и К (9 прим.= 6.52%):

- „Рома /Леџ. во шири реда во венец, ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, ΤΑΜΙΟΥ ΓΑΙΟΥ ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ“,

- „Рома/Леџ. во два реда во венец, ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, ΤΑΜΙΟΥ ΓΑΙΟΥ“;

6. Со монограми и ΑΡ (6 прим.= 4.34%):

- „Рома /Леџ. во шири реда во венец, ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, ΤΑΜΙΟΥ ΓΑΙΟΥ ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ“;

7. Со монограми К, и (9 прим.= 6.52%):

- „Дионис/Јарец, леџ. ΤΑΜΙΟΥ ΓΑΙΟΥ ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ“.

Според некои автори, изданијата што го носат монограмот В и изданието со монограми и В се изданија на областа Ботијаја, додека изданието со монограм и изданието со К, и се изданија на областа Амфакситида². Ова атрибуирање на овие изданија, тргнува од тоа дека во периодот што непосредно му претходеше на изданијата на квесторите, во времето на двајцата последни кралеви (Филип V и Персеј), има изданија на овие области означени со истите монограми (В= за Ботијаја и соодветно = за Амфакситида). Ова можеби е делумно прифатливо, уште повеќе што не само поради монограмите, туку и од фактот дека ова монетоковањето се направило многу бргу по поразот на Македонија и веројатно морало да се случи во некои од постоечките монетарници со искуство, технички услови и ковнички персонал (Пела, Амфипол и Тесалоника).³ Во прилог на тоа оди и изборот на блиска иконографија од претходниот период и заедничкиот избор на новиот Рома тип. Но останува отворено прашањето во која од монетарниците се ковани изданијата со други монограми и оние изданија без монограм⁴. Кај Публилиј најмногу примероци им припаѓаат на групата монети од типот „Ашена

¹ Овој монограм на монетите е предаван и како . Монограмот што што се среќава во литературата не можевме да го потврдиме неговото постоење во материјалот што го имама обработено за оваа студија, кој е можеби некаква варијација на монограмот (в. TOURATSOGLOU, 1993: Листа на монограми на монети на Македонија под Римјаните; MACKAY, 1968a: 6.

² GAEBLER, 1902: 158-159; MACKAY, 1968a: 6.

³ MACKAY, 1968a: 10.

⁴ МасКау исто така претпоставува дека можеби зад монограмот се крие името на квесторот: ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ (MACKAY, 1968a: 6). Овој монограм се јавува кај изданија во комбинација и со В и со монограмите (в. Т. 2.).

Парѝенос/Говедо, ΓΑΙΟΥ ΤΑΜΙΟΥ“ со монограмите и *Β* застапен со речиси половина од сите изданија (46.37%). Тоа е најголемата емисија на пари на Публилиј. Зад нив, доаѓаат монетите без монограм од четири различни изданија (застапени со нешто повеќе од 20%). Најмалку застапени се монетите сигнирани со монограмите и *ΑΡ* со само 4.34 %.

Кај някои од изданијата на Публилиј покрај името на квесторот испишано во разни варијанти (пократко или подолго)¹, додаден е и етниконот - ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ. Етниконот е додаван само кај изданијата на Публилиј од типовите со Рома и Посејдон. Затоа пак овој етникон е присутен на сите изданија на квесторот Фулкиниј, што можеби укажува на дел од редоследноста на изданијата на квесторите. Публилиевите изданија со етникон се нешто подоцна од другите негови изданија, им претходеа и се надоврзале со оние на неговиот наследник, Фулкиниј.

Измерената просечна тежина тежина и дијаметар на монетите (Табела 2.5.), покажа дека најтешки и со најголем дијаметар се монетите од типот „Рома/Лег. во три реда во венец“ (просечни, скоро 11 грама тежина со 24 мм дијаметар), а најлесни и со најмал дијаметар монетите од типот „Пан/Два јарца“ со само 6.61 г и 19.87 (податокот е од само 2 измерени прим.). Забележливо е во табелата дека во големина и во тежина отскокнуваат монетите од изданијата со Рома и Посејдон (со просечна тежина помеѓу 10 и 11 грама и значителна разлика во дијаметарот на монетите) и ако се има предвид дека просечната тежина кај монетите од најбројниот тип „Атина Партенос/Говедо“ 9.02 грама, станува збор за разлика од најмалку 1 до 2 грама. Вкупната просечната тежина кај сите изданија на Публилиј од измерени 135 примероци изнесува **9.47 г.**, додека просечниот дијаметар од измерени 134 примероци изнесува **21.52 мм.**

Има еден примерок од типот „Атина Партенос“ кој потекнува од оставата од Згрополци, Градско (в. кат. 139) определен од публикувачот на

¹ Кај одредени примероци, при гравирањето на калапот крајното *Υ* во името е заменето со *Υ* (в. кат. 36-38, 40, 60). На еден калап пак ΤΑΜΙΟΥ е испишано погрешно како ΥΑΜΙΟΥ (кат. 71).

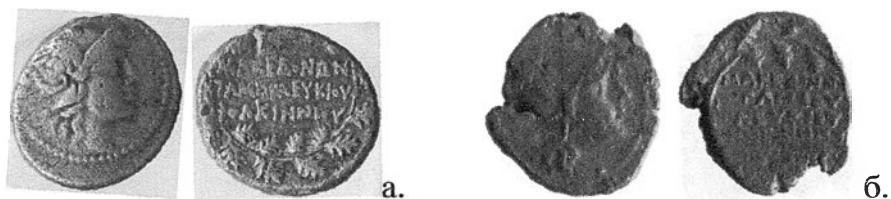
оставата како „варварска имитација“.¹ Примерокот според неговите стилски и иконографски карактеристики и полесната тежина во споредба со монетите од истиот тип од редовните изданија и навистина делува како имитација. Но сепак, можеби се работи и за неквалитетна изработка на калапот(?) со кој монетата била откована.

Табела 2.5.

Тип	Измерени прим. (г)	Просечна тежина (г)	Измерени прим. (мм)	Просечен дијам. (мм)
„Аџена Парџнос/Говедо“	74	9.02	73	20.46
„Рома со шлем/Леџ. во џри реда во венец“	25	10.99	25	23.98
„Рома со шлем/Леџ. во два реда во венец“	12	10.54	12	22.90
„Посејдон со џенија/Палка во венец“	4	10.01	4	22.57
„Дионис со бриленов венец/Јарец надесно“	18	8.70	18	21.43
„Бисџа на Пан/Два јарца“	2	6.61	2	19.87

Бронзеното монетоковање на квесторот Лукиј Фулкиниј (L. Fulcinius) е помало по обем, но многу блиско и сродно со монетоковањето на неговиот претходник, квесторот Публилиј. Монетоковањето на Фулкиниј за време на неговото пократко извршување на квесторската должност опфаќа два типа на монети ковани во најмалку пет изданија (в. Таб. 2.6.). Неговите два типа монети се со претстава на Рома, истата од изданијата на Публилиј, но разликата е во реверсот, кај едниот легендата е предадена во три, а кај другиот во четири реда (Сл. 2.21.). За разлика од Публилиј, сите изданија на Фулкиниј покрај името на квесторот го содржат и етниконот ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ.

¹ ŠELDAROV, 2012: 25, no. 9.

Сл. 2.21. Л. Фулкиниј, АЕ (а. Музеј на Неготино, кат. 2; б. Скопје, Прив. кол.)

Табела 2.6.

Тип	Издание/емисија	Кат. бр.	Прим. бр.
<i>„Рома со шлем/Леџ. во штри реда во венец“</i>	лег. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, ΤΑΜΙΟΥ ΛΕΥΚΙΟΥ ΦΟΛΚΙΝΝΙΟΥ Α) без монограм	1-10	10
	лег. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, ΤΑΜΙΟΥ ΛΕΥΚΙΟΥ ΦΟΛΚΙΝΝΙΟΥ Β) со монограм: $\overline{\text{K}}$	11-18	8
	лег. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, ΤΑΜΙΟΥ ΛΕΥΚΙΟΥ ΦΟΛΚΙΝΝΙΟΥ Β) со монограм: $\overline{\text{ME}}$	19-25	7
	лег. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, ΤΑΜΙΟΥ ΛΕΥΚΙΟΥ ΦΟΛΚΙΝΝΙΟΥ Γ) со монограм: $\overline{\text{AK}}$	26-28	3
<i>„Рома со шлем/Леџ. во четири реда во венец“</i>	лег. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, ΤΑΜΙΟΥ ΛΕΥΚΙΟΥ ΦΟΛΚΙΝΝΙΟΥ Α) без монограм	29-31	3
ВКУПНО:			31

Од каталогизираниите 31 примерок на монети на Фулкиниј од двата типа, дури 28 примероци се од типот *„Рома со шлем/Леџ. во штри реда во венец“* (90.32%), а само 3 примероци од типот *„Рома со шлем/Леџ. во четири реда во венец“* (9.67%). Соодносот од 9:1, видливо покажува на доминантноста и преферираноста на првиот тип од кој се изведени четири изданија, а од вториот само едно издание (в. Таб. 2.7.).

Табела 2.7.

Тип	Бр. на прим.	во %
<i>„Рома со шлем/Леџ. во штри реда во венец“</i>	28	90.33
<i>„Рома со шлем/Леџ. во четири реда во венец“</i>	3	9.67
		100%

Фулкиниј исто како Публилиј има изданија со и без монограм. Но кај неговите изданија имаме монети само со по еден монограм, а тоа се:

1. Без монограм (13 прим.= 41.93%):

- „Рома /Леџ. во ѿри реда во венец, *ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, ΤΑΜΙΟΥ ΛΕΥΚΙΟΥ ΦΟΛΚΙΝΝΙΟΥ*“,

- „Рома /Леџ. во чеѿири реда во венец, *ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, ΤΑΜΙΟΥ ΛΕΥΚΙΟΥ ΦΟΛΚΙΝΝΙΟΥ*“,

2. Со монограм $\overline{\text{K}}$ (8 прим.= 25.80%):

- „Рома /Леџ. во ѿри реда во венец, *ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, ΤΑΜΙΟΥ ΛΕΥΚΙΟΥ ΦΟΛΚΙΝΝΙΟΥ*“,

3. Со монограм $\overline{\text{M}}$ (7 прим.= 22.58%):

- „Рома /Леџ. во ѿри реда во венец, *ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, ΤΑΜΙΟΥ ΛΕΥΚΙΟΥ ΦΟΛΚΙΝΝΙΟΥ*“,

4. Со монограм $\overline{\text{PK}}$ (3 прим.= 9.67%):

- „Рома /Леџ. во ѿри реда во венец, *ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, ΤΑΜΙΟΥ ΛΕΥΚΙΟΥ ΦΟΛΚΙΝΝΙΟΥ*“;

Како што може да се види на изданијата без монограм опфаќаат 41.93 проценти, а остатокот е за изданијата со монограмите $\overline{\text{K}}$, $\overline{\text{M}}$, $\overline{\text{PK}}$. Од нив, само монограмот $\overline{\text{K}}$ е познат од изданијата на Публилиј, претпоставуваме дека зад другите два монограми стојат новите службени лица одговорни за монетоковањето. Интересна е да забележиме дека ниту едно издание во име на квесторот Фулкиниј не го содржи некој од монограмите $\overline{\text{B}}$ и $\overline{\text{P}}$. Ако за изданијата на Публилиј со овие монограми се претпоставуваше дека се однесуваат на монограми на областите (Ботијаја и Амфакситида), а со тоа, евентуално се посочуваа и местата на монетоковање, тогаш тоа воопшто не е случај со Фулкиниј. Ако за монетоковањето на двајцата квестори се користеле истите монетарници, тогаш, не се јасни причините зошто овие два монограми кај Фулкиниј целосно се отфрлени(?). Генерално, присутните монограми на монетите на квесторите, покажува дека системот за контрола на монетоковањето од посебно назначени официјални лица воспоставен уште од времето на Филип V и Персеј останал во функција и во текот на римскиот протекторат и подоцна за монетоковањето на Областите/Меридите.¹

¹ TOURATSOGLOU, 1993: 72.

Од измерената просечна тежина и дијаметар по типови (Табела 2.7.), се гледа дека со мала разлика, потешки и поголеми се монетите од изданијата на типот „Рома со шлем/Леџ. во три реда во венец“ со просечна тежина од 8.51 грам. Просечнат тежина на монетите од вториот полесен тип „Рома со шлем/Леџ. во четири реда во венец“ е 8.18 грама (од измерени 3 прим.). Вкупната просечната тежина кај сите изданија на Фулкиниј од измерени 29 примероци изнесува **8.48 г.**, додека просечниот дијаметар од измерени 29 примероци изнесува **20.91 мм.**

Табела 2.7.

Тип	Измерени прим. (г)	Просечна тежина (г)	Измерени прим. (мм)	Просечен дијам. (мм)
„Рома со шлем/Леџ. во три реда во венец“	26	8.51	26	20.80
„Рома со шлем/Леџ. во четири реда во венец“	3	8.18	3	21.90

Ако направиме споредба на просечната тежина кај сите изданија и на едниот и на другиот квестор, ќе видиме дека изданијата на квесторот Публилиј во просек се нешто поголеми и потешки за цел еден грам (9.47 : 8.48 г). И споредбата на волуменот на вкупната продукција е во корист на Публилиј. Во тој сооднос, на четири искиовани монети на Публилиј доаѓа само една на Фулкиниј (138 : 31 прим.). Но тука, треба да се земе во предвид и пократкото службување на Фулкиниј а со тоа и пократкото време за продуцирање монети. Набргу, во 167-166 година со едно ново необично издание на Македонија со претстава на маска на Силен, од одредени причини, ќе бидат прековани дел од монетите на квесторите.

2.1.2 Наоди и циркулација на монети на квесторите Гај Публилиј и Лукиј Фулкиниј во Р. Македонија

Во каталогот на оваа студија за монетите на двајцата квестори каталогизирана е прилично солидна бројка на примероци со оглед на релативно малиот број претходно познати примероци од просторот на Р. Македонија¹. Кај каталогизираните 169 примероци и 1 варварска имитација регистрирано е местото на наоѓање на семо еден дел од монетите. Нивните наоди потекнуваат од различни локации (в. Сл. 2.22.).

Ако се занемарат двата примерока од оставата од Згрополци, едниот примерок од непозната локација (во наод од 3 монети) и несигурниот и непознат број на монети на Публилиј од растурената остава од Мрзен Ораовец (споменат е прилично голема бројка од над 450 примероци), може да се каже дека во нумизматичката евиденција не забележала ниту една остава со поголем број примероци од квесторите (сеедно, во мешани или немешани остави).

Според местата на распространетост на наоди на поединечни монети на квесторите Публилиј и Фулкиниј може да се види дека се поконцентрирани на просторот на долниот тек на реката Вардар (на потегот Велес и Гевгелија, важниот сообраќаен и транспортен коридор) и на поблиските територии лево и десно од реката (лево, Валандовско-Дојранско-Струмичкиот регион, а десно во Тиквешкиот регион и Пелагонија). Иако поретко, примероци се забележани и во некои места по долниот тек на Брегалница и Охрид. Крајната слика е јасна, дека нивните наоди се концентрирани на јужниот простор на Р. Македонија, простор што е поблиску до Долна Македонија, а отсутствуваат од северниот простор, односно на просторот на Пајонија. Тоа индицира, дека некогашниот Пајонски простор (особено источна Пајонија) во почетокот на римскиот протекторат не е покриен со првите изданија на квесторите и

¹ За објавените примероци на квесторите во Р. Македонија: НБРМ, МПИ: no. 208-213 (Публилиј), no. 214 (Фулкиниј); NBRM COLL.: no. 100-103 (Публилиј), no. 99 (Фулкиниј); ŠELDAROV COLL.: no. 697-707 (Публилиј), 708-712 (Фулкиниј); OHRIDSKA BANKA COLL.: no. 213-219 (Публилиј); СОКОЛОВСКА, 1966: no. 11-12 (Публилиј); БИТРАКОВА ГРОЗДАНОВА, 1987: Т. X/9 (Публилиј); РАЗМОВСКА БАЧЕВСКА, 2002: 54-55, no. 58-59 (Публилиј); HUSENOVSKI, 2004: no. 238-242 (Публилиј); ŠELDAROV, 2012a: 25-26, no. 8-9, (2 прим. на Публилиј од остава).

има поинаква монетарна ситуација од онаа во јужните делови на протекторатот (опфатени во териториите на Областите/Меридите).

Наоди во остави

1. Два примерока на Публилиј во колективен наод од 89 монети од „Градиште“ с. Згрополци, Велес (в. во кат. 55 и 139), заедно со монети на Македонците, Ботијаја, Амфипол, Пела и Тесалоника (Šeldarov, 2012a: 25-26, no. 8-9);
2. Еден примерок на монета на Публилиј во наод од 3 бронзени монети од непознато наоѓалиште (в. во кат. 61, двата други примерока се автономни изданија на Македонците од 187/6 -168 год. пр.н.е., во прив. сопственост, непубликувано);
3. Во споменатата остава од с. Мрзен Ораовец, Росоман (ок. 450 бронзени монети), откриена 1992 година, раструрена, заедно со монети на Персеј содржела монети на квесторот Гај Публилиј или од автономното издание на Македонија од типот со Маска на Силен (Ujes, 2001: no. 52);

Поединечни наоди и случајни наоди

Монети на Публилиј:

- 4 прим. од „Вардарски Рид“ Гевгелија (в. кат. 5, 6, 79, 120);
- 2 прим. од „Мала Боска“ с. Ѓопчели, Дојран (в. кат. 7, 119);
- 1 прим. од „Баничко Кале“ с. Баница, Велес (в. кат. 9);
- 1 прим. од с. Чепигово, Прилеп (в. кат. 11);
- 2 прим. од с. Бонче, Прилеп (в. кат. 114, 117);
- 1 прим. од с. Луково, Пробиштип (в. кат. 134);
- 1 прим. од „Крстот“ с. Криви Дол, Штип (в. кат. 136);
- 5 прим. од „Градиште“, Неготино (в. кат. 12, 13, 63, 65, 82);
- 1 прим. од „Исар Марвинци“, Валандово (в. кат. 35);
- 1 прим. од „Глоска Чука“ с. Грчиште, Валандово (в. кат. 47);
- 1 прим. од „Канео“, Охрид (в. кат. 53);
- 1 прим. од „Градиште“ с. Згрополци, Градско, (в. кат. 55);
- 1 прим. од „Цареви кули“, Струмица (в. кат. 57);
- 1 прим. од „Градиште“ с. Габрово, Струмица (в. кат. 66);
- 1 прим. од „Бегово“ с. Стојаково, Богданци (в. кат. 78);
- 1 прим. од „Света Гора“, Богданци (в. кат. 96);
- 1 прим. од с. Дреново, Кавадарци (в. кат. 80);
- 1 прим. од „Градиште“ с. Крушевица, Кавадарци (в. кат. 93);
- 1 прим. од „Круши“, с. Небрегово, Долнени (в. кат. 105);
- 1 прим. од „Ризоец“ Горно Село, Долнени (в. кат. 129);
- 1 прим. од „Голема Јаворка“, Демир Капија (в. кат. 137);
- 1 прим. од „Уши“ с. Степанци, Чашка (в. кат. 1);
- 1 прим. од с. Стари Град, Чашка (в. кат. 64);
- 1 прим. од с. Кррино, Чашка (в. кат. 46);
- 2 прим. од с. Оморани, Чашка (в. кат. 118; и Битракова Грозданова, 1987: 99);

Монети на Фулкиниј:

- 1 прим. од „Горна Курија“ с. Негорци, Гевгелија (в. кат. 1);
- 2 прим. од „Градиште“, Неготино (в. кат. 2, 13);
- 1 прим. од с. Рамна, Битола (в. кат. 10);
- 1 прим. од „Чаир-Градиште“ с. Тремник, Неготино (в. кат. 12);
- 1 прим. од „Кале“ с. Стари Град, Чашка (в. кат. 20);
- 1 прим. од „Мала Боска“ с. Гопчели, Дојран (в. кат. 26);
- 1 прим. од „Долиште“ с. Прилепец, Прилеп (в. кат. 28);
- 1 прим. од „Голема Јаворка“, Демир Капија (в. кат. 29);

Сл. 2.22. Карта на распространетоста на местата на наоди на монети на квесторите Г. Публилиј и Л. Фулкиниј во Р. Македонија

2.1.3 Автономно бронзено издание на Македонија/Македонците (166-165 год. пр.н.е)

Во 166-165 год. п.н.е. било ковано едно автономно издание на бронзени пари на Македонија/Македонците од необичен тип: „Маска на Силен/ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ во венец“.¹ На аверсот на парите има претстава на маска на Силен а на реверсот етниконот ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ во бршленов венец, над легендата е испишана буквата D (Сл. 2.23.). Ова монетоковање се смета за прековувачко, затоа што голем број прековани примероци водат кон едно такво размислување. Геблер на примерок од ова издание кое е преков врз монета од квесторот Публилиј или Фулкиниј (од типот со Рома) на целокупното издание му определи таков прековувачки карактер.² Тој сметаше дека буквата D(ecreto) на реверсот на монетата упатува на дозвола дадена од римскиот Сенат за повлекување и прековување на монетите изданија на римските службеници (во случајов на квесторите).

Х. Геблер маската на Силен од аверсот на типот претставуваше алудирање на презимето на D. Junius Silanus Manlianus, претор за 142/141 година пр.н.е. Тргувајќи од неговото датирање на изданијата на квесторите помеѓу 148 год. до 142 год. пр.н.е. ова т.н. „D“ издание би следувало веднаш по нив. Но за автономно издание на бронзени пари на Македонците, беше предложено ново датирање од страна на Р. МасКау, кои со контра аргументација на толкувањата и датацијата на Геблер изданието го смести во 166-165 година пр.н.е. веднаш по завршувањето на функциите на квесторите Г. Публилиј и Т. Фулкиниј (168-166) и прогласувањето на македонските слободи. Целта на „D“ монетоковањето би била од политичко-идеолошки причини, односно по уредувањето на поделбата на Македонија, да се нагласи од страна на римскиот Сенат целосната независност на новите области/републики со повлекување од циркулација на монети, кои на некој начин преку нивните легенди имплицираат на потчинетост на Македонија кон Рим.³ За Р. МасКау, превземеното

¹ За монетоковањето на ова издание, BOMPOIS, 1876: 87-88; GAEBLER, 1902: 159-161; MASKAY, 1968a: 8ff.

² GAEBLER, 1935: 8-9, (по. 6). Тој го имаше датирано изданието по 148 год. пр.н.е.

³ MASKAY, 1968a: 11.

прековување е наменето да послужи за пропагандни цели и немало некое значење за внатрешната економија на Македонија. Во трудот посветен на прековувањето на македонски бронзени монети, D. MacDonald пак, го прифати Геблеровата датирање и поврзувањето на бронзените монети со маска на Силен со D. Junius Silanus Manlianus, преторот во 141 година, и истиот, ги врати „D“ изданијата во 141 год. пр.н.е.¹ За разлика од P. MacKaу, тој смета дека кај прековувањето на монетите од „D“ типот повеќе се работи за фискална отколку за идеолошка мерка.² Дека се работи за процес на ремонетизација на монети постигната по пат на прековување.

Во меѓувреме, бројот на примероците на прековани монети се зголемува. Има прекови на монети на „D“ изданието и врз монета од типот со Посејдон на Публилиј,³ на монета на Амфипол (тип со Рома), на монета издание во име на Македонците од типот Дионис/Коза⁴. Во нашиот каталог за монетите на ова издание од опфатените 26 примероци (кат. 1-26), само кај еден примерок најдовме остатоци од прековот (в. Сл. 2.24., и кат. 26). На аверсот на монетата на челото на маската на Силен има остаток на буквата Σ. Само со овој еден детал остаток од претходната монета, тешко е да се утврди кој тип на монета била монета-домаќин за овој преков. Тоа сигурно не е некое од изданијата на квесторите. Постојат многубројни изданијата кои во нивната легенда ја содржат и буквата Σ, но според позицијата на Σ во однос на фланот на овој преков, претпоставуваме дека прекованата монета (монетата-домаќин) можеби доаѓа од некое од изданијата на Тесалоника. Постојат повеќе изданија на овој град чии што легенди може да имаат вака позиционирано Σ.

Кај некои примероци од „D“ изданието, помеѓу редовите на легендата, има една • (в. кат. 3, 13, 21, 22, 24). Причините и намената на ставената точка/топче на одделни калапи со кои се ковани монетите од

¹За дискусијата и аргументите околу прековувањето, датацијата на монетите, MACDONALD, 1998: 97-99.

²MACDONALD, 1998: 99.

³ДРАГАНОВ, 2001: no. 815.

⁴TOURATSOGLOU, 1993: 75 за монетите од македонското издание со Дионис/Коза и она на квесторот Фулкиниј со Рома (Табела на прековани типови, no. 20, 21); за прекованиот примерок на Амфипол (со Рома) MACDONALD, 1998: 97; Исто така и MACDONALD, 2009: 87.

ова издание не се јасни. Може би се работи за ознака на мајсторот/гравер, изработувач на калапот, или можеби како контролен знак за некоја одредена емисија.

Сл. 2.23. Автономно издание, АЕ (а. АММ, Скопје, кат. 13; б. Скопје, прив. кол., кат. 21)

Сл. 2.24. Автономно издание, преков АЕ (Скопје, прив. кол., кат. 26)

Најтешкиот измерен примерок кај автономното бронзено издание со Силен тежи 13.92 г, а најлесниот 7,36 г. Просечната тежина на монетите изнесува **9.58** грама (од измерени 22 прим.). Со оваа просечна тежина тие се многу блиску до просечната тежинана на монетите измерени кај квесторот Г. Публилиј (9.47 г). Просечниот дијаметар на монетите од измерени 23 прим. изнесува **23.3** мм.

2.1.4 Наоди и циркулација на монети од автономното бронзено издание на Македонија/Македонците (од 166-165 год. пр.н.е) во Р Македонија

Освен податокот дека можеби растурената остава од с. Мрзен Ораовец содржела монети од автономното издание од 166-165 година, друга остава од просторот на Р. Македонија не е позната. Поединечните наоди чие место на наоѓање е бележано покажуваат дека примероците доаѓаат од места лоцирани во долниот дел на територијата на Р. Македонија (долниот тек на реката Вардар и нему поблиските територии). Забележани наоди во горниот дел на Р. Македонија (северноисточниот и севернозападниот дел) немаме. Засега, бројката од 26 каталогизирани примероци заедно со оние споменати во литературата, е доволен да покажат, дека монетите од автономното бронзено издание на Македонците од типот со Силен биле во оптек на просторот на Р. Македонија.

Наоди во остави

1. Споменатата остава од с. Мрзен Ораовец, Росоман (ок. 450 бронзени монети), откриена 1992 година, раструрена, која заедно со монети монети на Персеј содржела монети на квесторот Гај Публилиј или од автономното издание на Македонија од типот со Маска на Силен (Ujes, 2001: no. 52);

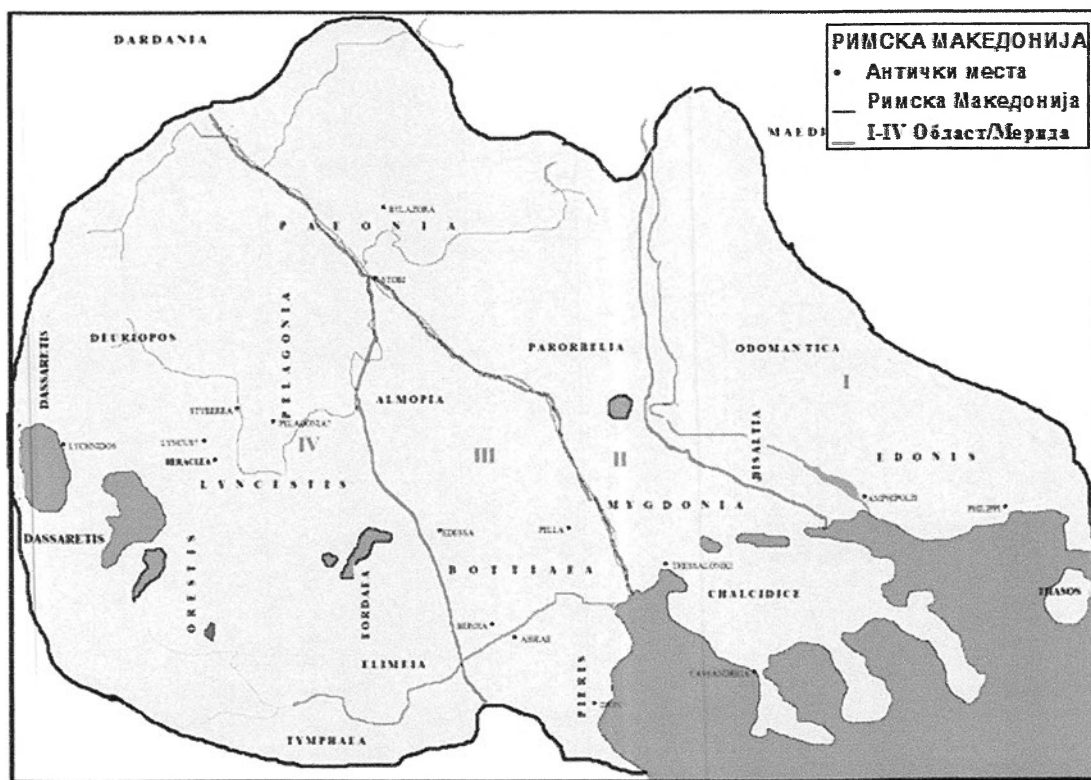
Поединечни наоди и случајни наоди

- 1 прим. од „Вардарски Рид“ Гевгелија (в. кат. 5);
- 1 прим. од „Лагер“ с. Николич, Дојран (в. кат. 4);
- 1 прим. од „Мал Крлеж“ с. Војница, Чашка (в. кат. 22);
- 1 прим. од „ Орлов камен“ Горно Село, Прилеп (в. кат. 15);
- 1 прим. од „Градиште“, Неготино (в. кат. 13);
- 4 прим. од „Исар Марвинци“, Валандово (в. кат. 9, 14, 16, 23);
- постоење на неколку примероци од приватни колекционери и еден примерок од Клепа, во близина на Стоби се спомнати кај Битракова Грозданова, 1987: 99, и Т.Х/10;

2.1.5 Монетоковање на Областите/Меридите

Поразот на Македонија по битката кај Пидна (22 Јуни 1968 год. пр.н.е.) бил само вовед во почеток на големи политички, но и социално-економски, културни и други промени, од чиешто последици ќе бидат опфатени не само Македонија, туку и многу поширокиот регион.

Една од тие промени е тоа што поранешната поделба на Македонија на административни Области/Мериди (*meris, regiones*) била задржана од Римјаните (за поделбата на Македонија и новото уредување, в. во историскиот вовед во делот 1. 2 - Македонија римски протекторат). Секоја област била организирана како независна административна единица со главен град (в. Сл. 2.25.): Амфипол на Првата област (териториите источно од реката *Strymon*/Стримон до реката *Nestos*/Места, вклучително и Бизалтија), Тесалоника на Втората (помеѓу реките Стримон и Аксиј/Вардар), Пела на Третата (помеѓу реките Аксиј/Вардар и реката *Peneios*/Пенеј), Пелагонија на Четвртата област (ја сочинувале областите на Горна Македонија, Пелагонија, Линкестида, Орестида, Еордаја, Елимеја).

Сл. 2.25. Карта на Римска Македонија. Поделба на Области, 168/7 год.пр.н.е.

Сл. 2.26. Прва област, илустрација на тетрадрахма (цртеж, Љ. Ристовска)

Односите помеѓу областите во повеќето сфери биле ограничени и соодветно уредени од римската власт. Една од активностите на Областите/Меридите била и да продуцираат пари со името на областите. Областите ковале монети во согласност со нивните можности, количините и видот на металот кој им бил на располагање, во согласност со потребите на римската власт. Првата област чиешто можности биле најголеми, кова повеќе сребрени монети. Втората, со далеку помали можности кова многу помалку сребрени монети. Третата област пак, воопшто и не кова, додека Четвртата област, кова само бронзени монети¹.

Првата македонска област/мерида (во Амфипол), ковала монети со името на областа ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΠΡΩΤΗΣ. На аверсот на парите имаме претстава на македонски штит, а во неговиот централен дел биста на Артемида со лак и тоболоц на рамото. На реверсот, основната претстава ја сочинуваат Палката на Херакле и легендата ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΠΡΩΤΗΣ во дабов венец, вообичаено со додадени монограм/и и симболи (в. Сл. 2.27.). Елементите на иконографијата кај овие изданија на Првата област се препознатливи и типични за македонското монетоковање, тие се земени од кралското монетоковање на Антигон Гонат и Филип V.² Освен ретките изданија, датирани за време на Антигонидите (за чие издание се осврнавме погоре во трудот), тетрадрахмата од типот „*Севс/Артемиде на бик*“,³ и дидрахмата од типот „*Мак. шийиш со леџ. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ/Палка, со леџ.*

¹ CRAWFORD, 1985: 128-131; GAEBLER, 1902: 141-144; MACKAY, 1970: 258ff.; DAHMEN, 2010: 54-55.

² За типот на Антигон Гонат, GAEBLER, 1935: 185-186; 190, PANAGOPOULOU, 2000: 75ff., T. 1-28; за типот на Филип V како еден вид „прототип“, GAEBLER, 1935: no. 3 (Филип V); MAMROTH, 1930: 277-303, T. V/3-6.

³ GAEBLER, 1935: no. 39, T. III/1; PRICE, 1974: no. 81, T. XIV/81; ДРАГАНОВ, 2001: no. 816; PROKOPOV, 2012: 23-24; TOURATSOGLOU, 1993: T. V/18; HATZOPOULOS, 1996: 250-253; KREMYDI-SICILIANU, 2009: 191-201.

ΠΡΟΤΗΣ ΜΕΡΙΔΟΣ, во венец“,¹ областа ги ковала и тетрадрахмите од опишаниот тип - „*Арѿемида во македонски шѿиѿи/ѿалка во венец, леѿ. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΠΡΟΤΗΣ*“.² Парите од овој тип тетрадрахми ковани во голем обем, биле многу популарни и долго циркулирале низ целиот Балкан и пошироко. Монетоковањето на овој тип на пари веројатно започнало уште во времето на последниот македонски крал Персеј (од 174/3 год. пр.н.е.), неколку години пред покорувањето на Македонија или набргу по поразот на Македонија во 168 година пр.н.е.³

Во најголемиот корпус за ова монетоковање, Прокопов ги има класифицирано и хронолошки определено сериите на ова сребрено монетоковање на следниов начин:⁴

- „Прва А“ Група, 174/3-158 год. пр.н.е., ковани со 26 комбинации на монограми и дополнителни симболи (143 комбинации). Тука спаѓаат т.н. „регуларни“ серии на монети. (Prokоров, 2012: no. 1-143);
- „Прва Б“ Група, 158-149/8 год. пр.н.е., ковани со само 1 монограм во 68 изданија. Оваа група ја смета за транзициона група со која започнуваат т.н. „конзервирани“ серии на монети (Prokоров, 2012: no. 144-212);
- „Втора А“ Група, по 149/8 год. пр.н.е. (а според кат.: 158 год. пр.н.е. - втора половина на II-от век пр.н.е.), ковани со 3 монограмни комбинации и еден додатен симбол, во 343 непостојани изданија. Група на монетите од т.н. „конзервирани“ серии (Prokоров, 2012: no. 213-556);
- „Втора Б“ Група, без конкретно датирање (веројатно како она за „Втора А“ Група), ковани со еден монограм и еден додатен симбол, во 52 изданија. Група на монетите од т.н. „конзервирани“ серии (Prokоров, 2012: no. 557-609);
- „Трета“ Група, втора половина на II-от век пр.н.е. и подоцна (според кат.: по 149/8 год. пр.н.е. - втора половина на II-от век пр.н.е.), ковани со еден монограм во разни верзии, во 136 изданија. Монети од т.н. „конзервирани“ серии (Prokоров, 2012: no. 610-745);

¹ CNG. TRITON VIII (68), 2005, Lot no. 205; PROKOROV, 2012: 23-24; KREMYDI-SICILIANU, 2007: 91-100.

² Најсеопфатни проучувања на корпусот монетоковања на областите од повеќе аспекти има направено И. Прокопов, најпрвин со трудот за тетрадрахмите на Првата македонска област од 1994 (PROKOROV, 1994), и во проширено и дополнето издание за сребреното монетоковање на македонските области во 2-от и 1-от век пр.н.е. (PROKOROV, 2012). Од истиот автор и најновата монографија (глава IV посветена на сребреното монетоковање на областите, стр. 159-213): *Паричниѿе масиви в Траќя ѿрез II-I в. ѿр. Хр. - Кѿм Истѿорияѿи на основниѿе сребѿрни монѿѿосечениѿа*, София, 2016 (изданието не ни беше достапно).

³ PROKOROV, 2012: 22-24, 179-180, 187; PAUNOV, 2013: 144-145; MØRKHOLM, 1991: 166-167; GAEBLER, 1935: 6, no. 39-40 (со датација 158-150 год. пр.н.е.).

⁴ PROKOROV, 2012: 25-30, 178-182, 187.

Според Прокопов, само монетите од „Прва А“ Група им припаѓаат на како што тој ги именува „регуларни“ изданија на монети од Првата област, а монетите од останатите групи во т.н. „конзервиран“ тип на изданија на монети. За големиот обем, доготрајното монетоковање и намената на монетоковањето на „Артемида/Палка“ типот најдобро сведочат големиот број на откриени остави на Балканот и дел во М. Азија. Бројот за забележани остави е огромен, тие се пронаоѓани на териториите на Бугарија, Романија, Грција, Р. Македонија, Србија, Турција. Базично, Прокопов според нивната распространетост, големиот број остави ги дели на две главни групи: на оние на север од Балкан планина (Стара Планина), и на оние на југ од Балкан Планина.¹ Најголем дел од оставите, повеќе од 60-тина остави се најдени на територијата на Бугарија, северно од Стара Планина и јужно од реката Дунав, воедно и најголема концентрација на монетите како бројка се од таа територија. Според монетите од групите определени од Прокопов, наодите на монети (и мешани од сите групи и во различен сооднос) поделени според нивната распространетост по области, главната концентрација би била: монетите од „Прва А“ Група најмногу се пронајдени на териториите на Турција и северна Грција; монетите од „Втората“ Група на територијата на север од Балкан Планина и реката Дунав (северо-западен правец); монетите од Трета“ Група се распространети по должината на горниот дел од долината на реката Струма. Оставите се проноѓани со хомоген состав, но и мешани во зависност од областа (со монети на Тасос, Маронеја, Месембрија, Одеса, Бизант, Атина нов-стил, квесторот Ајсила, републикански денари, драхми на Аполонија и Дирахсион, македонски владетели, келтски имитации, на разни хеленистички владетели и градови од источниот Медитеран и др.).²

¹ За територијалната распространетост на оставите, ПРОКОВ, 2012: 33-39.

² Посебно за оставите со тетрадрахми на Првата област и на Тасос, и карактерот на овие масовни монетоковања, ПРОКОВ, 1993: 173-180; за основните монетни типови во Тракија, за нивната бројност и учество циркулацијата во текот на II-I век пр.н.е., ПРОКОВ, 2009: 247-253.

Сл. 2.27. Прва област, AR тетрадрахми (а. ОБ, Инв. бр. 04/6/3; б. АММ, Скопје, вл. бр. 6214; в.-г. НБРМ, инв. бр. 99/2/4-1, 02/1/33-7)

Со исклучок на тетрадрахмите од „Првата“ Група, монетите од останатите групи, пред се, биле наменети за размена и подмирување на одредени обврски на римските власти во северните области (Дакија и Тракија). Монетите на Првата област се многу слабо распространети на териториите, кои историски и припаѓале на Македонија. Најголем дел од монетите „Артемида/Палка“ кои го носат името на областа, се распространети надвор од нивната сопствена територија. Овие изданија ковани според Атичкиот систем кои почнале да се коваат пред 168 година пр.н.е., во најголем дел се ковани во организација и контрола од Римјаните подоцна по овој датум, односно тие им служат на римските интереси и се производ на нивните регионални политики. Тие биле избрани од нив како најсоодветни за масовна продукција, и за нивното монетоковање биле користени локалните ресурси, сребро од македонските рудници.¹ Целта била ова „специјално“ монетоковање да се дистрибуира надвор од Македонија, да послужи за воени цели, односно, со нив се вршело плаќање на контингентите наемници кои потекнуваат од областите од каде сега доаѓаат многубројните остави.²

¹ CRAWFORD, 1977: 45 и белешка 2.

² ПРОКОПОВ, 2012: 187. Оваа масовна „специјална“ продукција, според Прокопов, освен во Амфипол, веројатно била кована и на други локации.

Значењето и популарноста на типот, може да се види и од обидите да се обезбедат такви монети и по пат на изработка на нивни имитации. Имитациите на монетите од типот „Артемида/Палка“ се со различен квалитет, од блиски до оригиналот до погуби монети, но и хибридни имитации.¹

Од обработениот материјал и нумизматичката евиденција за монетите на Првата област за територијата на Р. Македонија евидентирани се 28 поединечни наоди (кат. 1-28), една хомогена остава со 37 (35) прим. (Богданци/1995) и една растурена остава во која имало 6 прим. (Лопате/1989). Ако се има предвид обемот и долгиот период на продуцирање на овие сребрени изданија на Првата област, бројот на монети пронајдени на просторот на Р. Македонија и не е така голем. Релативно малиот број на наоди потврдува дека просторот на Р. Македонија иако во нивна близина, не спаѓа во териториите за кои била наменета масовната продукција на типот „Артемида/Палка“ од страна на Римјаните по 168 год. пр.н.е. Иако ограничено, пронајдениот материјал покажува, дека од други причини тој сепак бил во оптек на овој простор.

Сл 2.28. Прва област, Оставата од Богданци/1995 (АММ, Скопје)

¹ МАСКАУ, 1970: 262; посебно, ПРОКОРОВ, 2012: 164-174, no. 746-812.

Тетрадрахми од типот "*Арѝемида во македонски шѝиѝиѝ/ѝалка во венец*" со името на областа ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ковала **Втората македонска област/мерида** (во Тесалоника)¹. Типот и иконографијата на монетите е иста како на изданијата од Првата област, се разликуваат само во името на областа (в. Сл. 2.29.). За разлика од Првата област која имала долга и масовна продукција на пари, тоа не е случај со Втората област. Колку што е познато, од монетите со еден монограм, познат е семо еден пар калапи, а од оние со два монограми, познати се еден аверсен и три реверсни калапи.² За ова монетоковање се мисли дека било започнато под кралот Персеј, но дека со искористување на посточките калапи, под римска контрола била направена одредена продукција (по 168/7 година пр.н.е). Тоа е сепак, мала, ограничена, повеќе би рекле симболична продукција на пари на Вторта област во споредба со продукцијата на Првата област, и има далеку помало монетарно или фискално значење. Нејзината инспирација и намена треба да се побара во некои римски пропагандни цели.

Сл. 2.29. Втора област, AR тетрадрахма (CNG, MBS 72, 2006, Lot. 529)

Свои пари со името на областа, за разлика од сите останати македонски области, не кова единствено **Третата македонска област/мерида**.

Четвртата македонска област/мерида со името на областа-ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΤΕΤΑΡΤΗΣ исковала само бронзени монети (во Пелагонија)³.

¹ GAEBLER, 1935: 6, no. 41; BMCG, MACEDONIA: 8, no. 9; ДРАГАНОВ, 2001: no. 821-823; ALPHA BANK COLL.: 2009: 65, no. 58; ПРОКОРОВ, 2012: no. 813-825.

² ПРОКОРОВ, 2012: 22-23, 175, 187.

³ За прашањето околу постоењето на Пелагонија и лоцирање на градот: ПАΠΑЗОГЛОУ, 1957: 199-211; HADZIOPOULOS, 1996: 91-92; посебно в. LILCHIKI/LAKIMOVSKI, 2015: 9ff. и таму приложената литература по ова прашање. Со новите археолошки истражувања авторите

За разлика од Првата и Втората област кои коваат сребрени тетрадрахми, Четвртата област ковала два типа на бронзени пари: првиот, „Глава на Севс/Палка во венец, леџ. *ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΤΕΤΑΡΤΗΣ*“ и вториот тип, „Глава на Атина/Диоскури на коњ, леџ. *ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΤΕΤΑΡΤΗΣ*“.¹ Монетите од првиот тип се сигнирани со два монограми (Μ и Ν), додека вториот тип со еден монограм (Μ).

Овие бронзени изданија на Четвртата област, Геблер ги имаше датирано во 158-150 год. пр.н.е. за време на протекторатот, но МасКау ги редатираше помеѓу 167 и 149 година пр.н.е.² Ова редатирање беше прифатено, но во последно време има мислење дека датирањето на двата типа треба да се раздвои. Типот „Севс/Палка“ како типично македонско издание дека е ковано за време на Персеј (пред 168 година пр.н.е.), додека монетите од типот „Атина/Диоскури“ како модифициран римски тип, под римска контрола (по 168 год. пр.н.е.).³

Околу датацијата на типот „Севс/Палка“ може да помогне или да отвори уште прашања примерокот под бр. 23 во каталогот кој е прекован примерок (в. Сл. 2.30). Колку што можам да забележам, ова прв таков прекован примерок кај монетите на Четвртата област. На реверсот на монетата во полето долу лево (испишано од л. кон д.), има остаток од претходната монета ΣΙΑ (остаток од легенда ΒΑΣΙΛΕΩΣ). Самиот остаток укажува дека прекованата монета-домаќин била некое кралско издание (можеби на некој од Антигонидите). Ако се работи за кралско издание, тогаш монетата на Четвртата област од типот „Севс/Палка“ (не би било логично поинаку) мора, и можело да биде прекована само во времето по римското завладување и преуредувањето на административните области. Што значи дека предложената датација на МасКау би била исправна. Прековот, веројатно е направен на почетокот на римското управување со

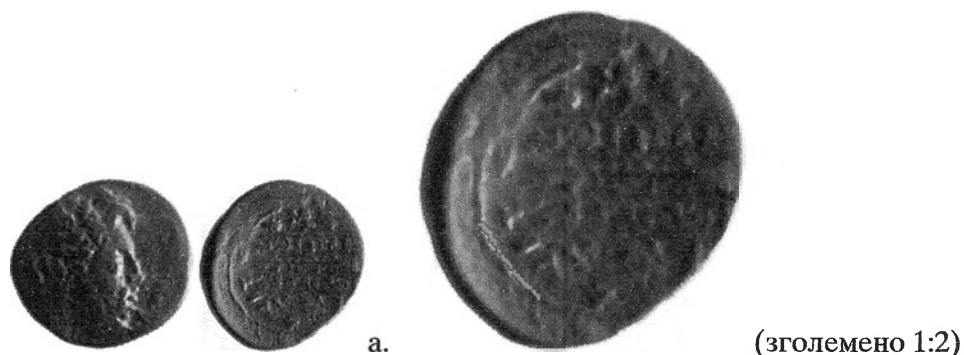
градот го лоцираат на арх. комплекс Старо Бонче (Долниот град) и акрополот на Висока (Горниот град); в. и најновото истражување за античка Пелагонија, ROUSSOU, 2016;

¹ За типовите на областа, GAEBLER, 1935: 7, no. 42-43; BMCG, MACEDONIA: 8, no. 10; SNG COP., no. 1316; MASCAU, 1968a: 12; TOURATSOGLOU, 1993: T. VII/9-10; ДРАГАНОВ, 2001: 125, 201, no. 824-825; ПРОКОРОВ, 2012: T. 74/1-3.

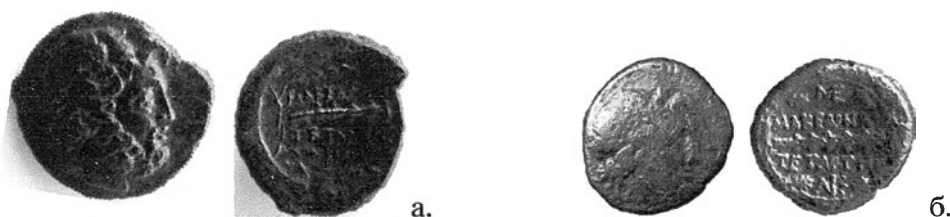
² MASCAU, 1968a: 12-13. Тој сметаше дека типот „Атина/Диоскури“ базиран на римски модел е кован во првите месеци на 167 год. пр.н.е. „пред дозволата за прековување на римските типови на квесторите да пристигне од Рим“.

³ ПРОКОРОВ, 2012: 23, 187.

Македонија и со самото тоа е издание под римска контрола како и другиот тип „Атина/Диоскури“.¹ Прековување на сличен начин и временски блиско е со она од „D“ автономното издание (од 166-165 год. пр.н.е).

Сл.2.30. Четврта област, АЕ (Скопје, Прив. кол.)

Сл. 2.31. Четврта област, АЕ (а. Скопје, Прив. кол.; б. НБРМ, Инв. бр. 00/34/17)

На просторот на Р. Македонија се пронајдени само монети од типот „Севс/Палка“.² Засега, ниту еден примерок не е забележан од типот „Атина/Диоскури“ или сеуште не е објавен. Евидентираниите 24 примероци (в. кат. 1-24) од типот „Севс/Палка“ можеби и не изгледа како некоја голема бројка, но ако се направи споредба со бројот на познати примероци досега, тоа е значително зголемување. Сепак, во однос на другите изданија, монетоковањето на Четвртата област е исто така изгледа симболично. Просечата тежина на овие парчиња на Четвртата област изнесува 8.56 г (на измерени 24 прим.), а просечиот дијаметар 22.18 мм (на измерени 23 прим.).

¹ Ако во случајов условно се примени мислењето дека монетите од типот „Севс/Палка“ се предримско издание, тогаш од тоа би произлегувало дека на просторот на Р. Македонија имаме циркулација и наоди на Четвртата област само во предримскиот период, а вториот модифициран тип „Атина/Диоскури“ нема наоди и немаме нивна циркулација во римскиот период.

² За досега објавените примероци на Четвртата област во Р. Македонија: НБРМ, МПИ: no. 223-224; ŠELDAROV COLL.: no. 720; OHRIDSKA BANKA COLL.: no. 223; СОКОЛОВСКА, 1966: no. 10; БИТРАКОВА ГРОЗДАНОВА, 1987: Т. VIII/8; HUSENOVSKI, 2007: no. 77.

2.1.6 Наоди и циркулација на монети на Областите/Меридите во Р. Македонија

Монетите на **Првата област** на територијата на Р. Македонија застапени се со 28 прим. поединечни наоди (кат. 1-28), една хомогена остава со 37 (35) прим. и една растурена остава во која имало 6 прим. Поединечните наоди според класификацијата и хронолгијата кај Прокопов им припаѓаат на следниве групи:

- од „Прва А“ Група (174/3-158 год. пр.н.е) - 8 прим., (кат. 1-8);
- од „Прва Б“ Група (158-149/8 год. пр.н.е) - 2 прим., (кат. 9-10);
- од „Втора А“ Група (по 149/8 год. пр.н.е) - 9 прим., (кат. 11-19);
- од „Втора Б“ Група (по 149/8 год. пр.н.е) - 3 прим., (кат. 20-22);
- од „Трета“ Група (втора половина на II-от век пр.н.е и подоцна) - 6 прим., (кат. 23-28).

Од монетите во оставата од Богданци/95 од 35 прим. имаме:

- од „Прва Б“ Група (158-149/8 год. пр.н.е) - 1 прим., (кат. 1);
- од „Втора А“ Група (по 149/8 год. пр.н.е) - 31 прим., (кат. 2-32);
- од „Трета“ Група (втора половина на II-от век пр.н.е и подоцна) - 3 прим., (кат. 33-35).

За монетите од растурената остава од Лопате/1989 освен бројот на примероци, нема повеќе податоци.

Како што може да се види од „Првата А“ Група со „оригиналните“ изданија, од оставата и од поединечните наоди вкупно имаме 9 примероци, а од преодната група „Прва Б“ имаме 3 примероци. На групата на изданија од т.н. „конзервиран“ тип со најобемна продукција имаме и најмногу примероци- 43. На групата со најнеквалитна продукција и припаѓаат 9 примероци. Без разлика што во однос на обемното и долготрајно продуцирање на овие сребрени монети на Првата област, бројот на монети пронајдени на просторот на Р. Македонија не е голем, нивното класифицирање покажува дека тие се присутни во сите периоди, од почетокот на монетоковањето до нивното прекинување. За распространетоста на наодите нема многу податоци, кај поединечните наоди имаме наоди од Валандово, Тетово, Охрид и Мариово, но премалку податоци за да се изгради некаква слика за циркулацијата. Поинтересен е податокот за местата на наодите на двете остави. Едната, Лопате/1989 е најдена во најсеверниот дел на Р. Македонија и е прва таква од мешан

состав на тетрадрахми на Првата област со тетрадрхми на Тасос, таквите остави се чести на просторот на соседна Бугарија. Другата од Богданци/1995, најдена е во најјужниот дел од Р. Македонија, на простор кој според поделбата на Македонија на административни области, би бил граничен помеѓу Втората и Третата област.

Наоди во остави

1. Хомогена остава од Богданци. Набавена за Музејот на Македонија во 1995 година. Содржела 37 примероци, од нив за ММ се набавени 35 прим. Сите монети се тетрадрхми, изданија на Првата област. Најголем дел од монетите се од „Втора А“ Група (по 149/8 год. пр.н.е) - 31 прим. Закопувањето на оставата е ок. 120-100 год. пр.н.е (според ПРОКОРОВ, 2012: 211), а според публикувачот на оставата ок. 150/149-120 пр.н.е. (PETROVA, 1999: 35-44).
2. Растурена остава од с. Лопате, Куманово. Откриена во 1989 година. Содржела 18(+) прим., од тоа 6 тетрадрахми на Првата област (дат. ок. 158-150 год. пр.н.е.) и 12 тетрадрахми на Тасос. Закопувањето на оставата е средината на II-от век пр.н.е. и подоцна (според UJES, 2001: 341, no. 50).

Поединечни наоди и случајни наоди

- 1 прим. од с. Раброво, Валандово (в. кат. 7);
- 1 прим. од с. Палчиште, Тетово (в. кат. 20);
- се споменуваат наоди на одделни број примероци кај Микулчиќ, и тоа од Гостивар (1 прим.), од Охрид (1 прим. од прив. колекција), од Галиште во Мариово (1 прим. од музејот во Велес), (МИКУЛЧИЌ, 1973: 167).

Како што беше спомената на просторот на Р. Македонија досега, не е пронајден ниту еден примерок од **Втората македонска област**.

Монетите на **Четвртата област** на територијата на Р. Македонија застапени се со 24 прим. поединечни наоди (кат. 1-24), сите од типот „Севс/Палка“, а ниту еден примерок од типот „Атина/Диоскури“. Засега не се забележани било какви наоди во остави.

Малиот број бележења за местото на наодите покажуваат дека тие потекнуваат од места од долниот дел на територијата на Р. Македонија. Некои од наодите потекнуваат од места кои некогаш биле дел од

териториите што ги зафаќала Четвртата област (наодите од Прилеп, Чашка и Неготино).

Поєдинечні наоди і випадкові наоди

- 1 прим. од „Мала Боска“ с. Ѓопчели, Дојран (в. кат. 4);
- 1 прим. од „Вардарски Рид“ Гевгелија (в. кат. 5);
- 1 прим. од „Мал Крлеж“ с. Војница, Чашка (в. кат. 6);
- 2 прим. од Варош, Прилеп (в. кат. 9, 10);
- 1 прим. од с. Долни Дисан, Неготино (в. кат. 18);
- 1 прим. од с. Крнино, Чашка (в. кат. 19).
- 1 прим. од „Висока“ с. Бонче, Прилеп (Lilchiki/Jakimovski, 2015: 17).

Сл. 2.32. Карта на разпространетоста на наоди на монети на Областите/Меридите

2.2.7 Резиме и коментар кон поглавје 2.2

По победата над Македонија, освоеното кралство на Антигонидите Римјаните го преуредиле и претвориле во свој протекторат. Промените и воведените мерки ги зафатиле и фискалната и монетарната област. Започнала транзицијата на кралскиот монетарен систем во монетарен систем под контрола на Римјаните и во согласност со нивните потреби. При тоа биле користени сите можни ресурси (метали, монетарници, мајстори), а монетите како медиум често користени од Римјаните за пропагандно-политички цели и намери. Од каталогизираниот материјал (в. преглед во Табела 2.8.) и обработката на темата поврзана со монетоковањето во периодот на римскиот протекторат, би можело да биде извлечено следново:

- На почетокот на хегемонијата било воведено бронзеното монетоковање на римските квестори Г. Публилиј и Т. Фулкиниј, датирано во 168-166 год. пр.н.е.. Со името на квесторот Публилиј биле ковани шест типа бронзени монети во повеќе различни изданија. Споредбата на искованите типови во сите изданија и краткото време на извршување на должноста покажува едно поинтензивно монетоковање отколку што се мислеше;
- Иконографијата за типовите на квесторите е позната од претходниот период, освен типот со Рома кој е воведен истовремено и во монетоковањето на градовите Пела, Амфипол и Тесалоника и покажува дека градските монетарници и централната власт следеле заеднички избор во дизајнот. Најзастапени монети кај Публилиј се оние од типот со „Атена Партенос/Говедо“ со нешто повеќе од половина од сите монети (55.07%);
- Единствениот каталогизиран примерок од изданието „Рома/Лег. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, ΤΑΜΙΟΥ ΓΑΙΟΥ“ во два реда во венец“ веројатно претставува преодно издание помеѓу „старите“ со Атена Партенос и „новите“ со Рома;
- Освен изданија без монограм, кај Публилиј се јавуваат шест комбинации на монети со еден, два или три монограми. Утврдивме дека најбројни се монетите означени со монограмите и Β (46.37%);
- Според просечата тежина и дијаметар утврдивме дека тежината на Публиевите монети е во просек 9.47 г, а најтешки се монетите од типот „Рома/Лег. во три реда во венец“ со 10.99 г.;
- Монетоковањето на квесторот Фулкиниј иако блиско и сродно, е далеку помало по обем од она на Публилиј. Тоа опфаќа само два типа

монети со претстава на Рома. При тоа доминантен тип е „Рома/Лег. во три реда во венец“ со 90.32% застапеност;

- За разлика од Публилиј, кај Фулкиниј најзастапени се монетите ковани без монограм (41.93%) и воопшто не се коваат монети со монограмите В и ✠, за кои се смета дека се однесуваат на областите Ботија и Амфакситида;
- Според просечната тежина и дијаметар утврдивме дека тежината на Фулкиниевите монети е во просек 8.48 г, и тие се цел еден грам полесни од монетите на Публилиј;
- Според распространетоста на наодите на квесторите на просторот на Р. Македонија утврдивме дека тие се поконцентрирани во долниот-јужен дел на територијата на Р. Македонија, кој е поблиску до териториите на античката Долна Македонија, опфатени со тогашните Области/Мериди. Но истите отсутнуваат од северниот дел, што покажува дека на почетокот на римскиот протекторат некогашниот простор на Пајонија не е покриен со изданија на квесторите што пак отсликува поинаква монетарна ситуација;

Монетоковањето на квесторите во 166-165 година пр.н.е. ќе биде заменето со монетите од автономното бронзено издание ковано во име на Македонците со необичниот тип „Маска на Силен/Лег. ΜΑΚΕΔΩΝΩΝ во венец“. Поради присуството на голем број прековани монети изанието ќе биде оквалификувано како прековувачко. Буквата „D“ на реверсот на монетите се толкува како D(ecreto), односно како дозвола од римскиот Сенат за повлекувањето на претходните ковања на римските службеници во Македонија и нивна замена со ова ново издание. За монетоковањето на ова „D“ издание се однесуваат и следиве констатации:

- Намената на ова издание би имала повеќе пропагандно-политички карактер отколку фискален. Односно се работи за еден процес на ремонетизација на монети постигната по пат на прековување;
- Освен на прековување на монети на квесторите од типот со Рома, сега имаме примери и на други прековани монети, од Посејдон типот на Публилиј, на монета од Амфипол, а можеби и на Тесалоника? (тоа е монетата од нашиот каталог под бр. 26);
- Кај некои примероци, за првпат утврдивме постоење на • помеѓу редовите на легендата. Засега не е јасно кои се причините за нејзиното ставање. Можеби е тоа ознака на мајсторот/гравер или пак за некаков контролен знак за одредена емисија;

- Утврдивме дека просечната тежина на монетите од ова „D“ издание е 9.58 г и со оваа тежина тие се многу блиску со монетите на Публилиј;
- Констатиравме дека и покрај бројката од 26 кат. примероци не е голема, сепак е доволна да покажат дека тие биле во оптек на просторот на Р. Македонија и тоа на териториите од нејзините јужни делови (долниот тек на Вардар и нему блиските територии);

Како што беше спомената повеќе пати, по победата на Римјаните и новото преуредувањето на укинатото кралство, поранешната поделба на Македонија на административни области/мериди од римските власти била задржана. Во тоа ново преуредување, секоја од областите била организирана како независна административна единица со свој главен град, Амфипол на Првата македонска област, Тесалоника на Втората, Пела на Третата и Пелагонија на Четвртата област. Меѓу обврските кои биле задржани и реорганизирани била и правото на монетоковање со името на областа. Па така, Првата и Втората област коваат монети во сребро, третата воопшто не кова, а Четвртата област во бронза. Околу самата дејност, одредените ефекти, појави и последици од ова монетоковање на областите би можеле да бидат извлечени следниве заклучоци и коменатари:

- Првата македонска област ковела тетрадрахми со македонска иконографија со името на областа- ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΠΡΩΤΗΣ од типот „Артемиде во мак. штит/Палка во венец“. Овие пари на областа биле ковани во голем обем и долг период. Ова монетоковање било започнато уште во времето на македонскиот крал Персеј, но продолжено од Римјаните во согласност со нивните потреби;
- Во периодот 174/3-158 год. пр. н.е. се коваат т.н. регуларни серии (определени од Прокопов како „Прва А“ Група), од 158-149/8 монетите од т.н. транзициона група („Прва Б“ Група), по 149/8 год. пр.н.е. монетите од т.н. „конзервирани“ серии („Втора А“ Група и „Втора Б“ Група), и датирани во втората половина на II-от век пр.н.е. и подоцна монети ковани исто така во т.н. „конзервиран“ тип;
- Големата продукција и распространување на парите на Првата област се случува по отпочнувањето на сериите ковани под римска контрола според нивни потреби. Тоа е посведочено со огромниот број откриени остави на Балканот и дел во Мала Азија. Најголем дел од оставите се откриени на територијата на Бугарија, северно и јужно од Стара Планина, со најголема концентрација на просторот помеѓу Стара Планина и реката Дунав;

- Овие големи количини на исковани монети со името на областа, не биле наменети за циркулација во самата област, туку тие се ковани да им послужат на римските интереси и во функција на нивните регионални политики. Биле наменени за воени цели, имено за плаќање на контингентите наемници, од каде пак сега доаѓаат повеќето остави;
- Евидентираниите 28 поединечни примероци, една хомогена остава со 37 тетрадрахми и една мешана со 6 примероци на областа се релативно малку. Со тоа се потврди дека просторот на Р. Македонија не спаѓа во териториите за кои била наменета масовната продукција на типот „Артемиди/Палка“;
- Од истиот тип на пари „Артемиди/Палка“, сребрени тетрадрахми ковела и Втората област/мерида но со името на областа- ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΔΕΥΤΕΡΑΣ. Малиот број примероци од ова монетоковање покажува дека станува збор за мала, ограничена продукција, веројатно подготвена во времето на Персеј но реализирана од Римјаните по 168 година пр.н.е. Оваа мала продукција имала мало фискално и монетарно значење, повеќе требало да послужи за римски пропагандни цели. Засега, ниту еден примерок не е евидентиран на просторот на Р. Македонија;
- Четвртата македонска област ковела само бронзени пари со името на областа- ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΤΕΤΑΡΤΗΣ од два типа: „Севс/Палка“ и „Атина/Диоскури“. Иако има разни датации околу времето на ковање на двата типа монети, се чини, најприфатливо е она за периодот 167-149 год. пр.н.е. Во прилог на оваа датација е една од каталогизираниите и првпат публикуван примерок на прекована монета со остаток од легенда ΣΙΛ (од ΒΑΣΙΛΕΩΣ). Се работи за преков на монета кралско издание од претходниот период, што посочува дека овој преков најверојатно се случил во римско време, кога веќе се регистрирани такви прековувачки активности кај други изданија;
- Евиденцијата на наодите на монетите од Четвртата област за просторот на Р. Македонија, покажа дека, засега имаме наоди само на монети од типот „Севс/Палка“, а ниту еден примерок од вториот модифициран римски тип „Атина/Диоскури“. Ова монетоковање е исто така од оние со мал обем, без некое поголемо фискално влијание. Просечната тежина на овие пари на областа изнесува 8.56 г.

Проучувањето на монетоковањето и на наодите на монети од територијата на Р. Македонија за време на римскиот протекторат, покажа дека сепак, со сите негови посебности, овој простор бил дел од монетарната сфера и монетарните политики на новите римски власти наменети за Македонија и реорганизираните административни Области/Мериди.

Табела 2.8.

Монетоковање на:	Во каталог AR		Во каталог Æ		Во литер.	
	Един. наоди	во остави	Един. наоди	во остави	Един. наоди	во остави
Публилиј, квестор	/	/	139	/	5+/Æ	3+?
Фулкениј, квестор	/	/	31	/	/	?
Авт. издание „D“ тип	/	/	26	/	1+/Æ	?
Прва област/Мерида	28	35	/	/	5+/AR	8
Четврта област/Мерида	/	/	24	/	1/Æ	/
ВКУПНО:	28	35	220	/	7+/Æ 5+AR	3+/Æ 8+/AR

2.3 МАКЕДОНИЈА РИМСКА ПРОВИНЦИЈА (од 148/6 год. пр. н.е. до 31/27 год. пр.н.е.)

2.3.1 Монети атрибуирани на Филип VI Андриск

Само дваесетина години од воспоставувањето на римскиот протекторот врз Македонија, желбата за отфрлање на римската доминација кај Македонците ќе се манифестира преку побуна. Во 149/8 год. пр.н.е. на чело на востанието за ослободување од протекторатот, се нашол Филип VI Андриск кој се претставувал како син на Персеј. Тој во 149 година пр.н.е. се прогласил за крал на Македонија. По почетните успеси тој и неговата војска биле поразени од Римјаните предводени од Q. Caecilius Metellus. Филип VI побегнал во Тракија, но ќе биде предаден и како заробеник однесен во Рим. По задушувањето на востанието во 148-та година пр.н.е.,¹ Македонија ја губи внатрешната самостојност и по пат на ефективна анексија била претворена во прва римска провинција на Балканот. Покрај римскиот намесник, Македонија добила и административен апарат и војска (за претворањето на Македонија во провинција и историјата до времето на Август види во поглавје 1.3 Македонија римска провинција (од 148-148/6 год. пр.н.е. до 31/27 год. пр.н.е.).

Иако сеуште во целост не се прифатени како вистинско монетоковање на Филип VI Андриск, со неговото име се поврзуваа или му се атрибуираа одредени монети. Геблер му припиша тетрадрахма од типот „Персеј во мак. штит/Палка“ од изданијата на Филип V.² М. Oeconomides можел златен статер, касна имитација на Филип II.³ На некои аукции се појавија монети-драхми атрибуирани како монетоковање на Филип VI Андриск: една драхма од прекован римски републикански денар со претстава на Филип VI на аверсот и Херакле со венец и ритон на реверсот (Lanz Auction);⁴ втор примерок од истиот тип исто така драхма од прекован

¹ ECKSTEIN, 2010: 246-248; ПРОЕВА, 1997: 243.

² GAEBLER, 1935: 197, no. 1, T. II/3.

³ OECONOMIDES, 1967: 242-245 (истиот примерок на статер е споменат веќе кај монетите на Филип V); TOURATSOGLOU, 1993: T. I/1.

⁴ LANZ AUCTION, 1999: Lot 223 (3.81 г).

републикански денар (Ткалес AG);¹ и трет примерок од истиот тип, но од друг калап е преков на двоен викторијат на Тесалската лига (Berk Auction).² На Филип VI Андриск му се определуваа и бронзени монети. Уште одамна Вомроис имаше третирано три изданија како монети на Андриск, а едно бронзено издание Геблер.³ Некои домашни автори, за просторот на Р. Македонија исто така имаа каталогизирано примероци како монети на Андриск.⁴ Неодамна Т. Коурепапанас врз основа на прековите, проучувањата на оставите и наоди од арх. истражувања атрибуираше одредени бронзени типови монети на Филип VI Андриск (Херакле/Харпа, Хелиос/Молња).⁵ Како и да е, определувањето монети на Филип VI Андриск не е осигурано, нивното атрибуирање сеуште е под дискусија.⁶

Сл. 2.31. Филип VI Андриск, AR драхма (а. Ткалес, 2002: Lot 33; б. Lanz:1999: Lot 223; в. илустрација на Љ. Ристовска)

¹ ТКАЛЕС, 2002: Lot 33 (3.36 г); истата монета потоа се појави на друга аукција, CNG, MBS 70: Lot 143.

² BERK, 2002: Lot 147 (4.10 г).

³ ВОМРОИС, 1876: 89-90, no. 1-6, Т. IV/1-3; GAEBLER, 1935: 197, no. 2, Т. XXXV/22;

⁴ ПЕТРОВА, 1983: 74, no. 27; ШЕЛДАРОВ/ЛИЛЧИК, 1994: 184-185, no. 2.

⁵ KOUREPANAS, 2010: 5-14.

⁶ BOEHRINGER, 1972: 107-111, 116-118; MØRKHOLM, 1991: 135; ДРАГАНОВ, 2001: 126; de Callatay кој не се сомнева во нивната оригиналност, а поврзано со прековите на Филип VI на римски републикански денар, изнесе едно интересно согледување, дека во 149/8 год. пр.н.е. нови, штотуку отковани римски денари, донесени од римските трупи, циркулирале во Македонија. А за него, тоа ја подржува идеата дека римските војници кои тогаш се бореле во Македонија биле плаќани со сосема нови монети, а не со монети земени од циркулација, (DE CALLATAY, 2011: 58-59).

2.3.2 Монетоковање со легенда ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ и LEG ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

Некој посебен повод бил причината, Римјаните во почетокот на првиот век пр.н.е. да дозволат ковање на мала серија сребрени тетрадрахми во името на Македонците од познатиот тип "*Артемиде во македонски шитији/Палка во дабов венец*".¹ Во основа, иконогрфијата на овие пари е добро позната од изданијата на Првата област/мерида. Кај овие посебни изданија со исклучително висок стил, направени се одредени промени на користениот тип. Едниот тип на реверсот ја има легендата LEG ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (комбинација, лат. и грчки букви) и како симбол рака која држи гранче со листови (маслиново?).² Од нив има изданија без монограм и изданија со монограм. Другиот тип ја има само легендата ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, монограм, без дополнителен симбол, но тука бистата на Артемиде е со лаворов венец.³

Монетите се датираа во 148-147 год. пр.н.е., непосредно по времето на Андриск и настаните поврзани со револтот. Појавата на легендата LEG (LEG=Legatus или Legatio)⁴ се толкуваше дека е индикација за римската мировна делегација испратена по неговиот пораз, а понуда на мир изразена преку симболот на реверсот- рака со маслиново гранче,⁵ но исто така се толкуваше и како знак поврзан со името на римскиот претор P. Iuventius Thalna, кој го имаше поразено Андриск во 148 год. пр.н.е.⁶ Маскау кој ги проучуваше овие изданија, монетите ги издели во три серии, истите ги датираше во 148-147 год. пр.н.е, две години по задушувањето на бунтот

¹ За изданијата со ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ и LEG ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ: GAEBLER, 1902: 146-155; MASKAY, 1968: 15-40, T. I-IV; BURNETT, 1985: 54-67; CRAWFORD, 1985: 197-195; MØRKHOLM, 1991: 167; ДРАГАНОВ, 2001: 127-128; PAUNOV, 2013: 149-150; ПРОКОПОВ, 2012: 175-177, no. 826-847.

² GAEBLER, 1935: 7, no. 44-45, T. III/4-5; PRICE, 1974: T. XIV/83; MØRKHOLM, 1991: T. XL/604; TOURATSOGLOU 1993: T. VIII/2-3; ДРАГАНОВ, 2001: no. 826-827; ALPHA BANK COLL.: 2009: 66, no. 59; CNG, Triton IX: Lot 839; CNG, MBS 69: Lot 206; ПРОКОПОВ, 2012: no. 826-843. Според Прокопов од монетоковањето на овие издание, досега се познати баверсни и 18 реверсни калапи.

³ GAEBLER, 1935: 7, no. 46, T. III/6; TOURATSOGLOU 1993: T. VIII/1; ДРАГАНОВ, 2001: no. 828; CNG, Triton IX: Lot 840; ПРОКОПОВ, 2012: no. 844-847. Според Прокопов од монетоковањето на ова издание, досега се познати само 1 аверсен и 4 реверсни калапи.

⁴ За ваквото читање на LEG, в. BOMPOIS, 1876: 27; и MASKAY, 1968b: 36.

⁵ PRICE, 1974: 32.

⁶ Геблер ги имаше идентификувано изданијата со LEG ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ како монетоковање на преторот P. Iuventius Thalna, GAEBLER, 1902: 150-151 и GAEBLER, 1935: 7; MØRKHOLM, 1991: 167; в. и MASKAY, 1968b: 34-35.

и воспоставувањето на мирот.¹ Врз база на мешана остава од југозападна Македонија со монети MAKEΔONΩN , LEG MAKEΔONΩN и монети на Ајсила и Сура (*CH* VII,133), А. Burnett за монетите со легендите MAKEΔONΩN , LEG MAKEΔONΩN предложи нова датација- непосредно пред монетоковањето на квесторот Ајсила (ок. 80-70 год. пр.н.е.).² R. Bauslaugh е со став датирањето на овие изданија да е од почетокот на I-от век пр.н.е. (ок. 90).³

Засега на просторот на Р. Македонија не се евидентирани примероци од изданијата со легенда MAKEΔONΩN и LEG MAKEΔONΩN .

Сл. 2.34. Тетрадрахми со LEG MAKEΔONΩN и MAKEΔONΩN (а., в., CNG, Triton IX: Lot 839-840; б., г., илустрации на Љ. Ристовска)

¹ MACKAY, 1968b: 16-24.

² BURNETT, 1985: 54-58; ваквото датирање го имаше прифатено и CRAWFORD, 1985: 197.

³ Аргументацијата за датирањето е базирана врз одредени остави, посебно за оставата од Сидерокастро (*IGCH* 642), BAUSLAUGH, 2000: 99-101, 109-110.

2.3.3 Монетоковање во името на Ајсила, Сура и САЕ•РР

На почетокот на првиот век пр.н.е. било воведено монетоковање на сребрени пари исто така во име на Македонците, последни такви во доцнохеленистичкиот период во Македонија. Монетоковањето е со името на римскиот квестор Ајсила. За самото монетоковањето на Ајсила прилично е пишувано,¹ но што се однесува до самиот Ајсила, освен тоа дека тој служел како квестор во Македонија, се друго околу него останува непознато. Околу 90 година пр.н.е. започало ова ковање на тетрадрахми и драхми ковани во атички стандард.² На аверсот на монетите се наоѓа портрет на Александар Велики со амонов рог околу увото и легендата ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (или САЕ•РР ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ). На реверсот има претстава на палката на Херакле, ковчег за пари (*cista*) и квесторски стол (*sella*), над палката легендата ΑΕΣΙΛΛΑΣ (или многу ретко заменето со SVVRA•LEG/PRO), а во полето д. буквата (=Q[*uaestor*]), целата претстава е во лавров венец. Легендата е испишана билингвално, на аверсот со грчки букви, а на реверсот со латински. Избраните елементи на аверсот (портретот на Александар и легендата ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ) се нагласено македонски и имале пропагандна намена. Реверсот е нешто друго, тука елементите со исклучок на палката на Херакле, имале за цел нагласување на римската политичка и економска моќ (сандакот за пари/*cista*, службеното столче на римскиот квестор/*sella* со името на квесторот на латински) и замена на очекуваниот дабов венец со лавров. Ова иновативно монетоковање многу јасно прокламирало дека се работи за официјални изданија исковани за Македонците но под власта на Рим. Ретките драхми биле со ист стил и ковани во истиот тип на пари.

Датирањето на изданијата со името на квесторот Ајсила, сеуште не е прецизирано до крај. Постојат повеќе предлози и дискусии околу

¹ PRICE, 1974, 32-33; THOMPSON, 1973: 54-65; BURNETT, 1985: 54-67; FISHER, 1985: 69-88; CRAWFORD, 1985: 197-199; BAUSLAUGH, 1987: 11-21; TOURATSOGLOU, 1987: 54; DE CALLATAÏ, 1996a: 113-151; CALATAÏ, 1996b: 81-91; MØRKHOLM, 1991: 167-168; ПРОКОПОВ, 1985: 3-11; ДРАГАНОВ, 2001: 128-131; PAUNOV, 2013: 160-163; За поопширна библиографија околу монетоковањето на Ајсила в. во монографскиот труд BAUSLAUGH, 2000: 13-17.

² По обемиот труд на de Callataï за монетоковањето на Ајсила (DE CALLATAÏ, 1996a: 113-151), студијата на R. Bauslaugh е досега најцелосно проучување на монетоковањето на Ајсила (BAUSLAUGH, 2000: 21-115).

почетокот и крајот на ова монетоковање.¹ Засега, датацијата на R. Bauslaugh во периодот ок. 90 - ок. 70 год. пр.н.е. се чини прифатлива. Причина за бројни дискусии но и основа за различните предлози и контроверзи околу датирање на Ајсиловото монетоковање претставуваат откриените примероци прекови на монети. Постојат Ајсилови прекови врз други изданија (примери на прековани примероци на Тасос, Атина, непознати) и примероци кои го прековуваат Ајсила (Бизант, Тасос, Маронеја).²

Во неговиот монографски труд, тој со обработката на над 1000 тетрадрахми (со просечна тежина од 16.44 г) и 8 драхми, монетоковањето на Ајсила го има класифицирано и каталогизирано во осум групи за тетрадрахмите и една за драхмите.³ Во IV-та Група се сместени SVVRA LEG PRO Q изданијата, а во VII-та оние со CAE PR. Во групата IV се групирани изданијата кај кои на аверсот се додадени буквите SI. Bauslaugh мисли дека тоа не е некаква ознака за вредноста на парите (IS [16]=16 денари), туку кратенка за овластеното лице одговорно за монетоковањето.⁴ Авторот има идентификувано 102 аверсни и 378 реверсни калапи. Според неговите теоретски пресметки и реконструкцијата на големината на монетоковањето на Ајсила, за две децениската продукција биле искористени приближно 680 таланти сребро од кое биле исковани нешто над еден милион тетрадрахми.⁵ Проучувањата на парите од типовите на Ајсила покажуваат дека ова монетоковање не е едноставно и еднообразно, туку, го карактеризира стилска еволуција која покажува

¹ За ставовите и различните датирања на парите на Ајсила: THOMPSON, 1961: 382 и THOMPSON, 1973: 54, 65 (помеѓу 94-88 год. пр.н.е.); LEWIS, 1962: 296-299 (рано во 60-те год. пр.н.е.); BOENRINGER, 1975: 62 (ок. 90-те - до крајот на 60-те год. пр.н.е.); MØRKHOLM, 1984: 37-38 (ок. 94-88 год. пр.н.е.); FISHER, 1985: 69 (првите декади на I-от век пр.н.е.); BURNETT, 1985: 57 (по 80-те - пред 60-те год. пр.н.е.); ПРОКОПОВ, 1985: 8 (почеток во 89 год. пр.н.е.); TOURATSOGLOU, 1987: 54 (по 94 - до ок. 65 пр.н.е.); DE CALLATAÏ, 1996a: 150-151 (два периода, ок. 95-88/7 и 75-65); BAUSLAUGH, 2000: 112, 115.

² За прековите сумирано в. BAUSLAUGH, 2000: 91-95; но и THOMPSON, 1973: 54-65; DE CALLATAÏ, 1996b: 81-91; BAUSLAUGH, 1987: 11-21;

³ BAUSLAUGH, 2000: 31-70.

⁴ Интерпретацијата на кратенката би била за C. Sentius Saturninus, проконзуларен гувернер на Грција и Македонија меѓу ок.93 до 83 год. пр.н.е. или за Q. Braetius Sura, Saturninus-ов легат, кој веројатно е одобрувач и на изданието со SVVRA LEG PRO Q. Според тоа кратенката би била S[ENTI] I[USSU] или S[VVRAE] I[USSU], „по нарачка/заповед/одлука/власта на Sentius“ односно „под власта на Sura“ (BAUSLAUGH, 2000: 48-49).

⁵ BAUSLAUGH, 2000: 112.

дека не станува збор за краткотрајна продукција туку за продолжена продукција на пари.

По прашањето за определување на местото односно монетарницата/ите, кои биле задолжени за монетоковањето на Ајсила, традиционално во минатото, истражувачите ги предлагале можните монетарници според ознаките на аверсите. Па така изданијата сигнирани со тхета (☉) биле на монетарницата во Тесалоника, со **В** и **В** на монетарницата во Пела, а оние без буква или монограм (или со реверсно **А**, **А**) Амфипол. Според Bauslaugh, монетите кои се без ознака доаѓаат од непозната монетарницата, оние со тхета смета дека биле изработувани во Тесалоника, а оние со **В** и **В** најверојатно во монетарницата во Пела.¹

Интересно е да споменеме дека во корпусот монетоковања на островот Тасос има монети од типот „Дионис/Херакле“ со монограмите $\overline{\text{SR}}$ и $\overline{\Sigma}$, првиот поредок монограм се поврзува со името на проквесторот Сура, а вториот е т.н. монограм на Ајсила. Се мисли дека зад овие монети ковани истовремено со изданија од „Тасоски тип“ стојат споменатите двајца.² Датацијата на овие монетоковања е во рамките на датирањето на изданијата на квесторот Ајсила.

Продукцијата на пари со името на Ајсила била со различен интензитет, со повремено зголемување или намалување на монетоковачките активности во согласност со финансиските побарувања. Најголемиот интензитет го имала на почетокот на монетоковањето. Македонија со нејзината положба имала важна улога во римските активности на истокот. Токуму продукцијата на сребрените Ајсилови пари била неопходна за покривање на трошоците на римските активности на Балканот во овој период ок. 90-те години на првиот век пр.н.е., кога тие биле потребни за купување на тракиската поддршка и кооперативност.³ Тракија, како и

¹ За определувањето на монетарниците и системите за контрола на калапите за ковање (за додавањето на бројни ознаки на аверсните и реверсните калапи и нивното толкување): BAUSLAUGH, 2000: 26-29, 83-89; види и за претходните атрибуции и системот за контрола предлаган од FISHER, 1985: 71-79.

² В. ПРОКОПОВ, 2006: 57-58, и кат. по. 580-583, 591-599 (во Група XII), 1195-1197, 1199-1200 (во Група XVI); BAUSLAUGH, 2000: 23; ТОПАЛОВ, 1996: 23-35; DE CALLATAÏ, 2011: 62-63; КОУРЕМПАС, 2014: 237-240.

³ ПРОКОПОВ, 1985: 6-8, образлага дека ова монетоковање тогаш било наменето пред се за исплата на Дентелетите, племе концентрирано на горниот тек на реката Стримон; исто и BAUSLAUGH, 2000: 112-113.

Македонија, била исклучително важна за римските воени активности на Исток како најкратка копнена врска помеѓу Јадранот и Истокот. Појавувањето и организацијата на монетоковање на Ајсила се совпаѓа со се поизразениот римски конфликт со понтскиот крал Митридат VI во доцните 90-ти години. Крајот на Ајсиловото монетоковање се поврзува со се поголемото прифаќање на римскиот денар како основно платежно средство и намалувањето на обврските на Римјаните за задоволување на одредени побарувања на пари од Ајсиловиот тип.

Евиденцијата на наодите на Ајсиловите пари покажува дека оставите со овие монети потекнуваат од просторот на северна Грција и Бугарија (одговара на просторот на античка Македонија и југозападна Тракија), и дека овие остави од I-от век пр.н.е. биле депонирани во релативно мала област и во краток период (Bauslaugh евидентирал 23 остави). Покрај скромниот број примероци на поединечни наоди од територијата на Р. Македонија (6 прим. и 1 прим. на суберат/античка имитација),¹ документиравме и една остава од 12 примероци, иако потеклото на оставата не е познато (можби се работи за растурена остава), сепак таа е прва од тој вид на просторот на Р. Македонија.

Со истиот тип на пари како оние на Ајсила била кована и ограничена серија на пари на римскиот магистрат Сура. Овие ретки тетрадрахми (познати се само два реверсни калапи, а аверсниот е позајмен од регуларното Ајсилово монетоковање) на Q. Bruttius Sura, како leg(atus) pro q(uaestore) на C. Sentius (претор кој бил гувернер на Македонија 93-87 год.² пр.н.е.) се со легендата MAKEΔONΩN и SI (на аверсот), а SVVRA LEG PRO Q. (на реверсот, замена за името на Ајсила)³.

Исто така, од истиот Ајсилов тип на пари, ковани се монети на римскиот магистрат L. Iulius Caesar чие име е предадено со буквите CAE•PR кои се упатување за Cae(sar) pr(aetor). Овие монети на Кајсар се со

¹ Два примерока од збирката на музејот во Струмица од изданието со SVVRA LEG PRO Q спомнуваат МИКУЛЧИЌ, 1973: 168 и БИТРАКОВА ГРОЗДАНОВА, 1987: 99.

² За неприфатениот предлог за друг Сура (P. Cornelius Lentulus Sura), LEWIS, 1962: 297-299.

³ За Сура, GAEBLER, 1902: 171-172; DE CALLATAÏ, 1998: 113-117; BAUSLAUGH, 2000: 23-26.

легендата CAE PR и ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ на аверсот, и AESILLAS на реверсот.¹ За нив се мисли дека се подоцнежни изданија од тие на Сура.

Покрај парите од Ајсиловиот тип, како што споменавме погоре, постојат и монети на Тасос кои се сметаат за изданија на Сура и Ајсила. Па оттука, De Callataŷ претпоставува дека овие пари служеле за плаќање на војската, на римските трупи и на тракиските наемници.² Римските војници биле плаќани со тетрадрахмите со името на Ајсила, додека помошните тракиски трупи со тетрадрахмите на Тасос.

Сл. 2.35. а. Ајсила, AR тетрадрахма (НБРМ, Инв. бр. 00/31/2;); б. Сура, AR тетрадрахма реверс. (Bauslaugh, 2000: Т. 5/17-92с); в. CAE PR изд., AR тетрадрахма реверс. (CNG, Triton IX: Lot 842); г. Тасос, AR тетрадрахма реверс. (Prokоров, 2006: Т. 45/596, R 477)

¹ За Кајсар, MATTINGLY, 1979: 147-167; DE CALLATAŲ, 1998: 114,117; BAUSLAUGH, 2000: 24-26.

² DE CALLATAŲ, 1998: 116-117.

2.3.4 Наоди и циркулација на монети на Ајсила и Сура во Р. Македонија

Од евиденцијата на оставите се гледа дека за разлика од парите на Маронеја и Тасос, Ајсиловите пари потекнуваат од релативно ограничен простор (северна Грција и југозападна Бугарија и дека биле депонирани во еден краток период. Уште од втората четвртина на I-от век, а веќе кон средината на векот тие целосно отсутуваат во оставите.¹ Со пристигнувањето на поголеми количини на полесните римски сребрени денари, потешките Ајсилови тетрадрахми кои веќе ја имале одиграно својата улога како средство за плаќање (пред сè на тракиските племиња) истите биле заменети и отфрлени.

Што се однесува до наодите на монети од Ајсиловиот тип на пари на просторот на Р. Македонија, скромн е бројот на евидентирани поединечни примероци, само 6 примероци и 1 примерок на суберат. Од 6-те примероци само еден примерок е сигниран со **Β** и е издание на Пела (кат. 1), сите останати се на Тесалоника (кат. 2-6). Од нив, еден примерок е од Групата III, два од Група V и три примерока од Група VI на Bausalugh. Единствениот примерок тетрадрахма суберат/античка имитација е со прилично пониска тежина од стандардната и според буквата тхета на реверсот посочува на монетарницата во Тесалоника? (в. кат. 7).²

Од наша страна, за првпат документиравме и една остава од 12 примероци на тетрадрахми на Ајсила. Потеклото на оставата не е познато, ниту е познат контекстот на пронаоѓање и евентуално нејзината целосна содржина. Истата беше откупена за потребите на збирката на НБРМ. Сите монети се од Ајсиловиот тип, сигнирани со буквата **Θ**, што значи дека биле ковани во монетарницата во Тесалоника (в. кат. 1-12). Групата монети е релативно компактна, 3 прим. според направената каталогизација припаѓаат кон монетите од Група VI според Bauslaugh, а останатите 9 прим. кон Група VIII.³ Најглем дел од монетите се од оваа последна група VIII, на која во однос на сите останати групи и припаѓаат монети со најлош квалитет и стил, слаба подготовка на калапите и со помало внимание на

¹ За наодите и циркулацијата на монети од изданијата на Ајсила, опширно кај BAUSLAUGH, 2000: 97-110; а за наодите од југозападна Бугарија, ПРОКОПОВ, 1985: 3-11.

² За аналогија види во делот за античките имитации, BAUSLAUGH, 2000: Im. 4-4.

³ За карактеристиките на монетите од групите VI и VIII, BAUSLAUGH, 2000: 59-63, 68-69.

самото монетоковање. Депонирањето на оставата се случило ок. 70 год. пр.н.е.

Со само три забележани места на пронаоѓање на поединечни примероци и една остава од непознато потекло, тешко е било што да се извлече околу циркулацијата на парите на Ајсила на просторот на Р. Македонија, освен да укажеме дека сите три примероци потекнуваат од Прилеп или неговата поблиска околина.

Наоди во остави

1. Една остава со 12 прим. тетрадрахми. Непознато место на пронаоѓање (можеби од растирена остава?). Откуп за НБРМ (Инв. бр. 02/1/1/1-12). Необјавена.

Поединечни наоди и случајни наоди

- 1 прим. од Прилеп (в. кат. 1);
- 1 прим. од околината на с. Тополчани, Прилеп (в. кат. 3);
- 1 прим. од „Градиште“ с. Згрополци, Градско (в. кат. 3);
- 2 прим. од Струмица, од изданието на Сура (МИКУЛЧИК, 1973: 168; БИТРАКОВА ГРОЗДАНОВА, 1987: 99).

2.3.5 Монетоковање на градовите Амфипол, Пела и Тесалоника

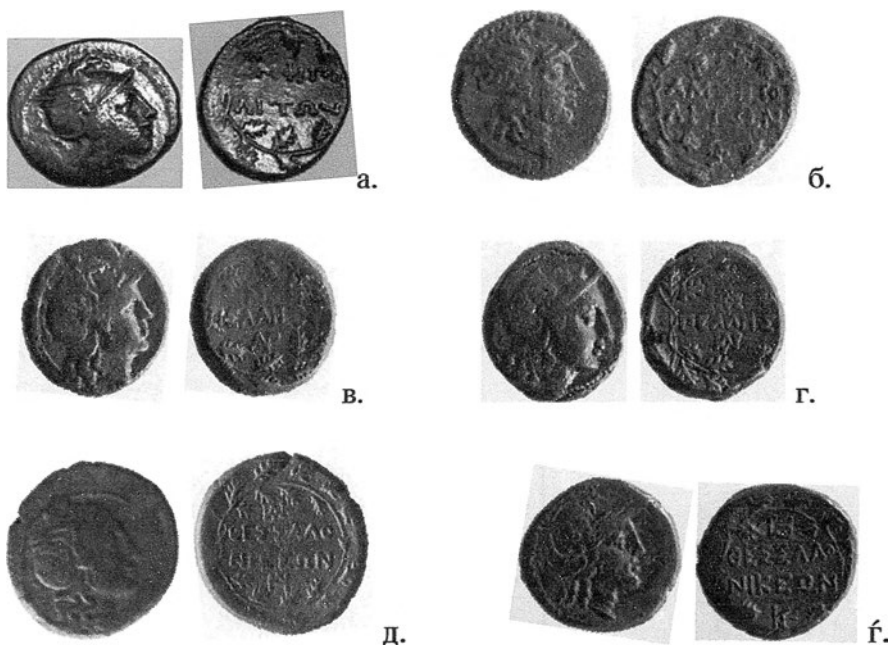
Улогата на важни монетни продукциски центри која ја добиле градовите Амфипол, Пела и Тесалоника уште со финансиската и монетарна реформа на Филип V во 187/6 год. пр.н.е. потоа продолжила со монетоковањето на парите на римските квестори (168-166) и за време на римската хегемонија во Македонија (168-148/6). Тие продолжиле да коваат и во времето по формирањето на Македонија како римска провинција. Нивното бронзено монетоковање е од голем обем и со далеку поширока циркулација од нивните градски територии. Првите бронзени изданија на градовите потпишани со нивното име, од 168-166 год. пр.н.е.,¹ а во новите услови по укинувањето на кралството, биле изданијата со Рома,² слични со квесторските изданија. Воведувањето на типовите со Рома на парите истовремено во монетековањето на трите града Пела, Амфипол и Тесалоника покажува дека градските монетарници следеле заеднички избор во дизајнот и заедничка монетарна политика, а тоа го потврдуваат и други слични истовремени ковања на трите града.³ На аверсот на монетите е претставена Рома, а на реверсот легендата со имињата градовите во дабов венец (ΑΜΦΙΠΟΛΙΤΩΝ, ΠΕΛΛΗΣ, и ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΝ). Освен разликите во имињата градовите, монетите се во ист стил и со иста иконографија (в. Сл. 2.36.). Во принцип, градски изданија вообичаено циркулираат на територијата на градот или неговата поблиска околина, но тоа не е случај со овие изданија на Амфипол, Пела и Тесалоника. Нивните изданија се пронаоѓани и циркулираат низ целата територија на Македонија.⁴ Заедничкиот дизајн на парите и заедничката монетарна политика само ја потврдува нивната намена, за циркулација на многу поширока територија.

¹ За предлогот за поинаква, пониска датација на овие изданија, KOUREMPANAS, 2011c: 200, в. и бел. 3.

² За анализите на металот на бронзените изданија на Амфипол направена од О. Picard и М. Guetta и доказите за тоа дека типот со Рома е прво издание со името на градовите во вториот век пр.н.е., в. GUERRA/PICARD, 1999: 195-199.

³ TOURATSOGLOU, 1987: 56; за паралелните изданија на овие градови и предложената нова хронологија за одредени типови, в. KOUREBANAS, 2011b: 30-33 и KOUREMPANAS, 2011a: 251-255 за хронологијата на хеленистичките монети на Тесалоника, Пела и Амфипол и паралелните изданија.

⁴ KOUREMPANAS, 2011c: 200-201.

Сл. 2.36. Амфипол, А (а. НБРМ, инв. бр. 00/34/1; б. Скопје, Прив. кол.)
 Пела, А (в.-г. Скопје, Прив. кол.)
 Тесалоника, А (д.-ф Скопје, Прив. кол.)

Парите од типот „Рома/Лег. во венец“ изданија на овие три града се пронаоѓани и на просторот на Р. Македонија. Од овој тип монети имаме каталогизирано 18 прим. на Амфипол (кат. 1-18), 23 прим. и една можна имитација на Пела¹ (кат. 1-24) и 8 прим. на Тесалоника (кат. 1-8). Од обработените примероци од типот „Рома/Лег. во венец“ може да се види дека за ковање на монетите на Амфипол се користени три комбинации на монограми, а имаме и издание без монограм. За изданијата на Пела три комбинации на монограми, а за изданијата на Тесалоника четири комбинации (в. Табела 2. 9.).² Од приложената табела може да видиме дека кај парите на Амфипол од типот „Рома/Лег. во венец“ најбројно издание се оние без монограм (9 прим. од вкупно 18). Со нешто повеќе од половината примероци (12 од 23) кај Пела најбројни се примероците од изданието со монограмите Α и Α'. Единствениот монограм што се јавува кај издание на еден град, а се повторува кај друг е монограмот Ϟ, кој може да се види на монети ковани и од Пела и од Тесалоника. Помал е бројот на

¹ Овој примерок не е баш сигурно дали треба да се третира како некаква античка имитација или пак се работи за лошо изработен калап? (в. кат. 24 и подолу во делот за бронзените митации).

² За монограмите в. кај Touratsoglou листите на монограми на Тесалоника, Пела и Амфипол. Таму се евидентирани многу мал број на монограми кај градските изданија од овој тип (TOURATSOGLU, 1993: Листи на монограми).

евидентирани примероци од Тесалоника и не би можело да е направи некоја разлика за бројноста. Но интересно е што на само 8 прим. имаме комбинации на монограми од четири различни изданија. И само кај Тесалоника имаме издание со само еден монограм, додека сите останати изданија се со по два монограми.

Кај изданијата на Амфипол од типот со Рома просечната тежина изнесува 8.82 г (од измерени 18 прим.), најлесниот примерок тежи 5.93 г, а најтешкиот 12.84 г. Кај Пела просечната тежина е 8.92 г (од измерени 23 прим.), најлесниот примерок тежи 6.09 г, а најтешкиот 12.09 г. Кај изданијата на Тесалоника просечната тежина изнесува 9.02 г (од измерени прим.), најлесниот примерок тежи 5.81 г, а најтешкиот 11.42 г. И покрај одредени разлики помеѓу одделните примероци, како што можеме да видиме, монетите од изданијата на сите три града од типот со Рома во нивната просечна тежина се многу блиски, што е уште еден показател за заедничката монетарна политика и намената на изданијата.

Табела 2.9.

Тип	Издание/емисија	Кат. бр.	Прим. бр.
„Рома со шлем/Леџ. во венец“	лег. АМФІПо/ΛΙΤΩΝ А) без монограм	1-9	9
	лег. АМФІПо/ΛΙΤΩΝ Б) со монограми: и 	10-11	2
	лег. АМФІПо/ΛΙΤΩΝ В) со монограми: и 	12-16	5
	лег. АМФІПо/ΛΙΤΩΝ Г) со монограми: и 	17-18	2
„Рома со шлем/Леџ. во венец“	лег. ΠΕΛΛΗΣ А) со монограми: и 	1-2	2
	лег. ΠΕΛΛΗΣ Б) со монограми: и 	3-14	12
	лег. ΠΕΛΛΗΣ В) со монограми: и 	15-23	9
„Рома со шлем/Леџ. во венец“	лег. ΘΕΣΣΑΛο/ΝΙΚΕΩΝ А) со монограми: и 	1-3	3
	лег. ΘΕΣΣΑΛο/ΝΙΚΕΩΝ Б) со монограм: 	4	1
	лег. ΘΕΣΣΑΛο/ΝΙΚΕΩΝ В) со монограми: и 	5	1
	лег. ΘΕΣΣΑΛο/ΝΙΚΕΩΝ Г) со монограми: и 	6-8	3
ВКУПНО			49

Од трансформацијата во римска провинција (по 148/6 год. пр.н.е.) па до времето на Август (ок. 28/27 год. пр.н.е.) продукцијата на бронзени пари во Македонија била прилично намалена. Монетарниците во Тесалоника, Пела и Амфипол во споменатиот период (148-31 год. п.н.е.) изгледа само повремено коваат бронзени монети, најчесто поврзани со одредени активности на Римјаните на исток.¹ Настаните што се случувале во Македонија во подоцнешниот I век ипр.н.е. имале влијание и врз самото монетоковање. За време на римските граѓански војни и особено по смртта на Кајсар, воената важност на Македонија силно пораснала и таа станала место за бројни воени активности и борби на претендентите за превласт.

Што се однесува до бронзеното монетоковање на **Амфипол**, по изданијата од типот со Рома, на просторот на Р. Македонија монетите од оваа монетарница се прилично ретки. По 148 год. пр.н.е. па до времето на Август (27 го. пр.н.е.) имаме наоди и евиденција на мал број на монети од типот „Глава на Севс/Орел, леж. *ΑΜΦΙΠΟΛΙΤΩΝ*“ (кат. 19-20) издание од 43-42 год. пр.н.е. (в. Сл. 2.37.), и неколку примероци на имитации од типот „Глава на Севс/Преден дел од кораб, леж. *ΑΜΦΙΠΟΛΙΤΩΝ*“ (со дат. II-I век пр.н.е., кат. 21-23). Реткото присуство на парите на Амфипол, ако се исклучат оние од типот со Рома, покажува дека тие речиси целосно отсутствуваат и имаат минорно значење во циркулацијата на пари на просторот на Р. Македонија.

Сл. 2.37. Амфипол, АЕ (Скопје, Прив. кол.)

Како со Амфипол, слична е ситуацијата и со присуството на парите на **Пела**. По изданијата со Рома, имаме евидентирано само по еден примерок од два типа пари со Елевтерија исковани за време на Марк Антониј во 42 год. пр.н.е. (в. кат. 25-26)²: „Бисџа на Елефџерија, леж.

¹ TOURATSOGLOU, 1987: 56; TOURATSOGLOU, 1993: 37.

² Изданијата датирани во 42 год. пр.н.е. се слични на изданијата на Тесалоника датирани во 37 год. пр.н.е., (монетите се сигнирани со буквата Ε која упатува на годината на

ΠΕΛΛΗΣ/Нике на лево, леж. ΠΕΛΛΑΙΩΝ¹ (в. Сл. 2.38.) и „Бисѝа на Елефѝерија, леж. ΠΕΛΛΑΙΩΝ/Леж. ΠΕΛΛΗΣ во венец“. Наоди од типот „Севс/Орел надесно“ не се евидентирани (42-32 год. пр.н.). Повеќе би рекле дека се работи за случајно присуство, а не учество во циркулацијата на пари на просторот на Р. Македонија за време на провинцијата (до Август).

Сл. 2.38. Пела, АЕ (Скопје, Прив. кол.)

Ситуацијата со **Тесалоника** е нешто поразлична од онаа со Амфипол и Пела. И оваа монетарница во периодот по формирањето на провинцијата кова повремено и по посебни поводи. Во 49 год. пр.н.е. за потребите на Помпеј, била искована монета копија на римски денар од типот „Бисѝа на Деметра/Орач на лево, леж. ΘΕΣΣΑΛΟ/ΝΙΚΕΩΝ“, една симболика на новата "Римска земја" (в. Сл. 2.39.), Помпеевата псевдо-колонија². Присуството на ова издание на Тесалоника на просторот на Р. Македонија е одбележано со два примерока (кат. 9-10).

Сл. 2.39. Тесалоника, АЕ (НБРМ, инв. бр. 01/13/22)

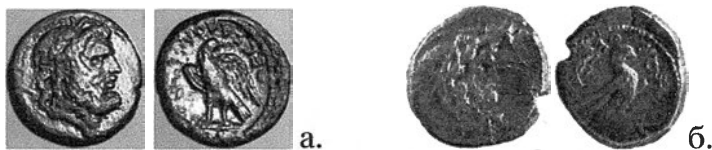
На ковницата во Тесалоника порано, а сега на Касандреја или Дион се атрибуираат бронзените монети пуштени во оптек од Q. Hortensius

ковање, а според ерата на Антониј користена во Тесалоника тоа е во 37), в. RPC I: 296, 297-299; TOURATSOGLOU, 1987: 57.

¹ GAEBLER, 1935: 97. Примерокот кој го имаме каталогизирано со Нике е прилично излижан и е можен преков, има траги од претходна монета л. и д. од Нике; кај другиот примерок со лег. во венец, местата на легендите на аверсот и реверсот се разменети (кат. 25-26).

² TOURATSOGLOU, 1986: 885-890; TOURATSOGLOU, 1987: 56.

Hortalus како *praefectus coloniis deducendis* под Брут (43-42 год. пр.н.е.)¹. Од овие монети не се евидентирани наоди на просторот на Р. Македонија. Четири примерока се евидентирани од датираниите во периодот 42-32 год. пр.н.е. монети на монетарницата од сличните типови „Глава на Севс/Орел на лево, леж. ΘΕΣΣΑΛΟ/ΝΙΚΕΩΝ“ и „Глава на Севс/Орел надесно, леж. ΘΕΣΣΑΛΟ/ΝΙΚΕΩΝ“ (кат. 11-14), изданија кои се поврзуваат со влијанието што ги имал М. Антониј врз градот (в. Сл. 2.40.).²

Сл. 2.40. Тесалоника, АЕ (а. НБРМ, инв. бр. 01/13/22; б. Музеј Гевгелија, инв. бр. 4592)

Во 37 год. пр.н.е. монетарницата во Тесалоника ги интензивирала нејзините активности.³ Во време на триумвиратот, по битката кај градот Филипи, за М. Антониј и Октавијан, неколку изданија поврзани меѓусебно со одбележувачки намени со претстави на Елевтерија, Агонотесија и Омоноија, и оние со Посејдон, биле пуштени во оптек по прогласувањето на градот за „*civitas liberae*“ (в. Сл. 2.41). Монетите се ковани во три деноминации: голема (со Елевтерија), средна (со Агонотесија) и мала (со Омоноија).⁴ Од сите овие изданија на Тесалоника се пронаоѓани монети на просторот на Македонија:

- „Глава на Посејдон/Преден дел од кораб, леж. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΑ“ (кат. 15-23);

- „Женска биста (Омоноија), леж. ΟΜΟΝΟΙΑ/Коњ, леж. ΘΕΣΣΑΛΟΝ, ΡΩΜ“ (кат. 24-28);

- „Биста на Елевтерија, леж. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ/Нике на лево, леж. Μ•ΑΝΤ•ΑΥΤ•Γ•ΚΑΙ•ΑΥΤ“ (кат. 29-50);⁵

¹ КРЕΜΥΔΗ-ΣΙΣΙΛΙΑΝΟΥ, 1996: 285-286; КРЕΜΥΔΗ-ΣΙΣΙΛΙΑΝΟΥ, 1998/9: 61-74; КРЕΜΥΔΗ-ΣΙΣΙΛΙΑΝΟΥ, 2005: 99.

² TOURATSOGLOU, 1987: 57.

³ Исто како кај монетите од Пела, кај некои од овие поединечни изданија, се појавува буквата Ε (Ε=5, па наместо 42 имаме 37 год. пр.н.е.), која не е ознака за вредност, туку би требало да претставува ознака за годината на ковање според ерата на Антониј која била користена во Тесалоника за време на Триумвиратот, TOURATSOGLOU, 1987: 57; RPC I: 297.

⁴ RPC I: no. 1551-1553.

⁵ Читањето на скратените легенди на реверсот би било:

Μ(ΑΡΚΟΣ) ΑΝΤ(ΩΝΙΟΣ) ΑΥΤ(ΟΚΡΑΤΩΡ) Γ(ΑΙΟΣ) ΚΑΙ(ΣΑΡ) ΑΥΤ(ΟΚΡΑΤΩΡ), и ΑΝΤ(ΩΝΙΟΣ) ΚΑΙ(ΣΑΡ).

- „Глава на Аџоноџесија, леџ. ΑΓΩΝΟΘΕΣΙΑ/Леџ. ΑΝΤ/ΚΑΙ во венец“ (кат. 51-63);

Каталогизираните вкупно 49 примероци од овие посебни изданија од 37 год. пр.н.е. (и од поголемата номинала со Елевтерија), укажуваат на нивно значително присуство на просторот на Р. Македонија. Ако се земе предвид релативно краткото време за нивно монетоковање, можеме да заклучиме дека сепак се работи за поинтензивно монетоковање диктирано од тогашните потреби на Марк Антониј (и Октавијан). Во периодот од 42 до 31 год. пр.н.е. Македонија и Ахаја се под управа на Марк Антониј, но по таа дата, по поразот и неговата смрт, апсолутната контрола е во рацете на Август.

Сл. 2.41. Тесалоника, АЕ (а. НБРМ, инв. бр. 01/5/3; б.-г. Музеј Гевгелија, инв. бр. 4593, бр. 917, бр. 4594)

Основањето на колонијата во Филипи од страна на М. Антониј во 42 год. пр.н.е. било одбележано со издание на монети со ликот на Антониј на аверсот и симболичниот орач на реверсот.¹ Од нив досега, ниту еден примерок не е евидентиран на просторот на Р. Македонија.

Типот на пари на Тесалоника со претстава на Јанус е едно од градските монетоковања кои сеуште се проблематични. Нема сомнение дека изборот на типичниот римски Јанус е римско влијание. Првичната продукција на парите од типот „Јанус/Два кентаура“ се кова во монетарницата во Тесалоника но исто така и во монетарницата во Амфипол (секоја со соодветната легенда со името на градот-

¹ GAEBLER, 1929: 260269; RPC I: 307-308.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ и АМФИПОΛΙΤΩΝ).¹ Овие монети се со поголем дијаметар и тежина и истражувачите ги датираат како дел од автономните градски изданија за време на Филип V и Персеј.² Но покрај овие монети од првичното „редовно“ издание, се појавуваат во се поголеми количини монети од овој тип на пари ковани во името на Тесалоника, но со редуцирана тежина. Овие условно да ги наречеме група на монети од „продолженото“ издание на типот „Јанус/Два кентаура“ следуваат по монетите од редовното автономно издание и засега може да им определиме една поширока датација од средината на II-от век пр.н.е. до средината на I-от век пр.н.е.³ Овие монети не само што се со редуцирана тежина и големина, туку монетите се со погрубо изработени претстави, воопшто нивниот стил и севкупната продукција е на пониско ниво од нивните претходници. Од овој тип на пари имаме обработено и каталогизирано 36 прим. (кат. 64-99). Просечната тежина на монетите е 4.65 г (измерени 36 прим.), а просечниот дијаметар 18.9 мм (измерени 36 прим.).

Препознатливоста на типот и одредени потреби довеле до ковање и на монети имитации на Тесалоника типот: „Јанус/Два кентаура“ (в. кат. 100-150).⁴ Ова имитативно ковање, засега, го датиравме во периодот од крајот на II-от до средината на I-от век пр.н.е. Понекогаш е тешко да одредат некои примероци дали би припаднале кон групата монети од „продолжениот“ тип или кон имитациите, тие се на граница помеѓу двете монетоковања. Бројот на монети од групата на имитациите ја надминува бројката на монети од т.н. продолжено монетоковање на типот со Јанус (36 : 51 прим.). Во овој момент тешко е да се одговори на прашањето од кого биле изработени овие имитации или кому му биле наменети.

¹ GAEBLER, 1935: 36, no. 41 (Амфипол), 120, no. 19 (Тесалоника); TOURATSOGLOU, 1993: T. X/1; TOURATSOGLOU, 1987: T. 8 no. 16 (Тесалоника) и T. 9 no. 18 (Амфипол); SNG Cop., Macedonia: no. 369 (Тесалоника); LINDGREN COLL., no. 1166 (Тесалоника); ŠELDAROV COLL., no. 282 (монетата е двоен отков).

² Според Touratsoglou доказите од оставите укажуваат на поранешна дата на ова издание (во последните години на кралот Персеј), но дека изборот на овој „римски“ тип ја прави таквата хипоте невозможна (TOURATSOGLOU, 1987: 56).

³ За монети од „продолженото“ издание, cf. GAEBLER, 1935: 121, no. 20; TOURATSOGLOU, 1987: T. 8/16; TOURATSOGLOU, 1993: T. X/2; ŠELDAROV COLL., no. 283; Можноста за датирањето на овие пари да е поврзано со почетоките на граѓанската војна (49 год. пр.н.е.) и римското влијание, CRAWFORD, 1985: 209, 210 (fig. 86).

⁴ За монети од имитациите на Тесалоника типот со Јанус, KOUREMPANAS 2010: 49, no. 8.

Просечната тежина на монетите е 4.25 г (измерени 51 прим.), а просечниот дијаметар 17.9 мм (измерени 51 прим.).

Ако се споредат вкупниот број на обработени примероци на пари од сите изданија и имитациите на градските типови, во периодот по 168 година пр.н.е. (па до Август) за сите три града тие би биле:

- Амфипол, 20+3 имитации = 23 прим. (11.6%)
- Пела, 25+1 имитација = 26 прим. (13.1%)
- Тесалоника, 99+51 имитација = 150 прим. (75.3%)

Вкупно: 199 прим. (100%)

Присуството на парите на Тесалоника со две третини од вкупниот број (или 75%) драстично го надминува она на Амфипол и Пела. Тоа би значело дека во период по укинувањето на кралството во 168 год. пр.н.е. односно по формирањето на провинцијата па до 27 год. пр.н.е. просторот на Р. Македонија со бронзени пари изданија на градовите, главно бил покриен со монети ковани со името на Тесалоника. Тоа „покривање“ било направено во најголем дел со монети од продолженото издание на типот „Јанус/Два кентаура“ и неговите имитации. Од 150 примероци на Тесалоника, 87 се од споменатиот тип и имитациите или застапеност од дури 58%.

2.3.6 Наоди и циркулација на монети на градовите Амфипол, Пела и Тесалоника во Р. Македонија

Нумизматичката евиденција за просторот на Р. Македонија нема документирано остава од градовите за периодот по 168 год. пр.н.е. до времето на Август која според содржината и датацијата би се вклопила во оваа анализа. Тука можеби би можеле да ги вклучиме оставите од с. Згрополци, Градско,¹ и оставата од с. Црничани, Дојран,² кои меѓу другото содржеле и наоди на монети на Амфипол, Пела и Тесалоника. Според содржината на оставите, за некои од типовите монети на градовите, ако се прифати нивно подоцнежно датирање, можеби и би требало да ги вброиме и земеме предвид како остави кои содржат изданија од периодот за кој тука зборуваме. Публикувачот на оставата од Згрополци, нејзиното закопување го датира во периодот од 149/8 до 100 год. пр.н.е., а за оставата од Дојран предложено е датирање на нејзиното закопување во средината на II-от век пр.н.е.

Според местата на распространетост на наоди на поединечни монети на просторот на Р. Македонија на градовите Амфипол, Пела и Тесалоника (в. Сл. 2.42.), може да се види дека се концентрирани на просторот на Долно Повардарје на важниот сообраќаен и транспортен коридор, и на поблиските територии лево и десно од реката (лево, Валандовско-Дојранско-Струмичкиот регион, а десно во Тиквешкиот регион и Пелагонија). Поретко, примероци се забележани и во некои места како Охрид и Кичево. Со бројката од 9 примероци отскокуваат наодите од арх. локалитет „Вардарски Рид“ (античката Гортинија?).³ Забележливо, наодите на монетите на трите градови се концентрирани на јужниот простор на Р. Македонија, а отсутствуваат од северниот простор, односно на просторот на некогашната источна Пајонија. Тоа би значело

¹ За оставата од с. Згрополци, Градско, ŠELDAROV, 2012a: 19-36.

² За оставата од с. Црничани, Дојран, DUKAT/MIRNIK, 1986: 44-49.

³ Сликата за наодите може значајно да се промени во иднина кога ќе бидат објавени монетните наоди од арх. локалитет „Исар Марвинци“ (античкиот Идомени?), уште еден важен антички центар блиску до локалитетот „Вардарски Рид“ Материјалот е во фаза на конзервација и обработка, но од она што имавме можност да го видиме од увидот на нумизматичкиот материјал од овој локалитет, забележливо е присуството на монети на градовите помеѓу повеќе од 800 пронајдени примероци (бројката континуирано се зголемува).

дека некогашниот Пајонски простор (источна Пајонија) во периодот по формирањето на провинцијата па до времето на Август (27 год. прн.е.) не е покриен со изданија на градовите и има поинаква монетарна ситуација од онаа во јужните делови на сегашниот простор на Р. Македонија.

Изданијата на градовите биле наменети за поширока циркулација и тие се пронаоѓани на територијата на цела Македонија. Во случајов, кога се однесува за просторот на Р. Македонија, како што беше споменато погоре, парите на Тесалоника учествуваат со две третини во вкупниот број евидентирани монети што се изданија на градовите. Јужниот простор на Р. Македонија бил снабдуван со бронзени пари изданија на градовите, а претежно бил покриен со монети ковани од Тесалоника. Покривањето било направено во најголем дел со монети од продолженото издание на типот „Јанус/Два кентаура“ и неговите имитации.

Поединечни наоди и случајни наоди

Монети на Амфипол:

- 1 прим. од „Горна Курија“ с. Негорци, Гевгелија (в. кат. 1);
- 1 прим. од „Мала Боска“ с. Ѓопчели, Дојран (в. кат. 10);
- 1 прим. од „Чардак“ с. Топлица, Прилеп (в. кат. 11);
- 1 прим. од „Долиште“ с. Прилепец, Прилеп (в. кат. 14);
- 1 прим. од „Градиште“ с. Габрово, Гевгелија (в. кат. 17);
- 1 прим. од „Под Кули“, Прилеп (в. кат. 19);

Монети на Пела:

- 1 прим. од „Кале“ с. Стари Град, Чашка (в. кат. 1);
- 1 прим. од „Градиште“ с. Глишиќ, Кавадарци (в. кат. 4);
- 1 прим. од „Мала Боска“ с. Ѓопчели, Дојран (в. кат. 15);
- 1 прим. од „Градиште“ Неготино (в. кат. 16);
- 1 прим. од „Заград“ Варош, Прилеп (в. кат. 21);
- 1 прим. од с. Вранештица, Кичево (в. кат. 23);
- 1 прим. од „Кале Турла“ с. Мало Црско, Кичево (Лилчиќ, 2009: 194);

Монети на Тесалоника:

- 1 прим. од „Еленик“ с. Мојно, Могила (в. кат. 1);
- 1 прим. од „Мала Боска“ с. Ѓопчели, Дојран (в. кат. 6);
- 1 прим. од Штип, (в. кат. 10);

- 1 прим. од „Лагер“ с. Николик, Дојран (в. кат. 11);
- 1 прим. од „Круши“ с. Небрегово, Долнени (в. кат. 13);
- 9 прим. од „Вардарски Рид“, Гевгелија (в. кат. 14, 31, 32, 35, 36, 48, 97, 145, 146);
- 1 прим. од „Исар Марвинци“, Валандово (в. кат. 15);
- 4 прим. од „Неготинско градиште“, Неготино (в. кат. 23, 87, 101, 140);
- 1 прим. од „Долно нивје“ с. Волково, Прилеп (в. кат. 27);
- 1 прим. од „Кале“ с. Стари Град, Чашка (в. кат. 30);
- 1 прим. од „Самоилова тврдина“, Охрид (в. кат. 37);
- 1 прим. од „Градиште“ с. Рич, Струмица (в. кат. 51);
- 2 прим. од „Цареви кули“, Струмица (в. кат. 94, 95);
- 1 прим. од „Глува“ с. Прилепец, Прилеп (в. кат. 118);
- 2 прим. од „Стоби“, Градско (в. кат. 135; и MUNICIPIUM STOBENSIVM, 1994: no. 355);

Сл. 2.42. Карта на распространетоста на наоди на монети на градовите Амфипол, Пела и Тесалоника (по 168 год. пр.н.е.)

2.3.7 Наоди и циркулација на бронзени монети имитации од II-I век пр.н.е. во Р. Македонија

Во текот на прибирањето, обработката и каталогизацијата на материјалот опфатен со овој труд, меѓу монетите од редовните бронзени изданија наидуваме и на примероци кои претставуваат нивни имитации. И овој материјал е обработен, а во каталогот редоследно е вметнат по секое оригинално издание. Монетоковањето имитации на бронзени пари во II-от и I-от век пр.н.е. од разни субјекти на Балканот е позната појава, но во последно време поранешната помала заинтересираност на проучувачите (веројатно најмногу поради неугледноста на самите монети) е заменета со сè поголемо внимание. Од материјалот што го имаме обработено може да се види дека на просторот на Р. Македонија се пронаоѓаат бронзени монети имитации од неколку типови, но според нивната бројност и отсуството на таков материјал во вид на остави, заклучуваме дека тие имитации на бронзени пари не се продуцирани на просторот на Р. Македонија. Некои од нив продуцирани на друго место, делумно можеби биле наменети за некаква циркулација и на овој простор, каков што можеби е случајот со монетите имитации на Тесалоника типот „Јанус/Два кентаура“. Повеќето имитации се продуцирани или циркулираат на граничните територии на Македонија. Во општи рамки датирањето на овие имитативни монетоковања е опфатено во периодот од средината на II-от век до средината на II-от век пр.н.е. (по 168 год. пр.н.е). Постојат повеќе типови имитации на бронзени пари од македонските изданија,¹ но ние тука главно се задржуваме на монети имитации кои ги имаме евидентирани како наоди во оваа студија.

Имитација на квесторскиот тип на Публилиј „Атина/Говедо“. Авторот Н. Шелдаров при објавувањето на оставата од с. Згрополци-Градско, еден примерок од типот „Атина Партенос“ го има класифицирано како „варварска имитација“ (в. кат. 139).² Примерокот е со помала тежина во споредба со монетите од истиот тип од редовните изданија, а и според стилските и иконографски карактеристики, примерокот делува како

¹ За разни типови на имитативните ковања, в. KOUREMPANAS, 2010b: 47-52; KOUREMPANAS, 2011d: 285-290; IVANOV, 2011: 35-49; MACDONALD, 1998: 100-107.

² ŠELDAROV, 2012: 25, no. 9.

имитација (в. Сл. 2.43.). Но не треба да се исклучи можноста да се работи за некавалитетно изработен на калап(?) со кој монетата била откована, бидејќи, засега тоа е единствениот примерок на имитација на некое квесторско издание од просторот на Р. Македонија.

Сл. 2.43. А Имитација на Публилиј тип (Šeldarov, 2012: no. 9)

Имитации на Амфиол типот „Севс/Преден дел од кораб“.

Евидентираниите три примероци на имитации на Амфиол типот „Глава на Севс/Преден дел од кораб, леж. АМФИПОΛΙΤΩΝ“ се доволни да се одбележи нивното присуство на просторот на Р. Македонија. (в. кат. 21-23).¹ Монетите од оригиналното издание на типот се датирани од 187-168/7 год. пр.н.е., додека датацијата на имитациите е општа, II-I век пр.н.е. Овие имитации на Амфиол од типот „Севс/Преден дел од кораб“ се изработени во прилично „варварски“ стил, со груба лоша изведба на иконографијата и легендите (в. Сл. 2.44.). Во принцип, по 168 год. пр.н.е. и монетите од оригиналните повремени изданија на Амфиол ретко се среќаваат на територијата на Р. Македонија. И монети од најобемното имитативно монетоковање на Амфиол типот „Глава на Стримон/Тризабец“, од територијата на југозападна Бугарија, целосно отсутуваат од просторот на Р. Македонија. Имитациите на овој тип на автономното македонско издание на Амфиол (од II-I-от век пр.н.е.), биле продуцирани во големи количини во текот на целиот прв век пр.н.е од келтските племиња од југоисточната област на Тракија на границата со Македонија.²

¹ cf. IVANOV, 2011: no. 25.

² За келтското имитативно монетоковање од типот Стримон/Тризабец, в. ПРОКОРОВ, 1986: 91-92; ПРОКОПОВ, 1993: 357-360; ПРОКОРОВ, 2000: 369-277; РАУНОВ, 2013: 191-193. Во голем дел ова имитативно монетоковање е продуцирано со прековување на оригинални македонски бронзени изданија, MACDONALD, 1998: 100-104.

Сл. 2.44. А Имитација на Амфипол (Скопје, прив. кол.)

Можна имитација на Пела типот „Рома/Лег. во венец“. Има еден примерок од изданијата на Пела од типот „Рома/Лег. во венец“ за кој не сме сигурни дали треба да го третираме како античка имитација или пак и тука се работи за лошо изработен калап? (в. кат. 24). Монетата, единствена таква од просторот на Р. Македонија, на аверсот има траги од подлизнување на калапот (или можеби остаток од претходно ковање?) кај несразмерно оцртаниот линиски нос на Рома (в. Сл. 2.45). Кај овој примерок, легендата ПЕΛΛΗΣ е предадена поинаку од сите други примероци од редовното издание, тука Ε како Ϸ а Σ како ϸ. Монетата има недоволно читлив само еден монограм (ΑΓ). Примерокот е најлесниот меѓу монетите од изданијата на Пела од овој тип (тежи 5.59 г). Ако монетата биде земена за имитација на Пела типот „Рома/Лег. во венец“, нејзината датација би била во втората половина на вториот век пр.н.е.

Сл. 2.45. А Можна имитација на Пела (Скопје, прив. кол.)

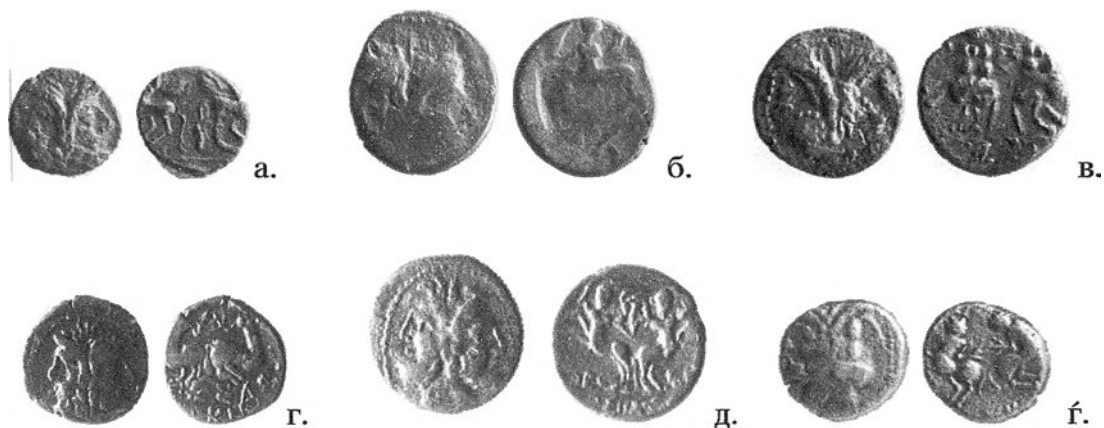
Имитации на Тесалоника типот „Јанус/Два кентаура“. Покрај групата монети од „продолженото“ издание на типот „Јанус/Два кентаура“, кои се пронајдени во солиден број како поединечни наоди, во неочекувано голем број на поединечни примероци се евидентирани како имитации на Тесалоника типот: „Јанус/Два кентаура“ (в. кат. 100-150).¹ Евидентирањето на толкав број на примероци на овие имитации претставува едно од изненадувањата кои произлегоа од ова истражување. Ова имитативно ковање, го датиравме во периодот од крајот на II-от до

¹ За монети од имитациите на Тесалоника типот со Јанус, KOUREMPANAS 2010b: 49, no. 8.

средината на I-от век пр.н.е. Како што беше напоменато погоре, понекогаш е многу тешко да се направи сигурна разлика кај одделни примероци за нивно класифицирање кон групата монети од „продолжениот“ тип или кон групата на имитации. Но примероците со изразито варваризиран стил и низок квалитет, се апсолутна потврда за определувањето на групата на имитации (в. Сл. 2.46.). Поголемиот дел од овие монети се прилично грубо изработени, стилизирани, често со неправилно испишани легенди, со намалена големина и тежина. Флановите од кои се изработени се подготвувани без некое посебно внимание, многу од монетите се отковани или на зголемени или на многу намалени, тенки или пак подебели фланови, често неправилни. „Варваризираниот“ стил е особено јасен кај некои од монетите (за пример в. кат. 119-120, 145-150). За споредба, просечната тежина на монетите од редовното „продолжено“ издание е 4.65, додека кај монетите од имитативното ковање е намалена и изнесува 4.25 г.

Парите на Тесалоника по укинувањето на Македонското Кралство во 168 год. пр.н.е. односно по формирањето на провинцијата, па до 27 год. пр.н.е., на просторот на Р. Македонија се најбројни бронзени пари помеѓу градските изданија. А главнината од евидентираниите примероци во најголем дел се монети од продолженото издание на типот „Јанус/Два кентаура“ и од неговите имитации (застапеност од 58%). Тие го покривале јужниот дел од територијата на Р. Македонија. Засега нема наоди во остави, во поголема маса на монети, па претпоставуваме дека не биле продуцирани на просторот на Р. Македонија. Но, поголемата бројка на поединечни наоди и нивниот значителен удел во вкупната бројка е показател дека тие во одреден дел сепак биле наменети за циркулација во споменатиот простор. Многу малку се забележани местата на пронаоѓање на овие монети, по два прим. потекнуваат од лок. „Неготинско Градиште“-Неготино, од лок. „Вардарски Рид“-Гевгелија, и од лок. Стоби, а еден прим. од с. Прилепец, Прилеп (в. кат. 102, 118, 135-136, 140, 145-146). Засега нема сигурен одговор на прашањето кој би можел да стои зад ова имитативно монетоковање. Можеме да претпоставиме, со нивното имитирање на Тесалоника типот „Јанус/Два кентаура“, дека можеби и ова

имитативно монетоковање е продуцирано во Тесалоника. Од монетарницата која е најблиската до територијата на јужниот дел на денешна Р. Македонија, територија која секогаш гравитирала кон овој приморски град и била економски поврзана со него.

Сл. 2.46. Ё Имитации на Тесалоника (а-д Скопје, прив. кол.; е. Музеј Гевгелија, инв. бр. 4589)

2.3.8. Резиме и коментар кон поглавје 2.3

По задушувањето на бунтот на Македонците од 149/8 год. пр.н.е., на на чие чело за ослободување од римскиот протекторат се нашол Филип VI Андриск, Македонија била претворена во прва римска провинција на Балканот. Токму со името на овој претендент се поврзуваат или се атрибуираат одредени изданија на монети во злато, сребро и бронза. Ако за предложениот тип тетрадрахма и можниот статер може да се каже дека нивната атрибуција не е сигурна и општо прифатена, тогаш поголемиот предизвик настана со појавувањето на аукции (1999-2002) на неколку прековани примероци на драхми од типот „Глава на Филип VI/Херакле“. Како монети на Андриск беа изделувани и одредени бронзени изданија, кои вообичаено се сметаат за изданија на кралот Филип V. Постојано расте аргументацијата за постоење монетоковање направено од страна на Филип VI Андриск, но сепак определувањето негови монети не е сигурно и затоа ова атрибуирање сеуште е под дискусија. На просторот на Р. Македонија не е евидентиран ниту еден примерок од можните ретки монети од благороден метал атрибуирани на Филип VI Андриск.

Римјаните по некој посебен повод дозволиле продуцирање на мала серија тетрадрахми во името на Македонците од два многу слични типови на монети. Парите се со иконографија од добро познатиот базичен тип на Првата и Втората македонска област „Артемида во мак. штит/Палка во венец“ но ја носат легендата MAKEΔONΩN едното, и LEG MAKEΔONΩN другото издание. Ако порано овие изданија се датираа во 148-147 год. пр.н.е. и се поврзуваа со настани непосредно по револтот на Македонците, сега, врз база на некои нивни наоди во мешани остави, предложена е нова пониска датација- во почетокот на I-от век пр.н.е. И од овие сребрени изданија со висок стил не се евидентирани примероци на просторот на Р. Македонија.

На почетокот на првиот век пр.н.е. (ок. 90-ок.70 год) се датира монетоквањето на последните сребрени пари ковани во името на Македонците. Продукцијата на овие сребрени пари (тетрадрахми и драхми) во името на римскиот квестор Ајсила од типот „Глава на

Александар Велики, леѓ. MAKEΔONΩN/Палка, квесторски сџол и ковчеѓ за ѓари, леѓ. AESILLAS, целоџо во венец“ е иновативна и специфична. Изборот на иконографијата е типично македонска, со додавање на римски елементи. Испитувањето на легендите е билингвално. Од проучувањата на парите на квесторот Ајсила и од наодите на неговите монети на просторот на Р. Македонија би можеле да се извлечат одредени заклучоци и коментари:

- Идентификувајќи 102 аверсни и 378 реверсни калапи за ковање на парите на Ајсила, Bauslaugh покажа дека станува збор за голема продукција со различен интензитет (калкулирајќи со над еден милион исковани тетрадрахми), усогласена со активностите и финансиските потреби на Римјаните;
- Идентификацијата на монетарницата во која биле ковани одделните изданија е определувана според ознаките на аверсите, оние сигнирани со тхета (Θ) би биле на монетарницата во Тесалоника, со **Θ** и **Β** на монетарницата во Пела, а оние без ознака од непозната монетарница.
- Постојат монети кои се Ајсилови прекови на други монети но и монети кои го прековуваат Ајсила, а кои предизвикаа бројни дискусии поврзани со датацијата на монетоковањето на квесторот;
- Во корпусот монетоковања на о. Тасос од типот „Дионис/Херакле“ има монети кои според монограмите се сметаат за изданија зад чие монетоковање стојат квесторот Ајсила и проквесторот Сура;
- Постојат монети на Ајсиловиот тип кои се изданија на проквесторот Сура/Q. Bruttius Sura (со лег. SVVRA LEG PRO Q) и монети на римскиот магистрат Кајсар/L. Iulius Caesar (со лег. CAE PR);
- Ајсиловото монетоковање било организирано за покривање на трошоци поврзани со римските активности на Балканот. Тоа се совпаѓа со конфликтот на Римјаните со понтскиот крал Митридат VI. Монетоковањето било потребно за купување на тракиската подршка и кооперативност;
- Евиденцијата на оставите покажува дека тие потекнуваат односно биле депонирани во краток период и во одредена област, а тоа е просторот на северна Грција и југозападна Бугарија;
- Според евиденцијата што ја направивме за наодите на парите на Ајсила на просторот на Р. Македонија утврдивме дека станува збор за скромна бројка на монети; само 7 прим. на поединечни наоди и една остава со 12 примероци за која не се знае контекстот и местото на наодот. Може да се каже дека парите на квесторот Ајсила имале многу мало, незначително учество во циркулацијата на сребрени пари на просторот на Р. Македонија.

Започната уште со реформата на Филип V, улогата на градовите Амфипол, Пела и Тесалоника како центри за продукција на бронзени пари продолжила и во времето по римското завладување на Македонија. Од проучувањето на монетоковањето на градовите, на наодите на нивните пари на територијата на некогашна Македонија, и посебно на просторот на денешна Р. Македонија за периодот од укинувањето на кралството па до времето на Август (до 27 год. пр.н.е) во сублимирана форма не води до следново:

- Продукцијата на монети на градовите била со зголемен обем и била наменета за поширока циркулација, многу подалеку од нивната градска територија;
- Први бронзени изданија на градовите по 168-166 год. пр.н.е. биле изданијата на типовите со Рома, слични на оние од квесторските изданија. Воведувањето на Рома како заеднички тип за сите три града, но и на други слични типови, покажува дека градските монетарници следеле заедничка монетарна политика и дизајн на парите;
- Монетите од типот „Рома/Лег. во венец“ на градовите се пронаоѓани низ целата територија на Македонија, тие се присутни и на просторот на Р. Македонија. Од обработениот материјал за нодите за просторот на Р. Македонија на монети од типот со Рома, каталогизиравме 18 прим. на Амфипол, 23 прим. на Пела и 8 прим. на Тесалоника. Според комбинациите на монограмите, монетите на Амфипол се ковани во четири изданија, монетите на Пела во три, а монетите на Тесалоника во четири изданија;
- Ја утврдивме просечната тежина на монетите од типот со Рома, таа кај Амфипол изнесува 8.82 г, кај Пела 8.92, а кај Тесалоника 9.02 г. И како што се гледа, просечната тежина на овие изданија на трите града е многу блиска, што е уште еден показател за следењето заедничка монетарна политика;
- Како и да е, од трансформацијата на Македонија во провинција па до времето на Август, продукцијата на бронзени пари во Македонија била редуцирана. Биле ковани монети, повремено, најчесто поврзано со одредени активности на Римјаните на исток;
- Со исклучок на парите од типот со Рома, монетите од Амфипол се мошне ретки на просторот на Р. Македонија. Регистриравме два примерока од типот Севс/Орел издание од 43/2 год. пр.н.е. и три примероци на имитации на Амфипол типот Севс/Преден дел од кораб. Практично парите на Амфипол во овој период отсутвуваат и немаат значење за циркулација на пари што се однесува до просторот на Р. Македонија;

- Присуството на парите на Пела на просторот на Р. Македонија слично како и на Амфипол, е повеќе од симболично. Со само два примерока од изданијата со Елевтерија од 42 год. пр.н.е.;
- Кога се работи за монетарницата во Тесалоника ситуацијата е поразлична. Бројот на монети од повремени изданија на монетарницата пронајдени на просторот на Р. Македонија е далеку поголем: монети од типот Деметра/Орач од 49 год. (2 прим.), Севс/Орел од 43-42 год. пр.н.е. (4 прим.), а дури 49 прим. од времето на триумвиратот и поинтензивното ковање во 37 год. пр.н.е. од неколкуте одбележувачки изданија со Елевтерија, Агонотесија, Омоноија и оние со Посејдон; Ова поинтензивно монетоковање поврзано потребите на М. Антониј (и Октавијан) се одразило и на наодите од просторот на Р. Македонија, наеднаш значително се зголемува бројот на монети;
- По урнек на редовното издание од типот Јанус/Два кентаура од времето на Филип V и Персеј, монетарницата во Тесалоника во еден подолг период ковала монети со редуцирана тежина, со понизок квалитет и стил. За оваа група на монети како што условно ја нарековме „продолжено“ издание, определевме една генерална датација во периодот од средината на II-от до средината на I-от век пр.н.е.; Од каталогизираните 36 примероци утврдивме просечна тежина од 4.65 г, што е далеку помала од тежината на првичните изданија од овој тип на пари;
- Она што е еден од изненадувачките резултати до кој дојдовме во оваа студија е поврзана со појавата на поголем број на монети кој претставуваат имитации на Тесалоника типот Јанус/Два кентаура. Со 51 примерок, монетите имитации ги надминуваат во однос на бројот монетите од редовното „продолжено“ издание. Со просечна тежина од 4.25 г тие се полесни од монетите од продолженото издание;
- Ако се спореди вкупниот број на обработени примероци на пари од сите градски изданија и нивните имитации (вкупно 199 прим.), најголем број од монетите се однесуваат на монетарницата во Тесалоника, дури две третини (75.3%). А тоа укажува дека во период по укинувањето на кралството во 168 год. пр.н.е. па до 27 год. пр.н.е. просторот на Р. Македонија со бронзени пари изданија на градовите, главно бил покриен со монети ковани од Тесалоника;
- Ако се прифати поинаква, пониска датација за одредени монети од градските изданија кои се дел од содржината на оставите од с. Црничани и с. Згрополци, само во таков случај овие остави би можеле да се сметаат за остави од период по 168 год. пр.н.е. Засега остава со монети кои се изданија на градовите а имаат поуточнета датација во периодот за кој тука зборуваме не е евидентирана;
- Распространетоста на поединечни наоди на монети на градовите Амфипол, Пела и Тесалоника од територијата на Р. Македонија, покажува дека тие се концентрирани на просторот на Долно Повардарје, Дојранско-Струмичкиот регион и Пелагонија односно во јужниот дел на Р.

Македонија, а целосно отсутствуваат од северниот дел (особено од некогашната источна Пајонија). Тоа значи дека просторот од северниот дел на Р. Македонија има различна монетарна ситуација од јужниот. А овој јужен дел со изданија на градовите, бил покриван со монети од Тесалоника, во најголем дел монети од продолженото издание на типот Јанус/Два кентаура и имитациите на овој тип;

- Евиденцијата на наоди на имитации на бронзени монети во II-от и I-от век пр. н.е. покажува дека некои од овие имитативни ковања се присутни на просторот на Р. Македонија. Се работи за поединечни наоди, нема наоди од остави и големи маси на вакви пари. Тоа укажува дека на просторот на Р. Македонија нема продукција на имитации. Од Евидентираниите примероци на имитации бележиме наоди на имитација на квесторски тип на Публилиј (1 прим.), имитации на Амфипол типот Сев/Преден дел од кораб (3 прим.), можна имитација на Пела типот Рома/Лег. во венец (1 прим.), и имитации на Тесалоника типот „Јанус/Два кентаура (51 прим.);

- Каталогизираните 51 примерок од имитативното ковање на Тесалоника типот Јанус/Два кентаура датирано во периодот од крајот на II-от век до средината на I-от век пр.н.е. покажува дека тие монети се важен дел од монетарното снабдување и циркулацијата на пари на просторот на Р. Македонија со овој период. Само претпоставуваме дека можеби ова имитативно ковање е продуцирано во најблиската монетарница Тесалоника каде се коваат и монетите од продолженото издание, но продукција на имитациите да е наменета за други простори. Особено треба да се има предвид генерално, редуцираната продукција и постојаниот недостаток од бронзени пари во Македонија во текот на втората половина на II-от и во I-от век пр.н.е. Било неопходно покривање, па макар и со не така квалитетни имитации.

Табела 2.10.

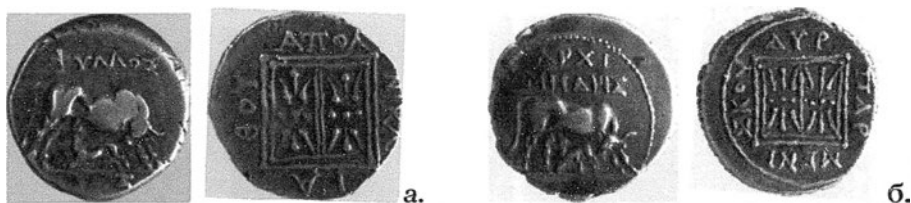
Монетоковање на:	Во каталог AR		Во каталог Æ		Во литер.	
	Един. наоди	во остави	Един. наоди	во остави	Един. наоди	во остави
Ајсила, квестор	7	12	/	/	/	/
Сура, проквестор	/	/	/	/	2/AR	/
Амфипол	/	/	20	/	/	/
Амфипол, имитации	/	/	3	/	/	/
Пела	/	/	25	/	1/Æ	/
Пела, имитации	/	/	1	/	/	/
Тесалоника	/	/	99	/	/	/
Тесалоника, имитации	/	/	51	/	/	/
ВКУПНО:	7	12	199	/	1+/Æ 2+AR	/

3. ИЗДАНИЈА НА ДРУГИ ГРАДОВИ

3.1 Наоди и циркулација на монети изданија на други градови во Р. Македонија

3.1.1 Аполонија и Дирахион

Градовите Аполонија (*Apollonia*) и Дирахион (*Dyrrhacium*), колонии основани од Коркира (современ Крф) во архајскиот период, се најзначајните градови во илирските земји на источниот брег на Јадранското море. Градовите во 228 година ќе влезат во сојуз со Рим и под римски протекторат ќе им служат на римските интереси за завојување на Балканот. Не само од воено-политички, туку и од монетарен аспект, градовите ќе играат важна улога. Од III-иот до I-от век пр.н.е. двата града ќе емитуваат слични сребрени пари-драхми, кои во одредени периоди ќе имаат посебно значење во монетарното снабдување и циркулацијата на сребрени пари на поширокиот простор на Балканот (северно-источниот Балкански простор), особено Дунавскиот басен, далеку од матичните територии на градовите кои ги продуцирале овие монети. Секако дека зад обмените монетарни активности на градовите стоеше Рим.

Сл. 3.1. Аполонија (а), Дирахион (б), AR Драхми
(а.-б. Остава Наколец/2002, кат. 1-2), (зголемено 1:1.5)

Парите со тежина од 3.30/3.40 г на аверсот имаат претстава на Крава која дои теле, името на еден магистрат во генетив и одреден симбол, а на реверсот двоен квадрат со свездест или флорален елемент и името на друг магистрат во генетив (в. Сл. 3.1.).¹ Бројот и комбинациите во

¹ За ова монетоковање, покрај постарите референтни трудови на Н. Сека и А. Maier (СЕКА, 1972; MAIER, 1908: 1-33), се појавија бројни трудови од истражувачи на прашањата поврзани со монетоковањето на двата града, особено трудовите на О. Picard и Gjongesaj, G. Petrányi, A. Meta и др. (за некои од нив в. подолу, во следните белешки).

кои се појавуваат имињата на магистратите е голем- ок. 600.¹ Монетите на Аполонија се означени со скратена форма од името на градот- АПОА, а оние на Дирахион со ΔΥΡ. Почетокот и хронологијата на овие монети сеуште предизвикува бројни дискусии, но со новите проучувања таа почнува се повеќе да се уточнува.² Времето на монетоковање се определува во неколку разни фази/периоди,³ но генерално за двете монетарници се дефинираат три основни фази: првата, од неговото отпочнување ок. 280/270 или ок. 250 год. пр.н.е. (Дирахион ок. 280/270, а Аполонија ок. 250 го. пр.н.е.) па до римското освојување на Македонија (168 год. пр.н.е.); втората од 168 до 80-те или 70-те год. (од поразот на Македонија до војните со Митридат); третата фаза од ок. 80-те или 70-те до 40-те год. пр.н.е. кога се одвивала најголемата продукција на овие пари. G. Petrányi кој посветува посебно внимание на прашањата за монетоковањата на двата града, предлага пониска хронологија (таа за Дирахион би почнувала ок. 211 год. пр.н.е, а за Аполонија по третата Илирска војна, односно од 163 год. пр.н.е.). Тој во неговите истражувања дошол до бројката од 164 емисии на Дирахион и 116 на Аполонија. Во предлогот за привремениот компактен модел на хронологијата, Petrányi за изданијата на Дирахион определува пет класи, а за изданијата на Аполонија 7 класи и за секоја од класите определува соодветна хронолошка рамка.⁴ Најинтензивното монетоковање се случувало во

¹ За имињата на магистратите претставувани на монетите на Аполонија и Дирахион, PETRÁNYI, 2007-2009: 73-80. Според неговите анализи, авторот смета дека изданијата одделе годишно, дека имињата на реверсите се на градски магистрати; За имињата и системот на ковнички ознаки на Дирахион, в. МЕТА, 2012: 21-34. Спротивно од Petrányi, авторката смета дека изданијата не одат годишно и имињата на реверсите не се на градски магистрати. Според Мета, имињата на аверсот се на лица поставени од градот и одговорни за монетоковањето, а на реверсот на имињата на лицата кои биле одговорни за техничките аспекти на монетоковањето.

² Традиционално почетокот на ова монетоковање се датирало во 228 год. пр.н.е. по ставањето на двата града под римски протекторат. За почетоките на ова монетоковање и различните датирања, в. PEROVIĆ, 1976: 13-17; MØRKHOLM, 1991: 152-153; PICARD/GJONGESAJ, 2000: 137-160; UJES-MORGAN, 2012: 367-387; МЕТА, 2012: 21-38; PAUNOV, 2013: 164-167; PETRÁNYI, 2010: 28-32.

³ PICARD/GJONGESAJ, 2000b: 153-160 (четири периоди за Амфипол); МЕТА, 2014: 326-327 (пет фази за Дирахион); UJES-MORGAN, 2012: 369-370 (три фази за двете монетарници); PETRÁNYI, 2010: 28-32 (тука хронолошките групи се именувани како класи, монетите на Дирахион се класифицирани во 5 класи, а на Аполонија во 7).

⁴ PETRÁNYI, 2010: 31; в. и во др. негови трудови, PETRÁNYI, 1992-1993: 67-75; PETRÁNYI, 1998: 6-8; PETRÁNYI, 2013: 77-86..

последата фаза помеѓу 80/70-те и 50/40 год. пр.н.е.¹ Набргу, по влегувањето на римскиот денар во се поголема циркулација, престанала потребата од ковање драхми и тие во 48 год. пр.н.е. ќе бидат прекинати. Покрај сребреното монетоковање градовите ковале и бронзени монети, но хронологијата на бронзените изданијата не е сигурна.² За разлика од сребреното, бронзеното монетоковање било наменето за локална циркулација.

Драхмите од типот Крава/Теле од пораните изданија се пронаоѓани во остави од Албанија, мал дел во Босна и во северозападнит дел на Грција, но затоа подоцна, во втората половина од работата и особено во последната фаза на монетарниците, нивните монети во големи количини во остави и бројни поединечни наоди се пронајдени просторот на Северо-источен Балкан (во Романија, Бугарија, Унгарија, Србија, Хрватска), на некогашната територија на Скордисците, во Дакија, Тракија и Панонија.³ Појавувањето и улогата на овие големи маси на парите во еден пократок период на овие територии, се смета дека не се должи на некакво бавно долго распространување заради трговски активности. Тие се поврзуваат со повеќе настани од тој период, како што се војните со Митридат, Римските граѓански војни во текот на I-от век, јакнењето на Дакија под водство на кралот Буребиста. Обилните изданија на драхми биле наменети за подмирување на римските воени потреби и активности, за исплата на војската и најмените војници од одредени области.⁴ Има мислење дека

¹ За монетоковањето во последната фаза, UJES-MORGAN, 2012: 371-372; PETRÁNYI, 2013: 81-84.

² За бронзеното монетоковање на Дирахион и хронологијата на типовите, GJONGEČAJ, 2007a: 55-70; за најголемата остава со бронзени монети од Елбасан, во GJONGEČAJ, 2007b: 101-140.

³ Бројот на остави мешани и немешани со монети на Аполонија и Дирахион е голем и тие се добро познати од уште побројните публикации за нив (во голем дел каталогизирани во IGCH и CH) и нема потреба од нивно редување во овој текст. Ќе споменеме некои од нив, во кои може да се види за наоди и циркулацијата на парите во одредени области, META, 2014: 325-332 (за циркулацијата од 230 до средината на I-от век пр.н.е.); ПОПОВИЌ, 1987: 96-104 и UJES-MORGAN, 2012: 372-373, 378-382 (територијата на Скордисците); GRIGOROVA/PROKOPOV, 2002: 651-679, PAUNOV, 2013: Appendix 1.8, (територијата на Тракија) и PAUNOV/PROKOPOV, 2002: 62-77 (за наоди во мешани остави со републикански денари); CONOVICI, 1986: 69-88, и CONOVICI, 1992: 49-67 (за Дакија); TOVÁGYI, 1993: 119-122 (за басенот на Карпатите); MIRNIK, 1996: 526-529 (за некои наоди од Панонија во Хрватска); PICARD/GJONGEČAJ, 2001a: 223-249; PICARD/GJONGEČAJ, 2000b: 137-160 (за остави од Албанија).

⁴ UJES-MORGAN, 2012: 374-375; CRAWFORD, 1985: 224-225.

овие пари имале комерцијална намена и служеле за купување добра и робови за Римјаните.¹

Монетите на Аполонија и Дирахион од типот „Крава/Теле“ се пронаоѓани и на просторот на Р. Македонија. Во однос на наодите во другите области на Балканот, наодите од Р. Македонија се малку. Во нумизматичката евидениција за овие наоди бележиме 28 прим. на поединечни наоди, три помали остави со вкупно 32 прим. (во нив се вклучени и монетите-суберати, антички имитации) и една остава со 8 прим. на Охридска банка за која имаме многу малку податоци. Кај поединечните наоди 6 прим. се на Аполонија (кат. 1-6), а 22 прим. на Дирахион (кат. 1-22), в. Табела 3.1. Најстариот примерок кај монетите на Аполонија е од втората фаза/класа од периодот 167-120/100 год. пр.н.е, а примерокот со најниска датација е од последниот период 80/70-48, односно според секвенцата, редоследноста на изданието тој од 53 год. пр.н.е. Кај Дирахион најстариот примерок е од периодот 167-120/100 год. пр.н.е., а последниот примерок е од последната фаза, односно од 50 год. пр.н.е. Немаме примероци од најстарата фаза од активноста на монетарниците (пред 168 год. пр.н.). Поголемиот број монети се од двете последни фази од монетоквањето. Иако бројот на монети не е голем, според имињата на аверсите и реверсите тие вклучуваат повеќе различни изданија. Од 28 примероци дури 7 од нив се монети суберати/фуреа (Аполонија кат. 5-6, Дирахион кат. 18-22). Овие имитации на оригиналните монети се наоѓани и во остави заедно со регуларните изданија, со кои истовремено циркулирале.² Повеќето, тука каталогизираниите субератни монети биле продуцирани во првата половина на првиот век пр.н.е. Евидентиран е и

¹ PETRÁNYI, 2006: 263-267.

² За имитациите и фалсификатите на драхмите на Аполонија и Дирахион и нивната циркулација, SĂȘIANU, 1987: 209-219; за наод од 77 бронзени драхми на Дирахион, в. PICARD/GJONGEAI, 1998: 103-105; за составот на металот на драхми на Аполонија и Дирахион од територијата на Дакија (официјални изданија, имитации, фалсификати, суберати) анализирани со методи на X-зрачење и резултатите од истражувањето, CONSTANTINESCU/ SĂȘIANU/BUGOI, 2003: 759-765. Авторите сметаат дека расипувањето на монетите е резултат на тешката економска состојба и политичката ситуација во првиот век пр.н.е.

еден хибриден примерок со аверс чиј аверс припаѓа на Аполонија, а реверс на Дирахион, монетата е антички фалисификат.¹

Покрај сребрени монети од типот Крава/Теле, на просторот на Р. Македонија се пронаоѓани монети од бронзените изданија на Аполонија и Дирахион.² Исто како сребрените изданија, и наодите на бронзените монети потекнуваат од западниот дел на Р. Македонија.

Табела 3.1. (Поединечни наоди на Аполонија и Дирахион)

Бр.	Ав. име	Симбол	Рев. име	Класа ³	Датација (пр.н.е.)	Кат. бр.
АПОЛОНИЈА (АПОΛ)						
1.	ΚΛΕ	нема	ΛΥΣΩΝΟΣ	A2	168/7-120/100	1
2.	ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ	нема	ΦΥΛΙΣΤΙΩΝΟΣ	A2	168/7-120/100	2
3.	ΣΩ	нема	ΛΙΣΑΝΙΑ	A4;	120/100-80/70	3
4.	[ΑΓΙΑΣ]	нема	ΕΠΙΚΑΔΟΥ	A7	80/70-48	4
5.	ΑΡΙΣΗΝ	факел, венец	ΨΥΛΛΟΟΥ	[A5]	суберат	5
6.	ΝΙΚΗΝΔΡΟΣ	факел, венец	ΑΝΔΡΙΣΚΟΥ	[A6]	суберат	6
ДИРАХИОН (ΔΥΡ)						
1.	ΔΙΟΓΕΝΗΣ	нема	ΛΥΣΙΠΠΟΥ	D2;	168/7-120/100	1
2.	ΔΡΟΜΩΝ	грозд	ΘΕΟΤΕΛΕΟΣ	D3	120/100-80/70	2
3.	ΑΛΚΑΙΟΣ	грозд	ΝΙΚΟΤΕΛΕΟΣ	D3;	120/100-80/70	3
4.	ΗΡΑΚΛΕΙΔΑΣ	(?)	ΑΡΙΜΝΑΣΤΟΥ	D3	120/100-80/70	4
5.	ΑΡΧΙΜΗΔΗΣ	(?)	ΚΑΛΛΙΠΠΟΥ	D3	120/100-80/70	5

¹ Примерокот беше објавен од Е. Петрова која го класифицираше како антички фалсификат со тежина од 2.30 г (ПЕТРОВА, 1980: no. 7). Нашата опсервација на примерокот покажа дека оваа монета не само што е субератна, туку е и хибридна. Претставите на аерсот и реверсот се комбинирани. На аверсот е името ΜΑΑΡΚΟΣ и крава со теле свртена налево (Дирахион кова само со свртена надесно) и тој аверс е на Аполонија. Реверсот е со името на ΚΛΕΙΤΟΡΙΟΥ познат од изданијата на Дирахион cf. Сека, no. 301). Според релативата хронологија за изданијата од последната фаза/период на работа на монетарниците, овој примерок бил изработен помеѓу 61 и 57 год. пр.н.е.

² За наодите на бронзени монети (без да навлегуваме во прецизирање на датирањето на бронзените монети) на Аполонија и Дирахион на просторот на Р. Македонија, в. БИТРАКОВА ГРОЗДАНОВА, 1987: 92 и Т. VI/2,3,5; BITRAKOVA GROZDANOVA, 2015: 153, no. 14-15, 155, no. 25; OHRIDSKA BANKA COLL.: no. 246-247; РАЗМОВСКА БАЧЕВСКА, 2002, 120-121, no. 1-11.

³ Определувањето на класите тука дадена според класификацијата на Petrányi, за класификацијата според Picard/Gjongesaj и Meta види во библ. белешка за секој примерок одделно во каталогот.

6.	ΗΡΟΔΟΤΟΣ	плуг	ΦΙΛΟΔΑΜΟΥ	D3	120/100-80/70	6
7.	ΕΥΤΥΧΟΣ	[ж.клас, грозд]	ΘΕΟΞΕΝΟΥ	/	120/100-80/70	7
8.	ΕΥΝΟΥΣ	(?)	ΑΡΙΣΤΗΝΩΣ	D3?	120/100-80/70	8
9.	ΚΤΗΤΣ	орел	ΜΕΝΕΚΚΑ	D4 (-17)	80/70-48	9
10.	ΞΕΝΩΝ	ж. клас, грозд	ΔΑΜΗΝΩΣ	D4(-13)	80/70-48	10
11.	[ΞΕΝΩΝ]	ж. клас, грозд	ΔΑΜΗΝΩΣ	D4(-13)	80/70-48	11
12.	ΞΕΝΩΝ	орел, тоболец	ΧΑΡΟΠΠΟΥ	D5(-11)	80/70-48	12
13.	ΜΕΝΙΣΚΟΣ	нема	ΑΡΗΠΠΟΥ	D5	80/70-48	13
14.	ΜΕΝΙΣΚΟΣ	гавран	ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ	D5(-4)	80/70-48	14
15.	ΜΕΝΙΣΚΟΣ	гавран	ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ	D5(-4)	80/70-48	15
16.	ΜΕΝΙΣΚΟΣ	[гавран]	ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ	D5(-4)	80/70-48	16
17.	ΜΕΝΙΣΚΟΣ	статуета	ΛΙΚΙΣΚΟΥ	D5(-3)	80/70-48	17
18.	ΚΑΛΙΚΡΑΤΗΣ	глава на Хелиос	ΠΑΡΜΕΝΙΣΚΟΥ	[D3]	суберат	18
19.	ΦΙΛΩΤΑΣ	палка, ж. клас, грозд	Α(Ι)ΣΚΛΑΠΟΥ	[D4]	суберат	19
20.	ΑΛΚΑΙΟΣ	(?)	(?)	/	суберат	20
21.	ΛΥΣΗΝ	Хелиос, буф	ΖΩΠΥΡΟΥ	/	суберат	21
22.	ΜΑΧΑΤΑΣ	Хелиос, буф	ΖΩΠΥΡΟΥ	[D4]	суберат	22

На просторот на Р. Македонија досега се пронајдени четири остави со монети на Аполонија и Дирахион: од Наколец (17 прим.), Лешок (10 прим.) и Лазаровци (5 прим) и онаа на Охридска банка (8 прим.):

- Оставата од с. Лазаровци, Кичево е најмала (5+). Монетите биле пронајдени од приватни лица во теракотен сад, но наодот бил растурен. Не се знае ништо за нејзиниот краен состав и бројот на монети (в. кат. 1-5).¹ Сите примероци се монети на Дирахион. Еден примерок е од периодот 120/100-8-/70 год. пр.н.е., а останатите 4 прим. од последната фаза во 80/70-48 год. пр.н.е (в. Табела 3.4). Закопувањето на оставата е по 68 год. пр.н.е.

¹ СПАСОВСКА ДИМИТРИОСКА, 1988: 133-138.

- И за оставата од „Кучибаба“ с. Лешок, Тетово, нема податоци за околностите на наодот, ниту за бројот или нејзината содржина.¹ Сочуваните 10 примероци се дел од растурената остава. Два примерока се на Аполонија а осум на Дирахон (в. кат. 1-10). Сите монети се изданија од последната фаза на работа на монетарниците (80/70-48 год. пр.н.е.). Сите осум прим. на Дирахон се со истото име на аверсот (ΜΕΝΙΣΚΟΣ) во комбинација со пет различни имиња на реверсот (в. Табела 3.3.). Според релативната привремена хронологија тие се изданија редоследно помеѓу 54 и 50 год. пр.н.е. Тоа значи дека оставата која е составена од монети изданија од последната декада на работата на монетарницата (пред прекинувањето на драхмите во 48), може да е закопана ок. 50 год. пр.н.е. а не во 85 год. како што имаше предложено нејзиниот публикувач.

- Оставата од с. Наколец кај Преспа била пронајдена од мештани од селото, од кои монетите потоа биле откупени. Податокот од нив дека монетите биле собрани од едно место, секако е потврден и од бројот и содржината на материјалот.² Оставата од 18 сребрени пари се состои од драхми на 1 прим. на Аполонија (в. кат 1) и 16 прим. на Дирахон (в. кат. 2-17) и 1 тетрадрахма на Атина од новиот стил (в. кат. 1). Сите монети се изданија на Аполонија и Дирахон и се драхми, само монетата на Атина е исклучок и е од друга номинала- тетрадрахма.³ Атинската тетрадрахма заедно со два примерока на Дирахон од периодот 168/7-120/100 год. пр.н.е. (кат. 2-3), се најстарите примероци во оваа остава (в. Табела 3.4.). Сите останати 15 примероци драхми се од ист период- 120/100-80/70 год. пр.н.е. (Класа D3). Според тоа како се појавуваат исти имиња и кај аверсите и кај реверсите, може да кажеме дека монетите потекнуваат од изданија кои се хронолошки многу блиски, а некои од нив сигурно одат и редоследно (на пр. кај реверсите ΘΕΟΤΕΛΕΟΣ се појавува четири пати, ΕΠΙΧΑΡΕΟΣ три пати, кај аверсите ΑΦΡΟΔΙΣΙΟΣ четири пати, а ΕΥΠΟΡΟΣ три пати, итн.). Не може да се прецизира поточен датум на закопување, оставата нема монети од последната фаза од активноста на монетарниците, а најголемиот број монети се од претходната фаза (120/100-80/70 год.

¹ OSMANI, 2000: 29-33.

² ВІТРАКОВА GROZDANOVA, 2105: 195-198. no. 1-18.

³ Според Thompson, тетрадрахмата издание ΑΧΑΙΟΣ-ΗΛΙ е од 160/159 год. пр.н.е.

пр.н.е.), па така, некаде кон крајот на II-от и почетокот на I-от век пр.н.е. (но не подоцна од 80/70 год.) треба да се бара времето на нејзиното закопување.

- За оставата во сопственост на Охридска банка, имаме само основна информација без каталогизација и фотографија.¹ Оставата била откупена за банката содржи 8 прим., од нив 1 драхма е на Аполонија а 7 драхми на Дирахин (инв. бр. ОБ, 04/30-1/2 од 1-8). Немаме податоци за крајната содржина, бројката, местото и контекстот на наодот.

Освен што се познати местата на оставите (Наколец, Лешок и Лазаровци), само за неколку примерока од поединечните наоди е познато местото на пронаоѓање (в. кат. 18, 21).² Како и да е, од она што е сега познато, според територијалната застапеност, примероците, и поединечните и од оставите, доаѓаат од просторот на западниот дел на Р. Македонија, а од овој простор доаѓаат и поединечните наоди на бронзени монети. Токму овој просторот од Р. Македонија е најблиску до центрите за ковање на драхмите. Во секој случај, причините за нивното присуство на територијата на Р. Македонија, разбирливо, не се истите како за оние од областите со масовни наоди. Просторот на Р. Македонија не бил предвиден и не бил снабдуван со драхмите на Аполонија и Дирахин во периодот на обемна продукција. Веројатно, нивните наоди на овој простор се резултат на трговски релации и односи помеѓу соседни области.

¹ OHRIDSKA BANKA COLL.: 249.

² Еден примерок на драхма на Дирахин (ΚΑΛΛΗΝΟΣ/ΑΦΡΟΔΙΣΙΟΣ) е најдена на „Кале“, с. Стари Град, Чашка, LIČIĆ, 1997: 35; Два примерока на од арх. истражувања на „Плаошник“ во Охрид (една Дирахин со ΞΕΝΩΝ, а другата продупчена субератна монета), РОСНУСНА-KUZMAN/KARPUZOVA/MISHEVA, 2008: 249; Микулчиќ во неговиот преглед спомнува наоди на некои примероци на Аполонија и Дирахин, некои од нив се дел од нашата каталожка обработка. Освен нивното спомнување нема други податоци (прим. од Битола, Чашка?, Штип), но тие не ја менуваат сликата за присуството и циркулацијата на овие пари на просторот на Р. Македонија (Микулчиќ, 1973: 167).

Табела 3.2. (Остава Наколец, Преспа)

Бр.	Ав. име	Симбол	Рев. име	Класа	Датација (пр.н.е.)	Кат. бр.
-----	---------	--------	----------	-------	-----------------------	-------------

АПОЛОНИЈА (ΑΠΟΛ)

1.	ΦΥΛΛΟΣ	┐?	ΝΙΚΑΓΑΘΟΥ	A3	120/100-80/70	1
----	--------	----	-----------	----	---------------	---

ДИΡΑΧИОН (ΔΥΡ)

2.	ΑΡΧΙΜΗΔΗΣ	нема	ΠΑΡΜΕΝΙΣΚΟΥ	D2	168/7-120/100	2
3.	ΦΙΛΩΤΑΣ	нема	ΑΡΙΜΝΑΣΤΟΥ	D2	168/7-120/100	3
4.	ΑΦΡΟΔΙΣΙΟΣ	плуг	ΕΠΙΧΑΡΕΟΣ	D3	120/100-80/70	4
5.	ΑΦΡΟΔΙΣΙΟΣ	плуг	ΕΠΙΧΑΡΕΟΣ	D3	120/100-80/70	5
6.	ΗΡΟΔΟΤΟΣ	(?)	ΕΠΙΧΑΡΕΟΣ	D3	120/100-80/70	6
7.	ΑΦΡΟΔΙΣΙΟΣ	две капи	ΟΒΡΙΜΟΥ	D3	120/100-80/70	7
8.	ΗΡΟΔΟΤΟΣ	две капи	ΟΒΡΙΜΟΥ	D3	120/100-80/70	8
9.	ΑΦΡΟΔΙΣΙΟΣ	грозд?	ΘΕΟΤΕΛΕΟΣ	D3	120/100-80/70	9
10.	ΘΕΟΔΟΤΟΣ	(?)	ΘΕΟΤΕΛΕΟΣ	D3	120/100-80/70	10
11.	ΔΡΟΜΩΝ	грозд	ΘΕΟΤΕΛΕΟΣ	D3	120/100-80/70	11
12.	ΑΛΚΑΙΟΣ	свезда	ΝΑΑΡΧΙΔΑ	D3	120/100-80/70	12
13.	ΑΛΚΑΙΟΣ	рог	ΛΥΣΙΩΝΟΣ	D3	120/100-80/70	13
14.	ΕΥΠΟΡΟΣ	пчела?	ΘΕΑΓΕΟΣ	D3	120/100-80/70	14
15.	ΕΥΠΟΡΟΣ	гроздови	ΘΕΟΤΕΛΕΟΣ	D3	120/100-80/70	15
16.	ΘΕΟΔΟΤΟΣ	гранка, тризабец	ΝΙΚΗΝΟΣ	D3	120/100-80/70	16
17.	ΕΥΠΟΡΟΣ	грозд?	ΔΕΙΝΟΚΛΕΟΣ	D3	120/100-80/70	17

Табела 3.3. (Остава Лешок, Тетово)

Бр.	Ав. име	Симбол	Рев. име	Класа	Датација (пр.н.е.)	Кат. бр.
-----	---------	--------	----------	-------	-----------------------	-------------

АПОЛОНИЈА (ΑΠΟΛ)

1.	ΑΡΙΣΤΗΝ	нема	ΚΟΛΟΙΟΥ	A5(-15)	80/70-48	1
2.	ΦΑΛΑΚΡΟΣ	(?)	ΖΩΠΥΡΟΥ	A5	80/70-48	2

ДИΡΑΧИОН (ΔΥΡ)

3.	ΜΕΝΙΣΚΟΣ	плуг	ΑΡΧΙΠΠΟΥ	D5(-7)	80/70-48	3
4.	ΜΕΝΙΣΚΟΣ	факел, плуг	ΦΙΛΩΤΑ	D5(-6)	80/70-48	4
5.	ΜΕΝΙΣΚΟΣ	Нике, молња	ΚΑΛΛΩΝΟΣ	D5(-5)	80/70-48	5
6.	ΜΕΝΙΣΚΟΣ	Нике,	ΚΑΛΛΩΝΟΣ	D5(-5)	80/70-48	6

		[молња]				
7.	MENISKOΣ	гавран	ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ	D5(-4)	80/70-48	7
8.	MENISKOΣ	гавран	ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ	D5(-4)	80/70-48	8
9.	MENISKOΣ	[стату- ета]	ΛΙΚΙΣΚΟΥ	D5(-3)	80/70-48	9
10.	MENISKOΣ	статуета	ΛΙΚΙΣΚΟΥ	D5(-3)	80/70-48	10

Табела 3.4. (Остава Лазаровци, Кичево)

Бр.	Ав. име	Симбол	Рев. име	Класа	Датација (пр.н.е.)	Кат. бр.
ДИРАХИОН (ΔΥΡ)						
1.	ΚΛΕΩΝ	(?)	ΕΞΑΚΕΣΤΟΥ	D3	120/100-80/70	1
2.	ΜΑΧΑΤΑΣ	петел, рог, змија	ΝΙΚΥΛΛΟΥ	D4(-21)	80/70-48	2
3.	ΖΩΙΛΟΣ	Хелиос, буф	ΖΩΠΥΡΟΥ	D4(-25)	80/70-48	3
4.	ΛΥΣΗΝ	[Хелиос] буф	ΖΩΠΥΡΟΥ	D4(-25)	80/70-48	4
5.	ΚΑΛΛΙΚΡΑ- ΤΗΣ	Хелиос	ΠΑΡΜΕΝΙΣΚΟΥ	[D4]	80/70-48	5

3.1.2 Атина, „Нов стил“

Во II-от и I-от век пр.н.е. Атина ќе кова сребрени пари-тетрадрахми од новата серија, нарекувани од некои автори и „стефанофори“ („овенчани“, поради претставениот венец на реверсот). За датумот на отпочнување на ова монетоковање на тетрадрахми од „Новиот стил“ има различни мислења. Па така се оформи т.н. повисока и пониска хронологија. Според капиталниот труд на М. Thompson во корпусот за монетоковањето на Атина, таа за почетокот ја имаше ставено 196/5 год. пр.н.е.¹ Овој предлог не беше прифатен од повеќе автори, па следуваа нови предлози и корекции на датирањето, кое нешто подоцна беше прифатено и од Thompson.² Според ревидираното датирање или „пониската“ хронологија, кај датацијата на монетарите и редоследноста на изданијата на Thompson треба да се симнат за 32 години подолу. Почетоците на монетоквањето би биле во 164/3 год. пр.н.е., а монетите биле ковани на годишна основа се до ок. 40-те години пр.н.е (определени се 112 редоследни емисии). Иконографија е типично „атинска“, на аверсот на парите е претставена глава на Атина Партенос со шлем, а на реверсот буф на амфора во маслинов венец, со имињата на магистратите, симболи и контролни ознаки (в. Сл. 3.2.а).

Сл. 3.2. Атина, AR Тетрадрахма (а), Тетрадрахма-суберат(б)
(а. Оставата Наколец/2002, кат. 1; б. Скопје, прив. кол.)

¹ THOMPSON, 1961. (авторката монетоковањето го делина три генерални периоди: Ран, Среден и Доцен); в. за нејзиното датирање и во THOMPSON, 1952: 25-33; THOMPSON, 1962: 301-333.

² LEWIS, 1962: 275-300 (предлага, за почетокот на монетоковањето 164/3, за крај ок. 50-те год. пр.н.е.); MØRKHOLM, 1984: 29-42 (за почеток ок. 185-180, крај ок. 45-40 год. пр.н.е.); MATTINGLY, 1990: 67-78 (ја подржа пониската хронологија); за ова прашање в. и CRAWFORD, 1985: 125; TOURATSOGLOU, 1993: 26, бел. 12; DREYR, 2000: 77-83; VAN ALFEN, 2012: 98-99.

Продукцијата на парите од „Новиот стил“ е од голем обем, тие циркулирале не само во Грција, туку и во многу други области, Македонија, Тракија, и во источниот Медитеран.¹ Според евиденцијата на оставите од Македонија, во еден период (помеѓу 126 и 120 год. пр.н.е.) овие пари нагло ќе навлезат на големо и бидат „презастапени“ во пронајдените остави во Македонија.²

На просторот на Р. Македонија од атинските изданија од новиот стил евидентиравме 16 примероци, од нив, 7 прим. се монети суберати (в. кат. 1-16). Од 9 монети кои се од редовните изданија 7 прим. се од средниот период на работа на монетарницата, а 2 прим. се од доцниот период (в. Табела 3.5.). Според пониската хронологија, најстариот примерок е од 128/7 год. пр.н.е. и потекнува од оставата од Наколец/2002 (емисија на магистратите ΑΧΙΟΣ – ΗΛΙ), додека најмладиот од 104/3 год. пр.н.е. (ΑΝΕΡΕΑΣ – ΧΑΡΙΝΑΥΤΗΣ – ΚΡΙΤ). Монетите под бр. 1-6 се емисии кои датираат помеѓу 128/7 и 124/3, односно одговараат на периодот на големиот прилив и „презастапеност“ со атински тетрадрахми. Од вкупниот број атински монети дури седум примероци се посребрени монети-суберати, сите од различни емисии.³ Бројот на субератните монети не е за потценување, тие се само нешто помалку на број на монетите од регуларните емисии (бр. 10-16). За да се пуштатат во оптек толку монети, оние кои што стоеле зад изработката на овие „расипани“ пари покрај интересот, истовремено мора да биле прилично сигурени дека истите ќе „поминат“ во оптек покрај регуларните пари.

Според она што е евидентирано за местата на пронаоѓање на атински тетрадрахми „Нов стил“ од просторот на Р. Македонија, три примерока потекнуваат од остави: една тетрадрахма од оставата Наколец/2002 (најден заедно со драхми на Аполониј и Дирахсион, в. кат. 1), една е пронајдена заедно со две бронзени монети од непознато наоѓалиште (в. кат. 13, и Сл. 3.2.б), а третата е примерок од познатата остава на

¹ За наодите на овие пари во многубројните остави, THOMPSON, 1961: 473-545; за циркулацијата на атинските тетрадрахми од Новиот стил во Тракија, ПРОКОПОВ, 2011а: 81-99.

² За атинските Нов стил монети во македонските остави, DE CALLATAÛ, 1991-92: 11-20.

³ За имитации и посребрени монети види кај THOMPSON, 1961: no. 1346-1428 (Имитации).

републикански денари од Стоби/1971.¹ Поединечните наоди потекнуваат од:

- 1 прим. од с. Витолиште, Прилеп (в. кат. 7);
- 3 прим. од с. Дебреште, Долнени (Прилеп), (в. кат. 10,);
- 1 прим. од с. Пиперево, Штип (в. кат. 11);
- 2 прим. од Брегалничкиот регион (в. кат. 12, 14);
- 1 прим. од с. Крупиште, Штип (КЕРАМИТЧИЕВ, 1961: 119);²
- наоди на монети споменува Микулчиќ, примерок од с. Чепигово, од с. Бучин, од с. Дебреште и неколку примероци во приватна колекција на Г. Мирчевски (МИКУЛЧИЌ, 1973: 167).

Според распространетоста на забележаните наоди, со исклучок на два примерока (од оставите од Наколец и Стоби), сите други поединечни наоди потекнуваат од две области од просторот на Р. Македонија, од долниот тек на р. Брегалница и од Пелагонија, при што предничат оние од Пелагонија. Се чини дека Пелагонија била област во која овие пари сигурно биле во циркулација.

Табела 3.5.

Бр .	Рев. имиња	Симбол	Датација (пр.н.е.)	Thompson, no.	Кат. бр.
1.	ΑΧΑΙΟΣ, ΗΛΙ, ΚΛΕΑΡΧ	рог на изо. со ж. клас	160/9 = 128/7	421/d	1
2.	ΕΠΓΕΝΗ, ΣΩΣΑΝΔΡΟΣ, ΚΑΛΛΙΚΡΑ	орел на молња	158/7 = 126/5	442/a-b,g	2
3.	ΕΠΓΕΝΗ, ΣΩΣΑΝΔΡΟΣ, ΜΟΣΧΙ	орел на молња	158/7 = 126/5	445/a, 443/f,g,h	3
4.	ΠΟΛΕΜΩΝ, ΑΛΚΕΤΗΣ, ΛΥΚΙ	триножник	157/6 = 125/4	470/c	4
5.	ΜΙΚΙΩΝ, ΕΥΡΥΚΛΕΙ, ΠΑΡΑ	Диоскури	156/5 = 124/3	483/c-f,484 /d-f, 485/c	5
6.	ΜΙΚΙΩΝ, ΕΥΡΥΚΛΕΙ, ΑΡΕΣΤΟΣ	Диоскури	156/5 = 124/3	488/e,f	6
7.	ΑΝΔΡΕΑΣ, ΧΑΡΙΝΑΥΤΗΣ, ΚΡΙΤ	фиг. на Дионис и Деметра(?)	136/5 = 104/3	802/a-b, 795/a-b	7
8.	ΝΙΚΟΓΕΝΗΣ, ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΣ,	фиг. на Хермес	126/5 = 94/3	1033	8
9.	ΞΕΝΟΚΛΗΣ, ΑΡΜΟΞΕΝΟΣ	(?)	123/2 = 91/0	1110-1123	9
10.	ΕΠΓΕΝΗ, ΣΩΣΑΝΔΡΟΣ	орел на молња	158/7(?) = 126/5(?)	суберат	10
11.	ΠΟΛΕΜΩΝ, ΑΛΚΕΤΗΣ, ΕΥΔΙ	триножник	157/6(?) = 125/4(?)	суберат?	11

¹ CRAWFORD, 1971: 21, no. 506 (кај Thompson, no. 540/f).

² Монетата е веројатно емисија на ΠΟΛΕΜΩΝ – ΑΛΚΕΤΗΣ од 125/4 год. пр.н.е.

12.	ΜΙΚΙΩΝ, ΕΥΡΥΚΛΕΙ, ΔΗΜΟ	Диоскури	156/5(?) = 124/3(?)	суберат	12
13.	ΑΦΡΟΔΙΣΙ, ΑΠΟΛΛΕΙ, ΗΡΑΚΛΕ	Нике	155/4(?) = 123/2(?)	суберат	13
14.	ΚΑΡΑΙΧ, ΕΡΓΟΚΛΕ, ΧΑΙ	преден дел од кораб	153/2(?) = 121/0(?)	суберат	14
15.	ΘΑΜΙΣΤΟ, ΘΕΟΠΟΜΠΟΣ, ΦΙΛΩΝΙ	трофеј на пр. дел од кораб	149/8(?) = 117/6(?)	суберат	15
16.	ΙΚΕΣΙΟΣ, ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ, ΘΕΟ	венец	135/4(?) = 103/2(?)	суберат	16

3.1.3 Тасос

Сребрените тетрадрахми од познатиот тип „Глава на Дионис/Херкле“ ковани со името на островот Тасос во текот на II-от и I-от век пр.н.е. биле најраспространетите монети на еден дел од Балканот, во денешна Бугарија и Романија (Тракија и Дакија) и главно платежно средство.¹ На просторот на овие држави, заедно со наодите од источна Унгарија, Србија па и од Македонија, тетрадрахмите на островот Тасос од оригиналното издание, од „Тасоскиот тип“ и нивните локални имитации се откриени во огромен број остави (преку 250), со забележани повеќе од 25.000 примероци.² Голем дел прашања околу хронологијата и циркулацијата на овие популарни пари во Тракија и Дакија беа поставени и понудени решенија за нив во бројните истражувања на И. Прокопов, а сумирани од него во најголемиот корпус за ова монетоковање.³ Сите монети (оригиналните изданија, „тасоскиот тип“ и имитациите) се од ист тип. Монетите на аверсот имаат претстава на глава на младиот Дионис со бршленов венец, а на реверсот е претставен Херакле гол, со палка во д. и лавовска наметка во л. рака, л. и д. лег. HPAKΛEΟΥΣ ΣΩΤΗΡΟΣ , а во отсечокот ΘΑΣΙΩΝ (в. Сл. 3.3.).

Сл. 3.3. Тасос, AR Тетрадрахма „Тасоски тип“ (ОБ, инв. бр. 04/27/1)

Според Прокопов, монетите од тасоските изданија се поделени на две главни групи:

- „оригинални“ издание на Тасос (Група I-XI, во кат. по. 1-558); и
- „Тасоскиот тип“ изданија (Група XII-XX, во кат. по. 559-1861);

¹ PROKOPOV, 1993: 173-180.

² PAUNOV, 2013: 139-143.

³ За референтиот труд, PROKOPOV, 2006.

За изданијата на Тасос беа предлагани различни датации, а нивната хронологија според Прокопов, а би била следна:

- за изданијата од Групите I-XI, 168/7-148 пр.н.е.
- за изданијата од Групите XII-XX, 148/7-90/80 пр.н.е.

Оваа хронологија беше предмет на одредено ревидирање од страна на de Callataŭ кој предлага алтернативна класификација и пониско датирање од она на Прокопов.¹

Тетрадрахмите од оригиналните изданија биле ковани на самиот остров и неговите континентални територии,² тетрадрахмите од т.н. „Тасоски тип“ биле ковани од властите на римската провинција Македонија за време на воени кампањи. Не е утврдено кој точно стои зад огромниот бројот на монети од имитативното монетоковање на тасоските тетрадрахми од крајот на II-от и во текот на I-от век пр.н.е. Според карактеристиките овие локални имитации биле продуцирани во периодот ок. 120 - ок. 80 год. пр.н.е. како директни копии на оригиналниот тип Дионис/Херакле, имитациите датирани ок. 80-70 год. пр.н.е. биле продуцирани паралелно со „Тасоски тип“ тетрадрахми од овој период, а ок. 50-10-та год. пр.н.е. биле продуцирани груби имитации на „Тасоски тип“. Имитациите се распространети од северна Бугарија и Романија до Унгарија.³

Според Прокопов, тетрадрахмите на Тасос во суштина се „римски провинциски“ монети ковани во Македонија заради воени потреби.⁴

Како што споменаваме монетите ковани со името на островот Тасос во текот на II-от и I-от век пр.н.е. биле широко распространети монети на северниот дел Балканот, во денешна Бугарија и Романија, а нивните наоди досегаат до Србија, Унгарија и Словачка. Пронаоѓани се во хомогени остави, но и во мешани остави најчесто со тетрадрахми на

¹ Според de Callataŭ, изданијата од групите I-VIII се со датација ок. 150-140 пр.н.е., изданијата од групите IX-XI ок. 120 пр.н.е. и подолу, а од групите XII-XX од 100-80? год. пр.н.е. (DE CALLATAŬ, 2008: 31-54).

² Во наодите во јужна Бугарија, оригиналните тасоски тетрадрахми сочинуваат 90% од овој тип, додека во северна Бугарија тетрадрахмите од т.н. „Тасоски тип“ преовладуваат со ист таков процент (ПРОКОРОВ, 2009: 250).

³ За имитативното монетоковање, ПРОКОРОВ, 20011: 337-434. Според авторот зад ова монетоковање најверојатно стојат источните Келти; в. и ТОПАЛОВ, 1996: 37ff.

⁴ , ПРОКОРОВ, 2006: 19-20; за улогата на тасоските тетрадрахми за време на војните на Балканот во првиот век пр.н.е., PICARD, 2008a: 175-192; истото и во PICARD, 2008b: 465-493.

Маронеја, Атина „Нов стил“, Првата македонска област, драхми на Аполонија и Дирахсион, римски републикански денари.¹

Сликата за нивните наоди на просторот на Р. Македонија е многу поразлична. При обработката на материјалите, каталогизиравме само пет примероци на тетрадрахми на Тасос (в. кат. 1-5). Сите примероци се од т.н. „Тасоски тип“ од периодот ок. 148/7 - 90/80 год. пр.н.е., три од нив припаѓаат се од Група XII, еден од Група XVI и еден примерок од Група XIX според класификацијата на тасоските монети. Како што има забележано и самиот Прокопов, наодите на тасоски тетрадрахми во Р. Македонија се многу малку- поединечни наоди, и досега освен едно до две спомнувања нема објава на остава со тасоски монети од овој простор.² D. Ujes спомнува наод на една остава од с. Лопате, Куманово откриена во 1989 год., растурена, која содржела 18+ монети, 6 тетрадрахми на Првата македонска мерида и 12 тетрадрахми на Тасос.³ Една остава од околината на Скопје спомнува и И. Микулчиќ.⁴ Наоди на поединечни примероци на тетрадрахми на Тасос нотираат В. Битракова Грозданова и И. Микулчиќ.⁵ Еден примерок е од Струга(?) (в. кат. 2). Тетрадрахмите од изданијата на Тасос за циркулацијата на пари на просторот на Р. Македонија во текот на II-от и I-от век пр.н.е. имаат само спорадично значење и учество.

¹ За наодите на бројните остави со тасоски монети, PROKOPOV, 2006: 215-266; PAUNOV: 2013: 142, и Appendix 1.1, no. 1-162.

² ПРОКОПОВ: 2003a: 147.

³ UJES, 2001: 341, no.50; БОРИЌ - БРЕШКОВИЌ, 1995: 55, спомнува наод од околината на Скопје на тетрадрахми на Тасос и негови имитации.

⁴ МИКУЛЧИЌ, 1973: 168, и бел. 36, спомнува наод пред I-та светска војна од околината на Скопје на најмалку седум тетрадрахми на Тасос и негови имитации; истата остава е спомената и кај БОРИЌ - БРЕШКОВИЌ, 1995: 55.

⁵ БИТРАКОВА ГРОЗДАНОВА, 1987: 100 (6 прим. кај приватни колекционери, а другите се неколку познати примероци од музејски збирки); МИКУЛЧИЌ, 1973: 168, еден примерок од ок. на Битола од прив. колекција е еден примерок од с. Голозинци (од Музеј Велес).

3.1.4 Истијаја (на о. Евбеја)

Градот Истијаја од островот Евбоја во текот на III-от и II-от век пр.н.е. продуцира сребрено монетоковање кое е најпознато по монетоквањето на тетроболи кои во одреден период ќе имаат обилно монетоковање и широко распространета циркулација. Тетроболите со легенда ΙΣΤΙΑΕΩΝ на аверсот имаат претстава на главата на Менада, а на реверсот Нимфата Истијаја седната на врвот на кораб. Разните емисии се означувани со разни монограми и симболи.

Сл. 3.4. Истијаја, AR Тетробол (ОБ, инв. бр. 04/4/15-2)

Обилната продукција на монети под името на Истијаја, од И. Прокопов е поделена на четири групи: на оригинални изданија (од III-от и почетокот на II-от век пр.н.е.); имитативно монетоковање под македонска контрола (од II-от век пр.н.е.); имитативно монетоковање во Тракија (од крајот на II-от и I-от век пр.н.е.); и груби варваризирани имитации.¹ Најобемното монетоковање на градот се случува во првата половина на II-от век пр.н.е. за време на последните двајца македонски кралеви Филип V и Персеј, а најинтензивниот момент се случил за време на Третата македонска војна (171-168).² Во оваа монетарница биле ковани и изданија на македонските кралски тетроболи со името на Персеј.³ Според наодите од бројните остави, монетите на Истијаја се најзастапени на територијата на денешна Грција и Бугарија.⁴

На територијата на Р. Македонија е евидентирано пронаоѓањето на поединечни примероци и една остава од 23 прим. во сопственост на

¹ За тетроболите на Истијаја и наодите во југозападна Бугарија, ПРОКОПОВ, 2010: 27-34.

² CRAWFORD, 1985: 345.

³ WALLACE, 1962: 17-22.

⁴ MAREK, 1977: 74-79; за тетроболите на Истијаја и наодите во југозападна Тракија со преглед на наодите и во другите области, ПАУНОВ, 2003: 189-195.

Охридска банка, за која немаме податоци.¹ Нема нивно масовно присуство, нивното учество во монетната циркулација на просторот на Р. Македонија е минимално.

Поединечни наоди на тетроболи на Истијаја од типот „Глава на Менада/
Нимфата Истијаја седнала на врови на кораб“:

Монети со симбол на коработ (крило) и симбол во полето долу (месечев срп)

1. AR; T. 2.43 г; Ø 15.80 мм; оска 11; Охридска банка - Охрид, инв. бр. 04/4/15-2.
Библ.: OB Coll., no. 249.

Монети со симбол на коработ (крило), но на кои не се гледа дали има симбол или монограм

2. AR; T. 1.81 г; Ø 13 мм; оска 0; Охридска банка - Охрид, инв. бр. 04/30/32.
(Библ.: OB Coll., no. 251.)
3. AR; T. 1.68 г; Ø 12.9 мм; оска 0; Охридска банка - Охрид, инв. бр. 04/30/33.
(Библ.: OB Coll., no. 250.)
4. AR; T. 1.94 г; Ø 15 мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид.
Наод: „Голем Град“ Преспа (Св. Димитрија 1968), Ресен.
(Библ.: Размовска Бачевска 2002, 40, no. 4; Битракова Грозданова 1987, T. VI/7; Bitakova Grozdanova 2015, 154, no. 20.)
5. AR; T. 1.90 г; Ø 19 мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид.
(Библ.: Размовска Бачевска 2002, 40, no. 6.)
6. AR; T. 1.85 г; Ø 20 мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид.
(Библ.: Размовска Бачевска 2002, 40, no. 8.)

Нејасни монети (не се гледаат симболи ниту на коработ ниту во полињата)

7. AR; T. 1.46 г; Ø 19 мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид.
(Библ.: Размовска Бачевска 2002, 40, no. 7.)

¹За оставата во сопственост на Охридска банка, имаме само основна информација без каталогизација и фотографија. Оставата била откупена за банката во 2004 год., содржи 23 прим. тетроболи на Истијаја од првата половина на вториот век пр.н.е. (инв. бр. ОБ, 04/7/10 од 1-23). Немаме податоци за крајната содржина, бројката, местото и контекстот на наодот.

3.1.5 Разни „случајни“ монети

Ќе се осврнеме на некои случајни ретки монети на територијата на Р. Македонија. Овие „заскитани“ примероци немаат значење за монетарната циркулација, но ќе го нотираме нивното присуство на просторот на Р. Македонија заради разновидност и проширување на сликата.

Маронеја. Градот Маронеја во II-I век (ок. 189/8-49/5 год. пр.н.е. според широко прифатеното датирање на Schöner-Geiss), продуцира сребрено монетоковање во атички стандард.¹ Во суштина, ова монетоковање многу слично со она на тасоските тетрадрахми, ќе се одвива под контрола на Римјаните.² Тетрадрахмите со легенда ΔΙΟΝΥΣΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ, ΜΑΡΩΝΙΤΩΝ се од типот „Глава на Дионис/Дионис со грозд и копја“. Наодите на маронејските сребрени пари покажуваат дека тие се распространети во северниот дел на внатрешна Тракија и речиси се поклопуваат со областа на циркулација на тасоските тетрадрахми.³ Монетите на Маронеја биле ковани за надворешни плаќања, а не за локална циркулација. Необично, но досега на просторот на Р. Македонија не се евидентирани наоди на тетрадрахми на Маронеја. Присуството на парите на Маронија од вториот и првиот век пр.н.е. е одбележано скромно, со една публикувана бронзена монети и уште два спомнати примерока, премалку, за да имаат некакво учество во монетарната циркулација на овие простори.⁴ Бронзениот примерок е од групата бронзени изданија датирани по 148 год. пр.н.е., овие бронзи се идентични со изданијата на тетрадрахмите и се ковани паралелно со нив.⁵

¹ SCHÖNER-GEISS, 1987: 64-75. Според референтната истражувачка на ова монетоковање, работата на монетарницата имала и прекин во периодот ок. 88-79 год. пр.н.е.

² За разните предлози за датирање на почетокот на монетоковањето на Маронија, но и за сличностите и разликите помеѓу монетоковањето на тетрадрахите на Тасос и Маронеја, ПРОКОРОВ, 2006: 16-23.

³ Преглед на наодите и циркулацијата на тетрадрахмите на Маронеја, в. РАУНОВ, 2013; 157-160 и Appendix 1.6.

⁴ Истата монета е публикувана кај КЕРАМИТЧИЕВ, 1965: Т. IV/30; СОКОЛОВСКА, 1966: по. 86; БИТРАКОВА ГРОЗДАНОВА, 1987: Т. IX/6; уште два примерока од Прилеп спомнува БИТРАКОВА ГРОЗДАНОВА, 1987: 100.

⁵ SCHÖNER-GEISS, 1987: Period X, Serie A, no. 1354-1405. За датирањето на оваа бронзена серија в. стр. 81-82.

Пергамон. Од необичните малоазиски сребрени пари т.н. „цистофори“ именувани по аверсната претстава на мистична кошница (*cista mystica*),¹ на просторот на Р. Македонија е регистрирана само една тетрадрахма на Пергамон и една бронзена монета која е наод во остава со римски републикански монети (в. во каталогот Остава IV. по. 12).² Тетрадрахмата е од збирката на Завод и Музеј - Охрид (в. кат. 1).³ На аверсот на монетата има претстава на мистична кошница од која ползи змија, во бршленов венец, а на реверсот змии со дигнати глави, вплеткани околу футрола за лак, украсен стап со вплеткана змија и три монограми. Цистофорното монетоковање во западна Мала Азија било прифатено и применувано од повеќе монетарници. Монетоковањето отпочнало по 188 год. пр.н.е.,⁴ а истото било прифатено и продолжено и по освојувањето на М. Азија од страна на Римјаните. Нашиот примерок е од доцното ковање, издание датирано ок. 76-67 год. пр.н.е.⁵ Цистофорите се ретки пари не само во Р. Македонија, туку и во соседни области кои се поблиску до М. Азија.⁶

Египет (Птолемај XII). Во групата на „заскитани“ монети на просторот на Р. Македонија спаѓа и еден примерок египетска тетрадрахма на Птолемај XII (80-58 и 55-51 год. пр.н.е.) од збирката на Музеј и Завод - Охрид.⁷ На аверсот на монетата е претставен Птолемај I со дијадема, а на реверсот Орел на молња и монограми.⁸ Овој редок примерок од монетарницата во Пафос на Кипар е издание од 72/1 год. пр.н.е. Присуството на пари од македонската династија на Птоломеите на просторот на Р. Македонија со само еден примерок е повеќе од екзотично.

¹ За иконографијата на цистофорното монетоковање, KOSMETATOU, 1998: 1-19.

² Оваа „залутана“ бронзена монета е од оставата со римски републикански пари во група со 8 викторијати, 2 квинари и 1 денар. Оставата е од непознато наоѓалиште. Бронзената монета е од типот „Глава на Атена/Буф на палмова гранка“ датирана во периодот 197-133 год. пр.н.е. (каталогизирана во оставата под бр. 12).

³ Примерокот е публикуван од БИТРАКОВА ГРОЗДАНОВА, 1983: 74, по. 6; БИТРАКОВА ГРОЗДАНОВА, 1987: Т. IX /7; РАЗМОВСКА БАЧЕВСКА, 2002: 42, по. 13.

⁴ За почетокот на цистофорното монетоковање и дискусиите околу тоа, КАУЕ, 2012: 80-81. KLEINER/NOE, 1977: 104-105; KLEINER, 1978: 81, по. 45.

⁵ За наодите на цистофорни монети во Тракија (Бугарија), в. RAUNOV, 2013: 172-176.

⁷ Објавена кај БИТРАКОВА ГРОЗДАНОВА, 1987: Т. IX/8.

⁸ SVORONOS 1904: 258, no. 1824; ВМСГ, Vol. 6, 118, no. 17-18.

3.2 Резиме и коментар кон поглавје 3.

Во текот на II-I-от век пр.н.е. монети ковани од разни градови како Аполонија, Дирахион, Атина „Нов стил“, Тасос, Истијаја, повеќе или помалку, учествуваат во паричната циркулација на просторот на Р. Македонија заедно со монетите кои ја сочинувале основата на паричното снабдување во дадениот момент. Во масата на монети со кои се извршувале секојдневни трансакции и плаќања, според забележаните наоди, можат да се најдат и ретки „заскитани“ монети (Маронеја, Пергамон, Египет). Од обработката на нумизматичкиот материјал од наодите на монети изданија на споменатите градови на просторот на Р. Македонија можат да бидат извлечени следниве забелешки:

- Драхмите на Аполонија и Дирахион во одредени периоди, а посебно во I-от век пр.н.е. имале важна улога и посебно место во монетарното снабдување и циркулацијата на пари на поширокиот простор на Балканот (посебно неговиот северно-источен дел, Дунавскиот басен). Појавата на големи маси на монети на Аполонија и Дирахион во еден пократок период се поврзува со одредени настани, и се смета дека тие пред сè биле наменети за подмирување на римските воени потреби, како исплата на војската и локалните наемници;
- Во нумизматичката евиденција и каталогизираниот материјал на монети на двата града, бележиме 28 прим. на поединечни наоди и три помали остави од Наколец, Лешок и Лазаровци со вкупно 32 прим. (од 60 прим., 9 се драхми на Аполонија, а 51 на Дирахион). Меѓу монетите од поединечните наоди, 7 прим. се монети суберати/фуреа. Поголемиот дел од монетите се од последните две фази од работата на монетарниците (120/100-80/70 и 80/70-48 год. пр.н.е.);
- Од она што е познато за местата на пронаоѓање, според територијалната застапеност, сите монети доаѓаат исклучиво од просторот на западниот дел на Р. Македонија, од простор кој е најблиску до центрите на ковање на драхмите. Според наодите на драхми на Аполонија и Дирахион, утврдивме дека просторот на Р. Македонија не бил предвиден и не бил снабдуван со големи количини на пари во периодот на обемна продукција на двата града;
- Тетрадрахмите на Атина од „Новиот стил“ по отпочнување на нивно емитување во 164/3 год. пр.н.е., па во продолжение на нешто повеќе од еден век, ќе станат едни од најбараните и најраспространети монети на Балканот и во источниот Медитеран. Во еден период (помеѓу 126 и 120 год. пр.н.е.), според оставите, овие пари и во Македонија ќе бидат „презастапени“. Од просторот на Р. Македонија евидентиравме 16 прим. атински тетрадрахми, а од нив дури 7 прим. се субератни монети. Три

прим. доаѓаат од мешани остави. Од 9 монети од редовните изданија, 6 прим. се изданија од периодот 128/7 и 124/3, што според т.н. ниска хронологија се совпаѓа со периодот кога тие се „презастапени“ во оставите во Македонија;

- Бројката од 7 седум прим. на посребрени монети/суберати во однос на 9 прим. од регуларните изданија, покажува нивно значително присуство на просторот на Р. Македонија, што би можело да значи дека овој простор бил податлив за пуштање на ваков вид на „расипани“ пари. Според распространетоста на забележаните наоди, тетрадрахмите од „Новиот стил“ се најзастапени во долниот тек на Брегалница и во Пелагонија. Споредбено, на долгиот период на емитување на атинските тетрадрахми со бројот на евидентирани примероци, може да кажеме дека овие пари имале ограничена улога во паричната циркулација, која во одреден период повеќе била поврзана со просторот на Пелагонија;

- Тетрадрахмите со името на Тасос во текот на II-I-от век пр.н.е. биле главно платежно средство и најраспространети монети на еден дел од Балканот (Тракија и Дакија), па се до источна Унгарија и Словачка. Огромните маси на овие пари (досега преку 25.000 прим.) на Тасоски тетрадрами од оригиналните изданија (168/7-148 год. пр.н.), тетрадрахми од т.н. „Тасоски тип“ (148/7-90/80 год. пр.н.) и тетрадрахми нивни имитации (од крајот на II-от и I-от век год. пр.н.), сите се од истиот тип на пари „Дионис/Херакле“. Тетрадрахмите на Тасос се еден вид „римски провинциски“ монети ковани во Македонија заради воени потреби;

- Ако овие монети во Бугарија и Романија (Тракија и Дакија) се застапени во огромни количини, тоа не е воопшто случај со просторот на Р. Македонија. Евидентираните пет примероци, сите од т.н. „Тасоски тип“ од периодот 148/7-90/80 год. пр.н.е., две спомнувања на мали остави од околината на Скопје и Куманово и на неколку примероци во литературата покажуваат дека тетрадрахмите со името на Тасос од сите изданија за циркулацијата на пари на просторот на Р. Македонија во II-I-от век пр.н.е. имаат само спорадично учество;

- Со името на градот Истија во текот на III-II-от век пр.н.е. биле ковани сребрени монети- тетроболи кои во одреден период биле обилно продуцирани и со широко распространета циркулација. Покрај тетроболи од типот „Глава на Менада/Нимфата Истија“ од оригиналните изданија биле ковани и разни имитации на овие монети (под македонска контрола и во Тракија). Најинтензивната продукција е за време на Третата македонска војна (171-168). Во истата монетарница биле ковани и тетроболи со името на македонскиот крал Персеј. Наодите на тетроболите на Истија на просторот на Р. Македонија се ретки поединечни примероци, нема остави, а нивното учество во монетарната циркулација е незначително (во првата половина на II-от век пр.н.);

- Ретките наоди на единечни примероци на монети на Маронија, Пергамон и Египет (Птолемај XII) спомнати во делот на разни „случајни“ наоди се „заскитани“ примероци на просторот на Р. Македонија и немаат никакво значење за паричната циркулација.

4. РИМСКИ РЕПУБЛИКАНСКИ МОНЕТИ (НАОДИ И ЦИКУЛАЦИЈА НА ТЕРИТОРИЈАТА НА Р. МАКЕДОНИЈА)

4.1 Римските републикански пари

Познато е дека навлегувањето на римски пари во циркулација и размена на територијата на Македонија било навлегување на територија на која веќе било акумулирано огромно искуство во употребата и продукцијата на пари. Иако за разлика од македонското, римското искуство во продукцијата на пари е датира нешто подоцна, сепак тоа е од големо светско значење од повеќе аспекти: монетарни, финансиски, економски¹. Првични контакти и одредени релации помеѓу двата монетарни система - римскиот и македонскиот ќе се случат уште пред несреќната за Македонците 168 година пр.н.е. и претворањето на Македонија во римски протекторат. Како и во останатиот дел на Балканот, навлегувањето на римските пари и завземањето на доминанта улога во монетарната размена е постепен и подолготраен процес.

Од досега создадената нумизматичка евиденција на наодите на римски републикански пари во Р. Македонија најстарите примероци се датирани ок. 211 година п.н.е. и во периодот што следи. Тој период кај римското републиканско монетоковање е еден од најважните. Тоа е времето кога целосно бил реконструиран римскиот паричен систем (една од последиците на Пунската војна). Ова промена завршила ок. 211 година, кога била воведена новата парична единица - денарот (denarius) која како главна и најпопуларна монета ќе биде дел од римскиот монетарен систем многу долго, се до почетокот на 3-от век.

¹ Римската монетарната историја во сите сегменти и специфики била и сеуште е предмет на бројни проучувања. Навистина бројката на досега објавените трудови на разни теми за монетоковањето и целокупната монетарна историја на Рим е навистина огромен и постојано расте. Во ова нашата студија користиме само одредени дела кои се од интерес на третираната тема.

4.2 Наоди и циркулација на римски републикан. монети во Р. Македонија

Римските републикански пари се присутни на просторот на Р. Македонија уште пред римските пари да станат доминантно платежно средство. Помеѓу поединечните и случани наоди и наодите на монети во оставите имаме римски републикански пари од сребро, бронза и посребрени имитации на монети (субератни монети).¹ Прегледот и статистиката на римските републикански пари од обработениот и каталогизиран материјал од територијата на Р. Македонија (в. кат. 1-321, и делот со 5-те остави),² го покажа следново:

- Имаме евидентирано вкупно 972 римски републикански монети. Од нив 321 прим. во поединечни наоди, и 651 монета во остави;

- Кај поединечните наоди 209 се монети од сребрени деноминации, 80 бронзени, а 32 монети се посребрени (суберати/фуре). Кај оставите, сите монети се сребрени, нема бронзени.

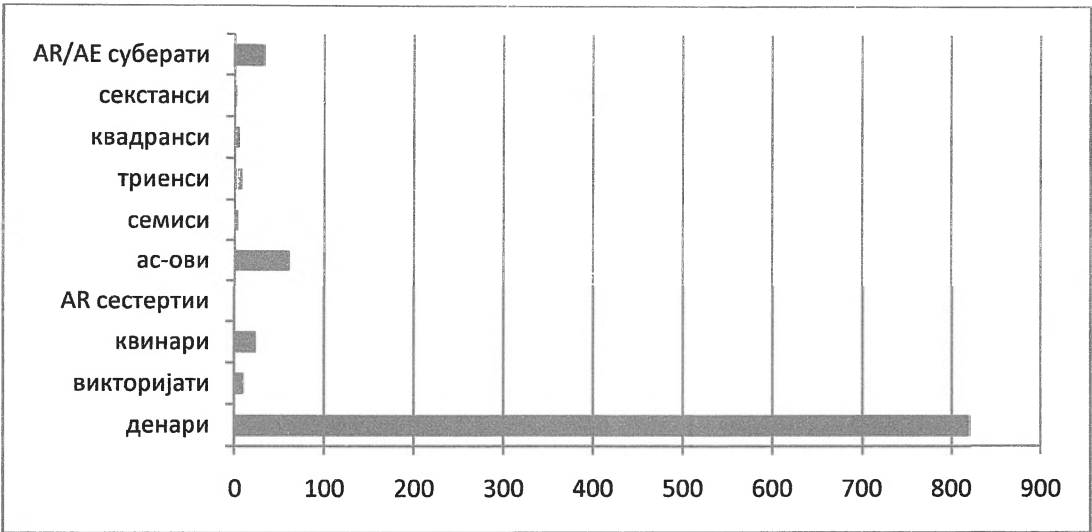
- Според нивните номинални вредности, вкупно поединечни и во остави (в. Сл. 4.1.), кај сребрените монети имаме: 819 прим. на денари, 10 викторијати, 24 квинари и 1 сребрен сестертиј. Кај бронзените монети: 61 прим. на ас, 4 семиси, 8 триенси, 5 квадранси и 2 секстанси. Повеќе од јасно е дека главнината на масата на републикански пари ја сочинуваат сребрените денари (со застапеност од 85%). Кај денарите 37 прим. се од т.н. денари-сератуси;

- Покрај сребрените денари, имаме каталогизирано и 32 прим. на посребрени имитации на републикански денари (*nummi subaerati*). Споредено со датацијата на изданијата на денарите од регуларните редовни изданија, најстарата субератна монета е еден посребрен викторијат кован по 211 год. пр.н.е. (в. кат. 229-260), а последни со најниска датација се два денари-суберати на Марк Антониј од 32-31 год. пр.н.е.;

¹ За наодите на римски републикански пари на територијата на Р. Македонија: CRAWFORD, 1973: 1-21 (оставата од Стоби); КЕРАМИДЧИЕВ, 1973: 151-159 (оставата од с. Глишиќ); КЕРАМИДЧИЕВ, 1965: 1-10 (за монети од колекцијата на Археолошкиот музеј во Скопје); RAZMOVSKA-BAČEVA, 1996: 57-59 (за монетите од колекцијата на музејот во Охрид); HUSENOVSKI, 2004: по. 243-254 (за монетите од колекцијата на музејот во Гевгелија); НБРМ, МПИ, 2002: по. 381-432 (за републикански монети од колекцијата на Народна банка); ОНРИДСКА БАНКА COLL., 2007: по. 261-279 (за републикански монети од колекцијата на Охридска банка).

² Каталогизацијата и датацијата на монетите е направена според референтниот труд на М. Crawford за римското републиканско монетоковање (*Roman Republican Coinage*, I-II, 1974).

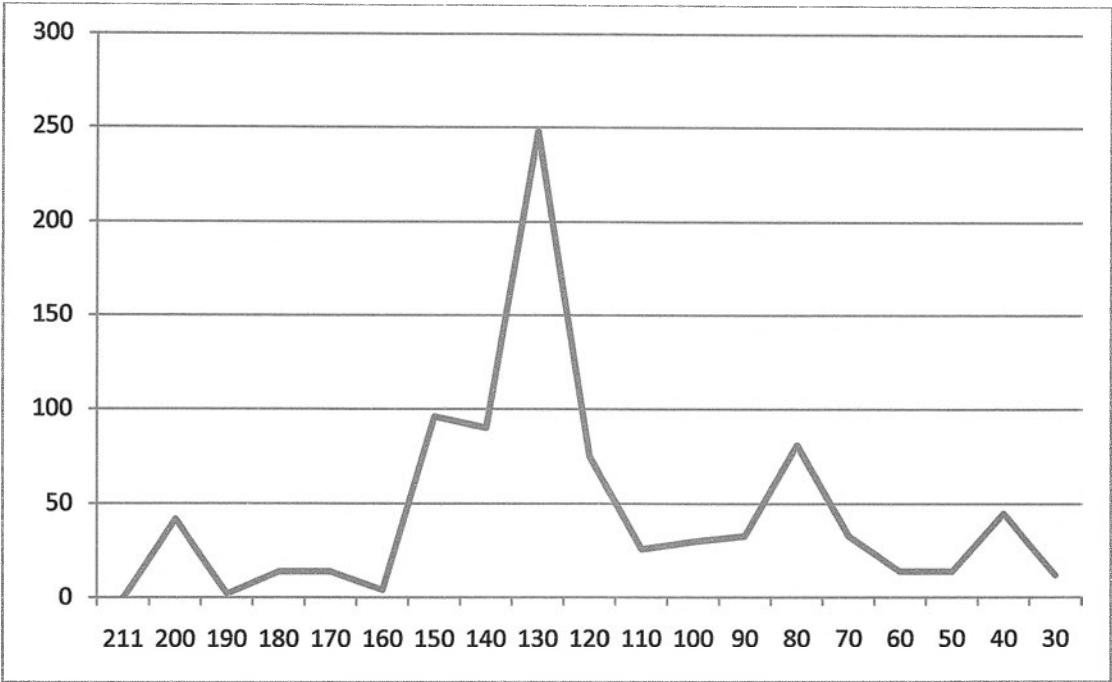
- Кај бронзените пари најзастапен е ас-от, најголемиот дел се изданија од првата половина на II-от век пр.н.е. Она што е забележливо кај овие бронзени пари е тоа дека се работи за прилично истрошени примероци кои биле во подолга циркулација (в. кат. 261-321). Помеѓу овие монети имаме 7 прим. на сечени половинки на асови (в. кат. 5, 12, 305-309);

Сл. 4.1. Републикански монети по номинали.

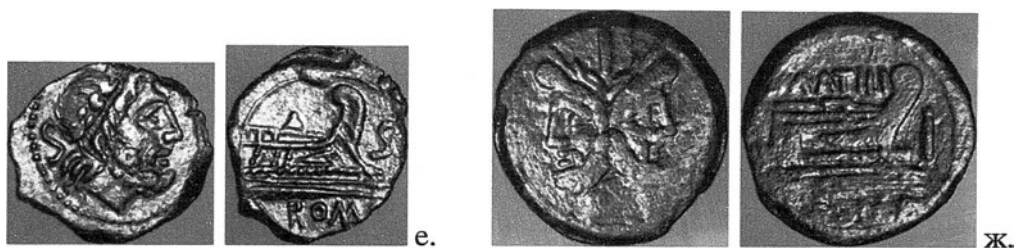
- Најстарите примероци се од периодот по воведувањето на римскиот сребрен денар ок. 211 год. пр.н.е. Од претходниот период на римското монетоковање нема евиденирани примероци. Свкупно, на монети од поединечните наоди и оние од оставите од овој најран период на присуство на римски републикански пари на просторот на Р. Македонија имаме 42 прим. Хронолошката застапеност на римските републикански пари од материјалот каталогизиран во овој труд (в. графикон на Сл. 4.2.), покажува дека после нивното видливо присуство во последната декада на III-от век пр.н.е. има одредено опаѓање. Но затоа пак во периодот што следува помеѓу 160 и 120 година пр.н.е., имаме значителен раст и висока концентрација (со 509 прим.), каде само монетите од овој период сочинуваат 52 % од вкупно евидентираниите републикански пари. Видливо од графиконот, пикот на концентрација на пари бил достигнат во декадата од 140 до 130 год. пр.н.е. Потоа, повторно следува постепено

опаѓање. Нивниот број ќе има благ пораст во интервалот во 80-те год. на I-от век пр.н.е. и во времето граѓанските судири во 40-те години;

Сл. 4.2. Хронолошка застапеност на републиканските пари

Сл. 4.3. Републикански монети, AR а. квинар, б. викторијат, в.-г денар, Ѓ д. квинар, Ѓ. триенс, е. семис, ж. ас (а-б. Скопје, прив. кол.; в., д., е., ж. НБРМ, инв. бр. 01/13/17, 99/19/5, 00/46/7, 00/23/20; г. ОБ, инв. бр. 04/31/5; Ѓ. Музеј Гевгелија)

Засега, нумизматичката евиденција за просторот на Р. Македонија регистрира пет наоди на остави со римски републикански пари. Најголемата и најчесто спомнувана во стручната литература е оставата од Стоби/1971 со 505 прим. на републикански монети. Следува оставата од Глишиќ/1970 со 81/или 84 прим., па потоа оставите откупени од Охридска банка/2004А-Б со 48 и 6 прим. со непознато место на пронаоѓање, и најнеобичната остава со 11 прим. е од прив. колекција откупена во 90-те години на минатиот век. Оваа последнава остава е најнеобична поради нејзиниот состав од 8 викторијати, 2 квинари, 1 денар и една „залутана“ бронзена монета на Пергамон. Десет прим. од овие монети датираат по 211 год. (211-207) пр.н.е., а само една е издание од 179-170 год. пр.н.е. Сите примероци покажуваат знаци на прилична истрошеност од долгата циркулација. Непознатото наоѓалиште и контекстот на наодот, заедно со необичниот состав и долгата циркулација предизвикуваат прашања од типот кога, како и на кој начин овие рано датирани пари пристигнале и влегле во оптек на просторот на Р. Македонија.

Хронологијата на можното закопување на оставите, редоследно е:

- Скопје, прив. колекција: прва половина на II-от век пр.н.е (по 170 год.);
- Стоби/1971: околу 125 (помеѓу 125 и 119 год. пр.н.е.);
- Глишиќ/1970: ок. 47 год. пр.н.е. или непосредно по оваа дата;
- Охридска банка/2004А: ок. средината на I-от век пр.н.е., по 58 год. пр.н.е.;
- Охридска банка/2004Б: ок. 46/5 год. пр.н.е. или непосредно по оваа дата;

Закопувањето на првата остава се случила во време кога на овие простори доаѓа римска војска и се случува поразот на Македонија ок. 168 год. пр.н.е., но од кои причини и од кого би можеле овие ситни сребрени

номинали да бидат депонирани останува нејасно. Закопувањето на оставата од Стоби, публикувачот ја поврзуваше со упадите на Скордисците во Македонија во 119 година пр.н.е.¹ Закопувањето на оставите на Охридска банка/А-Б и на оставата од Глишиќ² се поврзани со нестабилниот период за Македонија и Балканот кон средината на I-от век пр.н.е. во времето на римските граѓански судири и напорите на римјаните за зачувување на границите и стабилноста на Македонија.

Постоечката евиденција на распространетоста на наодите на републикански пари на просторот на Р. Македонија (в. Сл. 4.4.) покажува дека тие се присутни на локации по долината на р. Вардар на правецот кој води од Тесалоника на север, и во југозападните делови на просторот помеѓу Лихнид и Стоби, со делумна концентрација во Пелагонија. Но републиканските пари, барем според евиденцијата, се целосно отсутни од источниот простор на Р. Македонија (Источна Пајонија). Видливата концентрација на поединечни наоди републикански пари на арх. локалитети „Вардарски Рид“, Гевгелија, „Самоилова тврдина“ и „Плаошник“, Охрид, се должи и на нивната поголема арх. истраженост. Посебно интересни се локалитетите од Охрид, каде забележавме значително присуство на римски бронзени монети од првата половина на II-от век пр.н.е. кои беа доста избани, а некои од нив без и сечени на половинки. Лихнид (денешниот Охрид) како значаен урбан центар многу рано бил влезен во сферата на римските интереси, а особено поради фактот што се наоѓа на трасата на патотот Виа Егнатија. Дали раното присуство на републиканските пари се должи на раното присуството на Римјаните или пак на комерцијални трансакции, ќе може да се види по целосното проучување на монетните наоди од овие локалитети (за овој труд беа достапни еден помал дел).

Македонија која била користена како главна римска воена база во освојувањето на останатиот дел на Балканот, била територијата преку која се вршело и ширењето на римските републикански пари на овие

¹ CRAWFORD, 1973: 8.

² КЕРАМИТЧИЕВ, 1973: 155 (ја предлага 48 год. пр.н.е. како година на закопување на оставата)

простори. Тоа може се потврди и со оставите од Стоби и Глишиќ, кои доаѓаат од локации со многу важна патна и стратешка позиција.

Присуството и воведувањето на римски републикански пари во II-I-от век пр.н.е. на овие простори беше докажано од евиденцијата на поединечните монети и на монетите од оставите. Колкав е нивниот вистински обем во паричната маса во циркулација е под знак прашалник. Статистички добиените бројки, колку и да се тие реални или не, сепак покажуваат нивно значително присуство. Тие биле во циркулација заедно со монети од разни локални продукции од тој период.

Појавата, пенетрацијата и воведувањето на римските републикански пари на Балканот, течела од повеќе правци, со различен интензитет, а во зависност од римските потреби и политики во текот на II и I-от век пр.н.е.¹ Главната причина за нивното воведување во циркулација е од воени причини а многу малку од комерцијални. Посебен феномен претставуваат големите количини на натрупани остави со денари и нивните имитации во Дакија и Тракија (денешните Романија и Бугарија).²

Конечна доминација на денарот во паричното снабдување и активна циркулација ќе се случува од средината на првиот век пр.н.е. па понатаму.

Наоди во остави

1. Охридска банка, Охрид (в. кат. I. 1-48). Оставата е откупена за збирката на банката во 2004 година. Содржи римски републикански пари, 47 примероци на денари и 1 квинар, ковани во периодот помеѓу 137 и 58 год. пр.н.е. Дата на закопување ок. средината на I-от век, по 58 год. пр.н.е. Целосната содржина и нејзината вистинска бројка како и точното место на наодот остануваат непознати (Источна Македонија?).³

¹ За појавата и наодите на римски републикански пари и нивните имитации на територијата на Бугарија, PAUNOV/PROKOPOV, 2002; DAVIS/PAUNOV, 2012: 389-413; за најновите дополнувања и анализи за наодите на републикански пари во Бугарија, в. PAUNOV, 2013: 256-298; за имитациите на римските републикански денари во Дакија, в. DAVIS, 2006: 321-356; LOCKYEAR, 2008: 147-176; за наодите со остави на републикански пари во Македонија, делот во денешна Грција, TOURATSOGLOU, 1993: 34-35, и прегледот на сребрените остави IIa; за наодите и циркулацијата во Србија, BORIĆ-BREŠKOVIĆ/POPOVIĆ, 2006: 61-66; за наодите на републикански пари во Хрватска од збирката на Арх. музеј во Загреб, BILIĆ, 2015: 9-15.

² CRAWFORD, 1985: 226-237.

³ OHRIDSKA BANKA COLL.: 250-252, no. 1-48.

2. Охридска банка, Охрид (в. кат. II. 1-6). И оваа остава е откупена за збирката на банката во 2004 година. Содржи римски републикански пари, 6+ примероци на денари, ковани во периодот помеѓу 116/5 и 46 год. пр.н.е. Дата на закопување ок. 46/5 год. пр.н.е. или непосредно по оваа година. Целосната содржина и нејзината вистинска бројка како и точното место на наодот се непознати.¹

3. Остава од с. Глишиќ, Кавадарци (в. кат. III. 1-81). Оставата содржела 84 римски републикански сребрени пари, но во литературата се опишан само 81 примерок, за останатите 3 поради оштетување нема никакви податоци. Била откриена во мал керамички сад во 1970 година при изведување замјени работи на ридот „Градиште“ кај с. Глишиќ, Кавадарци. Монетите се ковани помеѓу 138 и 48-47 год. пр.н.е. Датата на закопување е ок. 47 год. пр.н.е. или непосредно по оваа дата.²

4. Остава од прив. колекција, Скопје (в. кат. IV. 1-12). Оставата се состои од 12 прим. римски републикански пари, 8 викторијати, 2 квинари, 1 денар, и 1 бронзена монета на Пергамон. Римските монетите се ковани по 211 год. пр.н.е. (повеќето 211-208), а пергамонската бронза се датира помеѓу 197 и 133 год. пр.н.е. Дата на закопување прва половина на II-от век пр.н.е (по 170 год. пр.н.е.). Оставата била откупена во деведесетите години, околностите на наодот се непознати. Непубликувана.

5. Остава од Стоби, Градско (в. кат. V. 1-506). Оставата од Стоби е добро позната во стручната литература. Откриена била во два керамички сада како гробен депозит (крај Синагогата) во истражувањата на археолошкиот локалитет Стоби во 1971 година. Се состои од 506 монети, од нив 505 примероци на римски пари (504 денари и 1 викторијат) и 1 тетрадрахма на Атина нов-стил. Датата на закопување е околу 125 год. пр.н.е. (помеѓу 125 и 119 год. пр.н.е.).³

Поединечни и случајни наоди

- 17 прим. од „Вардарски Рид“, Гевгелија (в. кат. 6, 22, 75, 87, 134, 140, 173, 230, 233, 234, 236, 238, 241, 248, 256, 259, 271);
- 25 прим. од „Самоилова тврдина“, Охрид (в. кат. 12, 84, 98, 99, 149, 188, 206, 207, 211, 225, 228, 232, 251, 252, 279, 287, 294, 303, 307, 309, 311, 313, 317, 318, 320);
- 8 прим. од „Плаошник“, Охрид (в. кат. 21, 91, 191, 283, 286, 288, 289,

¹ OHRIDSKA BANKA COLL.: 250-252, no. 266, 271, 272, 274, 277, 278. Монетите во каталогот на банката од 2006 година се објавени како поединечни примероци, но според информациите од откупувачите се работело за монети од растурена остава. Затоа во овој труд ги третираме како монети од остава.

² КЕРАМИТЧИЕВ, 1973: 151-160. Оставата обавена од А. Керамитчиев во 1973 год. е обработена според Е. Sydenham (The Coinage of the Roman Republic, London, 1952). За потребите на нашето проучување истата ја преработивме со соодветно предатирање на монетите (според Crawford, RRC).

³ CRAWFORD, 1973: 1-21.

308);

- 4 прим. од с. Паликура, Градско (в. кат. 26, 30, 33, 45);
- 1 прим. од Кичево (в. кат. 20);
- 2 прим. од „Исар Марвинци“, Валандово (в. кат. 34, 254);
- 3 прим. од с. Слечче, Д. Хисар (в. кат. 50, 126, 250);
- 1 прим. од с. Зрзе, Прилеп (в. кат. 58);
- 1 прим. од „Стоби“, Градско (в. кат. 71);
- 3 прим. од „Неготинско Градиште“, Неготино (в. кат. 81, 174, 273);
- 3 прим. од с. Фојница, Велес (в. кат. 138, 157, 267);
- 2 прим. од Прилеп (Прилепско), (в. кат. 167, 215);
- 2 прим. од „Долиште“ с. Волково, Прилеп (в. кат. 168, 276);
- 1 прим. од „Глоска Чука“ с. Грчиште, Валандово (в. кат. 176);
- 1 прим. од с. Крајници, Велес (в. кат. 177);
- 1 прим. од „Градиште“ с. Жван, Д. Хисар (в. кат. 202);
- 1 прим. од „Пештерица“ с. Оревоец, Прилеп (в. кат. 221);
- 1 прим. од „Кале“, с. Локвени, Прилеп (в. кат.);
- 1 прим. од с. Црнобуки, Битола (в. кат. 242);
- 1 прим. од Варош, Прилеп (в. кат. 277);
- 1 прим. од „Марков Град“ Матка, Скопје (LILČIĆ, 1997a: 57);
- неколку прим. спомнува Микулчиќ (МИКУЛЧИЌ, 1973: 168);
- 2 прим. од Крушево, (BORIĆ-BREŠKOVIĆ/POPOVIĆ, 2006: no.121, 294);
- 1 прим. од Скопје, (BORIĆ-BREŠKOVIĆ/POPOVIĆ, 2006: no.1268);
- 28 прим. од Битола (од можна остава? најдена во Хераклеја), (BORIĆ-BREŠKOVIĆ/POPOVIĆ, 2006: no.1268);

Сл. 4.4. Карта на распространетоста на наоди на римски републикански монети во Р. Македонија

4.3. Резиме и коментар кон поглавје 4.

Појавата и навлегувањето на римските републикански пари на просторот на Р. Македонија датира од крајот на III-от век пр.н.е. Но процесот од нивната појава, влегувањето во циркулација на локалниот пазар, па сè до завземањето на доминантна улога во паричното снабдување, бил бавен и подолготраен процес, кој траел повеќе од еден век. Од евиденцијата и анализата на наодите на републикански пари на просторот на Р. Македонија може да бидат извлечени следниве работи:

- Евидентирани се 972 монети од сребро и бронза. Од нив 321 во поединечни и случајни наоди и 651 примерок во остави; кај сребрените деноминации доминираат денарите со 85 % учество (819 прим.), а кај бронзените асовите (61 при.);
- Најстарите примероци се од ок. 211 год. пр.н.е. Хронолошката застапеност покажа дека нивната концентрација е најголема во периодот помеѓу 160 и 120 год. пр.н.е. (52% учество) а потоа опаѓа;
- Досега на просторот на Р. Македонија регистриран е наодот на пет остави со републикански пари. Најголемата е од Стоби/1971 со 505 примероци. Хронологијата на можното закопувањето на овие оставите е првата половина на II-от век пр.н.е. (по 170) за оставата од Скопје, од прив. колекција, ок. 125 год. пр.н.е. (125-119) за оставата од Стоби/1971, а за оставите од Глишиќ/1970 и двете остави од Охридска банка/А-Б е средината на I-от век пр.н.е. и тие се поврзани со нестабилниот период на граѓанските судири и напорите за одбрана на границите на Македонија;
- Географската дистрибуција на наодите на републикански пари, покажа дека тие се присутни на локации по долината на р. Вардар (правец север-југ) и на југозападниот простор на Р. Македонија со одредена концентрација во Пелагонија. Републиканските пари, според сегашната евиденција целосно отсутствуваат од источниот простор на Р. Македонија (Источна Пајонија);
- Појавата, пенетрацијата и воведувањето на римските републикански пари на Балканот зависно од римските потреби и политики се одвивала од повеќе правци. Македонија како важна база за римската власт секако била територија преку која се вешело во еден дел ширењето на римските пари се до завземањето на доминантна позиција во монетарното снабдување и активна циркулација на овие простори на римскиот денар од средината на првиот век пр.н.е.

5. ЗАКЛУЧОЦИ (завршно резиме на истражувањата)

Примарната цел која ни беше поставена во проучувањето на темата **„Монетниот и нивниот циркулација на територијата на Р. Македонија во римскиот републикански период“** во изработката на научната дисертација е реализирана преку интегрално проучување, документирање и дефинирање на севкупните монетарни состојби во периодот од 168 год. пр.н.е. до 27 год. пр.н.е., на просторот на денешна Р. Македонија. Преку собраниот, документиран, обработен и проучен нумизматички материјал и стручна литература, сметаме дека успеавме да дадеме соодветен одговор на многубројните прашања поврзани со монетарната ситуација, монетарните политики и монетарниот систем кои биле во функција на просторот на Р. Македонија во II-I-от век пр.н.е. Производ на комплексноста на темата и неопходноста од формирање сопствена научна база е истражување и документирање на повеќе од 3000 примероци, од кои произлезе стручен каталог со 1559 каталогизирани монети (илустрирани на 58 Табли со фотографии). Проучувањето на повеќе посебни теми во сопствени хронолошки рамки и на широк спектар на прашања, ни овозможи да формираме една реална слика за ситуацијата на монетарен план и циркулацијата на пари за време на последните два македонски крала Филип V и Персеј, Македонија за време на римскиот протекторат и по формирањето на провинцијата во 168-166 пр.н.е. до времето на Август (27 год. пр.н.). Го дефиниравме базичниот модел за паричното снабдување на просторот на Р. Македонија во доцно-хеленистичко време и транзицијата на некогашниот кралски систем во новиот монетарен систем формиран и спроведуван под контрола на римските власти во II-I-от век пр.н.е.

Резултатите и согледувањата до кои дојдовме се презентирани во тематските заклучоци по секој обработен период и типовите на монетоковања во тој период. Во овој завршен дел, во рамките на неопходноста, ќе се навратиме на некои од нив, но истовремено ќе ги сумираме општите заклучоци и резимето на истражувањата.

Монетоковањето пред 168 год. пр.н.е. Од проучувањето на наодите на монетите од времето на последните кралеви на антигонидите- Филип V и Персеј и монетите ковани во име на автономните области и градови, утврдивме приближно ист број на монети: изданијата во име на кралевите (Филип V и Персеј) - 715 прим. и оние во име на областите и градовите - 706 прим. На една монета со името на кралевите во циркулација на просторот Р. Македонија се наоѓала една монета на автономните области/градови.

Споредбата на вкупните бројки на пронајдени монети на Филип (287 прим.) и Персеј (428 прим.) и должината на нивните владеења покажуваат многу поинтензивна циркулација на пари на Персеј на територијата на Р. Македонија. Тоа е резултат на воените потреби и превземените дејствија од страна на Персеј во подготовките и судирите со Римјаните, но и неговото присуство во одредени моменти на просторот на Р. Македонија.

Кај автономните изданија, монетите на градовите Тесалоника и Пела ја имале водечката улога и во најголем дел заедно со парите на кралевите Филип V и Персеј ја сочинуваат главнината на содржината на бронзени пари во циркулација на просторот на Р. Македонија во споменатиот период.

Според пронајдените монети од сите изданија (вкупно 1421 примерок), и нивната распространетост може да се смета дека просторот на Р. Македонија (некогашна Пајонија и делови од Горна Македонија) бил дел од монетарната сфера на македонското кралство уште од припојувањето на Пајонија кон македонското кралство од страна на Филип V по 217 година пр.н.е.

Монетоковањето во Македонија во време на протекторатот. По поразот на Македонија од Римјаните, воведените промени и мерки ја зафатиле и фискално-монетарната област. Започнала забавена транзицијата на кралскиот монетарен систем во монетарен систем под контрола на Римјаните и во согласност со нивните потреби. На почетокот на хегемонијата било воведено бронзеното монетоковање на римските квестори Г. Публилиј и Т. Фулкиниј, датирано во 168-166 год. пр.н.е. Со обработката на досега најобемен материјал што воопшто е познат со името на квесторот Публилиј (рекордна каталогизација на 139 квесторски

прим.) утврдивме дека биле ковани шест типа бронзени монети во повеќе различни изданија. Монетоковањето на Фулкиниј е блиско и сродно, но е далеку помало по обем од она на Публилиј. Тоа опфаќа само два типа монети со претстава на Рома во неколку изданија. Иконографијата за типовите на покажува дека градските монетарници и централната власт следеле заединички избор во дизајнот. Според распространетоста на наодите на квесторите на просторот на Р. Македонија утврдивме дека тие се поконцентрирани во долниот-јужен дел на територијата на Р. Македонија, кој е поблиску до териториите на античката Долна Македонија но дека отсутвуваат од северниот дел. Тоа покажува дека на почетокот на римскиот протекторат, некогашниот простор на Пајонија не е покриен со изданија на квесторите и има поинаква монетарна ситуација.

Во 166-165 година пр.н.е. квесторското монетоковање ќе биде заменето со монетите од автономното бронзено издание ковано во име на Македонците со необичниот тип со маска на Силен. Присуството на голем број прековани монети изанието ќе биде оквалификувано како прековувачко. Намената на изданието имало повеќе пропагандно-политички карактер отколку фискален. Се работи за процес на ремонетизација на монети постигната по пат на прековување. Бројката од 26 завележани примероци не е голема, сепак е доволна да покаже дека овие монети биле во оптек на просторот на Р. Македонија и тоа во нејзините јужни делови.

По преуредувањето на укинатото кралство, поранешната поделба на Македонија на административни области/мерици од римските власти била задржана. Секоја од областите била организирана како независна административна единица со свој главен град (Амфипол, Тесалоника, Пела и Пелагонија. Меѓу обврските кои биле задржани била и правото на монетоковање со името на областа. Па така, Првата и Втората област коваат монети во сребро, третата воопшто не кова, а Четвртата област во бронза.

Парите ковани со името на Првата македонска област во огромни количини, не биле наменети за циркулација во самата област, туку тие се ковани да им послужат на римските интереси и во функција на нивните

регионални политики. Биле наменени за плаќање на контингентите наемници, а за што сведочат многубројните откриени остави во Тракија (Бугарија). Каталогизацијата на 28 поединечни примероци, на една хомогена остава со 37 тетрадрахми и една мешана со 6 примероци од Првата македонска област на територијата на Р. Македонија покажа дека тие се релативно малку. Со тоа се потврди дека просторот на Р. Македонија не спаѓа во областите за кои била наменета масовната продукција на сребрените тетрадрахми од типот со Артемида во македонски штит. Монети од ретките пари од Втората македонска област не се откриени во Р. Македонија. Од Четвртата македонска област која ковела само бронзени пари во периодот 167-149 год. пр.н.е. регистриравме наоди од 24 прим. од типот Севс/Палка, но ниту еден примерок од вториот модифициран римски тип Атина/Диоскури. Ова монетоковање е од мал обем, без некое поголемо фискално влијание.

Проучувањето на монетоковањето и на наодите на монети од територијата на Р. Македонија за време на римскиот протекторат, покажа дека покрај некои посебности, овој простор бил дел од монетарната сфера и монетарните политики на новите римски власти наменети за Македонија и реорганизираните административни области/мерици.

Монетоковањето во Македонија за време на провинцијата (од 168/6 до времето на Август). По задушувањето на бунтот на Македонците од 149/8 год. Македонија била претворена во прва римска провинција на Балканот. Римјаните по некој посебен повод, дозволиле продуцирање на мала серија тетрадрахми во името на Македонците од познатиот тип Артемида/Палка со легенди MAKEΔONΩN и LEG MAKEΔONΩN , но од овие сребрени изданија со висок стил не се евидентирани примероци на просторот на Р. Македонија.

Од почетокот на првиот век пр.н.е. (ок. 90 - ок. 70 год. пр.н.е.) датира монетоковањето на последните сребрени пари ковани во името на Македонците. Иноватината продукција на овие сребрени пари (тетрадрахми и драхми) во името на римскиот квестор Ајсила од типот Александар Велики/Палка (со квесторски стол и ковчег за пари) е со типично македонска иконографијата со додавање на римски елементи.

Ајсиловото монетоковање било организирано за покривање на трошоци поврзани со римските активности на Балканот. Тоа се совпаѓа со конфликтот на Римјаните со понтскиот крал Митридат VI. Монетите биле користени за купување на тракиската подршка и кооперативност. Со скромна бројка на евидентирани монети (само 7 прим. на поединечни наоди и една остава со 12 примероци), може да кажеме дека парите на квесторот Ајсила имале многу мало, незначително учество во циркулацијата на сребрени пари на просторот на Р. Македонија.

Започната уште со реформата на Филип V, улогата на градовите Амфипол, Пела и Тесалоника како центри за продукција на бронзени пари продолжила и во времето по римското завладување на Македонија. Проучувањето на монетоковањето на градовите, на наодите на нивните пари на територијата на некогашна Македонија, и посебно на просторот на денешна Р. Македонија за периодот од укинувањето на кралството и во текот на првиот век пр.н.е. покажува дека продукцијата на монети на градовите била била наменета за поширока циркулација, многу подалеку од нивната градска територија. Први градски бронзени изданија по 168-166 год. пр.н.е. биле изданијата на типовите со Рома, слични на оние од квесторските изданија. Воведувањето на Рома како заеднички тип за сите три града, но и на други слични типови, покажува дека градските монетарници следеле заедничка монетарна политика и дизајн на парите. Од обработениот материјал за наодите за просторот на Р. Македонија на монети од типот со Рома, каталогизираме 18 прим. на Амфипол, 23 прим. на Пела и 8 прим. на Тесалоника. Сепак, од трансформацијата на Македонија во провинција, па до времето на Август, продукцијата на бронзени пари во Македонија била редуцирана. Биле ковани монети, повремено, најчесто поврзано со одредени активности на Римјаните на исток. Утврдивме дека со исклучок на парите од типот со Рома, монетите од Амфипол се мошне ретки на просторот на Р. Македонија и немаат значење за циркулација на пари што се однесува до просторот на Р. Македонија. Присуството на парите на Пела на просторот на Р. Македонија слично како и на Амфипол, е симболично. Но затоа, со монетарницата во Тесалоника ситуацијата е поразлична. Бројот на монети

од повремените изданија на монетарницата пронајдени на просторот на Р. Македонија е далеку поголем. Така, со дури 49 прим. од времето на триумвиратот од 37 год. пр.н.е. од неколкуте одбележувачки изданија со Елевтерија, Агонотесија, Омоноија и Посејдон покажа поинтензивното монетоковање поврзано потребите на М. Антониј (и Октавијан) има свој одраз и во наодите од просторот на Р. Македонија, наднаш значително се зголемува бројот на монети. По урнек на редовното издание од типот Јанус/Два кентаура од времето на Филип V и Персеј, монетарницата во Тесалоника во еден подолг период ковала монети со редуцирана тежина, со понизок квалитет и стил. За оваа грипа на монети како што условно ја нарековме „продолжено“ издание, определивме една генерална датација во периодот од средината на II-от до средината на I-от век пр.н.е.; Од каталогизираните 36 примероци утврдивме просечна тежина од 4.65 г, што е далеку помала од тежината на првичните изданија од овој тип на пари; Еден од изненадувачките резултати до кои дојдовме во оваа студија е поврзана со појавата на поголем број на монети кој претставуваат имитации на Тесалоника типот Јанус/Два кентаура. Со 51 примерок, монетите имитации ги надминуваат во однос на бројот монетите од редовното „продолжено“ издание (воопшто, ова бројка на монети имитации од типот со Јанус е најголема и ќе има значајно место во понатамошните проучувања на целокупното имитативно монетоковање).

Од споредбата на вкупниот број на обработени примероци на пари од сите градски изданија и нивните имитации (вкупно 199 прим.), најголем број од монетите се однесуваат на монетарницата во Тесалоника, дури две третини (75.3%). А тоа укажува дека во период по укинувањето на кралството во 168 год. пр.н.е., па до 27 год. пр.н.е. просторот на Р. Македонија со бронзени пари изданија на градовите, главно бил покриен со монети ковани од Тесалоника. Распространетоста на поединечни наоди на монети на градовите Амфипол, Пела и Тесалоника од територијата на Р. Македонија, покажува дека тие се концентрирани на просторот на Долно Повардарје, Дојранско-Струмичкиот регион и Пелагонија односно во јужниот дел на Р. Македонија, а целосно отсутствуваат од северниот дел (особено од некогашната источна Пајонија). Просторот од северниот дел

на Р. Македонија има различна монетарна ситуација од јужниот. А овој јужен дел со изданија на градовите, бил покриван со монети од Тесалоника, во најголем дел монети од продолженото издание на типот Јанус/Два кентаура и имитациите на овој тип.

Евиденцијата на наоди на имитации на бронзени монети во II-от и I-от век пр. н.е. покажува дека сепак се работи за поединечни наоди, нема наоди од остави и големи маси на вакви пари. Тоа укажува дека на просторот на Р. Македонија нема продукција на имитации. Поради редуцираната продукција и недостатокот од бронзени пари во Македонија во текот на втората половина на II-от и во I-от век пр.н.е. било неопходно покривање на снабдувањето со пари со мали вредности, па макар и со не така квалитетни имитации.

Наоди на монети од други градови. Во текот на II-I-от век пр.н.е. монети ковани од разни градови како Аполонија, Дирахион, Атина „Нов стил“, Тасос, Истиаја, повеќе или помалку, учествуваат во паричната циркулација на просторот на Р. Македонија заедно со монетите кои ја сочинувале основата на паричното снабдување во дадениот момент. Помеѓу монетите, со кои се извршувале трансакции и плаќања, можат да се најдат и ретки „заскитани“ монети (Маронеја, Пергамон, Египет).

Драхмите на Аполонија и Дирахион во одредени периоди, а посебно во I-от век пр.н.е. имале важна улога и посебно место во монетарното снабдување и циркулацијата на пари на поширокиот простор на Балканот (посебно неговиот северно-источен дел, Дунавскиот басен). Појавата на големи маси на монети на Аполонија и Дирахион се смета дека најмногу биле наменети за подмирување на римските воени потреби, како исплата на војската и локалните наемници. Во нумизматичката евиденција и каталогизираниот материјал на монети на двата града, бележиме 28 прим. на поединечни наоди и неколку помали остави од Наколец, Лешок и Лазаровци. Од она што е познато за местата на пронаоѓање, според територијалната застапеност, монетите доаѓаат од просторот на западниот дел на Р. Македонија, од простор кој е најблиску до центрите на ковање на драхмите. Според наодите на драхми на Аполонија и Дирахион, утврдивме дека просторот на Р. Македонија не бил предвиден и не бил снабдуван со

големи количини на пари во периодот на обемна продукција на двата града.

Тетрадрахмите на Атина од „Новиот стил“ по отпочнување на нивно емитување во 164/3 год. пр.н.е., па во продолжение на нешто повеќе од еден век, ќе станат едни од најбараните и најраспространети монети на Балканот и во источниот Медитеран. Во еден период (помеѓу 126 и 120 год. пр.н.е.), според оставите, овие пари и во Македонија ќе бидат „презастапени“. Од просторот на Р. Македонија евидентираваме 16 прим. атински тетрадрахми, а од нив дури 7 прим. се субератни монети. Бројката од 7 седум прим. на посребрени монети/суберати во однос на 9 прим. од регуларните изданија, покажува нивно значително присуство на просторот на Р. Македонија, што би можело да значи дека овој простор бил податлив за пуштање на ваков вид на „расипани“ пари. Според распространетоста на забележаните наоди, тетрадрахмите од „Новиот стил“ се најзастапени во долниот тек на Брегалница и во Пелагонија.

Тетрадрахмите со името на Тасос во текот на II-I-от век пр.н.е. биле главно платежно средство и најраспространети монети на еден дел од Балканот (Тракија и Дакија), па сè до источна Унгарија и Словачка. Огромните маси на овие пари (досега преку 25.000 прим.) на Тасоски тетрадрами од оригиналните изданија (168/7-148 год. пр.н.), тетрадрахми од т.н. „Тасоски тип“ (148/7-90/80 год. пр.н.) и тетрадрахми нивни имитации (од крајот на II-от и I-от век год. пр.н.), се пари од ист тип Дионис/Херакле. Тетрадрахмите на Тасос се еден вид „римски провинциски“ монети ковани во Македонија заради воени потреби. Малиот број на евидентирани примероци (5) и две спомнувања на мали остави од околината на Скопје и Куманово покажуваат дека тетрадрахмите со името на Тасос од сите изданија за циркулацијата на пари на просторот на Р. Македонија во II-I-от век пр.н.е. имаат спорадично учество.

Со името на градот Истија во текот на III-II-от век пр.н.е биле ковани сребрени монети- тетроболи кои во одреден период биле обилно продуцирани и со широко распространета циркулација. Наодите на тетроболите на Истија на просторот на Р. Македонија се ретки

поединечни примероци и една растурена остава и нивното учество во монетарната циркулација е незначително (во првата половина на II-от век пр.н.).

Римските републикански пари. Појавата и пенетрацијата на римските републикански пари на просторот на Р. Македонија започнала од крајот на III-от век пр.н.е., по воведувањето на римскиот сребрен денар ок. 211 год. пр.н.е. Процесот од појава, влегување во циркулација на локалниот пазар па до завземање на доминантна улога во паричното снабдување на римските републикански пари е подготвен процес кој привршил кон средината на I-от век пр.н.е. од кога денарот почнал да има се поактивна улога. Нумизматичката евиденција на републикански пари брои 972 монети од сребро и бронза, од нив 321 примерок од поединечни и случајни наоди и 651 примерок од остави. Евидентиравме пет остави составени исклучиво со сребрени републикански пари (Стоби/1971, Глишиќ/1970, Охридска банка/А и Б, Скопје, прив. колекција). Закопувањето на оставите од Скопје, прив. кол. и на оставата од Стоби е во II-от век пр.н.е. Стобиската остава се поврзува со упадот на Скордисците во 119 год. пр.н.е, а на останатите три остави (Глишиќ и Охридска банка) се поврзани со настаните од несигурниот период од средината на I-от век пр.н.е., периодот на граѓански судири и нестабилни граници. Географската дистрибуција на републиканските пари на просторот на Р. Македонија покажа нивно присуство по долниот тек на реката Вардар и во југозападниот дел, но нивно целосно отсуство во источниот дел од територијата на Р. Македонија.

Можен модел на парично снабдување и циркулација на пари. Врз основа на нумизматичката евиденција, направените анализи и резултатите од ова проучување можеме да направиме реконструкција на можниот модел на паричното снабдување и циркулацијата на пари на просторот на Р. Македонија во II-I-от век пр.н.е.

Пред 168 год. пр.н.е:

- основата на парите во циркулација ја сочинуваат изданијата на кралевите Филип V и Персеј заедно со оние на автономните области и градови по

187/6 год. пр.н.е. (во име на Македонците, Амфакситида, Ботијаја, Парореја, Лихнид, Амфипол, Пела, Тесалоника). Кај кралските изданија доминираат оние на Персеј, а кај областите/градовите на Пела и Тесалоника. Основната маса на пари ја сочинуваат бронзени монети кои се со мала вредност наменети за секојдневно користење, додека повредните пари од благороден метал, се многу поретки (само 50 прим. на разни сребрени деноминации, наспроти речиси 1400 АЕ прим.). Во мали количини но сепак во првата половина на II-от век пр.н.е. дел од циркулацијата се и сребрените тетраболи на Истијаја.

По 168 год. пр.н.е.:

- На почетокот на римскиот протекторат, за да го заменат и изменат претходниот кралски монетарен систем, под римска контрола се пуштаат во оптек бронзените пари на двајцата римски квестори Г. Публилиј Л. Фулкиниј (168-166 год. пр.н.). При тоа, доминантни се монетите од изданијата на Публилиј. Паралелно со квесторските изданија, во оптек се изданијата на градовите Амфипол, Пела и Тесалоника од типот со Рома. Монети од прековувачкото автономно „D“ издание од 166/5 год. краткорочно влегле во циркулација, нивните наоди се присутни на просторот на Р. Македонија;

- Во услови на промена и бавна трансформација на монетарниот систем, не знаеме колку биле во употреба постари монети, разни ковања на македонските кралеви од III-II-от век пр.н.е., како што е тоа случај во некој соседни области. Во постоечката нумизматичка евиденција нема индикации за такво нешто за овој простор;

- Разни сребрени монетоковања, кои во одредени периоди и области на Балканот играат клучна улога и ја сочинуваат главнината на масата на пари во циркулација, присутни се и на просторот на Р. Македонија. Кај некои од нив, тече паралелна или истовремена продукција. Сребрените тетрадрахми на Првата македонска област од последните години на Персеј и во првата половина на II-от век пр.н.е., се дел од монетарниот систем што функционирал на просторот на Р. Македонија. Бронзените монети на Четвртата македонска област (167-149 год. пр.н.е.) се малку присутни и циркулираат во областите на долниот, јужен дел на Р. Македонија;

- Во периодот по 168 год. па до средината на I-от век пр.н.е. сребрените драхми на Аполонија и Дирахион биле во одредена употреба но исклучиво во западниот дел на Р. Македонија, но се целосно отсутни во источниот дел;

- По отпочнувањето на нивното ковање во 164/3 год. пр.н.е. тетрадрахмите на Атина од „Нов стил“ во многу мал обем навлегуваат и на територијата на Р. Македонија (долниот тек на Брегалница и Пелагонија). Интересно е што голем дел од монетите се посребрени монети (суберати), се чини дека не биле случајно насочени кон овој простор, веројатно и како такви можеле да бидат прифатени;

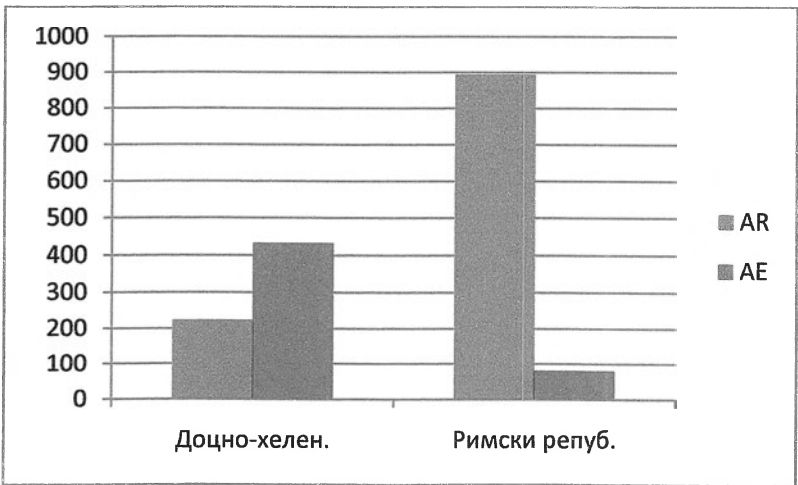
- Сребрените тетрадрахми на Тасос, масовно раширени во некои области на Балканот, на просторот на Р. Македонија отсуствуваат и имаат минорно значење паричната циркулација;

- Поради малиот број на сребрените тетрадрахми на квесторот Ајсила (ок. 90-ок.70 год. пр.н.е.), тешко е да се дефинира вистинска улога во циркулацијата на овие последни сребрени изданија на Македонија, но она со кое сега располагаме, се чини дека овие пари покажуваат некакво присуство во јужните делови, како што е областа на Пелагонија;

- Изданија на градовите Амфипол, Пела и Тесалоника кои ја имале главната улога во снабдувањето со бронзени пари на Македонија во втората половина на II-от и I-от век пр.н.е. се дел од циркулацијата на просторот на Р. Македонија. Но, тоа се однесува само на монетите на Тесалоника. Бронзените пари на Пела и Амфипол имаат само епизодна улога. Просторот на Р. Македонија во овој период кога градовите коваат само повремено и кога постоел некаков постојан недостаток на бронзени пари е покриен со изданија во името на Тесалоника. Во периодот од средината на II-от до средината на I-от век според процентуалното учество и со бројката на откриени примероци, во циркулацијата доминираат монетите на Тесалоника од редуцираното „продолжено“ издание на типот Јанус/Два кентаура. Уште подоминанто присуство покажуваат имитациите на ова „продолжено“ издание. Имитативното ковање на монети од овој тип Јанус/Два кентаура од крајот на II-от до средината на I-от век пр.н.е. ја

сочинувале основата на бронзената маса на пари во централните и јужните делови на Р. Македонија;

- Навлегувањето на римски пари на просторот на Р. Македонија започнало многу порано пред тие да станат главното парично средство. Се поголемото навлегување на римскиот денар во втората половина на I-от век пр.н.е. не само во Македонија тука и на Балканот, конечно ќе стави крај на долгата трансформацијата на монетарниот систем, па од времето на Август просторот ќе стане дел од интегрираниот римски монетарен систем.

Сл. Вкупен број на сребрени и бронзени монети (168-27 год. пр.н.е.)

Табела: Преглед на вкупниот број монети, наоди од II-I век пр.н.е. (по 168 год.)

Монетоковање на:	Во каталог AR		Во каталог Æ		Во литер.	
	Един. наоди	во остави	Един. наоди	во остави	Един. наоди	во остави
Публилиј, квестор	/	/	139	/	5+/Æ	3+/Æ
Фулкиниј, квестор	/	/	31	/	/	?
Авт. издание „D“ тип	/	/	26	/	1+/Æ	?
Прва област/Мерида	28	35	/	/	5+/AR	8/AR
Четврта област/Мерида	/	/	24	/	1/Æ	/
Ајсила, квестор	7	12	/	/	/	/
Сура, проквестор	/	/	/	/	2/AR	/
Амфипол	/	/	20	/	/	/
Амфипол, имитации	/	/	3	/	/	/
Пела	/	/	25	/	1/Æ	/
Пела, имитации	/	/	1	/	/	/
Тесалоника	/	/	99	/	/	/
Тесалоника, имитации	/	/	51	/	/	/
Аполонија	6	3	/	/	/	1/AR
Дирахион	22	29	/	/	2/ AR	7/AR
Атина „Нов стил“	16	/	/	/	3+/AR	/
Тасос	5	/	/	/	8+/AR	7+/AR
Истијаја	7	/	/	/	?	23/AR
Други градови	3	/	1	/	2/ Æ	/
Римски реп. пари	209	651	80	/	1+/AR	/
Римски реп. пари-суберати	/	/	32	/	/	/
Вкупно примероци:	303	730	532	/	21/AR 10/ Æ	46+AR 3+Æ

6. КАТАЛОГ

6.1 Кратенки во каталогот

ААМ	- Археолошки музеј на Македонија
ММ	- Музеј на Македонија
НБРМ	- Народна банка на Република Македонија
ОБ	- Охридска банка
ФФ	- Филозофски факултет

Ав.	= аверс
Рев.	= реверс
АЕ	= бронза
АР	= сребро
АV	= злато
д.	= десно
л.	= лево
мм	= милиметри
г	= грам
ок.	= околу
Т.	= тежина
Ø	= дијаметар

6.2 МАКЕДОНИЈА - РИМСКИ ПРОТЕКТОРАТ (168-148/6 ГОД. ПР.Н.Е.)

6.2. Гај Публилиј (G. Publilius), квестор (Т. 1 - 9)

тип: „Атина со шлем/Говедо“

I. Монети со легенда ΓΑΙΟΥ ΤΑΜΙΟΥ

А) без монограм(?):

Бронза, Македонија, 168-166 год. пр.н.е.

1. **Ав.** Глава на Атина Партенос, надесно.

Рев. ΓΑΙΟΥ (горе), ΤΑΜΙΟΥ (долу).

Говедо пасе, надесно (недостастуваат/не се гледаат монограми).

АЕ; Т. 9.75 г; Ø 21 мм; оска 11; Приватна кол. НШ, Скопје.

Наод: „Уши“, с. Степанци, Чашка.

Библ.: Šeldarov Coll., no. 697.

Б) со монограми: и Β

Бронза, Македонија, 168-166 год. пр.н.е.

2. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΓΑΙΟΥ (горе), ΤΑΜΙΟΥ (долу).

Како претходната; горе десно монограм , а во полето, помеѓу нозете, има монограм Β.

АЕ; Т. 10.33 г; Ø 20.4 мм; оска 6; Охридска банка, инв. бр. 04/2/5

Библ.: Gaebler (1935), 8, 4; Hunterian Coll., Vol. I, 356, no. 8; SNG Milano, Macedonia, 476; SNG Klagenfurt, 652; НБРМ, МПИ, 213; MacKay, 1968a: Т. III/5; **Ohridska banka Coll., no. 213;**

3. **Ав.** Како претходната.

Рев. [Γ]ΑΙΟΥ (горе), ΤΑΜΙΟΥ (долу).

Како претходната; горе десно монограм [, а во полето, помеѓу нозете, има монограм Β.

АЕ; Т. 5.03 г; Ø 18.4 мм; оска 0; Охридска банка, инв. бр. 04/28/12-9

Библ.: **Ohridska banka Coll., no. 214;**

4. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΓΑΙΟΥ (горе), ΤΑΜΙΟΥ (долу).

Како претходната; горе десно монограм [, а во полето, помеѓу нозете, има монограм Β.

АЕ; Т. 7.32 г; Ø 20.4 мм; оска 0; Охридска Банка, инв. бр. 04/26/1-292

Библ.: **Ohridska banka Coll., no. 215.**

5. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΓΑΙΟΥ (горе), [ΤΑ]ΜΙΟΥ (долу).

Како претходната; горе, десно монограм [☩], а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 11.3 г; Ø 20 мм; оска 0; НУ Музеј Гевгелија.

Наод: „Вардарски Рид“, Гевгелија.

Библ.: Husenovski, 2004, no. 238.

6. **Ав.** Како претходната.

Рев. ГАІоУ (горе), [ТА]МІоУ (долу).

Како претходната; горе, десно монограм ☩, а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 9.3 г; Ø 20 мм; оска 0; НУ Музеј Гевгелија.

Наод: „Вардарски Рид“, Гевгелија.

Библ.: Husenovski, 2004, no. 239; Husenovski, 2007, no. 74.

7. **Ав.** Како претходната.

Рев. ГАІоУ (горе), ТАМІоУ (долу).

Како претходната; горе десно монограм ☩, а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 10.62 г; Ø 21 мм; оска 11; НБРМ

Наод: „Мала Боска“ с. Ѓопчели, Дојран.

Библ.: ex Šeldarov Coll., 698; NBRM Coll., 100.

8. **Ав.** Како претходната.

Рев. ГАІоУ (горе), ТАМІоУ (долу).

Како претходната; горе десно монограм ☩, а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 8.31 г; Ø 20.4 мм; оска 10; НБРМ, инв. бр. 99/23/2-1

Библ.: НБРМ МПИ, 213.

9. **Ав.** Како претходната.

Рев. ГАІоУ (горе), ТАМІоУ (долу).

Како претходната; горе десно монограм ☩, а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 8.41 г; Ø 19.8 мм; оска 11; Приватна кол. ББ, Скопје.

Наод: „Баничко Кале“, с. Баница, Велес.

10. **Ав.** Како претходната.

Рев. ГАІоУ (горе), ТАМІоУ (долу).

Како претходната; горе десно монограм ☩, а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 9.94 г; Ø 20.4 мм; оска 11; Приватна кол. ББ, Скопје.

11. **Ав.** Како претходната.

Рев. ГАІоУ (горе), ТАМІоУ (долу).

Како претходната; горе десно монограм ☩, а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. - г; Ø - мм; оска -; Завод и Музеј - Прилеп, инв. бр. 1541.

Наод: с. Чепигово, Прилеп.

12. **Ав.** Како претходната.

Рев. ГАІоУ (горе), ТАМІоУ (долу).

Како претходната; горе десно монограм ☩, а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 7.99 г; Ø 20.20 мм; оска 0; Музеј на Неготино, Неготино.
Наод: „Градиште“, Неготино.

13. **Ав.** Како претходната.

Рев. ГАІоУ (горе), [] (долу).

Како претходната; горе десно монограм , а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 7.66 г; Ø 19.01 мм; оска 0; Музеј на Неготино, Неготино.

Наод: „Градиште“, Неготино.

14. **Ав.** Како претходната.

Рев. ГАІоУ (горе), ТАМІо[У] (долу).

Како претходната; горе десно монограм , а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 10.29 г; Ø 19.71 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

15. **Ав.** Како претходната.

Рев. ГАІоУ (горе), ТАМІоУ (долу).

Како претходната; горе десно монограм , а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 9.07 г; Ø 21.81 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

16. **Ав.** Како претходната.

Рев. [Г]АІоУ (горе), [Т]АМІоУ (долу).

Како претходната; горе десно монограм [, а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 9.03 г; Ø 20.71 мм; оска 3; Приватна кол., Скопје.

17. **Ав.** Како претходната.

Рев. ГАІоУ (горе), [Т]АМІоУ (долу).

Како претходната; горе десно монограм , а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 9.36 г; Ø 19.51 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

18. **Ав.** Како претходната.

Рев. [Г]АІоУ (горе), ТАМІоУ (долу).

Како претходната; горе десно монограм , а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 6.74 г; Ø 20.34 мм; оска 3; Приватна кол., Скопје.

19. **Ав.** Како претходната.

Рев. ГАІоУ (горе), ТАМІ[оУ] (долу).

Како претходната; горе десно монограм , а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 9.64 г; Ø 19.72 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

20. **Ав.** Како претходната.

Рев. ГАІоУ (горе), ТАМІо[У] (долу).

Како претходната; горе десно монограм , а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 9.76 г; Ø 21.32 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

21. **Ав.** Како претходната.
Рев. ГАIoY (горе), [] (долу).
Како претходната; горе десно монограм , а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.
АЕ; Т. 8.47 г; Ø 19.55 мм; оска 1; Приватна кол., Скопје.
22. **Ав.** Како претходната.
Рев. ГАIoY (горе), ТАМIoY (долу).
Како претходната; горе десно монограм , а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.
АЕ; Т. 11.15 г; Ø 21.75 мм; оска 0; Приватна кол. 123, Скопје.
23. **Ав.** Како претходната.
Рев. [Г]АIoY (горе), ТАМIoY (долу).
Како претходната; горе десно монограм , а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.
АЕ; Т. 7.99 г; Ø 21.34 мм; оска 11; Приватна кол. 028, Скопје.
24. **Ав.** Како претходната.
Рев. [Г]АIo-Y (горе), [Т]АМIoY (долу).
Како претходната; горе десно монограм , а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.
АЕ; Т. 9.70 г; Ø 21.43 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
25. **Ав.** Како претходната.
Рев. [] (горе), [ТА]МIo[Y] (долу).
Како претходната; горе десно монограм , а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.
АЕ; Т. 8.66 г; Ø 20.72 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.
26. **Ав.** Како претходната.
Рев. ГАIoY (горе), []АМIoY (долу).
Како претходната; горе десно монограм , а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.
АЕ; Т. 9.91 г; Ø 19.08 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
27. **Ав.** Како претходната.
Рев. []IoY (горе), ТАМIoY (долу).
Како претходната; горе десно монограм , а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.
АЕ; Т. 7.03 г; Ø 22.02 мм; оска 3; Приватна кол., Скопје.
28. **Ав.** Како претходната.
Рев. ГАIoY (горе), ТАМIo[Y] (долу).
Како претходната; горе десно монограм , а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.
АЕ; Т. 5.01 г; Ø 19.03 мм; оска 3; Приватна кол., Скопје.
29. **Ав.** Како претходната.
Рев. ГАIoY (горе), ТАМIo[o][] (долу).
Како претходната; горе десно монограм , а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

- АЕ; Т. 7.98 г; Ø 20.28 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.
30. **Ав.** Како претходната.
Рев. ГАIoY (горе), [Т]АМIoY (долу).
Како претходната; горе десно монограм , а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.
АЕ; Т. 8.11 г; Ø 21 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.
31. **Ав.** Како претходната.
Рев. ГАIoY (горе), [] (долу).
Како претходната; горе десно монограм , а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.
АЕ; Т. 9.44 г; Ø 21.41 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.
32. **Ав.** Како претходната.
Рев. ГАIoY (горе), []МIoY (долу).
Како претходната; горе десно монограм , а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.
АЕ; Т. 12.16 г; Ø 21.27 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.
33. **Ав.** Како претходната.
Рев. ГАIoY (горе), [] (долу).
Како претходната; горе десно монограм , а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.
АЕ; Т. 8.65 г; Ø 20.08 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
34. **Ав.** Како претходната.
Рев. [Г]АIoY (горе), ТА [] (долу).
Како претходната; горе десно монограм , а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.
АЕ; Т. 10.71 г; Ø 20.80 мм; оска 0; Приватна кол. 328, Скопје.
35. **Ав.** Како претходната.
Рев. ГАIoY (горе), ТАМIoY (долу).
Како претходната; горе десно монограм , а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.
АЕ; Т. 10.80 г; Ø 19.1 мм; оска 11; АММ, Скопје, вл.бр. 9889
Наод: „Исар Марвинци“ (Ј/З некропола, гроб 2222), Валандово.
36. **Ав.** Како претходната.
Рев. ГАIoV (горе), ТАМIo[V] (долу).
Како претходната; горе десно монограм , а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.
АЕ; Т. 6.92 г; Ø 19.95 мм; оска 5; Приватна кол., Скопје.
37. **Ав.** Како претходната.
Рев. ГАIoV (горе), []МIo [] (долу).
Како претходната; горе десно монограм , а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.
АЕ; Т. 6.98 г; Ø 19.86 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
38. **Ав.** Како претходната.

Рев. ГАIoV (горе), ТАМIoV (долу).

Како претходната; горе десно монограм ☞, а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 7.32 г; Ø 22 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

39. **Ав.** Како претходната.

Рев. []АIoY (горе), []АМIo[] (долу).

Како претходната; горе десно монограм ☞, а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 10.51 г; Ø 19.01 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

40. **Ав.** Како претходната.

Рев. ГАIoV (горе), ТАМIoV (долу).

Како претходната; горе десно монограм ☞, а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 10.15 г; Ø 20.77 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

41. **Ав.** Како претходната.

Рев. []АIoY (горе), ТАМIoY (долу).

Како претходната; горе десно монограм ☞, а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 10.04 г; Ø 20.65 мм; оска 11; Приватна кол. 130, Скопје.

42. **Ав.** Како претходната.

Рев. ГАIoY (горе), ТАМIoY (долу).

Како претходната; горе десно монограм ☞, а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 9.41 г; Ø 21.93 мм; оска 3; Приватна кол., Скопје.

43. **Ав.** Како претходната.

Рев. []IoY (горе), []АМIoY (долу).

Како претходната; горе десно монограм ☞, а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 9.34 г; Ø 21.44 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

44. **Ав.** Како претходната.

Рев. []АIoY (горе), [] (долу).

Како претходната; горе десно монограм ☞, а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 6.02 г; Ø 18.42 мм; оска 9; Приватна кол., Скопје.

45. **Ав.** Како претходната.

Рев. ГАIoY (горе), ТАМIoY (долу).

Како претходната; горе десно монограм ☞, а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 8.85 г; Ø 20.40 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.

46. **Ав.** Како претходната.

Рев. ГАIoY (горе), ТАМoY (долу).

Како претходната; горе десно монограм ☞, а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 9.88 г; Ø 19 мм; оска -; Арх. збирка на ФФ, Скопје.

Наод: с. Крнино, Чашка.

47. **Ав.** Како претходната.

Рев. ГАІоУ (горе), ТАМ[] (долу).

Како претходната; горе десно монограм [⌘], а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. - г; Ø - мм; оска -; Арх. истражувања „Глоска Чука“.

Наод: „Глоска Чука“ с. Грчиште, Валандово (тер. бр. Б9.12.2А-Р).

Библ.: Blaževska - Pavlovski 2010, 13. no. 29.

48. **Ав.** Како претходната.

Рев. ГАІоУ (горе), []Io[] (долу).

Како претходната; горе десно монограм [⌘], а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 10.15 г; Ø 21.34 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.

49. **Ав.** Како претходната.

Рев. [Г]АІоУ (горе), []оУ (долу).

Како претходната; горе десно монограм [⌘], а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 10.60 г; Ø 22.01 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.

50. **Ав.** Како претходната.

Рев. ГАІоУ (горе), ТАМ[] (долу).

Како претходната; горе десно монограм [], а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 7.92 г; Ø 21.98 мм; оска 1; Приватна кол., Скопје.

51. **Ав.** Како претходната.

Рев. ГАІоУ (горе), [] (долу).

Како претходната; горе десно монограм [⌘], а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 8.73 г; Ø 20.54 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.

52. **Ав.** Како претходната.

Рев. ГАІоУ (горе), []АМІо[У] (долу).

Како претходната; горе десно монограм [], а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 6.14 г; Ø 20.03 мм; оска 3; Приватна кол., Скопје.

53. **Ав.** Како претходната.

Рев. ГАІоУ (горе), ТАМІо[У] (долу).

Како претходната; горе десно монограм [], а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 7.30 г; Ø 18 мм; оска -; Приватна кол., Охрид.

Наод: „Канео“, Охрид.

Библ.: Размовска Бачевска 2002, 55, no. 59.

54. **Ав.** Како претходната.

Рев. ГАІоУ (горе), ТА[] (долу).

Како претходната; горе десно монограм [⌘], а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

- АЕ; Т. 9.31 г; Ø 18.88 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.
55. **Ав.** Како претходната.
Рев. [Г]АIoY (горе), [Г]АМIoY (долу).
 Како претходната; горе десно монограм , а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.
 АЕ; Т. 12.03 г; Ø 20.05 мм; оска 0; Примерок од оставата Згрополци/2002.
 Наод: „Градиште“ с. Згрополци, Градско.
Библ.: Šeldarov 2012, no. 8.
56. **Ав.** Како претходната.
Рев. ГАIoY (горе), []МI[] (долу).
 Како претходната; горе десно монограм , а во полето, помеѓу нозете, има монограм [В].
 АЕ; Т. 8.82 г; Ø 19.70 мм; оска 3; Приватна кол. 333, Скопје.
57. **Ав.** Како претходната.
Рев. []АIoY (горе), [] (долу).
 Како претходната; горе десно монограм , а во полето, помеѓу нозете, има монограм [В].
 АЕ; Т. 11.49 г; Ø 20 мм; оска 0; Завод и Музеј - Струмица, тер. бр. 1416.
 Наод: „Цареви кули“, Струмица.
58. **Ав.** Како претходната.
Рев. []АIo[Y] (горе), [] (долу).
 Како претходната; гор десно монограм [] недостасува, а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.
 АЕ; Т. 10.48 г; Ø 19.41 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
59. **Ав.** Како претходната.
Рев. ГАIoY (горе), ТАМIo[Y] (долу).
 Како претходната; горе десно монограм [] недостасува, а во полето, помеѓу нозете, има монограм [В].
 АЕ; Т. 10.21 г; Ø 18.69 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.
60. **Ав.** Како претходната.
Рев. [Г]АIoV (горе), ТАМIo[V] (долу).
 Како претходната; горе десно монограм [] недостасува, а во полето, помеѓу нозете, има монограм [В].
 АЕ; Т. 9.53 г; Ø 19.01 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
61. **Ав.** Како претходната.
Рев. []IoY (горе), ТАМIoY (долу).
 Како претходната; горе десно монограм [] недостасува, а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.
 АЕ; Т. 10.60 г; Ø 21.39 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
 Наод: примерокот е од остава со 3 бронзени монети од непознато наоѓалиште која содржела: 1 прим. на Публилиј, 2 прим. автономни изданија на Македонија датирани 187/6 -168 пр.н.е.).
62. **Ав.** Како претходната.
Рев. []АIoY (горе), []АМIoY (долу).

Како претходната; горе десно монограм [𐌆] не се гледа, а во полето, помеѓу нозете, има монограм [В].

АЕ; Т. 5.97 г; Ø 19.23 мм; оска 9; Приватна кол., Скопје.

63. **Ав.** Како претходната.

Рев. [A]Io[Y] (горе), [] (долу).

Како претходната; десно монограм [𐌆], а во полето, помеѓу нозете, монограм [] нечитлив

АЕ; Т. 8.14 г; Ø 20 мм; оска 0; АММ, Скопје.

Наод: „Градиште“, Неготино (тер. бр. М.11/20).

64. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΓAIoY (горе), TAMIoY (долу).

Како претходната; монограми нечитливи.

АЕ; Т. 8.98 г; Ø 24 мм; оска -; Арх. збирка на ФФ, Скопје.

Наод: с. Стари Град, Чашка.

65. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΓAIoY (горе), []*MIoY (долу).

Како претходната; горе десно монограм (тука монограмот 𐌆 е предаден во форма на 𐌆?), а во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 7.86 г; Ø 20.41 мм; оска 7; Музеј на Неготино, Неготино.

Наод: „Неготинско градиште“, Неготино.

II. Монети со легенда ΓAIOY TAMIoY ΠOΠAIAIOY

Бронза, Македонија, 168-166 год. пр.н.е.

А) со монограм В

66. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΓAIoY TAMIo[Y] (горе), ΠOΠAIAIoY (долу).

Како претходната; во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 9.97 г; Ø 21.3 мм; оска 11; Охридска Банка, инв. бр. 04/2/161

Наод: „Градиште“ с. Габрово, Струмица.

Библ.: Gaebler (1906), 68, 209; SNG Cop., 1322; ex Šeldarov Coll., 699; Ohridska banka Coll., 216.

67. **Ав.** Како претходната.

Рев. [Γ]AIoYTAM[] (горе), ΠOΠAIAIo[] (долу).

Како претходната; во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 7.59 г; Ø 19.94 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.

68. **Ав.** Како претходната.

Рев. [A]IoYTAMIoY (горе), []oΠAIAIoY (долу).

Како претходната; во полето, помеѓу нозете, има монограм В.

АЕ; Т. 9.64 г; Ø 22.13 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.

69. **Ав.** Како претходната.

Рев. [Г]ΑΙΟΥΤΑΜΙΟΥ (горе), [Π]οΠΛΙΔΙΟΥ (долу).
 Како претходната; во полето, помеѓу нозете, има монограм Β.
 АЕ; Т. 10.46 г; Ø 21.43 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.

70. **Ав.** Како претходната.

Рев. [Г]ΑΙΟΥΤΑΜο[Y] (горе), []ΠΛΙΔΙΟΥ (долу).
 Како претходната; во полето, помеѓу нозете, има монограм Β.
 АЕ; Т. 11.53 г; Ø 21.75 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.

71. **Ав.** Како претходната.

Рев. []ΙΟΥΥΑΜΙΟΥ (горе), ΠοΛΙΔΙΟ[Y] (долу).
 Како претходната; во полето, помеѓу нозете, има монограм Β.
 АЕ; Т. 7.71 г; Ø 20.9 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

72. **Ав.** Како претходната.

Рев. []ΙΟΥ ΤΑΜ[] (горе), []ΠΛΙΔΙΟ[] (долу).
 Како претходната; во полето, помеѓу нозете, има монограм Β.
 АЕ; Т. 7.36 г; Ø 22.51 мм; оска 12; Приватна кол., Скопје.

73. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΓΑΙΟΥ [] (горе), [] (долу).
 Како претходната; во полето, помеѓу нозете, има монограм Β.
 АЕ; Т. 10.0 г; Ø 21 мм; оска 0; Завод и Музеј - Штип.
 Наод: „Крстот“ с. Криви Дол, Штип.
Библ.: Јанева 2003, по.14;

74. **Ав.** Како претходната.

Рев. []ΑΙΟΥ ΤΑΜ[] (горе), [] (долу).
 Како претходната; во полето, помеѓу нозете, монограм [] нечитлив.
 АЕ; Т. 8.6 г; Ø - мм; оска -; ех ΜΜ, сега ΑΜΜ - Скопје.
Библ.: Соколовска 1966, по. 12; Битракова Грозданова 1987, Т. X/9.

75. **Ав.** Како претходната.

Рев. []Α[] (горе), [] (долу).
 Како претходната; во полето, помеѓу нозете, монограм [] нечитлив.
 АЕ; Т. 9.3 г; Ø 20 мм; оска 0; НУ Музеј Гевгелија.
 Наод: „Вардарски Рид“, Гевгелија.
Библ.: Husenovski, 2004, 240.

76. **Ав.** Како претходната.

Рев. [] (горе), [] (долу).
 Како претходната; во полето, помеѓу нозете, монограм [] нечитлив.
 АЕ; Т. 10.15 г; Ø 22.94 мм; оска 11; Приватна кол. 134, Скопје.

тип: „Рома со шлем/Натпис во три реда во венец“

I. Монети со легенда ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, ΤΑΜΙΟΥ ΓΑΙΟΥ ΠΟΠΛΙΔΙΟΥ

Α) без монограм

77. **Ав.** Глава на Рома со шлем (со грифон), надесно.
Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩ[]/ΤΑΜΙΟΥΓΑΙΟΥ/ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ
 во три реда, во дабов венец.
 АЕ; Т. 10.28 г; Ø 27 мм; оска 9; НБРМ
Библ.: SNG Cop., 1318; BMCG, Vol. V, 18, no. 72; Gaebler (1906), 66, no. 203; SNG
 Klagenfurt, no. 651; MacKay, 1968a: Т. III/1; **NBRM Coll., 103.**
78. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ/ΤΑΜΙΟΥΓΑΙΟΥ/ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ
 Како претходната.
 АЕ; Т. 12.01 г; Ø 27 мм; оска 9; Приватна кол. НШ, Скопје.
 Наод: „Бегово“ с. Стојаково, Богданци.
Библ.: Šeldarov Coll., 703;
79. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔ[ο]ΝΩ[Ν]/ΤΑΜΙΟΥΓΑΙ[ο]Υ/ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ
 Како претходната.
 АЕ; Т. 10.2 г; Ø 25 мм; оска 9; НУ Музеј на Гевгелија.
 Наод: Вардарски Рид, Гевгелија.
Библ.: Husenovski, 2004, 241; Husenovski/Slamkov, 2005, 60.
80. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ/ΤΑΜΙΟΥΓΑΙΟΥ/ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ
 Како претходната.
 АЕ; Т. 7.95 г; Ø 24 мм; оска 9; Приватна кол. (ББ), Скопје.
 Наод: с. Дреново, Кавадарци.
81. **Ав.** Како претходната.
Рев. []ΔΟΝΩΝ/[]ΟΥΓΑΙΟΥ/[]ΛΙΛΙΟΥ
 Како претходната.
 АЕ; Т. 11.95 г; Ø 22,93 мм; оска 0; Приватна кол.
82. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ/ΤΑΜΙΟΥΓΑΙΟΥ/ΠΟ[]ΙΟΥ
 Како претходната.
 АЕ; Т. 10.08 г; Ø 26.37 мм; оска 9; Музеј на Неготино, Неготино.
 Наод: „Градиште“, Неготино.
83. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ/ΤΑΜΙΟΥΓΑΙΟΥ/ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ
 Како претходната.
 АЕ; Т. 10.37 г; Ø 26.38 мм; оска 9; Приватна кол., Скопје.
84. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ/ΤΑΜΙΟΥΓΑΙΟΥ/[]ΠΛΙΛΙΟΥ
 Како претходната.
 АЕ; Т. 10.27 г; Ø 25.41 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.
85. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ/ΤΑΜΙΟΥΓΑΙΟ[Υ]/[]ΠΛΙΛΙΟΥ
 Како претходната.
 АЕ; Т. 9.03 г; Ø 23.90 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.

86. **Ав.** Како претходната.

Рев. МАКЕΔοΝΩ[]/ΤΑΜΙοΥΓΑΙο[]/ΠοΠΑΙΛΙο[]

Како претходната.

АЕ; Т. 9.37 г; Ø 21.90 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

87. **Ав.** Како претходната.

Рев. []/[]/[По]ΠΑΙΛΙοΥ

Како претходната.

АЕ; Т. 11.20 г; Ø 24 мм; оска 9; Приватна кол., Скопје.

Б) со монограми: и

88. **Ав.** Како претходната.

Рев. МАКЕΔοΝΩΝ/ΤΑΜΙοΥΓΑΙοΥ/ΠοΠΑΙΛΙοΥ

Како претходната; горе монограм , долу монограм .

АЕ; Т. 10.88 г; Ø 23,30 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

Библ.: SNG Corp., no. 1319; Gaebler (1906), 66, no. 205.

89. **Ав.** Како претходната.

Рев. МАКЕΔοΝΩΝ/ΤΑΜΙοΥΓΑΙοΥ/ΠοΠΑΙΛΙοΥ

Како претходната; горе монограм , долу монограм (тука предадено како .

АЕ; Т. 13.33 г; Ø 22,1 мм; оска 1; НБРМ, инв. бр. 00/7/3

Библ.: НБРМ, МПИ, 211.

90. **Ав.** Како претходната.

Рев. МАКЕΔ•ΝΩΝ/ΤΑΜΙ•ΥΓΑΙ•Υ/Π•ΠΑΙΛΙ•Υ

Како претходната; горе монограм , долу монограм .

АЕ; Т. 9.86 г; Ø 21.3 мм; оска 0; Охридска Банка, инв. бр. 04/2/129

Библ.: Ohridska banka Coll., 218.

91. **Ав.** Како претходната.

Рев. МАКЕΔ•ΝΩ/ΤΑΜΙ•ΥΓΑΙ•Υ/Π•ΠΑΙΛΙ•Υ

Како претходната; горе монограм , долу монограм .

АЕ; Т. 14.64 г; Ø 26 мм; оска 6; НБРМ

Библ.: NBRM Coll., 102.

92. **Ав.** Како претходната.

Рев. МАКЕΔοΝΩΝ/ΤΑΜΙοΥΓΑΙοΥ/ΠοΠΑΙΛΙοΥ

Како претходната; горе монограм , долу монограм .

АЕ; Т. 12.90 г; Ø 22.86 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

93. **Ав.** Како претходната.

Рев. МАКЕΔοΝΩΝ/ΤΑΜΙοΥΓΑΙοΥ/ΠοΠΑΙΛΙοΥ

Како претходната; горе монограм , долу монограм .

АЕ; Т. 9.93 г; Ø 24 мм; оска 1; Приватна кол. НШ, Скопје.

Наод: „Градиште“ с. Крушевица, Кавадарци.

Библ.: Šeldarov Coll., 704.

94. **Ав.** Како претходната.

Рев. МАКЕΔοΝΩ[N]/ΤΑΜΙοΥΓΑΙοΥ/ΠοΠΑΙΛΙοΥ

Како претходната; горе монограм , долу монограм .
АЕ; Т. 8.47 г; Ø 20.98 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

95. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔ[]ΤΑΜΙΟΥΓΑΙΟ[]ΠΟΠΛΙΛΙΟ[]

Како претходната; горе монограм , долу монограм .
АЕ; Т. 9.77 г; Ø 23.12 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

В) со монограми: и

96. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ/ΤΑΜΙΟΥΓΑΙΟΥ/ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ

Како претходната; горе монограм , долу монограм .
АЕ; Т. 14.64 г; Ø 26 мм; оска 6; Приватна кол. НШ, Скопје.
Наод: „Света Гора“, Богданци.
Библ.: Gaebler 1906, 66, no. 204; Šeldarov Coll., 705.

97. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩ[]ΤΑΜΙΟΥΓΑΙΟ[]ΠΟΠΛΙΛΙΟ[]

Како претходната; горе монограм , долу монограм .
АЕ; Т. 12.77 г; Ø 23.38 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

98. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝ ΩΝ/ΤΑΜΙΟΥΓΑΙΟΥ/ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ

Како претходната; горе монограм , долу монограм .
АЕ; Т. 11.46 г; Ø 23.37 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.

99. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ/ΤΑΜΙΟΥΓΑΙΟΥ/ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ

Како претходната; горе монограм , долу монограм .
АЕ; Т. 10.81 г; Ø 23.76 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

100. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ/ΤΑΜΙΟΥΓΑΙΟΥ/ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ

Како претходната; горе монограм , долу монограм .
АЕ; Т. 12.09 г; Ø 22.26 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

101. **Ав.** Како претходната.

Рев. []ΔΟΝΩΝ/[]ΓΑΙΟΥ/[]ΙΟΥ

Како претходната; горе монограм , долу монограм [] нечитлив.
АЕ; Т. 10.62 г; Ø 23.97 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

тип: „Рома со шлем/Натпис во два реда во венец“

I. Монети со легенда ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, ΤΑΜΙΟΥ ΓΑΙΟΥ

А) со монограми: и

Бронза, Македонија, 168-166 год. пр.н.е.

102. **Ав.** Глава на Рома со шлем (со грифон), надесно.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ/ΤΑΜΙΟΥΓΑΙΟΥ

во два реда, во дабов венец; горе, монограм Δ и [Κ?].

АЕ; Т. 11.93 г; Ø 24.2 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

Библ.: Gaebler 1906, 67, no. 205a.

II. Монети со легенда ΓΑΙΟΥ ΤΑΜΙΟΥ ΠΟΠΛΙΑΙΟΥ

А) без монограм:

Бронза, Македонија, 168-166 год. пр.н.е.

103. **Ав.** Како претходната, надесно.

Рев. ΓΑΙΟΥ ΤΑΜΙΟΥ/ΠΟΠΛΙΑΙΟΥ

Како претходната, но без монограм.

АЕ; Т. 7.89 г; Ø 21,6 мм; оска 0; НБРМ, инв. бр. 00/34/27

Библ.: Gaebler (1906), 67, 206; Hunterian Coll., Vol. I, 355, no. 5; Lindgren Coll., 1348;

SNG Cop., 1320; MacKay, 1968a: Т. III/2; **НБРМ, МПИ, 209.**

104. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΓΑΙΟΥ ΤΑΜΙΟΥ/ΠΟΠΛΙΑΙΟΥ

Како претходната.

АЕ; Т. 9.73 г; Ø 21 мм; оска 0; НБРМ, Инв. бр. 00/23/18

Библ.: **НБРМ, МПИ, 210.**

105. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΓΑΙΟΥ ΤΑΜΙΟΥ/ΠΟΠΛΙΑΙΟΥ

Како претходната.

АЕ; Т. 10.59 г; Ø 24 мм; оска 6; Приватна кол. НШ, Скопје.

Наод: „Круши“ с. Небрегово, Долнени.

Библ.: Šeldarov Coll., 702.

106. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΓΑΙΟΥ ΤΑΜΙΟΥ/ΠΟΠΛΙΑΙΟΥ

Како претходната.

АЕ; Т. 10.09 г; Ø 23.07 мм; оска 5; Приватна кол., Скопје.

107. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΓΑΙΟΥ ΤΑΜΙΟΥ/ΠΟΠΛΙΑΙ[]

Како претходната.

АЕ; Т. 11.99 г; Ø 24.54 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.

108. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΓΑΙΟΥ ΤΑΜΙΟΥ/ΠΟΠΛΙΑΙΟΥ

Како претходната.

АЕ; Т. 11.78 г; Ø 22.32 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.

109. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΓΑΙΟΥ ΤΑΜΙ[ο]/ΠΟΠΛΙΑΙΟΥ

Како претходната.

АЕ; Т. 11.60 г; Ø 23.04 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.

110. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΓΑΙΟΥΤΑΜΙΟΥ/ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ
 Како претходната.
 АЕ; Т. 12.08 г; Ø 23.15 мм; оска 4; Приватна кол., Скопје.
111. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΓΑΙΟΥΤΑΜΙΟΥ/ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ
 Како претходната.
 АЕ; Т. 9.14 г; Ø 23.50 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.
112. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΓΑΙΟΥ[]ΜΙΟΥ/ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ
 Како претходната.
 АЕ; Т. 8.08 г; Ø 21.60 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.
113. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΓΑΙΟΥΤΑΜΙ[]/ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ
 Како претходната.
 АЕ; Т. 11.62 г; Ø 23.14 мм; оска 10; Приватна кол. ББ, Скопје.
114. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΓΑΙΟΥΤΑΜΙΟΥ/ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ
 Како претходната.
 АЕ; Т. - г; Ø - мм; оска -; Арх. збирка на ФФ - Скопје.
 Наод: с. Бонче, Прилеп.

тип: „Посејдон со тенија/Палка во венец“

I. Монети со легенда ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, ΤΑΜΙΟΥ ΓΑΙΟΥ ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ

А) без монограм:

Бронза, Македонија, 168-166 год. пр.н.е.

115. **Ав.** Глава на Посејдон со тенија, надесно.
Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΤΑΜΙΟΥ ΓΑΙΟΥ/ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ (долу).
 Палка со рачката налево; целото во дабов венец.
 АЕ; Т. 10,7 г; Ø 23,3 мм; оска 6; Охридска Банка, инв. бр. 04/2/130
Библ.: BMCG, Vol. V, 17, no. 71; Hunterian Coll., Vol. I, 355, no. 3; Gaebler 1935, 8, no. 2;
 SNG Klagenfurt, no. 650; MacKay, 1968a: Т. III/3;
 ex Šeldarov Coll., no. 707; Ohridska banka Coll., no. 217.

116. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΤΑΜΙΟΥ ΓΑΙΟΥ/ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ (долу).
 Како претходната.
 АЕ; Т. 7,93 г; Ø 23 мм; оска 0; НБРМ, инв. бр. 00/24/1
Библ.: НБРМ, МПИ, 208.

117. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΤΑΜΙΟΥ ΓΑΙΟΥ/ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ (долу).
 Како претходната.

АЕ; Т. 10,14 г; Ø 24 мм; оска -; Арх. музејска збирка на ФФ - Скопје.
Наод: с. Бонче, Прилеп.

118. **Ав.** Како претходната.

Рев. МАКЕΔΟΝΩΝ (горе), ΤΑΜΙΟΥ ΓΑΙΟΥ ΠΟΠΛΙΑΙΟΥ (долу).

Како претходната.

АЕ; Т. 11,27 г; Ø 20 мм; оска -; Арх. музејска збирка на ФФ - Скопје.

Наод: с. Оморани, Чашка.

тип: „Дионис со бршленов венец/Јарец надесно“

I. Монети со легенда ΤΑΜΙΟΥ ΓΑΙΟΥ ΠΟΠΛΙΑΙΟΥ

А) со монограм: ♣

Бронза, Македонија, 168-166 год. пр.н.е.

119. **Ав.** Глава на Дионис со бршленов венец, надесно.

Рев. [Τ]ΑΜΙ-[]ΓΑΙΟΥ (горе), [Π]-οΠΛΙΑ-ΙΟΥ (долу).

Јарец стои надесно; во полето д. монограм ♣.

АЕ; Т. 8.97 г; Ø 20,2 мм; оска 0; Охридска Банка, инв. бр. 04/2/4

Наод: „Мала Боска“ с. Ѓопчели, Дојран.

Библ.: Gaebler 1935, 8, no. 3; Hunterian Coll., Vol. I, 356, no. 7; BMCG 18, no. 75; SNG Corp., no. 1321; MacKay, 1968a: Т. III/4; ex Šeldarov Coll., no. 701; Ohridska banka Coll., no. 219.

120. **Ав.** Како претходната.

Рев. Τ[ΑΜΙ]-[]Γ[ΑΙΟΥ]/[]

Како претходната; десно, монограм ♣.

АЕ; Т. 8.4 г; Ø 21 мм; оска 0; НУ Музеј на Гевгелија.

Наод: „Вардарски Рид“, Гевгелија.

Библ.: Husenovski, 2004, no. 242.

121. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΤΑΜΙ-οΥ]/ΓΑΙΟΥ/[]ΠΛΙΑ-ΙΟΥ

Како претходната; десно, монограм ♣.

АЕ; Т. 8.89 г; Ø 21.40 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

122. **Ав.** Како претходната.

Рев. [Τ]ΑΜΙ-[]ΓΑΙΟΥ/Π-οΠΛΙΑ-Ι[]

Како претходната; десно, монограм ♣.

АЕ; Т. 6.60 г; Ø 20 мм; оска -; Завод и Музеј, Битола.

Библ.: Размовска Бачевска 2002, 54, no. 58.

123. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΤΑΜΙ-[]ΓΑΙΟΥ/[]-οΠΛΙΑ-ΙΟΥ

Како претходната; десно, монограм ♣.

АЕ; Т. 9.27 г; Ø 21.41 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.

124. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΤΑΜΙ-[]ΓΑΙΟΥ/[Π]-ΠΛΙΑ-Ι[]

Како претходната; десно, о монограм ♣.

АЕ; Т. 9.41 г; Ø 20.41 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

125. **Ав.** Како претходната.

Рев. ТАМІ-[]ΓΑΙοΥ/Π-οΠΛΙΑ-Ι[]

Како претходната; десно, монограм .

АЕ; Т. 8.51 г; Ø 20.55 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

126. **Ав.** Како претходната.

Рев. []ΑΜΙ-[]ΓΑΙοΥ/Π-οΠΛΙΑ-ΙοΥ

Како претходната; десно, монограм .

АЕ; Т. 9.60 г; Ø 20.61 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

127. **Ав.** Како претходната.

Рев. []/[]οΥ/Π-οΠΛΙΑ-ΙοΥ

Како претходната; десно, монограм [].

АЕ; Т. 9.13 г; Ø 21.60 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

II. Монети со легенда ТАМΙ ΓΑΙΟΥ

А) со монограми: , и

128. **Ав.** Како претходната.

Рев. [Τ]ΑΜΙ/ΓΑΙοΥ (горе).

Како претходната; во полето л. монограм , д. монограм , а во полето помеѓу нозете монограм [] нечитлив.

АЕ; Т. 10.13 г; Ø 21.77 мм; оска 3; Приватна кол., Скопје.

Библ.: Gaebler 1906, 67, no. 208.

129. **Ав.** Како претходната.

Рев. ТАМΙ/ΓΑΙοΥ (горе).

Како претходната; во полето л. монограм , д. монограм , а во полето помеѓу нозете монограм .

АЕ; Т. 8.65 г; Ø 22 мм; оска 2; НБРМ

Наод: „Ризоец“, Горно Село, Долнени.

Библ.: сx Šeldarov Coll., 700; NBRM Coll., 101.

130. **Ав.** Како претходната.

Рев. ТАМΙ/ΓΑΙοΥ (горе).

Како претходната; во полето л. монограм , д. монограм , а во полето помеѓу нозете монограм .

АЕ; Т. 6.77 г; Ø 25.55 мм; оска 12; Приватна кол., Скопје.

131. **Ав.** Како претходната.

Рев. ТАМΙ/ΓΑΙοΥ (горе).

Како претходната; во полето л. монограм , д. монограм , а во полето помеѓу нозете монограм .

АЕ; Т. 8.64 г; Ø 21.58 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

132. **Ав.** Како претходната.

Рев. ТАМΙ/ΓΑΙοΥ (горе).

Како претходната; во полето л. монограм $\overline{\text{K}}$, д. монограм $\overline{\text{K}}$, а во полето помеѓу нозете монограм Φ .

АЕ; Т. 8.22 г; $\varnothing$ 18.90 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.

133. **Ав.** Како претходната.

Рев. ТАМI/ГAIoY (горе).

Како претходната; во полето л. монограм $\overline{\text{K}}$, д. монограм $\overline{\text{K}}$, а во полето помеѓу нозете монограм Φ .

АЕ; Т. 10.02 г; $\varnothing$ 21.24 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

134. **Ав.** Како претходната.

Рев. ТАМI/ГAIoY (горе).

Како претходната; во полето л. монограм $\overline{\text{K}}$, д. монограм [$\overline{\text{K}}$], а во полето помеѓу нозете монограм Φ .

АЕ; Т. 5.67 г; $\varnothing$ 23x19 мм; оска 0;

Наод: с. Луково, Пробиштип.

135. **Ав.** Како претходната.

Рев. ТАМI/ГAIoY (горе).

Како претходната; во полето л. монограм [$\overline{\text{K}}$], д. монограм $\overline{\text{K}}$, а во полето помеѓу нозете монограм [] нечитлив.

АЕ; Т. 10.12 г; $\varnothing$ 23 мм; оска 0; НБРМ, инв. бр. 00/7/2-1

Библи.: НБРМ МПИ, по. 212.

136. **Ав.** Како претходната.

Рев. []/[] (горе).

Како претходната; во полето л. монограм [] нечитлив, д. монограм $\overline{\text{K}}$, во полето помеѓу нозете монограм [] нечитлив.

АЕ; Т. 9.76 г; $\varnothing$ 22 мм; оска 0; Завод и Музеј - Штип.

Наод: „Крстот“ с. Криви Дол, Штип.

Библи.: Јанева 2003, по.13.

тип: „Биста на Пан/Два јарца“

I. Монети со легенда ГAIoY ТАМIOY

A) со монограм Б

Бронза, Македонија, 168-166 год. пр.н.е.

137. **Ав.** Биста на Пан, надесно.

Рев. [Г]AI-oY (горе), ТАМIoY (долу).

Два јарца легнати со подигнати глави, надесно; горе, во полето л. монограм Б.

АЕ; Т. 5.64 г; $\varnothing$ 21 мм; оска 0; Приватна кол. НШ, Скопје.

Наод: „Голема Јаворка“, Демир Капија.

Библи.: Gaebler 1935, 8, no. 5; MacKay, 1968a: Т. III/6; Šeldarov Coll., no. 706.

138. **Ав.** Како претходната.

Рев. ГAI-oY (горе), [Г]AMIoY (долу).

Како претходната; горе, во полето л. монограм Б.

АЕ; Т. 7.58 г; Ø 18.75 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.

Имитации со името на квесторот Гај Публилиј

Бронза, Варварска имитација, II-I век пр.н.е.

139. **Ав.** Глава на Атина со шлем, надесно.

Рев. [] (горе), []МЮ[] (долу).

Говедо пасе, надесно; (не се гледаат монограми).

АЕ; Т. 7.55 г; Ø 19 мм; оска 11; Примерок од оставата Згрополци/2002.

Наод: „Градиште“ с. Згрополци, Градско.

Библ.: Šeldarov 2012, no. 9.

6.2.2 Лукиј Фулкиниј (L. Fulcinus), квестор (Т. 10 - 11)

тип: „Рома со шлем / Натпис во три реда во венец“

I. Монети со легенда ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, ΤΑΜΙΟΥ ΛΕΥΚΙΟΥ ΦΟΛΚΙΝΝΙΟΥ

А) без монограм

Бронза, Македонија, 168-166 год. пр.н.е.

1. **Ав.** Глава на Рома со шлем, надесно.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ/ΤΑΜΙΟΥ ΛΕΥΚΙΟΥ/ΦΟΛΚΙΝΝΙΟΥ

во три реда, во дабов венец.

АЕ; Т. 7.66 г; Ø 22 мм; оска 9; Приватна кол. НШ, Скопје.

Наод: „Горна Курија“, Негорци, Гевгелија.

Библ.: Gaebler 1906, 65, no. 198; Lindgren Coll., no. 1351; МАСКАУ, 1968a: 6-7; Šeldarov Coll., no. 708.

2. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ/ΤΑΜΙΟΥ ΛΕΥΚΙΟΥ/ΦΟΛΚΙΝΝΙΟΥ

Како претходната.

АЕ; Т. 9.70 г; Ø 22.68 мм; оска 1; Музеј на Неготино, Неготино.

Наод: „Градиште“, Неготино.

3. **Ав.** Како претходната.

Рев. []ΕΔΟΝΩΝ/[]ΟΥΛΕΥΚΙΟΥ/ΦΟΛΚΙΝΝΙΟΥ

Како претходната.

АЕ; Т. 9.53 г; Ø 20.11 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

4. **Ав.** Како претходната.

Рев. []ΕΔΟΝΩΝ/[]Υ/[Φ]ΟΛΚΙΝΝΙΟΥ

Како претходната.

АЕ; Т. 9.70 г; Ø 21.61 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

5. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ/[]ΑΜΙΟΥΛΕΥΚΙΟΥ/[]ΟΛΚΙΝΝΙΟΥ
 Како претходната.
 АЕ; Т. 11.55 г; Ø 20.88 мм; оска 9; Приватна кол., Скопје.
6. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ/ΤΑΜΙΟΥΛΕΥΚΙΟΥ/ΦΟΛΚΙΝΝΙΟΥ
 Како претходната.
 АЕ; Т. 9.56 г; Ø 21.85 мм; оска 3; Приватна кол., Скопје.
7. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔΟΝ[]/ΤΑΜΙΟΥ ΛΕΥ[]/ΦΟΛΚΙΝΝΙΟΥ
 Како претходната.
 АЕ; Т. 8.25 г; Ø 22 мм; оска 3; Приватна кол., Скопје.
8. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ/ΤΑΜΙ[]ΛΕΥΚΙΟΥ/ΦΟΛΚΙΝΝΙΟΥ
 Како претходната.
 АЕ; Т. 8.01 г; Ø 21.30 мм; оска 9; Приватна кол., Скопје.
9. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ/ΤΑΜΙΟΥ[]ΚΙΟΥ/[]ΛΚΙΝ[]
 Како претходната.
 АЕ; Т. 8.47 г; Ø 22.50 мм; оска 9; Приватна кол., Скопје.
10. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ/ΤΑΜΙΟΥΛΕΥΚΙΟΥ/ΦΟΛΚΙΝΝΙΟΥ
 Како претходната.
 АЕ; Т. 9.33 г; Ø 23 мм; оска -; Арх. збирка на ФФ, Скопје.
 Наод: с. Рамна, Битола.

Б) со монограм Ⲛ

11. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ/ΤΑΜΙΟΥΛΕΥΚΙΟΥ/ΦΟΛΚΙΝΝΙΟΥ
 Како претходната; горе, монограм Ⲛ.
 АЕ; Т. 8,21 г; Ø 20 мм; оска 2; НБРМ
Библ.: Gaebler 1906, 65, no. 200; BMCG, Vol. V, 19, no. 80; NBRM Coll., 99.
12. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ/ΤΑΜΙΟΥΛΕΥΚΟΥ/ΦΟΛΚΙΝΝΙΟΥ
 Како претходната; горе, монограм Ⲛ.
 АЕ; Т. 8.66 г; Ø 20 мм; оска 12; Приватна кол. НШ, Скопје.
 Наод: „Чаир-Градиште“, с. Тремник, Неготино.
Библ.: Šeldarov Coll., 709.
13. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ/ΤΑΜΙΟΥ Λ[]/ΦΟΛΚΙΝΝ[]
 Како претходната; горе, монограм Ⲛ.

АЕ; Т. 9.70 г; Ø 22.68 мм; оска 1; Музеј на Неготино, Неготино.
Наод: „Градиште“, Неготино.

14. **Ав.** Како претходната.

Рев. []ΑΚΕΔΟΝΩΝ/[]ΑΜΙΟΥΛΕΥΚΙΟΥ/[]ΑΚΙΝΝΙΟΥ

Како претходната; горе, монограм $\overline{\text{K}}$.

АЕ; Т. 9.27 г; Ø 18,43 мм; оска 7; Приватна кол., Скопје.

15. **Ав.** Како претходната.

Рев. []ΑΚΕΔ/[]ΑΜΙΟΥ[]/[]ΑΚΙΝΝΙ[]

Како претходната; горе, монограм $\overline{\text{K}}$.

АЕ; Т. 8.07 г; Ø 19,58 мм; оска 1; Приватна кол., Скопје.

16. **Ав.** Како претходната.

Рев. []ΑΚΕΔΟΝΩΝ/[]ΑΜΙΟΥΛΕΥΚ[]/[]ΟΑΚΙΝΝΙΟΥ

Како претходната; горе, монограм $\overline{\text{K}}$.

АЕ; Т. 7.81 г; Ø 19,20 мм; оска 1; Приватна кол., Скопје.

17. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ/ΤΑΜΙΟΥΛΕΥΚΙΟΥ/ΦΟΑΚΙΝΝΙΟΥ

Како претходната; горе, монограм $\overline{\text{K}}$.

АЕ; Т. 8.32 г; Ø 20,53 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

18. **Ав.** Како претходната.

Рев. [Μ]ΑΚΕΔΟΝ[ΩΝ]/[Τ]ΑΜΙΟΥΛΕΥΚΙ[]/[Φ]ΟΑΚΙΝΝΙΟΥ

Како претходната; ; горе, монограм [$\overline{\text{K}}$].

АЕ; Т. - г; Ø - мм; оска -; Завод и Музеј - Прилеп, инв. бр. 1705.

В) со монограм $\overline{\text{M}}$

19. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ/ΤΑΜΙΟΥΛΕΥΚΙΟΥ/ΦΟΑΚΙΝΝΙΟΥ

Како претходната; горе монограм $\overline{\text{M}}$.

АЕ; Т. 7,04 г; Ø 19,6 мм; оска 6; НБРМ, Инв. бр. 00/23/17

Библ.: Gaebler 1906, 65, no. 199; **НБРМ, МПИ, по. 214;**

20. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ/ΤΑΜΙΟΥΛΕΥΚΟΥ/ΦΟΑΚΙΝΝΙΟΥ

Како претходната; горе, монограм $\overline{\text{M}}$.

АЕ; Т. 7.29 г; Ø 19 мм; оска 6; Приватна кол. НШ, Скопје.

Наод: „Кале“ с. Стари Град, Чашка.

Библ.: Šeldarov Coll., 711.

21. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ/[ΤΑ]ΜΙΟΥΛΕΥΚΙΟΥ/[]ΟΑΚΙΝΝΙΟΥ

Како претходната; горе, монограм $\overline{\text{M}}$.

АЕ; Т. 7.64 г; Ø 19,67 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

22. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ/ΤΑΜΙΟΥΛΕΥΚΙΟΥ/[]ΟΑΚΙΝΝΙΟΥ

Како претходната; горе, монограм $\overline{\text{M}}$.

АЕ; Т. 8.74 г; Ø 20,06 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

23. **Ав.** Како претходната.

Рев. [M]AKEΔONΩN/[]AMIOYΛEYKIOY/[]oΛKINNIoY

Како претходната; горе, монограм М.

АЕ; Т. 7.06 г; Ø 21,70 мм; оска 3; Приватна кол., Скопје.

24. **Ав.** Како претходната.

Рев. MAKEΔo[]/[]AMIOY[]/ΦoΛKINN[]

Како претходната; горе, монограм М.

АЕ; Т. 8.49 г; Ø 21,0 мм; оска 11; Музеј и Завод - Струмица, тер. инв. бр. 824.

Наод: „Цареви кули“, Струмица.

25. **Ав.** Како претходната.

Рев. MAKEΔONΩ/[]TAMIOYΛEYKIO/[]ΦoΛKINNIoY

Како претходната; горе, монограм М; тука има •, помеѓу вториот и третиот ред (под Λ, а над првото Ν).

АЕ; Т. 6.41 г; Ø 22,19 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.

Г) со монограм

26. **Ав.** Како претходната.

Рев. [M]AKEΔONΩN/[T]AMIOYΛEYKOY/[]oΛKINNIoY

Како претходната; горе, монограм .

АЕ; Т. 7.81 г; Ø 19 мм; оска 6; Приватна кол. НШ, Скопје.

Наод: „Мала Боска“ с. Ѓопчели, Дојран.

Библ.: Gaebler 1906, 65, no. 201; Šeldarov Coll., no. 710.

27. **Ав.** Како претходната.

Рев. MAKEΔONΩN/TAMIOYΛEYKIOY/ΦoΛKINNIo[]

Како претходната; горе, монограм .

АЕ; Т. 9.11 г; Ø 20,56 мм; оска 0; Приватна кол. 22, Скопје.

28. **Ав.** Како претходната.

Рев. MAKEΔONΩ[N]/[T]AMI[]YΛEYKI[]/[]AKINNI[]

Како претходната. горе, монограм []

АЕ; Т. - г; Ø - мм; оска -; Завод и Музеј - Прилеп, инв. бр. 2890.

Наод: „Долиште“ с. Прилепец, Прилеп.

тип: „Рома со шлем / Натпис во четири реда во венец“

I. Монети со легенда: MAKEΔONΩN, TAMIOY/ΛEYKIOY/ΦOΛKINNIIOY

А) без монеограм

Бронза, Македонија, 168-166 год. пр.н.е.

29. **Ав.** Глава на Рома со шлем, надесно.
Рев. МАКЕΔΟΝΩΝ/ΤΑΜΙΟΥ/ΛΕΥΚΙΟΥ/ΦΟΛΚΙΝΝΙΟΥ
 во четири реда, во дабов венец.
 АЕ; Т. 9,23 г; Ø 21 мм; оска 6; Приватна кол. НШ, Скопје.
 Наод: „Голема Јаворка“, Демир Капија.
Библ.: Gaebler 1906, 65, no. 197; BMCG, Vol. V, 19, no. 79; МАСКАУ, 1968а: 6-7; Šeldarov Coll., no. 712.
30. **Ав.** Како претходната.
Рев. МАКЕΔΟΝΩΝ/ΤΑΜΙΟΥ/ΛΕΥΚΙΟΥ/ΦΟΛΚΙΝΝΙ[]
 Како претходната.
 АЕ; Т. 7.12 г; Ø 20.83 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
31. **Ав.** Како претходната.
Рев. МАКЕΔΟΝΩΝ/ΤΑΜΙΟΥ/ΛΕΥΚΙΟΥ/[]ΝΙΟΥ
 Како претходната.
 АЕ; Т. 8.16 г; Ø 23.90 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.

6.2.3 Автономно бронзено издание на Македонија/Македонците (166-165 год. пр.н.е.) (Т. 12 - 13)

тип: „Маска на Силен / МАКЕΔΟΝΩΝ во венец“

- Бронза, Македонија, 166-165 год. пр.н.е.**
1. **Ав.** Маска на Силен, со лицето напред.
Рев. МАКЕ/ΔΟΝΩΝ
 во два реда, во бршленов венец; горе, буква [D].
 АЕ; Т. 7,90 г; Ø 21,7 мм; оска 1; Охридска Банка, Инв. бр. 04/2/86.
Библ.: Gaebler 1906, 69, no. 212; МАСКАУ, 1968а: 8; Hunterian Coll., Vol. I, 356, no. 10-11; Lindgren Coll., no. 1352; Blagoevgrad Num. coll., no. 86; Драганов, 2001: no. 815 (преков); SNG Cop., Macedonia, no. 1324-1326 (прекови); SNG Klagenfurt, no. 655; Ohridska banka Coll., 220.
2. **Ав.** Како претходната.
Рев. МАКЕ/ΔΟΝΩΝ
 Како претходната; горе, буква D.
 АЕ; Т. 10,54 г; Ø 22 мм; оска 7; НБРМ.
Библ.: NBRM Coll., 104;
3. **Ав.** Како претходната.
Рев. МАКЕ/ΔΟΝΩΝ
 Како претходната; горе, буква D; тука, помеѓу редовите има • (под буквата A а над N).
 АЕ; Т. 10,70 г; Ø 23,5 мм; оска 6; НБРМ, Инв. бр. 00/33/9.
Библ.: НБРМ, МПИ, 215.
4. **Ав.** Како претходната.
Рев. МАКЕ/ΔΟΝΩΝ
 Како претходната; горе, буква D.
 АЕ; Т. 8.79 г; Ø 23 мм; оска 1; Приватна кол. НШ, Скопје.
 Наод: „Лагер“ с. Николич, Дојран.

Библи.: Šeldarov Coll., 713.

5. **Ав.** Како претходната.
Рев. MAKE/[ΔoNΩ]N
Како претходната; горе, буква D.
АЕ; Т. 9.7 г; Ø 23 мм; оска 0; НУ Музеј Гевгелија, Инв. бр. 3196.
Наод: „Вардарски Рид“, Гевгелија.
Библи.: Хусеновски, 2007, 76.
6. **Ав.** Како претходната.
Рев. MAKE/ΔoNΩN
Како претходната; горе, буква D.
АЕ; Т. 11.02 г; Ø 25,24 мм; оска 1; Приватна кол., Скопје.
7. **Ав.** Како претходната.
Рев. MAKE/ΔoNΩN
Како претходната; горе, буква D.
АЕ; Т. 10.11 г; Ø 22,71 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.
8. **Ав.** Како претходната.
Рев. MAKE/ΔoNΩN
Како претходната; горе, буква D.
АЕ; Т. - г; Ø 25,7 мм; оска 2; Приватна кол., Скопје.
9. **Ав.** Како претходната.
Рев. MAKE/[Δ]oNΩN
Како претходната; горе, буква D.
АЕ; Т. 8.92 г; Ø 26,6 мм; оска 1; АММ, Скопје, вл.бр. 9994
Наод: „Исар Марвинци“ (Ј/З некропола, гроб 1450), Валандово.
10. **Ав.** Како претходната.
Рев. MAKE/[]ΩN
Како претходната; горе, буква D.
АЕ; Т. 13.92 г; Ø 24,53 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.
11. **Ав.** Како претходната.
Рев. MAKE/ΔoNΩN
Како претходната; горе, буква [D].
АЕ; Т. 10.45 г; Ø 25,21 мм; оска 1; Приватна кол., Скопје.
12. **Ав.** Како претходната.
Рев. MAKE/ΔoNΩN
Како претходната; горе, буква [D].
АЕ; Т. 7.36 г; Ø 21,50 мм; оска 7; Приватна кол., Скопје.
13. **Ав.** Како претходната.
Рев. MAKE/ΔoNΩN
Како претходната; горе, буква D; тука, помеѓу редовите има • (под буквата А а над N).
АЕ; Т. 7.46 г; Ø 22,42 мм; оска 0; АММ, Скопје.
Наод: „Неготиноско градиште“, Неготино (тер. бр. М.11/5).
14. **Ав.** Како претходната.

Рев. MAKE/ΔοNΩN

Како претходната; горе, буква D.

АЕ; Т. 10.65 г; Ø 22,2 мм; оска 1; АММ, Скопје, вл.бр. 9911

Наод: „Исар Марвинци“ (Ј/З некропола, гроб 2282), Валандово.

15. **Ав.** Како претходната.

Рев. MAKE/ΔοNΩN

Како претходната; горе, буква D.

АЕ; Т. 7.57 г; Ø 21 мм; оска -; Арх. збирка на ФФ, Скопје.

Наод: „Орлов камен“ Горно село, Прилеп.

16. **Ав.** Како претходната.

Рев. MAKE/ΔοNΩN

Како претходната; горе, буква D.

АЕ; Т. - г; Ø - мм; оска -; АММ, Скопје. (02)

Наод: „Исар Марвинци“ (Капитални арх. истражувања) Валандово.

17. **Ав.** Како претходната.

Рев. MAKE/[]NΩN

Како претходната; горе, буква [D].

АЕ; Т. - г; Ø - мм; оска -; Завод и Музеј - Прилеп, инв. бр. 1980.

18. **Ав.** Како претходната.

Рев. MAKE/ΔοNΩN

Како претходната; горе, буква [] нечитлива.

АЕ; Т. 8.47 г; Ø 21,83 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

19. **Ав.** Како претходната.

Рев. MAKE/ΔοNΩN

Како претходната; горе, буква [] нечитлива.

АЕ; Т. 8.90 г; Ø 23,38 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

20. **Ав.** Како претходната.

Рев. MAKE/ΔοN|ΩN

Како претходната; горе, буква [D].

АЕ; Т. 9.65 г; Ø 25 мм; оска -; Завод и Музеј, Битола.

Библ.: Размовска Бачевска 2002, 55, по. 60.

21. **Ав.** Како претходната.

Рев. MAKE/ΔοNΩN

Како претходната; горе, буква D; тука, помеѓу редовите има • (под буквата А а над N).

АЕ; Т. 8.62 г; Ø 23,87 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

22. **Ав.** Како претходната.

Рев. MAKE/ΔοNΩN

Како претходната; горе, буква D; тука, помеѓу редовите има • (под буквата К а над N).

АЕ; Т. 9.92 г; Ø 23,3 мм; оска 6; Приватна кол. ББ, Скопје.

Наод: „Мал Крлеж“, с. Војница, Чашка.

23. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕ/ΔοΝ ΩΝ

Како претходната; горе, буква D.

ΑΕ; Т. - г; Ø - мм; оска -; ΑΜΜ, Скопје. (01)

Наод: „Исар Марвинци“ (Капитални арх. истражувања), Валандово.

24. **Αв.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕ/ΔοΝ ΩΝ

Како претходната; горе, буква D; тука, помеѓу редовите има • (под буквата Α а над Ν).

ΑΕ; Т. 9,21 г; Ø 21,8 мм; оска 1; ΗΒΡΜ, Инв. бр. 00/23/10-1.

Библ.: ΗΒΡΜ, ΜΠΙ, no. 216.

25. **Αв.** Како претходната.

Рев. []ΑΚΕ/ΔοΝΩΝ

Како претходната; горе, буква D.

ΑΕ; Т. 9.46 г; Ø 24,40 мм; оска 9; Приватна кол., Скопје.

26. **Αв.** Како претходната; на челото на Силен, има Σ (остаток од преков).

Рев. ΜΑΚΕ/ΔοΝΩΝ

Како претходната; горе, буква D.

ΑΕ; Т. 11.58 г; Ø 23,37 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.

6.3 ИЗДАНИЈА НА ОБЛАСТИТЕ (МЕРИДИ)

6.3.1 Прва македонска област (I Мерида) (Т. 14 - 16)

Тетрадрахма, 174/3 - 158 год. пр.н.е.

1. **Αв.** Македонски штит; во централниот дел, биста на Артемида надесно, со лак и тоболец на рамото.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Палка со рачката налево; горе монограм (ΠΩΣ), целото во дабов венец; л. симбол: крилеста молња.

ΑΡ; 16.78 г; Ø 32 мм; оска 3; Приватна кол. ΗШ, Скопје.

Библ.: Prokоров 2012, 48, no. 37 (I.A., O.10-R.28); Šeldarov Coll., no. 715.

Тетрадрахма, 174/3 - 158 год. пр.н.е.

2. **Αв.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩ[N] (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе монограм (ΠΩΣ); л. симбол: молња.

ΑΡ (недостига дел); 14.7 г; Ø - мм; оска -; ex ΜΜ (в.к. 3513), сега ΑΜΜ - Скопје.

Библ.: Prokоров, 2012, 48, no. 41 (I.A., O.10-R.32); Соколовска 1966, no. 8.

Тетрадрахма, 174/3 - 158 год. пр.н.е.

3. **Αв.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе монограм (ΠΩΣ); л. симбол: молња.

AR; 16.86 г; Ø 32 мм; оска 0; Охридска банка, Инв. бр. 04/6/3.
Библи.: Prokоров, 2012, 49, no. 42 (I.A., O.10-R.33); Ohridska banka Coll., no. 222.

Тетрадрахма, 174/3 - 158 год. пр.н.е.

4. Ав. Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе, монограм ΗΡ (ΗΡ), долу, Ν; л. симбол: крилеста молња.

AR; Т. 16.75 г; Ø 31.6 мм; оска 12; НБРМ, Инв. бр. 02/1/33-6.

Библи.: Prokоров, 2012, 51, no. 59 (I.A., O.14-R.49); НБРМ, МПИ, no. 222.

Тетрадрахма, 174/3 - 158 год. пр.н.е.

5. Ав. Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе, монограм ΗΡ (ΗΡ), долу, Ν; л. симбол: молња.

AR; Т. 17.01 г; Ø 32.4 мм; оска 2; АММ, Вл. бр. 6212.

Библи.: Prokоров, 2012, 53, no. 74-75 (I.A., O.17-R.58-59).

Тетрадрахма, 174/3 - 158 год. пр.н.е.

6. Ав. Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе, монограм ΗΡ (ΗΡ), долу, Ν; л. симбол: молња.

AR; Т. 16.28 г; Ø 32 мм; оска 3; Приватна кол. НШ, Скопје.

Библи.: Prokоров, 2012, 55, no. 86 (I.A., O.24-R.68); Šeldarov Coll., no. 717.

Тетрадрахма, 174/3 - 158 год. пр.н.е.

7. Ав. Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе, монограм ΗΡ (ΗΡ), долу, Ν; л. симбол: молња.

AR; Т. 16.98 г; Ø 34 мм; оска 3; Приватна кол. НШ, Скопје.

Наод: с. Раброво, Валандово.

Библи.: Prokоров, 2012, 55, no. 87 (I.A., O.24-R.69); Šeldarov Coll., no. 716.

Тетрадрахма, 174/3 - 158 год. пр.н.е.

8. Ав. Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе, монограм ΝΚ (ΝΑΚ), долу, ΗΡ (ΗΡ); л. симбол: молња.

AR; Т. 17.06 г; Ø 32 мм; оска 3; Приватна кол. НШ, Скопје.

Библи.: Prokоров, 2012, 59, no. 114 (I.A., O.34-R.94); Šeldarov Coll., no. 718.

Тетрадрахма, 158-149/8 год. пр.н.е.

9. Ав. Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе, монограм Α (ΑΡ); л. симбол: молња.

AR; Т. 16,69 г; Ø 32,2 мм; оска 12; НБРМ, Инв. бр. 99/1/3.

Библи.: Prokоров, 2012, 67, no. 159 (I.B., O.46-R.135); НБРМ, МПИ, no. 220.

Тетрадрахма, 158-149/8 год. пр.н.е.

10. Ав. Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе, монограм Α (ΑΡ); л. симбол: молња.

AR; T. 16.70 г; Ø 32 мм; оска 9; АММ, Вл. бр. 6214
Библ.: Prokоров, 2012, 72, no.183 (I.B., O.49-R.154).

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

11. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе, монограм Α (AP).

AR; T. - г; Ø - мм; оска -;

Библ.: Prokоров, 2012, 92, no. 306 (II.A., O.70-R.246), (во описот во каталогот се дадени други монограми?); **Археолошка карта, Том I, 109, сл. 20** (само фотографија, нема други податоци). Заб.: во каталогот на Прокопов за изданијата од „Втората“ Група е посочена датацијата 158-втора половина на II-от век пр.н.е.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

12. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе, монограм ΣΡ (ΣΗΥΔΡ), долу, л. κ (ТКР), долу д. ΜΕ (ΤΥΡΜΕ); л. симбол: молња.

AR; T. 16.2 г; Ø - мм; оска -; ех ΜΜ (в.к. 1364), сега АММ - Скопје.

Библ.: Prokоров, 2012, 92, no. 307 (II.A., O.71-R.224) и фуснота 177; **Соколовска 1966, no. 9.**

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

13. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе, монограм ΣΡ (ΣΗΥΔΡ), долу, л. κ (ТКР), долу д. ΜΕ (ΤΥΡΜΕ); л. симбол: молња.

AR; T. 16,83 г; Ø 33 мм; оска 12; НБРМ, Инв. бр. 02/1/33-3.

Библ.: Prokоров, 2012, 98, no. 345 (II.A., O.75-R.274).

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

14. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе, монограм ΣΡ (ΣΗΥΔΡ), долу, л. κ (ТКР), долу д. ΜΕ (ΤΥΡΜΕ); л. симбол: молња.

AR; T. 16,8 г; Ø - мм; оска -; ех ΜΜ (в.к. 1151), сега АММ - Скопје.

Библ.: Prokоров, 2012, 103, no. 380 (II.A., O.80-R.297); **Соколовска 1966, no. 7;**

Битракова Грозданова 1987, Т. VIII/7.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

15. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе, монограм ΣΡ (ΣΗΥΔΡ), долу, л. κ (ТКР), долу д. ΜΕ (ΤΥΡΜΕ); л. симбол: молња.

AR; T. 12,4 г; Ø 29 мм; оска -; Завод и Музеј - Битола.

Библ.: Prokоров 1994, no. 54; Prokоров, 2012, 111, no. 425 (II.A., O.85-R.334);

Размовска Бачевска 2002, 54, no. 57.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

16. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе, монограм $\Sigma\text{P}/\text{P}$ ($\Sigma\text{HY}\Delta\text{P}$), долу л. KP (TKP), д. ME (TME); л. симбол: молња.

AR; Т. 16,39 г; $\varnothing$ 31,8 мм; оска 12; НБРМ, Инв. бр. 00/30/1.
(продупчена и занитната)

Библ.: Prokоров, 2012, 119, по. 469 (II.A., O.93-R.365); НБРМ, МПИ, по. 217.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

17. Ав. Како претходната.

Рев. $\text{MAKE}\Delta\text{ON}\Omega\text{N}$ (горе), $\text{P}\text{P}\Omega\text{TH}[\Sigma]$ (долу).

Како претходната; горе, монограм ΣP ($\Sigma\text{HY}\Delta\text{P}$), долу л. k (TKP), долу д. ME/M (TYPME); л. симбол: молња.

AR; Т. 16,51 г; $\varnothing$ 30,2 мм; оска 3; НБРМ, Инв. бр. 99/2/4-1.

Библ.: Prokоров, 2012, 111, по. 422 (II.A., O.85-R.331); НБРМ, МПИ, по. 218.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

18. Ав. Како претходната.

Рев. $\text{MAKE}\Delta\text{ON}\Omega\text{N}$ (горе), $\text{P}\text{P}\Omega\text{TH}\Sigma$ (долу).

Како претходната; горе монограм ΣP ($\Sigma\text{HY}\Delta\text{P}$), долу л. k (TKP), долу д. ME (MYTE); л. симбол: молња.

AR; Т. 17,06 г; $\varnothing$ 30,6 мм; оска 0; Охридска Банка, Инв. бр. 04/2/12.

Библ.: Prokоров 1994, PC13, cf. Prokоров 2012, 125, по. 510 (R.403), 512 (R.403);
ex Šeldarov Coll., 719; Ohridska banka Coll., 221.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

19. Ав. Како претходната.

Рев. $\text{MAKE}\Delta\text{ON}\Omega\text{N}$ (горе), $\text{P}\text{P}\Omega\text{TH}[\Sigma]$ (долу).

Како претходната; горе монограм ΣP ($\Sigma\text{HY}\Delta\text{P}$), долу л. k (TKP), долу д. ME/M (TYPME).

AR; Т. 16,87 г; $\varnothing$ 30,5 мм; оска 3; НБРМ, Инв. бр. 01/11/5

Библ.: Prokоров, 2012, 133, по. 551 (II.A., O.114-R.437); НБРМ, МПИ, 219.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

20. Ав. Како претходната.

Рев. $\text{MAKE}\Delta\text{ON}\Omega\text{N}$ (горе), $\text{P}\text{P}\Omega\text{TH}\Sigma$ (долу).

Како претходната; горе, монограм P (AP); л. симбол: молња.

AR; Т. 16.20 г; $\varnothing$ - мм; оска -; ex MM (в.к. 1523), сега АММ - Скопје.

Наод: с. Палчиште, Тетово.

Библ.: Prokоров, 2012, 134, по. 557 (II.B., O.119-R.443) и фуснота 227; **Керамитчиев 1965, по. 36; Соколовска 1966, по. 36.**

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

21. Ав. Како претходната.

Рев. $\text{MAKE}\Delta\text{ON}\Omega\text{N}$ (горе), $\text{P}\text{P}\Omega\text{TH}\Sigma$ (долу).

Како претходната; горе, монограм P (AP); л. симбол: молња.

AR; Т. 16.84 г; $\varnothing$ 31 мм; оска 8; Приватна кол. НШ, Скопје.

Библ.: Prokоров, 2012, 137, по. 583 (II.B., O.125-R.464); Šeldarov Coll., no. 714.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

22. Ав. Како претходната.

Рев. $\text{MAKE}\Delta\text{ON}\Omega\text{N}$ (горе), $\text{P}\text{P}\Omega\text{TH}\Sigma$ (долу).

Како претходната; горе монограм P ; л. симбол: молња.

AR; Т. 16.84 г; Ø 31 мм; оиска 8; НБРМ, Инв. бр. 99/2/4-2.
Библ.: Prokоров, 2012, 141, по. 601 (П.В., О.131-R.479); NBRM Coll., по. 105;

Тетрадрахма, втора половина на II-от век пр.н.е. и подоцна

23. Ав. Како претходната.

Рев. [ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ] (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе, монограм Ρ (AP); л. симбол: молња.

AR; Т. 16.43 г; Ø 31 мм; оиска 9; НБРМ, Инв. бр. 02/1/33-4.

Библ.: Prokоров, 2012, 146, по. 634 (П., О.139-R.510).

Тетрадрахма, втора половина на II-от век пр.н.е. и подоцна

24. Ав. Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе, монограм Ρ (AP); л. симбол: молња.

AR; Т. 16.19 г; Ø 36 мм; оиска 9; НБРМ, Инв. бр. 02/1/33-5.

Библ.: Prokоров, 2012, 146, по. 635 (П., О.139-R.511).

Тетрадрахма, втора половина на II-от век пр.н.е. и подоцна

25. Ав. Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе, монограм Ρ (AP); симбол: молња.

AR; Т. 16.82 г; Ø 30.5 мм; оиска 9; АММ, Вл. бр. 6213.

Библ.: Prokоров, 2012, 151, по. 691 (П., О.143), по. 673 (R-544), Prokоров 1994, О. HA11).

Тетрадрахма, втора половина на II-от век пр.н.е. и подоцна

26. Ав. Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе, монограм Ϻ (AYP); л. симбол: молња.

AR; Т. 16.63 г; Ø 32 мм; оиска 9; НБРМ, Инв. бр. 02/1/33-2.

Библ.: Prokоров, 2012, 158, по. 719 (П., О.152-R.582).

Тетрадрахма, втора половина на II-от век пр.н.е. и подоцна

27. Ав. Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе, монограм Ϻ (AYP); л. симбол: молња.

AR; Т. 16.63 г; Ø 30,7 мм; оиска 8; НБРМ, Инв. бр. 02/1/33-7

Библ.: Prokоров, 2012, 159, по. 725 (П., О.154-R.585); НБРМ, МПИ, по. 221.

Тетрадрахма, втора половина на II-от век пр.н.е. и подоцна

28. Ав. Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе, монограм Ϻ (AYP); симбол: молња.

AR; Т. 16.55 г; Ø 33 мм; оиска 7; НБРМ, Инв. бр. 02/1/33-1.

Библ.: Prokоров, 2012, 159, по. 726 (П., О.155-R.586).

6.3.3 Остави (со монети на Прва македонска област) (Т. 16 - 19)

I. Музеј на Македонија

- Наод :** Околина на Богданци. Набавена за Музејот на Македонија во 1995 година (Вл. книга, бр. 3583).
- Квантитет :** 37 (35) примероци на тетрадрахми (35 примероци откупени за Музејот на Македонија, но според Petrova постоеле уште 2 примерока кои не се во сопственост на музејот).
- Закојана :** ок. 120-100 пр.н.е. (Prokоров, 2012); ок. 150/149-120 пр.н.е. (Petrova, MNJ 3 (1999)).
- Диспозиција :** Археолошки Музеј на Македонија, Скопје.
- Коментари :** Публикувана, Petrova E., „A hoard of tetradrachms of the First Macedonian Meris“, MNJ 3 (1999), 35-44; и Prokоров 2012, 211;
- Содржина :** Оставата се состоела од 37 примероци на тетрадрахми, сите изданија на Првата област. Од нив 1 примерок од периодот 158-149 год. пр.н.е., 31 примерок од периодот 158-втора половина на II-от век пр.н.е., 3 примероци од периодот 149/8-втора половина на II-от век пр.н.е. За дополнително споменатите 2 примерока кои не биле откупени за музејот не постојат никакви податоци.

Тетрадрахма, 158-149/8 год. пр.н.е.

1. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе монограм Ρ (ΑΡ); л. симбол: молња.

AR; Т. 16.76 г; Ø 33,67 мм; оска 9.

Библ.: Prokоров 2012, 73, no. 192 (I.B., O.50-R.162); MNJ 3, no. 4.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

2. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе монограм ΣΡ (ΣΗΥΔΡ), долу ϰ (ΤΚΡ) и ΜΕ ΜΥΡΤΕ?; л. симбол: молња.

AR; Т. 11.96 г; Ø 30,96 мм; оска 0.

Библ.: Prokоров 2012, 90, cf. 297 (II.A., за реверсот R.238, аверсот е нечитлив); MNJ 3, no. 8.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

3. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе монограм ΣΡ (ΣΗΥΔΡ), долу ϰ (ΤΚΡ) и ΜΕ/Τ (ΤΥΡΜΕ); л. симбол: молња.

AR; Т. 16.45 г; Ø 32,78 мм; оска 0.

Библ.: Prokоров 2012, 95, no. 326 (II.A., O.71-R.295); MNJ 3, no. 13.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

4. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе, монограм ΣΡ (ΣΗΥΔΡ), долу л. Ɱ (ТКР), д. ΜΕ (ΤΥΡΜΕ); л. симбол: молња.

AR; T. 16.58 г; Ø 32,24 мм; оска 0.

Библ.: Prokоров 2012, 95, no. 330 (II.A., O.73-R.214); MNJ 3, no. 32.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

5. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе, монограм ΣΡ (ΣΗΥΔΡ), долу л. Ɱ (ТКР), д. ΜΕ (ΤΥΡΜΕ); л. симбол: молња.

AR; T. 14.78 г; Ø 30,39 мм; оска 0.

Библ.: Prokоров 2012, 101, no. 367 (II.A., O.78-R.282); MNJ 3, no. 15.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

6. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе монограм ΣΡ (ΣΗΥΔΡ), долу Ɱ (ТКР) и ΜΕ/Μ (ΤΥΡΜΕ); л. симбол: молња.

AR; T. 16.76 г; Ø 30,50 мм; оска 0.

Библ.: Prokоров 2012, 103, no. 378 (II.A., O.80-R.295); MNJ 3, no. 12.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

7. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе монограм ΣΡ (ΣΗΥΔΡ), долу Ɱ (ТКР) и ΜΕ (ΤΥΡΜΕ); л. симбол: молња.

AR; T. 16.77 г; Ø 31,53 мм; оска 0.

Библ.: Prokоров 2012, 103, no. 381 (II.A., O.80-R.298); MNJ 3, no. 35.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

8. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе монограм ΣΡ, (ΣΗΥΔΡ), долу Ɱ (ТКР) и ΜΕ (ΤΥΡΜΕ); л. симбол: молња.

AR; T. 16.00 г; Ø 29,76 мм; оска 0.

Библ.: Prokоров 2012, 116, no. 451 (II.A., O.91-R.304); MNJ 3, no. 17.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

9. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе монограм ΣΡ (ΣΗΥΔΡ), долу Ɱ (ТКР) и ΜΕ (ΤΥΡΜΕ); л. симбол: молња.

AR; T. 16.42 г (16.79 г Petrova); Ø 32,22 мм; оска 0.

Библ.: Prokоров 2012, 117, no. 454 (II.A., R.356), Prokоров 1994 (R. PB143); MNJ 3, no. 21.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

10. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; ΣΦΡ (ΣΗΥΔΡ), долу κ (ΤΚΡ) и ΜΕ (ΜΥΤΕ); л. симбол: молња.
AR; T. 16.07 г; Ø 31,07 мм; оска 0.
Библи.: Prokоров 2012, 124, no. 500 (II.A., O.102-R.393); MNJ 3, no. 6.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

11. Ав. Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).
Како претходната; ΣΦΡ (ΣΗΥΔΡ), долу κ (ΤΚΡ) и ΜΕ (ΜΥΤΕ); л. симбол: молња.
AR; T. 16.83 г; Ø 30,21 мм; оска 0.
Библи.: Prokоров 2012, 124, no. 505 (II.A., O.102-R.398); MNJ 3, no. 22.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

12. Ав. Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).
Како претходната; горе монограм ΣΦΡ (ΣΗΙΔΡ), долу κ (ΤΚΡ) и ΜΕ (ΜΥΤΕ); л. симбол: молња.
AR; T. 16.77 г; Ø 29,23 мм; оска 0.
Библи.: Prokоров 2012, 125, no. 512 (II.A., O-108), no. 515 (R.406), cf. Prokоров 1994 (PC 15); MNJ 3, no. 23.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

13. Ав. Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).
Како претходната; горе монограм ΣΦΡ (ΣΗΙΔΡ), долу л. κ (ΤΚΡ), д. ΜΕ (ΜΥΕ?); л. симбол: молња.
AR; T. 16.88 г; Ø 30,05 мм; оска 11.
Библи.: Prokоров 2012, 125, no. 512 (II.A., O-108), no. 510 (R.403), Prokоров 1994 (R. PC 13); MNJ 3, no. 30.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

14. Ав. Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).
Како претходната; горе монограм ΣΦΡ (ΣΗΙΔΡ), долу л. κ (ΤΚΡ), д. ΜΕ (ΜΥΤΕ); л. симбол: молња.
AR; T. 16.67 г; Ø 30,27 мм; оска 11.
Библи.: Prokоров 2012, 125, no. 512 (II.A., O-108), Prokоров 1994 (R. PC 4); MNJ 3, no. 26.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

15. Ав. Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).
Како претходната; ΣΦΡ (ΣΗΥΔΡ), долу κ (ΤΚΡ) и ΜΕ (ΜΥΤΕ); л. симбол: молња.
AR; T. 16.51 г; Ø 31,27 мм; оска 0.
Библи.: Prokоров 2012, 127, no. 519 (II.A., O.108-R.410); MNJ 3, no. 25.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

16. Ав. Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; ΣΡ (ΣΗΥΔΡ), долу κ (ΤΚΡ) и ΜΕ (ΜΥΤΕ); л. симбол: молња.

AR; T. 16.73 г; Ø 32,43 мм; оска 11.

Библ.: Prokopov 2012, 127, no. 519 (II.A., O.108), 515 (R.406), cf. Prokopov 1994 (PC 15); MNJ 3, no. 33.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

17. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; ΣΡ (ΣΗΥΔΡ), долу κ (ΤΚΡ) и ΜΕ (ΜΥΤΕ); л. симбол: молња.

AR; T. 16.41 г; Ø 30,75 мм; оска 0.

Библ.: Prokopov 2012, 127, no. 520 (II.A., O.108-R.411); MNJ 3, no. 14.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

18. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; ΣΡ (ΣΗΥΔΡ), долу κ (ΤΚΡ) и ΜΕ (ΜΥΤΕ); л. симбол: молња.

AR; T. 16.79 г; Ø 28,11 мм; оска 0.

Библ.: Prokopov 2012, 127, no. 520 (II.A., O.108-R.411); MNJ 3, no. 19.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

19. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе монограм ΣΡ (ΣΗΙΔΡ), долу κ (ΤΚΡ) и ΜΕ (ΤΥΡΜΕ); л. симбол: молња.

AR; T. 16.48 г; Ø 30,26 мм; оска 0.

Библ.: Prokopov 2012, 128, no. 524 (II.A., O.109 - R. cf. R 402, 463); MNJ 3, no. 16.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

20. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗ[Σ] (долу).

Како претходната; горе монограм ΣΡ (ΣΗΥΔΡ), долу л. κ (ΤΚΡ), д. ΜΕ (ΜΥΤΕ); л. симбол: молња.

AR; T. 13.37 г; Ø 29,06 мм; оска 0.

Библ.: Prokopov 2012, 128, no. 524 (II.A., O.109), no. 515 (R.406), cf. Prokopov 1994, (PC15); MNJ 3, no. 28.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

21. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе монограм ΣΡ (ΣΗΥΔΡ), долу л. κ (ΤΚΡ), д. ΜΕ (ΜΥΤΕ); л. симбол: молња.

AR; T. 16.86 г; Ø 30,78 мм; оска 0.

Библ.: Prokopov 2012, 128, no. 524 (II.A., O.109 - R.404); MNJ 3, no. 31.

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

22. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе монограм ΣΡ (ΣΗΥΔΡ), долу л. κ (ΤΚΡ), д. ΜΕ

(ΜΥΤΕ); л. символ: молња.

AR; Т. 16.94 г; Ø 29,88 мм; оска 0.

Библ.: Prokopov 2012, 128, no. 524 (II.A., O. 109), no. 526 и 516 (R. 407), cf. Prokopov 1994, R. PC16); **MNJ 3, no. 34.**

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

23. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе монограм ΣϞΡ (ΣΗΥΔΡ), долу л. Ɱ (ТКР), д. ΜΕ (ΜΥΤΕ); л. символ: молња.

AR; Т. 16.65 г; Ø 31,18 мм; оска 0.

Библ.: Prokopov 2012, 128, no. 524 (II.A., O. 109), no. 521 (R. 412?), cf. Prokopov 1994, R. PC20); **MNJ 3, no. 10.**

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

24. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе монограм ΣϞΡ (ΣΗΥΔΡ), долу л. Ɱ (ТКР), д. ΜΕ (ΜΥΤΕ); л. символ: молња.

AR; Т. 16.74 г; Ø 31,13 мм; оска 0.

Библ.: Prokopov 2012, 129, no. 530 (II.A., O.109-R.417); **MNJ 3, no. 24.**

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

25. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; монограм ΣϞΡ (ΣΗΥΔΡ), долу л. Ɱ (ТКР), д. ΜΕ (ΜΥΤΕ); л. символ: молња.

AR; Т. 16.90 г; Ø 29,83 мм; оска 0.

Библ.: Prokopov 2012, 129, no. 531 (II.A., O.110), Prokopov 1994, (PC14); **MNJ 3, no. 27.**

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

26. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе монограм ΣϞΡ (ΣΗΥΔΡ), долу л. Ɱ (ТКР), д. ΜΕ/ΤΙ (ΤΥΡΜΕ); л. символ: молња.

AR; Т. 16.90 г; Ø 29,80 мм; оска 0.

Библ.: Prokopov 2012, 130, no. 533 (II.A. O.111), 536 (R.422); **MNJ 3, no. 2.**

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

27. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе монограм ΣϞΡ (ΣΗΥΔΡ), долу л. Ɱ (ТКР), д. ΜΕ (ΤΥΜΕ); л. символ: молња.

AR; Т. 16.79 г; Ø 30,68 мм; оска 0.

Библ.: Prokopov 2012, 130, no. 535 (II.A., O.111-R.421); **MNJ 3, no. 3.**

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

28. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе монограм ΣϞΡ (ΣΗΥΔΡ), долу Ɱ (ТКР) и ΜΕ (ΜΤΕ).

AR; Т. 16.37 г; Ø 31,37 мм; оска 0.

Библ.: Prokopov 2012, 131, no. 541 (II., O. 112-R. 427) cf. Prokopov 1994, R. PC24); **MNJ 3, no. 20.**

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

29. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе монограм ΣϞΡ (ΣΗΥΔΡ), долу л. Ɱ (ТКР), д. ⱮЕ (ΜΥΤΕ); л. симбол: молња.

AR; T. 16.45 г; Ø 31,74 мм; оска 0.

Библ.: Prokopov 2012, 132, no. 544 (II.A., O.112-R.430); **MNJ 3, no. 29.**

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

30. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе монограм ΣϞΡ/ϞϞΡ (ΣΗΥΔΡ), долу л. Ɱ (ТКР) и ⱮЕ (ΜΥΤΕ); л. симбол: молња.

AR; T. 16.00 г; Ø 31,78 мм; оска 11.

Библ.: Prokopov 2012, - ; **MNJ 3, no. 9.**

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

31. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе, монограм ϲ (AP); л. симбол: молња.

AR; T. 16.00 г; Ø 30,41 мм; оска 8.

Библ.: Prokopov 2012, 137, no. 581 (II.B., O.125-R.462); **MNJ 3, no. 7.**

Тетрадрахма, по 149/8 год. пр.н.е.

32. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе, монограм ϲ (AP); л. симбол: молња.

AR; T. 16.86 г; Ø 30,70 мм; оска 7.

Библ.: Prokopov 2012, 138, no. 587 (II.B., O.125-R.468); **MNJ 3, no. 5.**

Тетрадрахма, втора половина на II-от век пр.н.е. и подоцна

33. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе, монограм ϲ/ϲ (AP); л. симбол: молња.

AR; T. 16.05 г; Ø 30,55 мм; оска 7.

Библ.: Prokopov 2012, 152, no. 679 (III., O.143-R.550); **MNJ 3, no. 1.**

Тетрадрахма, втора половина на II-от век пр.н.е. и подоцна

34. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе монограм ϲ; л. симбол: молња.

AR; T. 16.79 г; Ø 30,95 мм; оска 7.

Библ.: Prokopov 2012, 151, no. 673 (III., O.143-R.544?, cf. Prokopov 1994, HA13-LA22); **MNJ 3, no. 11.**

Тетрадрахма, втора половина на II-от век пр.н.е. и подоцна

35. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ (горе), ΠΡΩΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе монограм $\mathcal{P}$ (AP); л. симбол: молња.
 AR; Т. 12.71 г; $\varnothing$ 31,02 мм; оска 12.
 Библ.: Prokоров 2012, 156, no. 705 (III., О. 147-R. 572); MNJ 3, no. 18.

6.3.3 Четврта македонска област (IV Мерида) (Т. 20 - 21)

тип: „Глава на Севс / Палка во венец“

Бронза, Пелагонија, 167-149 год. пр.н.е.

1. **Ав.** Глава на Севс со лавров венец, надесно.

Рев. МАКЕΔοΝΩΝ (горе), ΤΕΤΑΡΤΗΣ (долу).

Палка со рачката налево; горе монограм $\mathcal{M}$, долу $\mathcal{N}$; целото во дабов венец.

АЕ; Т. 7,48 г; $\varnothing$ 21,8 мм; оска 9; Охридска Банка, Инв. бр. 04/2/143

Библ.: Gaebler 1935, 7, no. 43; SNG Cop., no. 1316; BMCG, Vol. V, 8, no. 10; MacKay, 1968a: 12, Т. III/12; Ohridska banka Coll., 223.

2. **Ав.** Како претходната.

Рев. МАКЕΔοΝΩΝ (горе), ΤΕΤΑΡΤΗΣ (долу).

Како претходната. горе монограм $\mathcal{M}$, долу $\mathcal{N}$.

АЕ; Т. 7.53 г; $\varnothing$ 23 мм; оска 6; НБРМ, Инв. бр. 00/34/17

Библ.: НБРМ, МПИ, no. 223.

3. **Ав.** Како претходната.

Рев. МАКЕΔοΝΩΝ (горе), ΤΕΤΑΡΤΗΣ (долу).

Како претходната. горе монограм $\mathcal{M}$, долу $\mathcal{N}$.

АЕ; Т. 9.78 г; $\varnothing$ 22,1 мм; оска 0; НБРМ, Инв. бр. 99/18/1

Библ.: НБРМ, МПИ, no. 224.

4. **Ав.** Како претходната.

Рев. МАКЕΔοΝΩΝ (горе), ΤΕΤΑΡΤΗΣ (долу).

Како претходната. горе монограм $\mathcal{M}$, долу $\mathcal{N}$.

АЕ; Т. 10.11 г; $\varnothing$ 25 мм; оска 12; Приватна кол. НШ, Скопје.

Наод: „Мала Боска“ с. Ѓопчели, Дојран.

Библ.: Šeldarov Coll., 720.

5. **Ав.** Како претходната.

Рев. МАКЕΔοΝ[ΩΝ] (горе), ΤΕΤΑΡΤΗΣ (долу).

Како претходната. горе монограм $\mathcal{M}$, долу $\mathcal{N}$.

АЕ; Т. 8.6 г; $\varnothing$ 23 мм; оска 3; НУ Музеј на Гевгелија, Инв. бр. 4591.

Наод: „Вардарски Рид“, Гевгелија.

Библ.: Хусеновски, 2007, 77.

6. **Ав.** Како претходната.

Рев. МАКЕΔοΝΩΝ (горе), ΤΕΤΑΡΤΗ[Σ] (долу).

Како претходната; горе монограм $\mathcal{M}$, долу $\mathcal{N}$.

АЕ; Т. 9.94 г; Ø 22.6 мм; оска -; Приватна кол. ББ, Скопје.
Наод: „Мал Крлеж“ с. Војница, Чашка.

7. **Ав.** Како претходната.

Рев. МАКЕΔοΝΩΝ (горе), ΤΕΤΑΡΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе монограм ΜΕ, долу ΝΚ.

АЕ; Т. 9.2 г; Ø - мм; оска -; ех ΜΜ (в.к. 1152), сега АММ - Скопје.

Библ.: Соколовска 1966, по. 10; Битракова Грозданова 1987, Т. VIII/8.

8. **Ав.** Како претходната.

Рев. МАКЕΔοΝ[ΩΝ] (горе), ΤΕΤΑΡΤ[ΗΣ] (долу).

Како претходната; горе монограм [ΜΕ], долу ΝΚ.

АЕ; Т. 8.04 г; Ø 24.5 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

9. **Ав.** Како претходната.

Рев. МАКЕΔοΝΩΝ (горе), ΤΕΤΑΡΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе монограм ΜΕ, долу ΝΚ.

АЕ; Т. 8.78 г; Ø 23 мм; оска -; Арх. збирка на ФФ, Скопје.

Наод: Варош, Прилеп.

10. **Ав.** Како претходната.

Рев. МАКЕΔοΝΩΝ (горе), ΤΕΤΑΡΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе монограм ΜΕ, долу ΝΚ.

АЕ; Т. 9.42 г; Ø 21 мм; оска -; Арх. збирка на ФФ, Скопје.

Наод: Варош, Прилеп.

11. **Ав.** Како претходната.

Рев. МАКЕΔοΝ[] (горе), ΤΕΤΑΡΤΗ[] (долу).

Како претходната; горе монограм [ΜΕ], долу ΝΚ.

АЕ; Т. 9.49 г; Ø 22.07 мм; оска 0; Приватна кол. Скопје.

12. **Ав.** Како претходната.

Рев. МАКЕΔοΝΩΝ (горе), ΤΕΤΑΡΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе монограм ΜΕ, долу ΝΚ.

АЕ; Т. 9.38 г; Ø 21.71 мм; оска 9; Приватна кол., Скопје.

13. **Ав.** Како претходната.

Рев. МАКЕΔοΝΩΝ (горе), []Α[Ρ]ΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе монограм ΜΕ, долу ΝΚ.

АЕ; Т. 11.42 г; Ø 22.84 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.

14. **Ав.** Како претходната.

Рев. МАКЕΔ[]Ν (горе), ΤΕΤ[]ΗΣ (долу).

Како претходната; горе монограм ΜΕ, долу [ΝΚ].

АЕ; Т. 7.84 г; Ø 22.42 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.

15. **Ав.** Како претходната.

Рев. МАКЕΔοΝΩΝ (горе), ΤΕΤΑΡΤΗΣ (долу).

Како претходната; горе монограм ΜΕ, долу ΝΚ.

АЕ; Т. 9.78 г; Ø 21 мм; оска -; Арх. збирка на ФФ, Скопје.

16. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔοΝΩΝ (горе), ΤΕΤΑΡΤΗΣ (долу).
 Како претходната; горе монограм ΜΕ, долу ΝΚ.
 ΑΕ; Т. 5.51 г; Ø 20 мм; оска -; Арх. збирка на ФФ, Скопје.
17. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔοΝΩΝ (горе), ΤΕΤ[ΑΡΤ]ΗΣ (долу).
 Како претходната; горе монограм ΜΕ, долу монограм [] нечитлив.
 ΑΕ; Т. 11.21 г; Ø 21.61 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
18. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔοΝΩΝ (горе), ΤΕΤΑΡΤΗΣ (долу).
 Како претходната; горе монограм ΜΕ, долу монограм [] нечитлив.
 ΑΕ; Т. 7.04 г; Ø 23 мм; оска -; Арх. збирка на ФФ, Скопје.
 Наод: с. Долни Дисан, Неготино.
19. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔοΝΩΝ (горе), ΤΕΤΑΡΤΗΣ (долу).
 Како претходната; горе монограм ΜΕ, долу монограм [] нечитлив.
 ΑΕ; Т. 7.40 г; Ø 21 мм; оска -; Арх. збирка на ФФ, Скопје.
 Наод: с. Крнино, Чашка.
20. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΜΑΚ[] (горе), ΤΕΤΑ[] (долу).
 Како претходната; горе монограм [] и долу монограм [] нечитливи.
 ΑΕ; Т. 7.86 г; Ø 21.33 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
21. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔ[] (горе), []ΑΡΤ[ΗΣ] (долу).
 Како претходната; горе монограм [] и долу монограм [] нечитливи.
 ΑΕ; Т. 7.24 г; Ø 21.9 мм; оска 9; Приватна кол., Скопје.
22. **Ав.** Како претходната.
Рев. [] (горе), [] (долу).
 Како претходната; горе монограм [] и долу монограм [] нечитливи.
 ΑΕ; Т. 7.52 г; Ø 21.41 мм; оска 3; Приватна кол., Скопје.
23. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΜΑΚΕΔ[] (горе), ΤΕΤΑΡ[?] (долу).
 Како претходната; горе монограм ΜΕ, долу монограм [] нечитлив; во полето долу л (од л. кон д.) ΣΙΛ (остаток од прековувањето).
 ΑΕ; Т. 7.37 г; Ø 22.53 мм; оска 2; Приватна кол., Скопје.
24. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΜΑ[]ΝΩ[] (горе), ΤΕ[] (долу).
 Како претходната; горе монограм ΜΕ, долу [ΝΚ/Β?]
 ΑΕ; Т. 7.62 г; Ø 21.63 мм; оска 7; Приватна кол., Скопје.

6.4. МАКЕДОНИЈА - РИМСКА ПРОВИНЦИЈА (По 148/6 год. пр.н.е.)

6.4.1 Ајсила, квестор (Т. 21)

Тетрадрахма, Пела, ок. 90-ок. 70 год. пр.н.е.

1. **Ав.** Портрет на Александар Велики со рог на Севс-Амон околу уво, надесно; во полето л. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, и во полето л. зад вратот, превртената буква Ϻ.

Рев. Вертикално палката на Херакле, странично од неа, д. римска квесторска столица (sella), л. ковчег за пари (cista), целото опкружено со лавров венец; горе над палката AESILLAS, подолу во полето д. Q (=Q[uaestor]).

AR; T. 16.07 г; Ø 32 мм; оска 0; Приватна кол. НШ, Скопје.

Наод: Прилеп.

Библ.: Bauslaugh, Group III (O15A-R82-88); Šeldarov Coll., no. 721.

Тетрадрахма, Тесалоника, ок. 90- ок. 70 год. пр.н.е.

2. **Ав.** Како претходната; долу, во полето л. ΜΑ[], и буквата ⊙; топче додадено на работ на косата.

Рев.; горе над палката AESILLAS, подолу во полето д. Q; топче додадено под sella-та.

AR; T. 16.38 г; Ø 27.6 мм; оска 0; АММ - Скопје, вл. бр. 6216.

Наод: околина на с. Тополчани, Прилеп.

Библ.: Bauslaugh, Group V (O25C-R125).

Тетрадрахма, Тесалоника, ок. 90- ок. 70 год. пр.н.е.

3. **Ав.** Како претходната; во полето л. [], и буквата ⊙. топче додадено на работ на косата.

Рев. Како претходната; горе над палката AESILLAS; подолу во во полето д. Q.

AR; T. 16,62 г; Ø 26,3 мм; оска 0; Охридска Банка, Инв. бр. 04/2/49

Наод: „Градиште“ с. Згрополци, Градско.

Библ.: Bauslaugh, Group V (O29-R132); ex Šeldarov Coll., no. 723; Ohridska banka Coll., no. 224.

Тетрадрахма, Тесалоника, ок. 90- ок. 70 год. пр.н.е.

4. **Ав.** Како претходната; долу, во полето л. ΜΑΚΕΔΟ[NΩΝ], и буквата ⊙.

Рев. Како претходната; горе над палката AESILLAS, подолу во полето д. Q.

AR; T. 16.16 г; Ø 27,8 мм; оска 1; НБРМ, Инв. бр. 01/11/4

Библ.: Bauslaugh, Group VI (O48-51-R210-213); НБРМ, МПИ, no. 226.

Тетрадрахма, Тесалоника, ок. 90- ок. 70 год. пр.н.е.

5. **Ав.** Како претходната; долу, во полето л. ΜΑΚΕΔοNΩΝ, и буквата ⊙.

Рев. Како претходната; горе над палката AESILLAS, подолу во полето д. Q.

AR; T. 16.35 г; Ø 29 мм; оска 0; Приватна кол. НШ, Скопје.

Библ.: Bauslaugh, Group VI (O64-R250); Šeldarov Coll., no. 722.

Тетрадрахма, Тесалоника, ок. 90- ок. 70 год. пр.н.е.

6. **Ав.** Како претходната; долу, во полето л. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ; л. помеѓу вратот и натписот ☉.

Рев. Како претходната; горе над палката AESILLAS; подолу во полето д. Q.

AR; Т. 15,58 г; Ø 26,8 мм; оска 0; НБРМ, Инв. бр. 00/31/2

Библ.: Bauslaugh, Group VI (O41A-R173-180); **НБРМ, МПИ, по. 225.**

АНТИЧКИ ИМИТАЦИИ НА МОНЕТИ СО ИМЕТО НА АЈСИЛА

Тетрадрахма-суберат, Тесалоника?, ок. 90- ок. 70 год. пр.н.е.

7. **Ав.** Како претходната; долу, во полето л. [Μ]ΑΚΕΔΟ[ΝΩΝ], и буквата ☉.

Рев. Како претходната; горе над палката AESILLA[S], подолу во полето д. Q.

AR; Т. 13.44 г; Ø 29 мм; оска 3; НБРМ, Инв. бр. 01/13/3

Библ.: Bauslaugh, Im. 4-4; **НБРМ, МПИ, по. 227.**

6.4.2 Остави (со монети на квесторот Ајсила) (Т. 22)

I. Народна банка на Р. Македонија (НБРМ/2002)

Квантиџа : 12 примероци на тетрадрахми со името на квесторот Ајсила, ковани во периодот помеѓу ок. 90 и 70 год. пр.н.е.

Наод : Македонија (?), непознато наоѓалиште.

Закојана : Ок. 70 год. пр.н.е.

Диспозиција : Нумизматичка збирка на НБРМ, Скопје.

Коментари : Непубликувана.

Содржина : Оставата откупена за збирката на банката во 2002 година (НБРМ/2002) е составена од 12 примероци сребрени пари со името на квесторот Ајсила. Иако се откупени овие 12 примероци, всушност, вистинска бројка и местото на наодот се непознати. Во 2002 година кога е направен окупот, е времето кога во тек било создавањето на збирката на банката, тогаш интересот за понуда на нумизматички материјал на банката бил голем. Па оттука, не се исклучува можноста материјалот да претставува дел од некоја растурена остава и воопшто, да е донесен однадвор, да не потекнува од територијата на Република Македонија.

(Монетите се обработени и каталогизирани врз основа на фотографија, без да ги имаме останатите неопходни податоци за тежината, дијаметарот и за поставеноста на калапите).

Тетрадрахма, Тесалоника, ок. 90- ок. 70 год. пр.н.е.

1. **Ав.** Портрет на Александар Велики со рог на Севс-Амон околу уво, надесно; во полето л. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, а во полето л. зад вратот, буква ☉.
Рев. Вертикално палката на Херакле, странично од неа, д. римска квесторска столица (sella), л. ковчег за пари (cista), целото опкружено со лавров венец; горе над палката AESILLAS, подолу во полето д. Q.
AR; Т. - г; Ø - мм; оска -; НБРМ, Инв. бр. 02/1/1-2.
Библ.: Bauslaugh, Group VI, O.56-R.223.

Тетрадрахма, Тесалоника, ок. 90- ок. 70 год. пр.н.е.

2. **Ав.** Како претходната; во полето л. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, а во полето л. зад вратот, буква ☉.
Рев. Како претходната; горе над палката AESILLAS, подолу во полето д. Q.
AR; Т. - г; Ø - мм; оска -; НБРМ, Инв. бр. 02/1/1-4.
Библ.: Bauslaugh, Group VI, O.76-R.279-285.

Тетрадрахма, Тесалоника, ок. 90- ок. 70 год. пр.н.е.

3. **Ав.** Како претходната; во полето л. []ΩΝ, а во полето л. зад вратот, буква ☉.
Рев. Како претходната; горе над палката AESILLAS, подолу во полето д. Q.
AR; Т. - г; Ø - мм; оска -; НБРМ, Инв. бр. 02/1/1-10.
Библ.: Bauslaugh, Group VI, O.78-R.287-294.

Тетрадрахма, Тесалоника, ок. 90- ок. 70 год. пр.н.е.

4. **Ав.** Како претходната; во полето л. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, а во полето л. зад вратот, буква ☉.
Рев. Како претходната; горе над палката AESILLAS, подолу во полето д. Q; Тука, на рачката на cista има • (топче).
AR; Т. - г; Ø - мм; оска -; НБРМ, Инв. бр. 02/1/1-11.
Библ.: Bauslaugh, Group VIII, O.76-R.279-285.

Тетрадрахма, Тесалоника, ок. 90- ок. 70 год. пр.н.е.

5. **Ав.** Како претходната; во полето л. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, а во полето л. зад вратот, буква ☉; Тука, над буквата Ε има •.
Рев. Како претходната; горе над палката AESILLAS, подолу во полето д. Q. Тука, на рачката на cista има •.
AR; Т. - г; Ø - мм; оска -; НБРМ, Инв. бр. 02/1/1-3.
Библ.: Bauslaugh, Group VIII, cf.: O.90, R.313-317.

Тетрадрахма, Тесалоника, ок. 90- ок. 70 год. пр.н.е.

6. **Ав.** Како претходната; во полето л. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, а во полето л. зад вратот, буква ☉; Тука, над буквата Ο има •.
Рев. Како претходната; горе над палката AESILLAS, подолу во полето д. Q. Тука, на рачката на cista има •.
AR; Т. - г; Ø - мм; оска -; НБРМ, Инв. бр. 02/1/1-6.
Библ.: Bauslaugh, Group VIII, cf.: O.89-91, R.313-317.

Тетрадрахма, Тесалоника, ок. 90- ок. 70 год. пр.н.е.

7. **Ав.** Како претходната; во полето л. ΜΑΚΕΔ[ΟΝΩΝ], а во полето л. зад вратот, буква ☉.

Рев. Како претходната; горе над палката AESILLAS, подолу во полето д. Q. Тука, на рачката на cista има •.

AR; T. - г; Ø - мм; оска -; НБРМ, Инв. бр. 02/1/1-9.

Библ.: Bauslaugh, Group VIII, O.90-R.324-327.

Тетрадрахма, Тесалоника, ок. 90- ок. 70 год. пр.н.е.

8. **Ав.** Како претходната; во полето л. [], а во полето л. зад вратот, буква ☉.

Рев. Како претходната; горе над палката AESILLAS, подолу во полето д. Q. Тука, на опашката на Q и на рачката на cista има •.

AR; T. - г; Ø - мм; оска -; НБРМ, Инв. бр. 02/1/1-7.

Библ.: Bauslaugh, Group VIII, O.90-R.328.

Тетрадрахма, Тесалоника, ок. 90- ок. 70 год. пр.н.е.

9. **Ав.** Како претходната; во полето л. ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, а во полето л. зад вратот, буква ☉.

Рев. Како претходната; горе над палката AESILLAS, подолу во полето д. Q. Тука, под cella и под cista има •.

AR; T. - г; Ø - мм; оска -; НБРМ, Инв. бр. 02/1/1-1.

Библ.: Bauslaugh, Group VIII, cf.: O.94-R.344.

Тетрадрахма, Тесалоника, ок. 90- ок. 70 год. пр.н.е.

10. **Ав.** Како претходната; во полето л. ΜΑΚ[], а во полето л. зад вратот, буква ☉.

Рев. Како претходната; горе над палката AESILLAS, подолу во полето д. Q. Тука, под cella и под cista има •.

AR; T. - г; Ø - мм; оска -; НБРМ, Инв. бр. 02/1/1-8.

Библ.: Bauslaugh, Group VIII, cf.: O.96-R.357.

Тетрадрахма, Тесалоника, ок. 90- ок. 70 год. пр.н.е.

11. **Ав.** Како претходната; во полето л. Μ[ΑΚ][]ΩΝ, а во полето л. зад вратот, буква ☉.

Рев. Како претходната; горе над палката AESILLAS, подолу во полето д. Q. Тука, под cella и под cista има •.

AR; T. - г; Ø - мм; оска -; НБРМ, Инв. бр. 02/1/1-5.

Библ.: Bauslaugh, Group VIII, cf.: O.97-R.361-366.

Тетрадрахма, Тесалоника, ок. 90- ок. 70 год. пр.н.е.

12. **Ав.** Како претходната; во полето л. [], а во полето л. зад вратот, буква ☉.

Рев. Како претходната; горе над палката AESILLAS, подолу во полето д. Q. (двоен отков)

AR; T. - г; Ø - мм; оска -; НБРМ, Инв. бр. 02/1/1-12.

Библ.: Bauslaugh, Group VIII, cf.: O.90-R.-.

6.5 ИЗДАНИЈА НА МАКЕДОНСКИТЕ ГРАДОВИ

6.5.1 Амфипол (Т. 23 - 24)

МОНЕТОКОВАЊЕ ПО 168 ГОД. ПР.Н.Е.

тип: „Рома со шлем / Натпис во венец“

А) без монограм

Бронза, 168-166 год. пр.н.е.

1. **Ав.** Глава на Рома со шлем, надесно.

Рев. АМФІΠο/ΛΙΤΩΝ

во дабов венец;

АЕ; Т. 10.28 г; Ø 22 мм; оска 9; Приватна кол. НШ, Скопје.

Наод: „Горна Курија“ с. Негорци, Гевгелија.

Библ.: BMCG, Vol. V, 46, no. 21; NBRM Coll., no. 5; Šeldarov Coll., no. 48.

2. **Ав.** Како претходната.

Рев. АМФІΠο/ΛΙΤΩΝ

Како претходната.

АЕ; Т. 5.93 г; Ø 22.31 мм; оска 9; Приватна кол., Скопје.

3. **Ав.** Како претходната.

Рев. []ο/ΛΙΤΩΝ

Како претходната.

АЕ; Т. 7.50 г; Ø 22.70 мм; оска 3; Приватна кол., Скопје.

4. **Ав.** Како претходната.

Рев. АМФІΠ[ο]/ΛΙΤΩ[N]

Како претходната.

АЕ; Т. 7.53 г; Ø 18.22 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.

5. **Ав.** Како претходната.

Рев. АМФІΠο/ΛΙΤΩΝ

Како претходната.

АЕ; Т. 7.44 г; Ø 21.04 мм; оска 9; Приватна кол., Скопје.

6. **Ав.** Како претходната.

Рев. АМФІΠ[ο]/ΛΙΤΩ[N]

Како претходната.

АЕ; Т. 6.18 г; Ø 19 мм; оска -; Завод и Музеј - Прилеп, инв. бр. 1872.

Библ.: Кепески 1988, no. 1.

7. **Ав.** Како претходната.

Рев. []ΦΙΠο/[]ΩΝ

Како претходната.

АЕ; Т. 8.40 г; Ø 21 мм; оска -; Завод и Музеј - Прилеп, инв. бр. 1728.

Библ.: Кепески 1988, no. 3.

8. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΑΜΦΙΠΟ/ΛΙΤΩΝ

Како претходната.

ΑΕ; Т. 8.57 г; Ø 21.5 мм; оска 7; НБРМ, Инв. бр. 00/34/1

Библ.: НБРМ, МПИ, no. 228.

9. **Αв.** Како претходната.

Рев. ΑΜΦΙΠΟ/ΛΙΤΩΝ

Како претходната.

ΑΕ; Т. 8.10 г; Ø 20 мм; оска 9; Приватна кол. ББ, Скопје.

Б) со монограми и

Бронза, 168-166 год. пр.н.е.

10. **Αв.** Како претходната.

Рев. ΑΜΦΙΠΟ/ΛΙΤΩΝ

Како претходната; горе монограм , долу .

ΑΕ; Т. 8.96 г; Ø 23 мм; оска 0; Приватна кол. НШ, Скопје.

Наод: „Мала Боска“, Ѓопчели, Дојран.

Библ.: Gaebler 1935, 34, no. 29; NBRM Coll., no. 4; Šeldarov Coll., no. 49.

11. **Αв.** Како претходната.

Рев. ΑΜΦΙΠΟ/ΛΙΤΩΝ

Како претходната; горе монограм , долу .

ΑΕ; Т. 8.05 г; Ø 22 мм; оска 12; Арх. збирка на ФФ, Скопје.

Наод: „Чардак“ с. Топлица, Прилеп.

В) со монограми и

12. **Αв.** Како претходната.

Рев. ΑΜΦΙΠΟ/ΛΙΤΩΝ

Како претходната; горе монограм , долу .

ΑΕ; Т. 10.78 г; Ø 21.1 мм; оска 11; НБРМ, Инв. бр. 00/34/22

Библ.: SNG Cor., Vol. V, no. 58; SNG Milano, Vol. VI, no. 512; НБРМ, МПИ, no. 229.

13. **Αв.** Како претходната.

Рев. ΑΜΦΙΠΟ/ΛΙΤΩΝ

Како претходната; горе монограм , долу .

ΑΕ; Т. 11.06 г; Ø 21 мм; оска 0; Приватна кол. НШ, Скопје.

Библ.: Šeldarov Coll., no. 50.

14. **Αв.** Како претходната.

Рев. ΑΜΦΙΠΟ/ΛΙΤΩΝ

Како претходната; горе монограм , долу .

ΑΕ; Т. 8.92 г; Ø 22 мм; оска -; Завод и Музеј - Прилеп, инв. бр. 1910.

Наод: „Долиште“ с. Прилепец, Прилеп.

Библ.: Кепески 1988, no. 2.

15. **Αв.** Како претходната.

Рев. ΑΜΦΙΠΟ/ΛΙΤΩΝ

Како претходната; горе монограм , долу .

ΑΕ; Т. 12.84 г; Ø 21.68 мм; оска 11; Приватна кол. 175, Скопје.

16. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΑΜΦΙΠΟ/ΛΙΤΩΝ

Како претходната; горе монограм Ν, долу Σ.

ΑΕ; Т. 11.95 г; Ø 22.24 мм; оска 5; Приватна кол. 176, Скопје.

Г) со монограми Ν и Σ

17. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΑΜΦΙΠΟ/ΛΙΤΩΝ

Како претходната; горе монограм Ν, долу Σ.

ΑΕ; Т. 7.87 г; Ø 19 мм; оска 8; Приватна кол. НШ, Скопје.

Наод: „Градиште“ с. Габрово, Гевгелија.

Библ.: Lindgren Coll., no. 930; Šeldarov Coll., no. 51.

18. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΑΜΦΙΠΟ/ΛΙΤΩΝ

Како претходната; горе монограм Ν, долу Σ.

ΑΕ; Т. 8.51 г; Ø 20.30 мм; оска 7; Приватна кол., Скопје.

МОНЕТОКОВАЊЕ ПО 148/6 (ДО 27 ГОД. ПР.Н.Е.)

тип: „Глава на Севс / Орел“

Бронза, 43-42 год. пр.н.е.

19. **Ав.** Глава на Севс со лавров венец, надесно.

Рев. ΑΜΦΙΠΟΛΙΤΩΝ

Орел, надесно, главата му е свретена налево, во канците држи молња.

ΑΕ; Т. 4.27 г; Ø 17 мм; оска 1; Приватна кол. НШ, Скопје.

Наод: „Под Кули“, Прилеп.

Библ.: SNG Cop., Vol. V, no. 75; SNG, ANS, no. 137-9; Šeldarov Coll., no. 52.

20. **Ав.** Како претходната.

Рев. []ΦΙΠΟΛΕΙΤΩΝ

Како претходната.

ΑΕ; Т. 3.67 г; Ø 18.85 мм; оска 1; Приватна кол. 173, Скопје.

Имитации на Амфипол типот: „Севс / Преден дел од кораб“

Бронза, II - I век пр.н.е.

21. **Ав.** Глава на Севс со лавров венец, надесно.

Рев. ΑΜΦΙΠ[]/[Λ]ΙΤ[Ω][] (горе и долу)

Преден дел од кораб (прора), надесно.

ΑΕ; Т. 5.91 г; Ø 18.9 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

Библ.: (за оригиналното издание од 187-168/7 год. пр.н.е. (со монограми) в. Gaebler 1935, 36, no. 42; SNG ANS, no. 135; SNG Cop., no. 69-71; Touratsoglou 1987, Pl. 9, no.18; Šeldarov Coll., no. 32).

22. **Ав.** Како претходната.

Рев. [ΦΙ]/[ΙΤΩ] (горе и долу)

Како претходната.

АЕ; Т. 6.65 г; Ø 18.08 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

23. **Ав.** Како претходната.

Рев. [ΑΜΦΙ] (?) / [ΙΤΩ] (горе и долу)

Како претходната.

АЕ; Т. 5.79 г; Ø 18.71 мм; оска 7; Приватна кол., Скопје.

6.5.2 Пела (Т. 24 - 26)

МОНЕТОКОВАЊЕ ПО 168 ГОД. ПР.Н.Е.

тип: „Рома со шлем / Натпис во дабов венец“

А) со монограми ΑΓ и Φ

Бронза, 168-166 год. пр.н.е.

1. **Ав.** Глава на Рома со шлем, надесно.

Рев. ΠΕΛΛΗΣ

во дабов венец; горе монограм ΑΓ, долу Φ.

АЕ; Т. 8.36 г; Ø 20 мм; оска 9; Охридска банка, Инв. бр. 04/2/104.

Наод: „Кале“, Стари Град, Чашка.

Библ.: Gaebler 1935, 95, no. 6; SNG, ANS, no. 583; ex Šeldarov Coll., 159; Ohridska banka Coll., 48.

2. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΠΕΛΛΗΣ

Како претходната; горе монограм ΑΓ, долу Φ.

АЕ; Т. 6.50 г; Ø 21.38 мм; оска 10; Приватна кол., Скопје.

Б) со монограми ΑΓ и ΑΓ

Бронза, 168-166 год. пр.н.е.

3. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΠΕΛΛΗΣ

Како претходната; горе монограм ΑΓ, долу ΑΓ.

АЕ; Т. 10.57 г; Ø 19.5 мм; оска 9; НБРМ, Инв. бр. 00/40/10

Библ.: SNG Cor., no. 261; НБРМ, МПИ, no. 237.

4. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΠΕΛΛΗΣ

Како претходната; горе монограм ΑΓ, долу ΑΓ.

АЕ; Т. 7.13 г; Ø 19 мм; оска 3; Приватна кол. НШ, Скопје.

Наод: „Градиште“, Глишиќ, Кавадарци.
Библ.: Šeldarov Coll., no. 158.

5. **Ав.** Како претходната.
Рев. ПЕΛΛΗΣ
Како претходната; горе монограм ΑΓ, долу ΑΓ.
ΑΕ; Т. 10.59 г; Ø 19.8 мм; оска 11; Приватна кол. ББ, Скопје.
6. **Ав.** Како претходната.
Рев. ПЕΛΛΗΣ
Како претходната.; горе монограм ΑΓ, долу ΑΓ.
ΑΕ; Т. 10.46 г; Ø 20.93 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.
7. **Ав.** Како претходната.
Рев. ПЕΛΛΗΣ
Како претходната.; горе монограм ΑΓ, долу ΑΓ.
ΑΕ; Т. 9.56 г; Ø 22.57 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.
8. **Ав.** Како претходната.
Рев. ПЕΛΛΗΣ
Како претходната.; горе монограм ΑΓ, долу ΑΓ.
ΑΕ; Т. 11.00 г; Ø 20.18 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.
9. **Ав.** Како претходната.
Рев. ПЕΛΛΗΣ
Како претходната.; горе монограм ΑΓ, долу ΑΓ.
ΑΕ; Т. 10.19 г; Ø 20.68 мм; оска 5; Приватна кол., Скопје.
10. **Ав.** Како претходната.
Рев. ПЕΛΛΗ[Σ]
Како претходната.; горе монограм ΑΓ, долу ΑΓ.
ΑΕ; Т. 7.44 г; Ø 21.51 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
11. **Ав.** Како претходната.
Рев. ПЕΛΛΗΣ
Како претходната.; горе монограм ΑΓ, долу ΑΓ.
ΑΕ; Т. 7.57 г; Ø 19.82 мм; оска 9; Приватна кол., Скопје.
12. **Ав.** Како претходната.
Рев. ПЕΛΛΗΣ
Како претходната.; горе монограм ΑΓ, долу ΑΓ.
ΑΕ; Т. 8.51 г; Ø 19.03 мм; оска 9; Приватна кол., Скопје.
13. **Ав.** Како претходната.
Рев. ΠΕΛ•ΛΗΣ
Како претходната; горе монограм ΑΓ, долу ΑΓ.
ΑΕ; Т. 7.37 г; Ø 18.18 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.
14. **Ав.** Како претходната.
Рев. ПЕΛΛΗΣ
Како претходната.; горе монограм ΑΓ, долу ΑΓ.
ΑΕ; Т. 7.09 г; Ø 18.93 мм; оска 1; Приватна кол., Скопје.

**В) со монограми и **

Бронза, 168-166 год. пр.н.е.

15. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΠΕΛΛΗΣ

Како претходната; горе монограм , долу .

АЕ; Т. 10.11 г; Ø 22 мм; оска 6; Приватна кол. НШ, Скопје.

Наод: „Мала Боска“ с. Ѓопчели, Дојран.

Библ.: SNG, ANS, no. 581-582; BMCG, Vol. V, 90, no. 3; Lindgren Coll., 1097; Šeldarov Coll., 160.

16. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΠΕΛΛΗΣ

Како претходната; горе монограм , долу .

АЕ; Т. 12.09 г; Ø 21.01 мм; оска 0; Музеј на Неготино, Неготино.

Наод: „Градиште“, Неготино.

17. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΠΕΛΛΗΣ

Како претходната; горе монограм , долу .

АЕ; Т. 9.38 г; Ø 20.91 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.

18. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΠΕΛΛΗΣ

Како претходната; горе монограм , долу .

АЕ; Т. 11.59 г; Ø 21.30 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

19. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΠΕΛΛΗΣ

Како претходната; горе монограм , долу .

АЕ; Т. 9.40 г; Ø 22.70 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.

20. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΠΕΛΛΗΣ

Како претходната; горе монограм , долу .

АЕ; Т. 10.29 г; Ø 20.17 мм; оска 1; Приватна кол., Скопје.

21. **Ав.** Како претходната.

Рев. [Π]ΕΛΛΗΣ

Како претходната; горе монограм , долу .

АЕ; Т. 6.09 г; Ø 17 мм; оска 1; Завод и Музеј - Прилеп, инв. бр. 1901.

Наод: „Заград“ Варош, Прилеп.

Библ.: Кепески 1988, no. 30.

22. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΠΕΛΛΗΣ

Како претходната; горе монограм , долу .

АЕ; Т. 6.80 г; Ø 19.05 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

23. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΠΕΛΛΗΣ

Како претходната; горе монограм $\overline{\text{AE}}$, долу $\overline{\text{AP}}$.
АЕ; Т. 7.16 г; Ø 18 мм; оска -; Арх. збирка на ФФ, Скопје.
Наод: Вранештица, Кичево.

Имитации(?) на Пела типот: „Рома/Лег. во венец“

Бронза, по 168-166 год. пр.н.е. (втора половина на II-от век пр.н.е.)

24. Ав. Како претходната.

Рев. Π[<]ΛΛΗΞ

Како претходната; горе монограм [?] нечитлив/недостасува, долу монограм [ΑΓ].

АЕ; Т. 5.59 г; Ø 20.80 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

МОНЕТОКОВАЊЕ ПО 148/6 (ДО 27 ГОД. ПР.Н.Е.)

Марк Антониј

Бронза, 42 год. пр.н.е.

25. Ав. [ΠΕ][] ς

Биста на Елевтерија, надесно.

Рев. ΠΕΛΛΑΙΩΝ ς

Нике во од, налево, во д. рака држи венец, а во л. рака палмова гранка.

АЕ; Т. 16.14 г; Ø 28.29 мм; оска 2; Приватна кол., Скопје.

Библ.: RPC I, no. 1545; Touratsoglou, BAR 326, Pl. X/14; Gaebler 1935, 96, no. 19; BMCG, Vol. V, 92, no. 31; SNG, ANS, no. 621.

Марк Антониј

Бронза, 42 год. пр.н.е.

26. Ав. ΠΕΛΛΑΙΩΝ

Биста на Елевтерија(?), надесно.

Рев. ΠΕΛΛΗΣ

Легендата во лавров венец.

АЕ; Т. 14.90 г; Ø 26.76 мм; оска 9; Приватна кол. 295, Скопје.

Библ.: RPC I, 1546 (тука и аверсот е со легенда ΠΕΛΛΗΣ); BMCG 92, no. 31 (Ав.), 32 (Рев.).

6.5.3 Тесалоника (Т. 26 - 35)

МОНЕТОКОВАЊЕ ПО 168 ГОД. ПР.Н.Е.

тип: „Рома со шлем / Натпис во венец“

А) со монограми и

Бронза, 168-166 год. пр.н.е.

1. **Ав.** Глава на Рома со шлем, надесно.

Рев. ΘΕΣΣΑΛΟ/ΝΙΚΕΩΝ

во два реда во дабов венец; горе монограм , долу .

АЕ; Т. 10.61 г; Ø 21 мм; оска 6; Приватна кол. НШ, Скопје.

Наод: „Еленик“, с. Мојно, Могила.

Библ.: SNG, ANS, no. 783; NBRM Coll., no. 41. Šeldarov Coll., no. 284.

2. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΘΕΣΣΑ[]/ΝΙΚΕΩΝ

Како претходната; горе монограм , долу ; под втората сигма има •; д. на местото на [Λο] има нејасно втиснување (контрамарка?).

АЕ; Т. 9.38 г; Ø 23.7 мм; оска 11; НБРМ, Инв. бр. 00/34/6

Библ.: НБРМ, МПИ, no. 243.

3. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΘΕΣΣΑΛΟ/ΝΙΚΕΩΝ

Како претходната; горе монограм , долу .

АЕ; Т. 11.42 г; Ø 23,85 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

Б) со монограм

4. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΘΕΣΣΑΛΟ/ΝΙΚΕΩΝ

Како претходната; горе монограм .

АЕ; Т. 10.30 г; Ø 21 мм; оска -; Завод и Музеј - Прилеп, инв. бр. 1712.

Библ.: BMCG, Vol. V, 108, no. 2; Кепески 1988, no. 55.

В) со монограми и

5. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΘΕΣΣΑΛΟ/ΝΙΚΕΩΝ

Како претходната; горе монограм , долу .

АЕ; Т. 5.90 г; Ø 20 мм; оска -; Завод и Музеј - Битола.

Библ.: Размовска Бачевска 2002, 51, no. 46.

Г) со монограми и

Бронза, 168-166 год. пр.н.е.

6. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΘΕΣΣΑΛΟ/ΝΙΚΕΩΝ

Како претходната; горе монограм , долу .

АЕ; Т. 5.81 г; Ø 21 мм; оска 0; Приватна кол. НШ, Скопје.

Наод: „Мала Боска“, Гопчели.

Библ.: SNG, ANS, 781; Šeldarov Coll., 285.

7. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΘΕΣΣΑΛΟ/ΝΙΚΕΩΝ

Како претходната; горе монограм , долу .

АЕ; Т. 8.72 г; Ø 20.05 мм; оска 1; Приватна кол., Скопје.

8. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΘΕΣΣΑΛΟ/ΝΙΚΕΩΝ

Како претходната; горе монограм , долу ; пред долниот монограм •.

АЕ; Т. 10.16 г; Ø 17.76 мм; оска 1; Приватна кол., Скопје.

МОНЕТОКОВАЊЕ ПО 148/6 (ДО 27 ГОД. ПР.Н.Е.)

тип: „Биста на Деметра / Орач со волови“

Бронза, 49 год. пр.н.е.

9. **Ав.** Биста на Деметра со вел, надесно.

Рев. ΘΕΣΣΑΛΟ/ΝΙΚΕΩΝ

Орач со впрегнати волови, свртени налево; со л. рака го држи ралото, а во д. прачка.

АЕ; Т. 5.18 г; Ø 17.8 мм; оска 6; НБРМ, Инв. бр. 01/13/22

Библ.: Gaebler 1935, 122, no. 27; Τουρετσoglou, 1986: Т. 178, E(3)-O(3); Touratsoglou, BAR 326 (1987), Pl. 8/22; **НБРМ, МПИ, no. 244.**

10. **Ав.** Како претходната.

Рев. []/ΝΙΚΕΩΝ

Како претходната.

АЕ; Т. 4.41 г; Ø 16 мм; оска 0; Приватна кол. НШ, Скопје.

Наод: Штип.

Библ.: Šeldarov Coll., no. 286.

тип: „Глава на Севс / Орел налево“

Бронза, 42-32 год. пр.н.е.

11. **Ав.** Глава на Севс со лавров венец, надесно.

Рев. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚ[]

Орел стои налево, со глава свртена надесно.

АЕ; Т. 5.72 г; Ø 17.8 мм; оска 0; НБРМ, Инв. бр. 01/10/46-59

Наод: „Лагер“, Николич, Дојран.

Библ.: Touratsoglou, BAR 326 (1987), Pl. 8/28; Šeldarov Coll., no. 289; **НБРМ, МПИ, no. 245.**

12. **Ав.** Како претходната.

Рев. []ΑΛΟΝΙΚΕΩΝ

Како претходната.

АЕ; Т. 2.97 г; Ø 17,23 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

тип: „Глава на Севс / Орел надесно“

Бронза, 42-32 год. пр.н.е.

13. **Ав.** Глава на Севс со лавров венец, надесно.

Рев. ΘΕΣΣΑΛ-ΟΝΙΚΕΩΝ

Орел стои, надесно.

АЕ; Т. 6.19 г; Ø 17 мм; оска 0; Приватна кол. НШ, Скопје.

Наод: „Круши“ с. Небрегово, Долнени.

Библ.: BMCG, Vol. V, 111, no. 29; Gaebler 1935, 122, no. 25; SNG Cop., no. 380; SNG, ANS, no. 807; Lindgren Coll., no. 1164; Šeldarov Coll., 290.

14. **Ав.** Како претходната.

Рев. ΘΕΣΣΑΛ-[ΟΝ]ΙΚΕΩΝ

Како претходната.

АЕ; Т. 5.2 г; Ø 18.3 мм; оска 0; НУ Гевгелија, Инв. бр. 4592.

Наод: „Вардарски Рид“, Гевгелија.

Библ.: Хусеновски, 2007, no. 79.

тип: „Глава на Посејдон / Преден дел од кораб“

Бронза, 37 год. пр.н.е.

15. **Ав.** Глава на Посејдон со тенија, надесно; л., зад главата буквата Е и тризабец.

Рев. ΘΕΣΣΑ (горе), ΛΟΝΙ (долу).

Преден дел од кораб, надесно.

АЕ; Т. 7.01 г; Ø 19.6 мм; оска 9; Охридска банка, Инв. бр. 04/2/57

Наод: „Исар Марвинци“, Валандово.

Библ.: Touratsoglou, BAR 326 (1987), Pl. 8/26; Gaebler 1935, 121, no. 22; BMCG, Vol. V, 111, no. 23; SNG, ANS, no. 798-799; RPC I, p. 297; ex Šeldarov Coll., 291; Ohridska banka Coll., no. 86.

16. **Ав.** Како претходната; л., зад главата буквата Е и тризабец.

Рев. ΘΕΣΣΑ (горе), ΛΟΝΙ (долу).

Како претходната.

АЕ; Т. 6.73 г; Ø 19.93 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

17. **Ав.** Како претходната; л. буква [Е] и тризабец.

Рев. ΘΕΣΣ-Α (горе), ΛΟΝΙ (долу).

Како претходната.

АЕ; Т. 6.43 г; Ø 21.20 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.

18. **Ав.** Како претходната; л., зад главата буквата Е и тризабец.

Рев. ΘΕΣΣΑ (горе), ΛΟΝΙ (долу).

Како претходната.

АЕ; Т. 5.83 г; Ø 20.13 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.

19. **Ав.** Како претходната; л., зад главата буквата Е и тризабец.

Рев. ΘΕΣΣΑ (горе), ΛΟΝ (долу).

Како претходната.

АЕ; Т. 6.33 г; Ø 19.2 мм; оска 11; НБРМ, Инв. бр. 01/5/3

Библ.: НБРМ, МПИ, по. 246.

20. **Ав.** Како претходната; л., зад главата буквата [Ε], а тризабец не се гледа.

Рев. ΘΕΣΣΑ (горе), ΛΟΝ (долу).

Како претходната.

АЕ; Т. 8.29 г; Ø 19.05 мм; оска 9; Приватна кол., Скопје.

21. **Ав.** Како претходната; л. буква [] и тризабец не се гледаат/нечитливи.

Рев. []ΕΣΣΑ (горе), []ΝΙ (долу).

Како претходната.

АЕ; Т. 7.94 г; Ø 19.90 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.

22. **Ав.** Како претходната; л. буква [] и тризабец не се гледаат/нечитливи.

Рев. []ΕΣΣΑ (горе), []ΝΙ (долу).

Како претходната.

АЕ; Т. 9.66 г; Ø 20.04 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

23. **Ав.** Како претходната; л. буква [] и тризабец не се гледаат/нечитливи.

Рев. []ΕΣΣΑ (горе), ΛΟΝΙ (долу).

Како претходната.

АЕ; Т. 6.10 г; Ø 19.95 мм; оска 11; АММ - Скопје.

Наод: „Неготинско Градиште“, Неготино (тер. бр. 40/10).

тип: „Женска биста (Омоноија) / Коњ во галоп“

Бронза, М. Антониј и Октавијан, 37 год. пр.н.е.

24. **Ав.** ΟΜΟΝΟΙΑ (л.).

Женска биста (Омоноија), со дијадема и вел, надесно.

Рев. []ΕΣ/[]ΑΛΟΝ (горе), ΡΩΜ (долу)

Коњ во галоп, свртен надесно.

АЕ; Т. 5.67 г; Ø 20.1 мм; оска 0; НБРМ, Инв. бр. 99/42/1-1

Библ.: RPC I, no. 1553; Gaebler 1935, 121, no. 24; Lindgren Coll., no. 1171; BMCG, Vol. V, 113, no. 43-44; SNG Cor., no. 378-379; SNG, ANS, no. 806; **НБРМ, МПИ, по. 247.**

25. **Ав.** ΟΜΟΝΟΙΑ (л.).

Како претходната.

Рев. ΟΕΣ/ΣΑΛΟΝ (горе), ΡΩΜ (долу)

Како претходната.

АЕ; Т. 6.1 г; Ø 18.3 мм; оска 12; НУ Музеј Гевгелија, Инв. бр. 4593.

Библ.: Хусеновски, 2007, по. 80.

26. **Ав.** ΟΜΟΝΟΙΑ (л.).

Како претходната.

Рев. ΟΕΣ/ΣΑΛΟΝ (горе), ΡΩΜ (долу)

Како претходната.

АЕ; Т. 4.51 г; Ø 19.65 мм; оска 1; Приватна кол., Скопје.

27. **Ав.** []ΝΟΙΑ (л.).

Како претходната.

Рев. []/[]ΛΟΝ (горе), ΡΩΜ (долу)

Како претходната.

АЕ; Т. - г; Ø 18 мм; оска -; Завод и Музеј - Прилеп, инв. бр. 3143.

Наод: „Долно нивје“ с. Волково, Прилеп.

28. **Ав.** ΟΜΟΝΟΙΑ (л.).

Како претходната.

Рев. ΘΕΣ/[Σ]ΑΛΟΝ (горе), ΡΩΜ (долу)

Како претходната.

АЕ; Т. 7.22 г; Ø 18.80 мм; оска 1; Приватна кол., Скопје.

тип: „Биста на Елевтерија / Нике налево“

Бронза, М. Антониј и Октавијан, 37 год. пр.н.е.

29. **Ав.** ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΝ•ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ[Σ] Ϸ

Женска биста (Елевтерија), надесно; долу, л. буква Ε.

Рев. Μ•ΑΝΤ•ΑΥΤ•Γ•ΚΑΙ•ΑΥΤ Ϸ

Нике во од, налево, држи венец во д. рака, а палмова гранка во л. рака.

АЕ; Т. 18.64 г; Ø 29.5 мм; оска 0; НБРМ, Инв. бр. 00/38/1

Библ.: RPC I, no. 1551; BMCG, Vol. V, 115, no. 62; Lindgren Coll., no. 1180; SNG Cop., no. 374; SNG, ANS, no. 823; SNG Klagenfurt, no. 311; **НБРМ, МПИ, no. 248.**

30. **Ав.** ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ Ϸ

Како претходната; долу, буква [] не се гледа/недостасува.

Рев. Μ•ΑΝΤ•ΑΥΤ•Γ•ΚΑΙ•ΑΥΤ Ϸ

Како претходната.

АЕ; Т. 21.20 г; Ø 29 мм; оска 0; Приватна кол. НШ, Скопје.

Наод: „Кале“ с. Стари Град, Чашка.

Библ.: Šeldarov Coll., no. 288.

31. **Ав.** []ΝΙΚΕΩΝ•ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ Ϸ

Како претходната; долу, д. буква Ε.

Рев. Μ•ΑΝΤ•ΑΥΤ Γ•ΚΑΙ•[] Ϸ

Како претходната.

АЕ; Т. 20.3 г; Ø 25 мм; оска 6; НУ Музеј Гевгелија, Инв. бр. 917.

Наод: „Вардарски Рид“, Гевгелија.

Библ.: Husenovski 2004, no. 230; Husenovski/Slamkov 2005, no. 53; Husenovski 2007, no. 81 .

32. **Ав.** []

Како претходната; долу, л. буквата Ε.

Рев. Μ•ΑΝ[Τ] [] Γ•ΚΑΙ•ΑΥΤ Ϸ

Како претходната.

АЕ; Т. 19.6 г; Ø 29 мм; оска 6; НУ Музеј Гевгелија. Инв. бр. 217-2004.

Наод: „Вардарски Рид“, Гевгелија.

33. **Ав.** [][ΛΟΝΙ]ΚΕΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡ[ΙΑΣ] Ϸ

Како претходната; долу, л. буквата Ε.

Рев. Μ•ΑΝΤ [] []ΥΤ Ϸ

Како претходната.

АЕ; Т. - г; Ø 28 мм; оска -; Завод и Музеј - Прилеп, инв. бр. 3364.

34. **Αβ.** []ΙΑΣ ς
 Како претходната; долу, л. буквата Ε.
Рев. []ΑΝ[] ς
 Како претходната.
 ΑΕ; Т. 23.31 г; Ø 27.68 мм; оска 1; Приватна кол., Скопје.
35. **Αβ.** ΘΕΣΣΑΛΟ[ΝΙΚΕΩΝ] ΕΛΕ[ΥΘΕΡΙΑΣ] ς
 Како претходната; долу, л. буква Ε.
Рев. Μ•ΑΝΤ•ΑΥΤ Γ•ΚΑΙ ΑΥΤ ς
 Како претходната.
 ΑΕ; Т. 19.2 г; Ø 29 мм; оска 0; НУ Музеј Гевгелија.
 Наод: „Вардарски Рид“, Гевгелија.
 Библ.: Husenovski, 2004, no. 229.
36. **Αβ.** ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚ[ΕΩ]Ν•ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ς
 Како претходната; долу, на рамото буква Ε(?) .
Рев. [] ΑΥ[Τ] ς
 Како претходната.
 ΑΕ; Т. 25.0 г; Ø 28 мм; оска 0; НУ Музеј Гевгелија, Инв. бр. 057-2002.
 Наод: „Вардарски Рид“, Гевгелија.
37. **Αβ.** [] []ΡΙΑ[Σ] ς
 Како претходната; буква не се гледа/нечитлива.
Рев. Μ•ΑΝΤ [] Γ•[ΚΑΙ•ΑΥΤ] ς
 Како претходната.
 ΑΕ; Т. 15.37 г; Ø 28.4 мм; оска 0; Музеј и Завод - Охрид, Инв. бр. Μ-260/2.
 Наод: „Самоилова тврдина“, Охрид.
38. **Αβ.** []ΕΣΣΑΛ[] [] ς
 Како претходната; буква не се гледа/нечитлива.
Рев. [] ΑΥ[] ς
 Како претходната.
 ΑΕ; Т. 22.20 г; Ø 27.47 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
39. **Αβ.** [] ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ς
 Како претходната; буква не се гледа/нечитлива.
Рев. [] ΑΝΤ•ΑΥΤ ΓΚΑΙ•ΑΥΤ ς
 Како претходната.
 ΑΕ; Т. 26.40 г; Ø 28.79 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
40. **Αβ.** []ΛΟΝΙΚΕΩΝ ΕΛΕ[] ς
 Како претходната; буква не се гледа/нечитлива.
Рев. [Μ]•ΑΝΤ•ΑΥΤ Γ•ΚΑΙ•ΑΥΤ ς
 Како претходната.
 ΑΕ; Т. 22.25 г; Ø 29.30 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.
41. **Αβ.** ΘΕΣΣΑΛΟΝ[] [ΕΛ]ΕΥΘΕΡΙΑΣ ς
 Како претходната; буква не се гледа/нечитлива.
Рев. Μ•ΑΝΤ•Α[] Γ•ΚΑΙ•ΑΥΤ ς
 Како претходната.

АЕ; Т. 25.3 г; Ø - мм; оска -; ех ММ (в.к. 3892), сега АММ - Скопје.
Библ.: Соколовска 1966, no. 37.

42. **Ав.** []

Како претходната; буква не се гледа/нечитлива.

Рев. [М]•АΝΤ•ΑΥΤ []•ΚΑΙ•ΑΥΤ ∪

Како претходната.

АЕ; Т. 19.36 г; Ø 31.63x26.45 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.

43. **Ав.** []

Како претходната; буква не се гледа/нечитлива.

Рев. []ΑΝΤ•[] Γ•ΚΑΙ•ΑΥΤ ∪

Како претходната.

АЕ; Т. 24.56 г; Ø 29.40 мм; оска 1; Приватна кол., Скопје.

44. **Ав.** []ΝΙΚΕΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ∪

Како претходната; буква не се гледа/нечитлива.

Рев. [М]•ΑΝ[Τ•]ΑΥΤ [] ∪

Како претходната.

АЕ; Т. 19.06 г; Ø 26.89 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.

45. **Ав.** []ΝΙΚΕ[] ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ∪

Како претходната; буква не се гледа/нечитлива.

Рев. Μ•ΑΝΤ•ΑΥΤ Γ•ΚΑΙ•ΑΥΤ ∪

Како претходната.

АЕ; Т. 21.60 г; Ø 28.64 мм; оска 1; Приватна кол., Скопје.

46. **Ав.** []

Како претходната; буква не се гледа/нечитлива.

Рев. [] Γ•ΚΑΙ•ΑΥΤ ∪

Како претходната.

АЕ; Т. 19.17 г; Ø 29.72 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

47. **Ав.** []

Како претходната; буква не се гледа/нечитлива.

Рев. [] [Γ]•ΚΑΙ•Α[] ∪

Како претходната.

АЕ; Т. 21.56 г; Ø 28.52 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

48. **Ав.** []ΣΑΛΟΝΙΚΕΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡ[] ∪

Како претходната; буква не се гледа/нечитлива.

Рев. [М]•ΑΝΤ•[] Γ•ΚΑΙ•ΑΥΤ ∪

Како претходната.

АЕ; Т. 19.56 г; Ø 28.0 мм; оска 7; АММ, Скопје, тер. инв. бр. М 84/5.

Наод: „Исар Марвинци“, Валандово.

49. **Ав.** []ΣΑΛΟΝΙΚΕ[] [] ∪

Како претходната; буква не се гледа/нечитлива.

Рев. Μ•ΑΝΤ•ΑΥΤ Γ•ΚΑΙ•ΑΥΤ ∪

Како претходната.

АЕ; Т. - г; Ø 29 мм; оска -; ММ, Завод и Музеј - Прилеп, инв. бр. 1119.

50. **Ав.** ΘΕΣΣ[]ΕΩΝ[]ΕΥΘΕΡΙΑΣ ∪

Како претходната (тука, дуплирање на бистата, двоен отков);
долу, л. буква Ε.

Рев. []•ΑΝΤ•ΑΥ[Τ]Γ•ΚΑΙ ∪

Како претходната.

АЕ; Т. 20.16 г; Ø 29.54 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

тип: „Глава на Агонотесија / Натпис во венец“

Бронза, М. Антониј и Октавијан, 37 год. пр.н.е.

51. **Ав.** ΑΓΩΝΟΘΕΣ[ΙΑ] (л.)

Женска глава (Агонотесија), надесно.

Рев. ΑΝΤ/ΚΑΙ

во лавров венец.

АЕ; Т. 17.01 г; Ø 24 мм; оска 0; Охридска банка, Инв. бр. 04/2/141

Наод: „Градиште“ с. Рич, Струмица.

Библ.: RPC I, no. 1552; Gaebler 1935, 121, no. 23; Lindgren Coll., no. 1181; BMCG, Vol. V, 115, no. 64-65; SNG, ANS, no. 819-822; SNG Cop., no. 375-377; SNG, Klagenfurt, 310; ex Šeldarov Coll., 287; Ohridska banka Coll., 87.

52. **Ав.** ΑΓΩΝΟΘΕΣΙΑ (л.)

Како претходната.

Рев. ΑΝΤ/ΚΑΙ

Како претходната.

АЕ; Т. 15.03 г; Ø 22.6 мм; оска 6; НБРМ, Инв. бр. 00/23/13

Библ.: НБРМ, МПИ, no. 249.

53. **Ав.** ΑΙΩΝΟΘΕ-ΣΙΑ (л.)

Како претходната.

Рев. ΑΝΤ/ΚΑΙ

Како претходната.

АЕ; Т. 6.07 г; Ø 20.7 мм; оска 1; НБРМ, Инв. бр. 01/8/29

Библ.: НБРМ, МПИ, no. 250.

54. **Ав.** ΑΓΩΝΟΘΕ-[] (л.) ∪

Како претходната.

Рев. ΑΝΤ/ΚΑΙ

Како претходната.

АЕ; Т. 10.8 г; Ø 23.4 мм; оска 9; НУ Музеј Гевгелија, Инв. бр. 4594.

Библ.: Хусеновски, 2007, no. 82.

55. **Ав.** ΑΓΩ[] (л.)

Како претходната; тука, зад вратот буква Ε.

Рев. ΑΝΤ/ΚΑΙ

Како претходната.

АЕ; Т. 12.55 г; Ø 21.30 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

56. **Ав.** ΑΓΩΝΟΘΕΣΙΑ (л.)

Како претходната; зад вратот буква Ε.

Рев. ΑΝΤ/ΚΑΙ

Како претходната.

АЕ; Т. 9.62 г; Ø 24.14 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

57. **Ав.** ΑΓΩΝΟΘΕ-ΣΙΑ ∪

Како претходната; буква [] не се гледа/недостасува.

Рев. ANT/KAI

Како претходната.

АЕ; Т. 13.61 г; Ø 22.72 мм; оска 7; Приватна кол., Скопје.

58. **Ав.** []

Како претходната; буква [] не се гледа/недостасува.

Рев. ANT/KAI

Како претходната.

АЕ; Т. 12.03 г; Ø 22.90 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

59. **Ав.** [][Ω]ΝΟΘΕ-ΣΙ[Α] ∪

Како претходната; буква [] не се гледа/недостасува.

Рев. ANT/KAI

Како претходната.

АЕ; Т. 10.76 г; Ø 23.09 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

60. **Ав.** ΑΓΩΝΟΘΕΣΙ-Α (Л.)

Како претходната; зад вратот буква Ε.

Рев. ANT/KAI

Како претходната.

АЕ; Т. 14.51 г; Ø 25.23 мм; оска 5; Приватна кол., Скопје.

61. **Ав.** ΑΓΩΝΟΘΕ-ΣΙ-Α ∪

Како претходната; зад вратот буква Ε.

Рев. ANT/KAI

Како претходната.

АЕ; Т. 11.36 г; Ø 23.18 мм; оска 0; Приватна кол. 345, Скопје.

62. **Ав.** ΑΓΩΝΟ[] ∪

Како претходната; зад вратот буква Ε.

Рев. ANT/KAI

Како претходната.

АЕ; Т. 9.70 г; Ø 24.70 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

63. **Ав.** ΑΓΩΝΟ-ΘΕ-ΣΙΑ

Како претходната; тука, горе над челото буква Ε.

Рев. ANT/KAI

Како претходната.

АЕ; Т. 12.21 г; Ø 23.50 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

тип: „Глава на Јанус / Два кентаура“

Бронза, средина на II-от - средина на I-от (?) век пр.н.е.

64. **Ав.** Глава на Јанус, горе I.

Рев. Два кентаура свртени еден налево, друг надесно; секој држи гранка; долу, во отсечокот []ΣΣΑΛ[].
АЕ; Т. 4.10 г; Ø 19.81 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.
Библ.: Gaebler, 1935: 121, no. 20; Touratsoglou, 1987: Т. 8/16; Touratsoglou, 1993: Т. X/2; Šeldarov Coll., no. 283.

65. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, во отсечокот []ΣΣΑΛ[]/[].
АЕ; Т. 4.49 г; Ø 21.27 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.

66. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, во отсечокот [Θ]ΕΣΣΑΛ[ο]/[ΝΙΚ][].
АЕ; Т. 4.35 г; Ø 19.31 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

67. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, во отсечокот ΘΕΣΣΑΛ[ο]/ΝΙΚ[].
АЕ; Т. 4.41 г; Ø 18.95 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

68. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, во отсечокот []ΕΣΣΑΛ[Ο]/[ΝΙΚ][].
АЕ; Т. 4.10 г; Ø 19.64 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.

69. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, во отсечокот []ΣΣ[?]/[].
АЕ; Т. 6.68 г; Ø 20.64 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

70. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, во отсечокот []/[].
АЕ; Т. 4.26 г; Ø 18.63 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

71. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, во отсечокот []ΕΣΣ[Α][]/[].
АЕ; Т. 6.95 г; Ø 19.15 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

72. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, во отсечокот []ΣΣΑ[]/[].
АЕ; Т. 3.02 г; Ø 18.96 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

73. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, во отсечокот []/[].
АЕ; Т. 4.70 г; Ø 19.36 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

74. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, во отсечокот []/[].
АЕ; Т. 5.03 г; Ø 19.51 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

75. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, во отсечокот []/[].
АЕ; Т. 4.93 г; Ø 19.72 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

76. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, во отсечокот []/[].

- АЕ; Т. 6.33 г; Ø 18.70 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
77. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, во отсечокот [Λ]/[].
 АЕ; Т. 4.55 г; Ø 19.61 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
78. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, во отсечокот ΘΕΣΣΑΛ[]/ΝΙΚΗΣ.
 АЕ; Т. 5.61 г; Ø 18.88 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
79. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, во отсечокот ΘΕΣ[Σ]ΑΛ[Ο]/ΝΙΚΗΣ.
 АЕ; Т. 7.70 г; Ø 25 мм; оска 0; Завод и Музеј - Охрид.
 Библ.: Размовска Бачевска 2002, по. 45.
80. **Ав.** Како претходната; горе, над главата, остатоци од легенда од претходна монета ([ΝΩ[]), преков.
Рев. Како претходната; долу, во отсечокот []ΣΑ[]/[].
 АЕ; Т. 4.47 г; Ø 19.37 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.
81. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, во отсечокот ΘΕΣΣ[]/[].
 АЕ; Т. 3.70 г; Ø 19.56 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
82. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, во отсечокот []/[]; горе, остатоци од легенда од претходна монета ([ΝΙ[]?), преков.
 АЕ; Т. 6.74 г; Ø 23.19 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
83. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, []/[].
 АЕ; Т. 5.47 г; Ø 22.56 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
84. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, []Σ[].
 АЕ; Т. 4.05 г; Ø 18.67 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
85. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, []/[].
 АЕ; Т. 4.71 г; Ø 20.03 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.
86. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, []/[].
 АЕ; Т. 3.35 г; Ø 19.40 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.
87. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, [Θ]ΕΣΣ[]/[].
 АЕ; Т. 5.54 г; Ø 17.46 мм; оска 0; АММ, Скопје, (тер. бр. М.11/7).
 Наод: „Неготинско градиште“, Неготино.
88. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, во отсечокот []ΣΣ[]/[].

АЕ; Т. 4.42 г; Ø 16.82 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

89. **Ав.** Како претходната (нечитлива/излижана).

Рев. Како претходната; долу, во отсечокот []ΣΣΑ[]/[].

АЕ; Т. 3.93 г; Ø 16.46 мм; оска -; Приватна кол., Скопје.

90. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, во отсечокот []ΕΣΣΑΛΟ/[].

АЕ; Т. 4.45 г; Ø 17.61 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

91. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, во отсечокот [⊙]ΣΣ[]/[].

АЕ; Т. 3.55 г; Ø 17.32 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

92. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, во отсечокот []ΣΣΑ[]/[].

АЕ; Т. 5.14 г; Ø 17.28 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

93. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, во отсечокот ⊙ΕΣΣ[]/[].

АЕ; Т. 4.28 г; Ø 17.20 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

94. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, во отсечокот []/[].

АЕ; Т. 4.65 г; Ø 19.0 мм; оска 6; Музеј и Завод - Струмица, тер. бр. 2918.

Наод: „Цареви кули“, Струмица.

95. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, во отсечокот ⊙ΕΣΣΑ[]/[]ΚΗΣ.

АЕ; Т. 4.65 г; Ø 18.0 мм; оска 0; Музеј и Завод - Струмица, тер. бр. 1093.

Наод: „Цареви кули“, Струмица.

96. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, во отсечокот [].

АЕ; Т. 3.74 г; Ø 16.46 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

97. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, во отсечокот []ΕΣΣΑ[]/[]

АЕ; Т. 3.83 г; Ø 17.0 мм; оска 0; АММ, Скопје, тер. бр. М 84/10.

Наод: „Исар Марвинци“, Валандово.

98. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, во отсечокот []ΕΣΣΑ[]/[].

АЕ; Т. 2.41 г; Ø 14.75 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

99. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, ⊙ΕΣΣΑ[]/ΝΙΚΗ[Σ].

АЕ; Т. 3.40 г; Ø 16.56 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

Имитации на Тесалоника типот: „Јанус/Два кентаура“

Бронза, крај на II - средина на I-от век пр.н.е.

100. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, ΘΕΣ[]/[].

АЕ; Т. 3.60 г; Ø 16.91 мм; оска 0; Приватна кол. 254, Скопје.

Библ.: Kourempanas, 2010: 49, no. 8; Kyustendil, Num. Coll.: no. 593-594.

101. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, во отсечокот []ΕΣΣΑ[]/[].

АЕ; Т. 3.42 г; Ø 19.98 мм; оска 12; АММ, Скопје (тер. инв бр. М 11/48).

Наод: „Неготинско градиште“, Неготино.

102. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, []ΕΣΣ[]/[].

АЕ; Т. 4.10 г; Ø 18.28 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

103. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, Θ[]ΑΛ[Ο]/[]; долу д., остатоци од од претходна монета ([ΠΕ?]), преков.

АЕ; Т. 4.34 г; Ø 19.04 мм; оска 12; Приватна кол., Скопје.

104. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, ΘΕΣΣΑ[]/ΝΙΚΗΣ.

АЕ; Т. 5.84 г; Ø 19.58 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.

105. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, ΘΕΣΣΑΛΟ/[ΝΙΚΗΣ].

АЕ; Т. 3.52 г; Ø 17.25 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

106. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, ΘΕΣΣΑΛ[]/[].

АЕ; Т. 5.33 г; Ø 21.14 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

107. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, []ΕΣΣΑΛ[]/[ΝΙΚΗΣ].

АЕ; Т. 3.86 г; Ø 17.36 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

108. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, []ΣΣΑ[]/[].

АЕ; Т. 3.77 г; Ø 16.89 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

109. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, []ΣΑ[]/[]; долу л., нејасни остатоци од легенда или монограм од претходна монета [?], преков.

АЕ; Т. 3.56 г; Ø 17.63 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

110. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, []ΣΑ[]/[].

АЕ; Т. 3.48 г; Ø 18.83 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

111. **Ав.** Како претходната.

- Рев.** Како претходната; долу, []ΣΣΑΛ[]/[].
 АЕ; Т. 4.34 г; Ø 17.62 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.
112. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, []ΝΙΚ[]/[].
 АЕ; Т. 6.94 г; Ø 23.39 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.
113. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, []ΣΣΑΛΟ/[].
 АЕ; Т. 7.21 г; Ø 24.35 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.
114. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, []/[].
 АЕ; Т. 4.77 г; Ø 20.72 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.
115. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, []/[].
 АЕ; Т. 8.17 г; Ø 20.0 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.
116. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, ΘΕΣΣΑΛ[Ο]/ΝΙΚΗΣ.
 АЕ; Т. 5.34 г; Ø 19.03 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
117. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, []ΣΣΑ[]/[].
 АЕ; Т. 5.23 г; Ø 16.83 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
118. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, []/[].
 АЕ; Т. 2.80 г; Ø 15 мм; оска -; Завод и Музеј Прилеп, инв. бр. 2221.
 Наод: „Глува“ с Прилепец, Прилеп.
Библ.: Кепески 1988, по. 58.
119. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, []/[].
 АЕ; Т. 2.83 г; Ø 14.71 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.
120. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, []/[].
 АЕ; Т. 6.90 г; Ø 21.06 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
121. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, []/[].
 АЕ; Т. 4.45 г; Ø 20.90 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.
122. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, []/[].
 АЕ; Т. 3.82 г; Ø 21.13 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.
123. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, []/[].
 АЕ; Т. 6.04 г; Ø 17.03 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

124. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, []ЕΣΣ[]/[].
АЕ; Т. 3.75 г; Ø 15.71 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
125. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, []/[].
АЕ; Т. 3.47 г; Ø 18.30 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
126. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, []/[].
АЕ; Т. 3.70 г; Ø 17.11 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.
127. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, []ΣΣ[]/[].
АЕ; Т. 3.25 г; Ø 16.47 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
128. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, []/[].
АЕ; Т. 4.59 г; Ø 17.95 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
129. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, []/[].
АЕ; Т. 5.61 г; Ø 17.70 мм; оска 1; Приватна кол., Скопје.
130. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, []/[].
АЕ; Т. 2.71 г; Ø 14.46 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
131. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, []/[].
АЕ; Т. 3.73 г; Ø 16.57 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
132. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, []/[].
АЕ; Т. 3.76 г; Ø 15.60 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
133. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, []/[].
АЕ; Т. 4.61 г; Ø 16.96 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
134. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, [][ΑΛ][]/[].
АЕ; Т. 4.05 г; Ø 18.98 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.
135. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, []/[].
АЕ; Т. 4.43 г; Ø 19.63 мм; оска 0; НУ Стоби - Градско, Инв. бр. 78-76.
Наод: Стоби, Градско.
136. **Ав.** Како претходната.
Рев. Како претходната; долу, []/[].

АЕ; Т. 2.82 г; Ø 16.79 мм; оска 0; НУ Стоби - Градско, Инв. бр. 73-126.
Наод: Стоби, Градско.

137. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, []/[].

АЕ; Т. 4.47 г; Ø 18.24 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

138. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, []/[]; горе, остатоци од претходна монета, веројатно дел од бршленов венец, преков.

АЕ; Т. 2.67 г; Ø 18.25 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

139. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, во отсечокот []/[].

АЕ; Т. 2.02 г; Ø 15.72 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

140. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, во отсечокот []/[].

АЕ; Т. 2.58 г; Ø 14.66 мм; оска 0; АММ, Скопје, тер. инв. бр. М.10/5.

Наод: „Неготинско градиште“, Неготино.

141. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, во отсечокот []/[].

АЕ; Т. 3.07 г; Ø 17.81 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.

142. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, во отсечокот []/[].

АЕ; Т. 4.08 г; Ø 15.32 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

143. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, []ΕΣΣΑΛ[]/[].

АЕ; Т. 2.84 г; Ø 15.97 мм; оска 3; Приватна кол. 251, Скопје.

144. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, []ΕΣΣΑ[]/[].

АЕ; Т. 4.24 г; Ø 16.40 мм; оска 0; Приватна кол. 252, Скопје.

145. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, []/[].

АЕ; Т. 5.6 г; Ø 16.3 мм; оска 0; Музеј Гевгелија, Инв. бр. 4589.

Наод: „Вардарски Рид“, Гевгелија.

Библ.: Husenovski 2007, no. 70.

146. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, []/[].

АЕ; Т. 3.0 г; Ø 17 мм; оска -; НУ Музеј на Гевгелија.

Наод: „Вардарски Рид“, Гевгелија.

Библ.: Husenovski 2004, no. 213.

147. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу л., од горе кон долу []ΩΝ[](?).

АЕ; Т. 5.04 г; Ø 20.01 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

148. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, []ΕΣΣΑΛ/[]ΙΚ[].

ΑΕ; Т. 3.13 г; Ø 16.66 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

149. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; []/[].

ΑΕ; Т. 3.80 г; Ø 16.92 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

150. **Ав.** Како претходната.

Рев. Како претходната; долу, над и под линијата легендата

⊙ΕΣ-Α[Λ]/ΟΝΙΚ[]. (поинаков начин на испишување на легендата)

ΑΕ; Т. 6.37 г; Ø 20.24 мм; оска 3; Приватна кол., Скопје.

6.6 ИЗДАНИЈА НА ДРУГИ ГРАДОВИ

(НАОДИ НА НИВНИ МОНЕТИ НА ТЕРИТОРИЈАТА НА Р. МАКЕДОНИЈА)

6.6.1 Аполонија (Т. 36)

ПОЕДИНЕЧНИ НАОДИ

МОНЕТОКОВАЊЕ НА ДРАХМИ ОД ТИПОТ КРАВА-ТЕЛЕ

(од III до I век пр.н.е.)

Изданија на драхми од фазата во периодот 168/7 - 120/100 год. пр.н.е.

ΚΛΕ – ΛΥΣΩΝΟΣ

1. **Ав.** ΚΛΕ (горе)

Крава стои надесно и цица теле.

Рев. [], ΛΥΣΩ/ΝΟΣ (околу квадратот)

Двоен квадрат со свездест или флорален орнамент;

ΑΡ; Т. 3.40 г; Ø - мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид, инв. бр. 22.

Библ.: Сека 1972, no. 69; Petrányi, Class Α2 (R2); Picard and Gjongecaj, Phase II;

Битракова Грозданова 1983, no. 10.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ – ΦΙΛΙΣΤΙΩΝΟΣ

2. **Ав.** ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ (горе)

Како претходната.

Рев. ΑΠΟΛ, [Φ]ΥΛΙ/ΣΤΙΩ/ΝΟΣ (околу квадратот)

Како претходната.

ΑΡ; Т. 3.10 г; Ø 18 мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид.

Библ.: Сека 1972, no. 42; Petrányi, Class Α2 (R2); Picard and Gjongecaj, Phase II;

Размоска Бачева 1989, 141, no. 15; Размовска Бачевска 2002, 123, no. 15.

Издания на драхми од фазата во периодот 120/100 - 80/70 год. пр.н.е.

ΣΩ – ΛΥΣΑΝΙΑ

3. **Ав.** ΣΩ (горе)

Крава стои налево и цица теле.

Рев. ΑΠΟΛ, ΛΥ/ΣΑ/ΝΙΑ (околу квадратот)

Како претходната.

AR; Т. 2.92 г; Ø - мм; оска -;

Библ.: Ceka 1972, no. 101; Petrányi, Class A4 (Ls); Битракова Грозданова 1983, no. 11;

Битракова Грозданова 1987, Т. VI/6.

Издания на драхми од фазата во периодот 80/70 - 48 год. пр.н.е.

ΑΓΙΑΣ – ΕΠΙΚΑΔΟΥ

4. **Ав.** [] (горе)

Како претходната.

Рев. ΑΠΟ[Λ], [ΕΠΙ]/ΚΑ/ΔΟΥ (околу квадратот)

Како претходната.

AR; Т. 2.9 г (Соколовска), 2.77 г (Петрова); Ø - мм; оска -; ex MM (инв. бр. 1545), сега АММ - Скопје.

Библ.: Ceka 1972, no. 3; Petrányi, Class A7 (Lc2b, -6=53 пр.н.е.); Picard and Gjongecaj, Phase IV; Соколовска 1966, no. 92; Петрова 1980, no. 1.

МОНЕТИ - СУБЕРАТИ (*subaerati*)/ФУРЕ (*fourrée*)

ΑΡΙΣΤΗΝ – ΨΥΛΛΟΥ

5. **Ав.** ΑΡΙΣΤ[ΗΝ] (горе)

Како претходната; л. факел, долу, венец.

Рев. ΑΠΟΛ, ΨΥΛ/ΛΟ/ΟΥ (околу квадратот)

Како претходната.

AE/AR; Т. 2.04 г; Ø - мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид, Инв. бр. 823.

Библ.: за оригиналното издание: в. BMCG, Vol. VII, 58, no. 40; Ceka 1972, no. 22; Petrányi, Class A5 (Lc1, -17=64 пр.н.е.); Битракова Грозданова 1983, no. 12;

Битракова Грозданова 1987, Т. VI/8.

ΝΙΚΗΝΔΡΟΣ – ΑΝΔΡΙΣΚΟΥ

6. **Ав.** ΝΙΚΗΝΔΡ[ΟΣ] (горе)

Како претходната; л. факел, долу, венец.

Рев. [], []/ΔΡΙΣ/Κ[] (околу квадратот)

Како претходната; долу, монограм (?) не се гледа.

AE/AR; Т. 2.60 г; Ø 18 мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид.

Библ.: за оригиналното издание: в. BMCG, Vol. VII, 56, no. 5; Ceka 1972, no. 83; Petrányi, Class A6 (Lc2a, -9=56 пр.н.е.); Размовска Бачевска 2002, 122-3, no. 14 (идентификувано како Дирахион?); Размоска Бачева 1989, 141, no. 14.

6.6.2 Дирахион (Т. 36-37)

МОНЕТОКОВАЊЕ НА ДРАХМИ ОД ТИПОТ КРАВА-ТЕЛЕ
(од III до I век пр.н.е.)

Изданија на драхми од периодот 168/7 - 120/100 год. пр.н.е.

ΔΙΟΓΕΝΗΣ – ΛΥΣΙΠΠΟΥ

1. **Ав.** ΔΙΟ/ΓΕΝΗΣ (горе)

Крава стои надесно и цица теле.

Рев. ΔΥΡ, ΛΥ/[]ΟΥ

Исто како претходната.

AR; Т. 3.05 г; Ø - мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид, инв. бр. 14.

Библ.: Ceka 1972, no. 135; Petrányi, Class D2 (175-145 пр.н.е.); Picard and Gjongecaj, Phase II; **Битракова Грозданова 1983, no. 14; Битракова Грозданова 1987, Т. VII/1.**

Изданија на драхми од периодот 120/100 - 80/70 год. пр.н.е.

ΔΡΟΜΩΝ – ΘΕΟΤΕΛΕΟΣ

2. **Ав.** ΔΡΟΜΩΝ (горе)

Исто како претходната; во отсечокот грозд.

Рев. ΔΥΡ, ΘΕο/ΤΕΛΕ/οΣ (околу квадратот)

Исто како претходната.

AR; Т. - г; Ø - мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид, инв. бр. 15.

Библ.: Petrányi, Class D3; **Битракова Грозданова 1983, no. 20; Битракова Грозданова 1987, Т. VII/4.**

ΑΛΚΑΙΟΣ – ΝΙΚΟΤΕΛΕΟΣ

3. **Ав.** ΑΛΚΑΙοΣ (горе)

Исто како претходната; во отсечокот, грозд.

Рев. ΔΥΡ, ΝΙ/[]/[]οΣ (околу квадратот)

Исто како претходната.

AR; Т. 3.13 г; Ø - мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид, инв. бр. 13.

Библ.: Ceka 1972, no. 42; Petrányi, Class D3; Picard and Gjongecaj, Phase III; **Битракова Грозданова 1983, no. 21.**

ΗΡΑΚΛΕΙΔΑΣ – ΑΡΙΜΝΑΣΤΟΥ

4. **Ав.** ΗΡΑ/ΚΛΕΙΔΑΣ (горе)

Исто како претходната; во отсечокот (?).

Рев. ΔΥΡ, ΑΡΙ/ΜΝΑΣ/[]ΟΥ (околу квадратот)

Исто како претходната; (оштетена, вдлабната линија преку квадратот).

AR; Т. 3.0 г; Ø - мм; оска -; ех ММ (инв. бр. 1469), сега АММ - Скопје.

Библ.: BMCG, Vol. VII, 67, no. 37; Ceka 1972, no. 204; Petrányi, Class D3; Picard and Gjongecaj, Phase III; Meta III/27; **Петрова 1980, no. 9.**

ΑΡΧΙΜΗΔΗΣ – ΚΑΛΛΙΠΠΟΥ

5. **Ав.** ΑΡΧΙ/ΜΗΔΗΣ (горе)

Исто како претходната; во отсечокот (?).

Рев. ΔΥΡ, ΚΑΛ/ΛΙΠ/ΠοΥ (околу квадратот)

Исто како претходната.

AR; Т. - г; Ø - мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид, инв. бр. 21.

Библ.: Сeka 1972, no. 100; Petrányi, Class D3; **Битракова Грозданова 1983, no. 23.**

ΗΡΟΔΟΤΟΣ – ΦΙΛΟΔΑΜΟΥ

6. **Ав.** ΗΡο/ΔοΤοΣ (горе)

Исто како претходната; долу, во отсечокот плуг.

Рев. ΔΥР, ΦΙΛ/[]/ΜοΥ (околу квадратот)

Исто како претходната.

AR; Т. 3.12 г; Ø - мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид, инв. бр. 20.

Библ.: BMCG, VII, 74, no. 69; Сeka 1972, no. 215; Petrányi, Class D3; **Битракова Грозданова 1983, no. 16; Битракова Грозданова 1987, Т. VII/2.**

ΕΥΤΥΧΟΣ – ΘΕΟΞΕΝΟΥ

7. **Ав.** ΕΥΤΥХоΣ (горе)

Исто како претходната; д. житен клас и грозд (недостасуваат).

Рев. ΔΥР, [ΘΕ]/[ο]ΞΕ/ΝΟΥ (околу квадратот)

Исто како претходната.

AR; Т. - г; Ø - мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид, инв. бр. 19.

Библ.: BMCG, VII, 70, no. 76; Сeka 1972, no. 190; **Битракова Грозданова 1983, no. 17.**

ΕΥΝΟΥΣ – ΑΡΙΣΤΗΝΩΣ

8. **Ав.** ΕΥNoΥΣ (горе)

Исто како претходната; во отсечокот (?).

Рев. ΔΥР, ΑΡΙ/Σ[]/[]

Исто како претходната.

AR; Т. 3.40 г; Ø 19 мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид.

Библ.: Сeka 1972, no. 169; Petrányi, Class D3?; **Размовска Бачевска 2002, 122, no. 12.**

Изданија на драхми од периодот 80/70 - 48 год. пр.н.е.

ΚΤΗΤΟΣ – ΜΕΝΕΚΚΑ

9. **Ав.** ΚΤΗТоΣ (горе)

Исто како претходната; горе, над името орел на молња.

Рев. ΔΥР, ΜΕ/NEK/KA

Исто како претходната.

AR; Т. 3.39 г; Ø - мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид, инв. бр. 16.

Библ.: Сeka 1972, no. 279; Petrányi, Class D4 (-17=64 пр.н.е.); Picard and Gjongecaj, Phase IV; Meta, V/74; **Битракова Грозданова 1983, no. 18; Битракова Грозданова 1987, Т. VII/3.**

ΞΕΝΩΝ – ΔΑΜΗΝΟΣ

10. **Ав.** ΞΕΝΩN (горе)

Исто како претходната; д. житен клас, во отсечокот, симбол грозд.

Рев. ΔΥР, ΔΑ/[]/[]οΣ

Исто како претходната.

AR; Т. 3.30 г; Ø - мм; оска -; ех MM (инв.бр. 1543), сега АММ - Скопје.

Библ.: BMCG, VII, 69, no. 56; Ceka 1972, no. 367; Petrányi, Class D4 (-13=60 пр.н.е.); Picard and Gjongecaj, Phase IV; Meta, V/85; **Соколовска 1966, no. 93; Петрова 1980, no. 2.**

11. **Αβ.** [] (горе)

Исто како претходната; д. житен клас, во отсечокот, симбол грозд.

Рев. ΔΥΡ, ΔΑ/Μ[Η]/[ΝοΣ]

Исто како претходната.

AR; Т. 2.9 г (Соколовска), 3.00 г (Петрова); Ø - мм; оска -; ех ММ (инв.бр. 1544), сега АММ - Скопје. (продупчена)

Библ.: Соколовска 1966, no. 94; Петрова 1980, no. 3.

ΞΕΝΩΝ – ΧΑΡΟΠΙΝΟΥ

12. **Αβ.** ΞΕΝΩΝ (горе)

Исто како претходната; горе, над името орел на скиптар, д. тоболец.

Рев. ΔΥΡ, ΧΑΡ[ο]/ΠΙ/ΝοΥ

Исто како претходната.

AR; Т. 2.99 г; Ø - мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид, инв. бр. 18.

Библ.: Ceka 1972, no. 363; Petrányi, Class D5 (-11=58 пр.н.е.); Picard and Gjongecaj, Phase IV; Meta, V/85; **Битракова Грозданова 1983, no. 19.**

ΜΕΝΙΣΚΟΣ – ΑΡΧΙΠΠΟΥ

13. **Αβ.** ΜΕΝΙΣΚοΣ (горе)

Исто како претходната.

Рев. ΔΥΡ, ΑΡ/ΧΙΠ[ΠοΥ]

Исто како претходната. (продупчена)

AR; Т. 2.75 г; Ø - мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид, инв. бр. 17.

Библ.: BMCG, VII, 68, no. 41; Ceka 1972, no. 318; Petrányi, Class D5 (59-48 пр.н.е.); Picard and Gjongecaj, Phase IV; Meta, V/86; **Битракова Грозданова 1983, no. 15.**

ΜΕΝΙΣΚΟΣ – ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

14. **Αβ.** ΜΕΝΙΣ[] (горе)

Исто како претходната; горе, над името гавран.

Рев. [], []/ΝΥ/ΣΙοΥ

Исто како претходната.

AR; Т. 2.3 г (Соколовска), 2.40 (Петрова); Ø - мм; оска -; ех ММ (инв.бр. 1547), сега АММ - Скопје.

Библ.: Ceka 1972, no. 320; Petrányi, Class D5 (-4=51 пр.н.е.); Picard and Gjongecaj, Phase IV; Meta, V/86; **Соколовска 1966, no. 95; Петрова 1980, no. 4.**

15. **Αβ.** ΜΕΝΙΣ[] (горе)

Исто како претходната; горе, над името гавран.

Рев. ΔΥΡ, []/[]/ΣΙοΥ

Исто како претходната.

AR; Т. 3.00 г; Ø - мм; оска -; ех ММ (в.бр. 3925) сега АММ - Скопје.

Библ.: Соколовска 1966, no. 96; Петрова 1980, no. 5.

16. **Αβ.** [Μ]ΕΝΙ[] (горе)

Исто како претходната; горе, над името гавран (тука недостастува).

Рев. [], ΔΙΟ/ΝΥ/[]

Исто како претходната.

AR; Т. 3.00 г; Ø - мм; оска -; ех ММ (инв.бр. 36), сега АММ - Скопје.

Библ.: Петрова 1980, no. 8.

MENISKOΣ – ΛΙΚΙΣΚΟΥ

17. **Ав.** []ΣΚοΣ (горе)

Исто како претходната; д. женска статуета.

Рев. [], [ΛΥ]/ΚΥΣ/ΚοΥ

Исто како претходната. (продупчена)

AR; Т. 3.0 г; Ø - мм; оска -; ех ММ (в.к. 3926,инв. бр. 1548, сега АММ - Скопје.

Библ.: Seka 1972, no. 325; Petrányi, Class D5 (-3=50 пр.н.е.); Picard and Gjongecaj, Phase IV; Meta, V/86; Соколовска 1966, no. 97; Петрова 1980, no. 6.

МОНЕТИ - СУБЕРАТИ (*subaerati*)/ФУРЕ (*fourrée*)

ΚΑΛΙΚΡΑΤΗΣ – ΠΑΡΜΕΝΙΣΚΟΥ

18. **Ав.** ΚΑΛΙΚΡΑΤΗΣ (горе)

Исто како претходната; горе, глава на Хелиос.

Рев. ΔΥΡ, ΠΑΡ/ΜΕΝΙΣ/ΚοΥ (околу квадратот)

Исто како претходната.

AE/AR; Т. 2.98 г; Ø 18 мм; оска 9; теренски истражувања Преспа.

Наод: Голем Град („Св. Димитрија“ М-205/1968), Ресен.

Библ.: За редовното издание в. Seka 1972, no. 246; Petrányi, Class D3; Picard and Gjongecaj, Phase III; Битракова Грозданова 1983, no. 26; Битракова Грозданова 1987, Т. VII/5; Bitrakova Grozdanova 2015, 153, no. 16.

ΦΙΛΩΤΑΣ – Α(Ι)ΣΚΛΑΠΟΥ

19. **Ав.** [ΦΙΛ]ΩΤΑΣ (горе)

Исто како претходната; л. палка, д. житен клас, долу, во отсечокот грозд.

Рев. ΔΙΡ, [Α(Ι)Σ]/ΚΛ Α/ΠοΥ (околу квадратот)

Исто како претходната.

AE/AR; Т. 2.75 г; Ø - мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид, инв. бр. 819.

Библ.: за редовното издание в. Seka 1972, no. 444; Petrányi, Class D4; Meta, IV/53; Битракова Грозданова 1983, no. 24.

ΑΛΚΑΙΟΣ – (?)

20. **Ав.** ΑΛΚΑΙοΣ (горе)

Исто како претходната; долу, во отсечокот, симбол (?).

Рев. [], [] (околу квадратот)

Исто како претходната.

AE/AR; Т. - г; Ø - мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид, инв. бр. 12.

Библ.: за оригиналното издание, в. Seka 1972, no. 28-52; Битракова Грозданова 1983, no. 22.

ΛΥΣΗΝ – ΖΩΠΥΡΟΥ

21. **Ав.** ΛΥΣΗΝ (горе)

Исто како претходната; горе, глава на Хелиос, а д. буф.

Рев. ΔΥΡ, [Ζ]Ω/ΠΥ/ΡΟ[] (околу квадратот)

Исто како претходната.

AE/AR; Т. 2.91 г; Ø 19 мм; оска 5; теренски истражувања Преспа.

Наод: Преспа, с. Наколец, Ресен.

Библ.: За редовното издание в. BMCG 73; Seka 1972, no. 300; Petrányi, Class D4 (-25 = 72 год. пр.н.е.); Picard and Gjongecaj, Phase IV; **Bitrakova Grozdanova 2015, 198, no. 19.**

ΜΑΧΑΤΑΣ – ΖΩΠΙΡΟΣ

22. **Αβ. ΜΑΧΑΤΑΣ** (горе)

Исто како претходната; горе, глава на Хелиос, а д. буф.

Рев. ΔΥΡ, ΖΩ/ΠΥ/ΡΟ[Σ] (околу квадратот)

Исто како претходната.

AE/AR; Т. 2.18 г; Ø 18 мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид.

Библ.: За редовното издание в. Seka 1972, no. 306; Petrányi, Class D4 (-25=72 год. пр.н.е.); **Размовска Бачевска 2002, 122, no. 13.**

6.6.3 Остави (со монети на Аполонија и Дирахион)

I. Наколец, Преспа, Ресен (Т. 37 - 38)

Наод : Наколец, Преспа, Ресен. Монетите се откупени од мештаните кои ги собрале на терен од едно место. И покрај одерена резерва, според дадените информации за околностите на наодот од мештаните, но и од самата содржина на наодот и типот на монетите може да се согледа и потврди дека станува збор за остава. (Наколец/2000).

Квантитет : 18 примероци на сребрени монети: 17 драхми на Аполонија и Дирахион и една тетрадрахма на Атина „Нов стил“.

Закојана : Во крајот на II-от и почетокот на I-от век пр.н.е. (не подоцна од 80/70 год. пр.н.е.).

Диспозиција : Материјалот му припаѓа на долгогодишниот проект за систематски археолшки истражувања на Голем Град Преспа.

Коментари : Публикувана, **Bitrakova Grozdanova 2015, 195-198, no. 1-18.**

Содржина : Остава од 17 примероци на драхми на Аполонија (1 пр.) и Дирахион (16 пр.) од типот Крава/теле и 1 тетрадрахма на Атина издание од „Нов стил“. Ова е бројот на откупени монети, дали е тоа точната бројка на монети од овој случаен наод, останува непознато.

(За монетата на Атина датирана 160/159 год. пр.н.е. (ΑΧΑΙΟΣ – ΗΛΙ), в. во во каталог за изданијата од т.н. „Нов стил“.)

АПОЛОНИЈА

Изданија на драхми од фазата во периодот 120/100 - 80/70 год. пр.н.е.

ΦΥΛΛΟΣ – ΝΙΚΑΓΑΘΟΥ

1. **Ав.** ΦΥΛΛος (горе)

Крава стои надесно и цица теле; во отсечокот симбол Γ ?

Рев. ΑΠΟΛ, ΝΙΚΑ/ΓΑ/ΘΟΥ (околу квадратот)

Двоен квадрат со стилизиран свездест или флорален мотив.

AR; T. 3.49 г; Ø 17 мм; оска 1; теренски истражувања Голем Град/Преспа.

Наод: с. Наколец, Ресен.

Библ.: Ceka 1972, no. 136; Petrányi, Class A3 (R3); Picard and Gjongecaj, Phase III; Bitrakova Grozdanova 2015, 198, no. 18.

ДИРАХИОН

Изданија на драхми од фазата во периодот 168/7 - 120/100 год. пр.н.е.

ΑΡΧΙΜΗΔΗΣ – ΠΑΡΜΕΝΙΣΚΟΥ

2. **Ав.** ΑΡΧΙ/ΜΗΔΗΣ (горе)

Исто како претходната.

Рев. ΔΥΡ, ΠΑΡ/ΜΕΝΙ/ΣΚΟΥ

Исто како претходната.

AR; T. 3.17 г; Ø 18 мм; оска 7; теренски истражувања Голем Град/Преспа.

Наод: с. Наколец, Ресен.

Библ.: Ceka 1972, no. 103; Petrányi, Class D2; Picard and Gjongecaj, Phase II; Bitrakova Grozdanova 2015, 195, no. 5.

ΦΙΛΩΤΑΣ – ΑΡΙΜΝΑΣΤΟΥ

3. **Ав.** [Φ]ΙΛΩΤΑΣ (горе)

Исто како претходната.

Рев. ΔΥΡ, ΑΡΙ/ΜΝΑΣ/[ΤΟΥ]

Исто како претходната.

AR; T. 3.20 г; Ø 17 мм; оска 7; теренски истражувања Голем Град/Преспа.

Наод: с. Наколец, Ресен.

Библ.: Ceka 1972, no. 447; Petrányi, Class D2; Picard and Gjongecaj, Phase II; Bitrakova Grozdanova 2015, 196, no. 6.

Изданија на драхми од фазата во периодот 120/100 - 80/70 год. пр.н.е.

ΑΦΡΟΔΙΣΙΟΣ – ΕΠΙΧΑΡΕΟΣ

4. **Ав.** ΑΦΡΟ/ΔΙΣΙΟΣ (горе) (предадено Δ како Λ)

Исто како претходната; во отсечокот, плуг.

Рев. [ΔΥΡ], ΕΠΙ/ΧΑΡΕ/ΟΣ (околу квадратот)

Исто како претходната.

AR; T. 3.22 г; Ø 18 мм; оска 0; теренски истражувања Голем Град/Преспа.

Наод: с. Наколец, Ресен.

Библ.: Maier 1908, no. 212; Ceka 1972, no. 113; Petrányi, Class D3; Picard and Gjongecaj, Phase III; Bitrakova Grozdanova 2015, 195, no. 2.

ΑΦΡΟΔΙΣΙΟΣ – ΕΠΙΧΑΡΕΟΣ

5. **Ав.** ΑΦΡΟ/ΔΙΣΙΟΣ (горе) (предадено Δ како Λ)

Исто како претходната; во отсечокот, плуг.

Рев. ΔΥΡ, ΕΠΙ/ΧΑΡΕ/ΟΣ (околу квадратот)

Исто како претходната.

AR; T. 3.31 г; Ø 18 мм; оска 7; теренски истражувања Голем Град/Преспа.

Наод: с. Наколец, Ресен.

Библ.: Bitrakova Grozdanova 2015, 198, no. 17.

ΗΡΟΔΟΤΟΣ – ΕΠΙΧΑΡΕΩΣ

6. **Αв.** ΗΡΟ/ΔΟΤΟΣ (горе)

Исто како претходната; во отсечокот, симбол (?).

Рев. ΔΥΡ, ΕΠΙ/ΧΑΡΕ/ΩΣ (околу квадратот)

Исто како претходната.

AR; T. 3.27 г; Ø 20 мм; оска 1; теренски истражувања Голем Град/Преспа.

Наод: с. Наколец, Ресен.

Библ.: BMCG 69; Ceka 1972, no. 210; Petrányi, Class D3; Picard and Gjongecaj, Phase III;

Bitrakova Grozdanova 2015, 196, no. 10.

ΑΦΡΟΔΙΣΙΟΣ – ΟΒΡΙΜΟΥ

7. **Αв.** ΑΦΡο/ΔΙΣΙοΣ (горе)

Исто како претходната; во отсечокот, две капи.

Рев. ΔΥΡ, Ο/ΒΡ[Ι]/[Μ]ΟΥ (околу квадратот)

Исто како претходната.

AR; T. 3.35 г; Ø 18 мм; оска 0; теренски истражувања Голем Град/Преспа.

Наод: с. Наколец, Ресен.

Библ.: Ceka 1972, no. 118; Petrányi, Class D3; Picard and Gjongecaj, Phase III; **Bitrakova**

Grozdanova 2015, 197, no. 15.

ΗΡΟΔΟΤΟΣ – ΟΒΡΙΜΟΥ

8. **Αв.** ΗΡο/ΔοТоΣ (горе) (Н прдадено како I I)

Исто како претходната; во отсечокот, две капи.

Рев. ΔΥΡ, Ο/ΒΡΙ/ΜΟΥ (околу квадратот)

Исто како претходната.

AR; T. 3.24 г; Ø 19 мм; оска 5; теренски истражувања Голем Град/Преспа.

Наод: с. Наколец, Ресен.

Библ.: BMCG 107; Ceka 1972, no. 213; Petrányi, Class D3; Picard and Gjongecaj, Phase III;

Bitrakova Grozdanova 2015, 196, no. 9.

ΑΦΡΟΔΙΣΙΟΣ – ΘΕΟΤΕΛΕΟΣ

9. **Αв.** ΑΦΡΟ/ΔΙΣΙΟΣ (горе)

Исто како претходната; во отсечокот, грозд?.

Рев. ΔΥΡ, ΘΕ[Ι]/ΤΕ/[ΛΕΟΣ] (околу квадратот)

Исто како претходната.

AR; T. 3.36 г; Ø 17 мм; оска 1; теренски истражувања Голем Град/Преспа.

Наод: с. Наколец, Ресен.

Библ.: Ceka 1972, no. 114; Petrányi, Class D3; Picard and Gjongecaj, Phase III; **Bitrakova**

Grozdanova 2015, 198, no. 16.

ΘΕΟΔΟΤΟΣ – ΘΕΟΤΕΛΕΟΣ

10. **Αв.** ΘЕοΔΟΤΟΣ (горе)

Исто како претходната; во отсечокот, симбол (?).

Рев. [], []Ε[]/ΤΕ/ΛΕ[] (околу квадратот)

Исто како претходната.

AR; Т. 3.43 г; Ø 20 мм; оска 6; теренски истражувања Голем Град/Преспа.

Наод: с. Наколец, Ресен. (прим. од остава?, Наколец/2002)

Библ.: Сека 1972, no. 222; Petrányi, Class D3; Picard and Gjongecaj, Phase III; **Bitrakova Grozdanova 2015, 197, no. 12.**

ΔΡΟΜΩΝ – ΘΕΟΤΕΛΕΟΣ

11. **Ав.** ΔΡοΜΩΝ (горе)

Исто како претходната; во отсечокот, грозд.

Рев. ΔΥΡ, ΘЕο/ΤΕΛΕ/οΣ (околу квадратот)

Исто како претходната.

AR; Т. 3.41 г; Ø 19 мм; оска 6; теренски истражувања Голем Град/Преспа.

Наод: с. Наколец, Ресен.

Библ.: Сека 1972, no. 147; Petrányi, Class D3; Picard and Gjongecaj, Phase III; **Bitrakova Grozdanova 2015, 197, no. 13.**

ΑΛΚΑΙΟΣ – ΝΑΑΡΧΙΔΑ

12. **Ав.** ΑΛΚΑΙοΣ (горе)

Исто како претходната; во отсечокот, симбол свезда.

Рев. ΔΥΡ, ΝΑΑΡ/ΧΙ/ΔΑ (околу квадратот)

Исто како претходната.

AR; Т. 3.14 г; Ø 20 мм; оска 0; теренски истражувања Голем Град/Преспа.

Наод: с. Наколец, Ресен.

Библ.: Сека 1972, no. 38; Petrányi, Class D3; Picard and Gjongecaj, Phase III; **Bitrakova Grozdanova 2015, 195, no. 3.**

ΑΛΚΑΙΟΣ – ΛΥΣΙΩΝΟΣ

13. **Ав.** ΑΛΚΑΙοΣ (горе)

Исто како претходната; во отсечокот, симбол рог на изобилие.

Рев. ΔΥΡ, ΛΥ/ΣΙΩ/[ΝΟ]Σ (околу квадратот)

Исто како претходната.

AR; Т. 3.28 г; Ø 18 мм; оска 7; теренски истражувања Голем Град/Преспа.

Наод: с. Наколец, Ресен.

Библ.: Сека 1972, no. 37; Petrányi, Class D3; Picard and Gjongecaj, Phase III; **Bitrakova Grozdanova 2015, 195, no. 4.**

ΕΥΠΟΡΟΣ – ΘΕΑΓΕΟΣ

14. **Ав.** ΕΥΠΟРоΣ (горе)

Исто како претходната; во отсечокот, симбол пчела?.

Рев. ΔΥΡ, ΘЕΑ/ΓЕ/ОΣ (околу квадратот)

Исто како претходната.

AR; Т. 3.13 г; Ø 19 мм; оска 7; теренски истражувања Голем Град/Преспа.

Наод: с. Наколец, Ресен.

Библ.: Сека 1972, no. 183; Petrányi, Class D3; Picard and Gjongecaj, Phase III; **Bitrakova Grozdanova 2015, 196, no. 7.**

ΕΥΠΟΡΟΣ – ΘΕΟΤΕΛΕΟΣ

15. **Ав.** ΕΥПоРоΣ (горе)

Исто како претходната; долу, во отсечокот, симбол гроздови?.

Рев. ΔΥΡ, []/[TE]/ΛΕΟΣ (околу квадрат)

Исто како претходната.

AR; Т. 3.28 г; Ø 20 мм; оска 11; теренски истражувања Голем Град/Преспа.

Наод: с. Наколец, Ресен.

Библ.: Сека 1972, no. 184; Petrányi, Class D3; Picard and Gjongecaj, Phase III; **Bitrakova Grozdanova 2015, 196, no. 8.**

ΘΕΟΔΟΤΟΣ – ΝΙΚΗΝΟΣ

16. **Ав.** [Θ]ΕΟΔΟΤΟΣ (горе)

Исто како претходната; во полето л. гранка, а во отсечокот, симбол тризабец.

Рев. ΔΥΡ, ΝΙ/ΚΗ/ΝΟΣ (околу квадратот)

Исто како претходната.

AR; Т. 3.41 г; Ø 18 мм; оска 9; теренски истражувања Голем Град/Преспа.

Наод: с. Наколец, Ресен.

Библ.: Сека 1972, no. 226; Petrányi, Class D3; Picard and Gjongecaj, Phase III; **Bitrakova Grozdanova 2015, 197, no. 11.**

ΕΥΠΟΡΟΣ – ΔΕΙΝΟΚΛΕΟΣ

17. **Ав.** ΕΥΠοРоΣ (горе)

Исто како претходната; во отсечокот, грозд?.

Рев. [ΔΥΡ], [Δ]ΕΙΝο/ΚΛΕ/οΣ (околу квадратот)

Исто како претходната.

AR; Т. 3.38 г; Ø 18 мм; оска 1; теренски истражувања Голем Град/Преспа.

Наод: с. Наколец, Ресен.

Библ.: Сека 1972, no. 182; Petrányi, Class D3; Picard and Gjongecaj, Phase III; **Bitrakova Grozdanova 2015, 197, no. 14.**

II. Лешок, Тетово (Т. 38 - 39)

Наод : „Кучибаба“, с. Лешок, Тетово. Монетите потекнуваат од растурена остава од село Лешок, Други податоци за околностите на наодот нема. (Лешок/1994).

Квантиџетџ : 10+ примероци на драхми на Аполонија и Дирахион. Според објавувачот на оставата постоеле информации дека бројот на монетите бил поголем.

Закоџана : Ок. 50-та год. пр.н.е. (според Osmani 2000, ок. 85 пр.н.е.).

Дисџозиџија : Приватна сопственост, Тетово.

Коменџар : Публикувана, Osmani H., „Hoard of Dyrrachium and Apollonia coins, accidentally found in the village of Lešok, Tetovo“, *MNJ* 4 (2000), 29-33.

Содрџина : Остава од 10 примероци на драхми од типот „Крава/Теле“ на Аполонија (2 пр.) и Дирахион (8 пр.). Вкупниот број на монети во оставата е непознат.

АПОЛОНИЈА

Изданија на драхми од фазата во периодот ок. 80/70 - 48 год. пр.н.е.)

ΑΡΙΣΤΗΝ – ΚΟΛΟΙΟΥ

1. **Αв.** ΑΡΙΣ[ΗΝ] (горе)

Крава стои налево и цица теле.

Рев. [], []Ο/ΛΟΙ/ΟΥ (околу квадратот)

Како претходната.

AR; T. 3.20 г; Ø 18 мм; оска 1.

Наод: „Кучибаба“ с. Лешок, Тетово.

Библ.: Ceka 1972, no. 20; Petrányi, Class A5 (Lc1, -15=62 BC); Picard and Gjongecaj, Phase IV; **Osmani 2000, no. 9.**

ΦΑΛΑΚΡΟΣ – ΖΩΠΥΡΟΥ

2. **Αв.** ΦΑΛΑΚΡοΣ (горе)

Како претходната; долу, симбол?.

Рев. ΑΠΟΛ, ΖΩ/[Π]Υ/ΡΟΥ (околу квадратот)

Како претходната.

AR; T. 3.30 г; Ø 19,1 мм; оска 3.

Наод: „Кучибаба“ с. Лешок, Тетово.

Библ.: BMCg, Vol. XII, 57, no. 17; Ceka 1972, no. 117; Petrányi, Class A5 (Lc1); Picard and Gjongecaj, Phase IV; **Osmani 2000, no. 10.**

ДИРАХИОН

Изданија на драхми од фазата во периодот ок. 80/70 - 48 год. пр.н.е.)

ΜΕΝΙΣΚΟΣ – ΑΡΧΙΠΠΟΥ

3. **Αв.** ΜΕΝΙΣΚ[] (горе)

Крава стои надесно и цица теле; во отсечокот, симбол плуг.

Рев. ΔΥ[Ρ], []/[ΧΙΠ]/ΠοΥ (околу квадратот)

Двоен квадрат со стилизиран свездест или флорален мотив.

AR; T. 3.00 г; Ø 18,1 мм; оска 0;

Наод: „Кучибаба“ с. Лешок, Тетово.

Библ.: BMCg, Vol. XII, 74, no. 135; Ceka 1972, no. 331; Petrányi, Class D5 (-7=54 BC); Picard and Gjongecaj, Phase IV; **Osmani 2000, no. 3.**

ΜΕΝΙΣΚΟΣ – ΦΙΛΩΤΑ

4. **Αв.** [Μ]ΕΝΙΣΚοΣ (горе)

Како претходната; д. факел, во отсечокот, симбол плуг.

Рев. [Δ]ΥΡ, ΦΙ/Λ[Ω]/[] (околу квадратот)

Како претходната.

AR; T. 3.00 г; Ø 18,2 мм; оска 6.

Наод: „Кучибаба“ с. Лешок, Тетово.

Библ.: BMCg, Vol. XII, 68, no. 41; Ceka 1972, no. 318; Petrányi, Class D5 (-6=53 BC); Picard and Gjongecaj, Phase IV; Meta, V/86; **Osmani 2000, no. 4.**

ΜΕΝΙΣΚΟΣ – ΚΑΛΛΩΝΟΣ

5. **Αв.** ΜΕΝΙΣΚοΣ (горе)

Како претходната; горе, Нике со венец, во отсечокот, симбол молња.

Рев. ΔΥР, ΚΑ[]/[]/ΝοΣ (околу квадратот)

Како претходната.

AR; Т. 2.70 г; Ø 19 мм; оска 3.

Наод: „Кучибаба“ с. Лешок, Тетово.

Библ.: BMCG, Vol. XII, 70, no. 81-83; Ceka 1972, no. 322; Petrányi, Class D5 (-5=52 BC); Picard and Gjongecaj, Phase IV; Meta, V/86; **Osmani 2000, no. 7.**

6. **Αβ.** ΜΕΝΙΣΚοΣ (горе)

Како претходната; горе, Нике со венец, во отсечокот, молња (недостасува).

Рев. ΔΥР, ΚΑΛ[Λ][]/[] (околу квадратот)

Како претходната.

AR; Т. 3.00 г; Ø 17,9 мм; оска 0;

Наод: „Кучибаба“ с. Лешок, Тетово.

Библ.: **Osmani 2000, no. 8.**

ΜΕΝΙΣΚΟΣ – ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

7. **Αβ.** ΜΕΝΙΣΚοΣ (горе)

Како претходната; горе, гавран.

Рев. ΔΥ[Ρ], []/[]Υ/ΣΙοΥ (околу квадратот)

Како претходната.

AR; Т. 3.10 г; Ø 17,7 мм; оска 5.

Наод: „Кучибаба“ с. Лешок, Тетово.

Библ.: BMCG, Vol. XII, 69, no. 62-64; Ceka 1972, no. 320; Petrányi, Class D5 (-4=51 BC); Picard and Gjongecaj, Phase IV; Meta, V/86; **Osmani 2000, no. 5.**

8. **Αβ.** ΜΕΝΙΣΚοΣ (горе)

Како претходната; горе, гавран.

Рев. [], ΔΙο/ΝΥ/ΣΙο[Υ] (околу квадратот)

Како претходната.

AR; Т. 3.30 г; Ø 17,2 мм; оска 1.

Наод: „Кучибаба“ с. Лешок, Тетово.

Библ.: BMCG, Vol. XII, 69, no. 62-64; Ceka 1972, no. 320; Petrányi, Class D5 (-4=51 BC); Picard and Gjongecaj, Phase IV; Meta, V/86; **Osmani 2000, no. 6.**

ΜΕΝΙΣΚΟΣ – ΛΥΚΙΣΚΟΥ

9. **Αβ.** ΜΕΝΙΣΚοΣ (горе)

Како претходната; д. женска статуета (недостасува).

Рев. ΔΥР, ΛΥ–ΚΙΣ/ΚοΥ (околу квадратот)

Како претходната.

AR; Т. 2.70 г; Ø 18,1 мм; оска 7.

Наод: „Кучибаба“ с. Лешок, Тетово.

Библ.: BMCG, Vol. XII, 71, no. 94-95; Ceka 1972, no. 325; Petrányi, Class D5 (-3=50 BC); Picard and Gjongecaj, Phase IV; Meta, V/86; **Osmani 2000, no. 1.**

10. **Αβ.** ΜΕΝΙΣΚοΣ (горе)

Како претходната; д. женска статуета.

Рев. ΔΥР, ΛΥ–[]/ΚοΥ (околу квадратот)

Како претходната.

AR; Т. 2.70 г; Ø 18,2 мм; оска 7.

Наод: „Кучибаба“ с. Лешок, Тетово.

Библ.: **Osmani 2000, no. 2.**

III. с. Лазаровци, Кичево, Македонија (Т. 39)

- Наод :** „Задел-Еѓупски дол“, с. Лазаровци, Кичево. Монети од растурена остава. Монетите се најдени при вадење на камен. Монетите биле најдени во теракотен сад. (Кичево /1960).
- Квантиџа :** 5+ примероци на драхми од Дирахион. Според информациите добиени од пронаоѓачот бројот на монети бил поголем, но наодот бил растурен.
- Закојана :** по 68 год. пр.н.е.
- Диспозиција :** Приватна сопственост на Д. Милососки, Кичево.
- Коментар :** Публикувана, Г. Спасовска Димитриоска, „Случајни антички наоди од Кичевско“, МАА 9 (1983-4), Скопје, 1988, 133-138.
- Содржина :** Остава од 5 примероци на драхми од типот „Крава/Теле“ на Дирахион. Вкупниот број на монети во оставата е непознат.

ДИРАХИОН

Изданија на драхми од фазата во периодот 120/100 - 80/70 год. пр.н.е.

ΚΛΕΩΝ – ΕΞΑΚΕΣΤΟΥ

1. **Ав.** ΚΛΕΩΝ (горе)

Крава стои надесно и цица теле; во отсечокот, симбол (?).

Рев. ΔΥΡ, Ε[ΞΑ]/ΚΕΣ/ΤΟΥ (околу квадратот)

Двоен квадрат со стилизиран звезdest или флорален мотив.

AR; Т. 1.8 г; Ø - мм; оска -;

Библ.: за аверс cf. Seka 1972, no. 257-261 (со ΚΛΕΩΝ), за реверс cf. no. 134, 189, 195 и 209 (со ΕΞΑΚΕΣΤΟΥ); Petrányi, Class D3 (144-93 пр.н.е.); Picard and Gjongecaj, Phase III (120/100-80/70 пр.н.е.); Спасовска Димитриоска 1988, no. 3.

Изданија на драхми од фазата во периодот 80/70 - 48 год. пр.н.е.

ΜΑΧΑΤΑΣ – ΝΙΚΥΛΛΟΥ

2. **Ав.** ΜΑΧΑΤΑΣ (горе)

Како претходната; горе над името, петел; д. рог на изобилие, во отсечокот, симбол змија обвиткана околу стап.

Рев. ΔΥΡ, ΝΙ[Λ]/ΛΟΥ (околу квадратот)

Како претходната.

AR; Т. 2.75 г; Ø - мм; оска -; (оштетена, фали парче)

Библ.: Seka 1972, no. 311; Petrányi, Class D4 (-21=68 пр.н.е.); Picard and Gjongecaj, Phase IV; Спасовска Димитриоска 1988, no. 4.

ΖΩΙΛΟΣ – ΖΩΠΥΡΟΥ

3. **Ав.** ΖΩΙΛΟΣ (горе)

Како претходната; горе над името, глава на Хелиос; д. буф.

Рев. ΔΥΡ, ΖΩ/ΠΥ/ΡΟΥ (околу квадратот)

Како претходната.

AR; Т. 2.95 г; Ø - мм; оска -; (оштетена, фали парче)

Библ.: BMCG, Vol. VII, 70, no. 72; Ceka 1972, no. 199; Petrányi, Class D4 (-25=72 пр.н.е.); Picard and Gjongecaj, Phase IV; **Спасовска Димитриоска 1988, no. 1.**

ΛΥΣΗΝ – ΖΩΠΥΡΟΥ

4. **Ав.** ΛΥΣΗΝ (горе)

Како претходната; горе над името, глава на Хелиос (не се гледа); д. буф.

Рев. ΔΥΡ, ΖΩ/ΠΥ/ΡοΥ (околу квадратот)

Како претходната.

AR; Т. 3.15 г; Ø - мм; оска -;

Библ.: BMCG, Vol. VII, 70, no. 73; Ceka 1972, no. 300; Petrányi, Class D4 (-25=72 пр.н.е.); Picard and Gjongecaj, Phase IV; **Спасовска Димитриоска 1988, no. 5.**

ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗΣ – ΠΑΡΜΕΝΙΣΚΟΥ

5. **Ав.** ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗΣ (горе)

Како претходната; горе над името, глава на Хелиос.

Рев. ΔΥΡ, ΠΑΡ–ΜΕΝΙΣ–ΚοΥ (околу квадратот)

Како претходната.

AR; Т. 3.15 г; Ø - мм; оска -;

Библ.: Ceka 1972, no. 246; **Спасовска Димитриоска 1988, no. 2.**

6.6.4 Атина (Т. 39 - 40)

ΜΟΝΕΤΟΚΟΒΑΪΕ ΤΕΤΡΑΔΡΑΧΜΙ „ΝΟΒ ΣΤΙΛ“

(II - I век пр.н.е)

(заб.: датацијата е дадена и по високата и по ниската хронологија)

СРЕДЕН ПЕРИОД

ΑΧΑΙΟΣ – ΗΛΙ (рог на изобилие со житен клас), 160/9 = 128/7 год. пр.н.е.

1. **Ав.** Глава на Атина Партенос со шлем, надесно.

Рев. Α–ΘΕ, ΑΧΑ/ΙΟΣ ΗΛΙ ΚΛΕ/ΑΡΧ (л. и д. од буфот)

Буф надесно, со свртена глава, стои на амфора; л. симбол: рог на изобилие со житен клас; на амфората Е, под амофрата МЕ; Целото во маслинов венец.

AR; Т. 16.47 г; Ø 31.5 мм; оска 11; теренски истражувања во Преспа, Ресен.

Наод: с. Наколец, Ресен. (прим. од остава, Наколец/2002)

Библ.: Thompson 1961, no. 421/d (среден период); **Bitrakova Grozdanova 2015, 195, no. 1.**

ΕΠΙΓΕΝΗ – ΣΩΣΑΝΔΡΟΣ (орел на молња), 158/7 = 126/5 год. пр.н.е.

2. **Ав.** Исто како претходната.

Рев. Α–ΘΕ, ΕΠΙ/ΓΕΝΗ ΣΩΣΑΝ/ΔΡΟΣ ΚΑΛ/ΛΙΚΡΑ (л. и д. од буфот)

Исто како претходната; л. симбол: орел на молња; долу, МЕ, на амфората буквата е нечитлива.

AR; Т. 16.2 г; Ø - мм; оска -; ex MM (в.к. 2174), сега АММ - Скопје.

Библ.: Thompson 1961, no. 442/a,b,e, в. и 441/a,b,g, 443/b,c (среден период); **Соколовска 1966, no. 103.**

3. **Ав.** Исто како претходната.

Рев. Α-Θ[Ε], ΕΠ[Ι]/ΓΕΝ[Ι] ΣΩΣΑ[Ι]/ΔΡΟΣ ΜΟ/ΣΧΙ (л. и д. од буфот)

Исто како претходната; л. симбол: орел на молња; долу, ΣΦ, на амфората, буквата Β.

AR; T. 16.4 г; Ø - мм; оска -; ех ΜΜ (в.к. 7227), сега ΑΜΜ - Скопје.

Библ.: Thompson 1961, no. 445/a и 443/f,g,h, (среден период); **Соколовска 1966, no. 104.**

ΠΟΛΕΜΩΝ – ΑΛΚΕΤΗΣ (триножник), 157/6 = 125/4 год. пр.н.е.

4. **Ав.** Исто како претходната.

Рев. Α-ΘΕ, ΠΟΛΕ/ΜΩΝ [Α]ΛΚΕ/ΤΗΣ ΛΥΚΙ (л. и д. од буфот)

Исто како претходната; л. симбол: триножник; долу [Σ]Φ, на амфората буквата Ι (не е нечитлива).

AR; T. 16.49 г; Ø 28.1 мм; оска 11; Охридска Банка, Инв. бр. 04/23/9 - Охрид.

Библ.: Thompson 1961, no. 470/c, (среден период); **Ohridska banka Coll., 244.**

ΜΙΚΙΩΝ – ΕΥΡΥΚΛΕΙ (Диоскури), 156/5 = 124/3 год. пр.н.е.

5. **Ав.** Исто како претходната.

Рев. Α-ΘΕ, ΜΙΚ/ΙΩΝ ΕΥΡ/ΥΚΛΕ[Ι] ΠΑ/ΡΑ (л. и д. од буфот)

Исто како претходната; д. симбол: Диоскури; долу, ознаката и буквата на амфората се нечитливи.

AR; T. 13.3 г; Ø - мм; оска -; ех ΜΜ (в.к. 1387), сега ΑΜΜ - Скопје.

Библ.: Thompson 1961, no. 483/c-f, 484/d-f, 485/c (среден период); **Соколовска 1966, no. 106.**

6. **Ав.** Исто како претходната.

Рев. Α-ΘΕ, ΜΙΚ/ΙΩΝ ΕΥΡ/ΥΚΛΕ[Ι] ΑΡΕ/ΣΤοΣ (л. и д. од буфот)

Исто како претходната; д. симбол: Диоскури; долу, ΣΦ, на амфората буквата е нечитлива.

AR; T. 16.3 г; Ø - мм; оска -; ех ΜΜ (в.к. 3490), сега ΑΜΜ - Скопје.

Библ.: Thompson 1961, no. 488/e, f, (среден период); **Соколовска 1966, no. 105.**

ΑΝΔΡΕΑΣ – ΧΑΡΙΝΑΥΤΗΣ (Дионис и Деметра (?), 136/5 = 104/3 год. пр.н.е.

7. **Ав.** Исто како претходната.

Рев. Α-ΘΕ, ΑΝΔ/ΡΕΑΣ ΧΑΡΙ/ΝΑΥ[Ι]ΗΣ [Κ]ΡΙΤ (л. и д. од буфот)

Исто како претходната; д. симбол: фигури на Дионис и Деметра (?); ознаката долу и буквата на амфората се нечитливи.

AR; T. 16.40 г; Ø - оска -; ех ΜΜ (в.к. 1519), сега ΑΜΜ - Скопје.

Наод: с. Витолиште, Прилеп.

Библ.: Thompson 1961, no. 802/a-b, в. и no. 795/a-b (среден период); **Керамитчиев 1965, no. 3; Соколовска 1966, no. 101.**

ДОЦЕН ПЕРИОД

ΝΙΚΟΓΕΝΗΣ – ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΣ (Хермес), 126/5 = 94/3 год. пр.н.е.

8. **Ав.** Исто како претходната.

Рев. Α–ΘΕ, ΝΙΚΟ/ΓΕΝΗΣ ΚΑΛ/ΛΙΜΑ/ΧοΣ (л. и д. од буфот)

Исто како претходната; д. симбол: фигура на Хермес; долу, ΔН, на амфората буквата Α.

ΑΡ; Т. 15.2 г; Ø -; оска -; ех ΜΜ (в.к. 3562), сега ΑΜΜ - Скопје.

Библ.: Thompson 1961, no. 1033 (доцен период); Соколовска 1966, no. 102; Битракова Грозданова 1987, Т. ΙΧ/4.

ΞΕΝΟΚΛΗΣ – ΑΡΜΟΞΕΝΟΣ (Рома), 123/2 = 91/0 год. пр.н.е.

9. **Ав.** Исто како претходната.

Рев. Α–ΘΕ, ΞΕ/Νο/ΚΛΗΣ ΑΡΜο/ΞΕ/ΝοΣ (л. и д. од буфот)

Исто како претходната; симболот и буквата на амфората се нечитливи.

ΑΡ; Т. 16.44 г; Ø 31.2 мм; оска 0; Охридска Банка, Инв. бр. 04/27/1 - Охрид.

Библ.: Thompson 1961, no. 1110-1123 (Рома), (доцен период); Ohridska banka Coll., no. 243.

ΜΟΝΕΤΙ - СУΒΕΡΑΤΙ (*subaerati*)/ΦΥΡΕ (*fourrée*)

ΕΠΙΓΕΝΗ – ΣΩΣΑΝΔΡΟΣ (орел на молња), редовното издание е од 158/7 = 126/5 год. пр.н.е.

10. **Ав.** Исто како претходната.

Рев. Α–ΘΕ, ΕΠ/ΓΕΝΗ ΣΩΣΑΝ/ΔΡΟΣ ΒΟΥ/ΛΑΡ (л. и д. од буфот)

Исто како претходната; л. симбол: орел на молња; долу, ΠΡΩ, на амфората, буквата е нечитлива.

ΑΕ/ΑΡ (суберат/фуре); Т. - г; Ø 28 мм; оска -; Институт за старословенска култура (инв. бр. 2811), Прилеп.

Наод: „Градиште“ с. Дебреште, Долнени (Прилеп).

Библ.: cf.: Thompson 1961, no. 1378.

ΠΟΛΕΜΩΝ – ΑΛΚΕΤΗΣ (триножник), редовното издание е од 157/6 = 125/4 год. пр.н.е.

11. **Ав.** Исто како претходната.

Рев. Α–ΘΕ, ΠΟΛ[]/ΜΩΝ ΑΛΚ[]/ΤΗΣ ΕΥΔ[Ι] (л. и д. од буфот)

Исто како претходната; л. симбол: триножник; на амфората буквата непозната, и под амофрата контролните букви непознати; Целото во маслинов венец.

ΑΕ/ΑΡ (суберат/фуре?); Т. 15.3 г; Ø 29.0 мм; оска 7; Завод и музеј - Штип, инв.бр. I-183.

Наод: атар на с. Пиперево, Штип.

Библ.: cf.: Thompson 1961, no. 1380, 1384/c, 1385.

ΜΙΚΙΩΝ – ΕΥΡΥΚΛΕΙ (Диоскури), редовното издание е од 156/5 = 124/3 год. пр.н.е.

12. **Ав.** Исто како претходната.

Рев. Α–ΘΕ, ΜΙΚ/ΙΩΝ ΕΥΡ/ΥΚΛΕ[Ι] ΔΗ/ΜΟ (л. и д. од буфот)

Исто како претходната; д. симбол: Диоскури; долу, $\Sigma\Omega$, на амфората буквата е нечитлива.

АЕ/АR (суберат/фуре); Т. 15.3 г; $\varnothing$ 29.0 мм; оска 7; Завод и музеј - Штип, инв.бр. I-450.

Наод: Брегалнички регион.

Библ.: cf.: Thompson 1961, no. 1384/d.

ΑΦΡΟΔΙΣΙ – ΑΠΟΛΗΞΙ (Нике), редовното издание е од 155/4 = 123/2 год. пр.н.е.

13. **Ав.** Исто како претходната.

Рев. Α–ΘΕ, ΑΦΡΟ/ΔΙΣΙ [Α]ΠΟ/ΛΗΞΙ [Ι]ΡΑ(?)/[] (л. и д. од буфот)

Исто како претходната; д. симбол: Нике; на амфората буквата непозната/не се гледа, а исто така и под амофрата буквите не се гледаат.

АЕ/АR (суберат/фуре); Т. -; $\varnothing$ - мм; оска -; Приватна збирка, Скопје.

Наод: примерок од непознато наоѓалиште во наод од 3 монети: 1 тетрадрахма Атина со 2 бронзени монети).

Библ.: cf.: Thompson 1961, 1380/e-f.

ΚΑΡΑΙΧ – ΕΡΓΟΚΛΕ (преден дел од кораб), редовното издание е од 153/2 = 121/0 год. пр.н.е.

14. **Ав.** Исто како претходната.

Рев. Α–ΘΕ, ΚΑ/ΡΑΙΧ ΕΡΓΟ/ΚΛΕ ΧΑΙ (л. и д. од буфот)

Исто како претходната; д. симбол: преден дел од кораб; на амфората буквата непозната, а под амофрата $\Sigma\Omega$.

АЕ/АR (суберат/фуре); Т. 15.3 г; $\varnothing$ 30.0 мм; оска 7; Завод и музеј - Штип, инв.бр. I-451.

Наод: Брегалнички регион.

Библ.: cf.: Thompson 1961, no. 1400, 1403.

ΘΕΜΙΣΤΟ – ΘΕΟΠΟΜΠΟΣ (трофеј на преден дел од кораб), редовното издание е од 149/8 = 117/6 пр.н.е.

15. **Ав.** Исто како претходната.

Рев. Α–ΘΕ, ΘΕΜ–ΙΣΤΟ ΘΕΟ/ΠΟΜ ΦΙΛΩ/ΝΙ (л. и д. од буфот)

Исто како претходната; л. симбол: трофеј на преден дел од кораб; долу, Σ [], на амфората буквата [Α].

АЕ/АR (суберат/фуре); Т. - г; $\varnothing$ 28 мм; оска -; Институт за старословенска култура (инв. бр. 2885), Прилеп.

Наод: „Градиште“ с. Дебреште, Долнени (Прилеп).

Библ.: cf.: Thompson 1961, no. 599/a од редовното издание.

ΙΚΕΣΙΟΣ – ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ (венец), редовното издание е од 135/4 = 103/2 год. пр.н.е.

16. **Ав.** Исто како претходната.

Рев. Α–ΘΕ, ΙΚΕ–ΣΙΟ[Σ] ΑΣΚ/[]ΕΠΙ/ΑΔΗΣ ΘΕΟ (л. и д. од буфот)

Исто како претходната; л. симбол: венец; долу, ΑΠ, на амфората буквата Κ.

АЕ/АR (суберат/фуре?); Т. - г; $\varnothing$ 33 мм; оска -; Институт за старословенска култура (инв.

бр. 2812), Прилеп.

Наод: „Градиште“ с. Дебреште, Долнени (Прилеп).

Библ.: cf.: Thompson 1961, no. 819/c од редовното издание.

6.6.5 Тасос (Т. 41)

Тетрадрахма („тасоски тип“), ок. 148/7 - 90/80 год. пр.н.е.

1. **Ав.** Глава на младиот Дионис со бршленов венец, надесно.

Рев. НΡΑΚΛΕΟΥ[] ↓ [ΣΩ]ΤΗ[] ↓ []ΣΙΩΝ →

Херакле гол, стои налево; држи палка во д. рака, лавовска наметка во л. рака; л. монограм $\mathbb{M}$.

AR; Т. 16.10 г; Ø - мм; оска -; ex MM (в.к. 3563), сега АММ - Скопје.

Библ.: Prokоров 2006, 123, no. 735 (Gruppe XII, Klasse „AC“, V.AC7 - R.585);

Соколовска 1966, no. 88.

Тетрадрахма („тасоски тип“), ок. 148/7 - 90/80 год. пр.н.е.

2. **Ав.** Исто како претходната.

Рев. НΡΑΚΛΕΟΥΣ ↓ ΣΩΤΗΡΟΣ ↓ [Θ]ΑΣΙΩΝ →

Исто како претходната; л. монограм $\mathbb{M}$.

AR; Т. 15.8 г; Ø - мм; оска -; ex MM (в.к. 2202), сега АММ - Скопје.

Наод: од Струга(?).

Библ.: Prokоров 2006, 131, no. 839 (Gruppe XII, Klasse „AF“, V.AF4 - R.602);

Соколовска 1966, no. 90.

Тетрадрахма („тасоски тип“), ок. 148/7 - 90/80 год. пр.н.е.

3. **Ав.** Исто како претходната.

Рев. НΡΑΚΛΕΟΥΣ ↓ ΣΩΤΗΡ[] ↓ []ΙΩΝ →

Исто како претходната; л. монограм $\mathbb{M}$.

AR; Т. 16.0 г; Ø - мм; оска -; ex MM (в.к. 3564), сега АММ - Скопје.

Библ.: Prokоров 2006, 131, no. 845 (Gruppe XII, Klasse „AF“, V.AF4 - R.666?);

Керамитчиев 1965, no. 6; Соколовска 1966, no. 89.

Тетрадрахма („тасоски тип“), ок. 148/7 - 90/80 год. пр.н.е.

4. **Ав.** Исто како претходната.

Рев. НΡΑΚΛΕΟΥΣ ↓ [ΣΩ]ΤΗΡΟΣ ↓ ΘΑΣΙΩΝ →

Исто како претходната; л. монограм $\mathbb{M}$.

AR; Т. 16.10 г; Ø 34.7 мм; оска 0; Охридска Банка, Инв. бр. 04/27/1. - Охрид.

Библ.: Prokоров 2006, 171, no. 1363 (Gruppe XVI, Klasse „DA“, V.DA4 - R.1100?);

Ohridska banka Coll., no. 255.

Тетрадрахма („тасоски тип“), ок. 148/7 - 90/80 год. пр.н.е.

5. **Ав.** Исто како претходната.

Рев. [H]ΡΑΚΛΕΟΥΣ ↓ ΣΩΤΗΡΟΣ ↓ [Θ]ΑΣΙΩΝ →

Исто како претходната; л. монограм $\mathbb{M}$.

AR; Т. 15.66 г; Ø 30 мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид. (продупчена)

Библ.: Prokоров 2006, 200, no. 1745 (Gruppe XIX, Klasse „GA“, V.GA3 - R.1361);

Битракова Грозданова 1987, Т. IX/5; Размовска Бачевска 2002, 41, no. 12.

6.6.6 Маронеја (Т. 41)

Бронзено монетоковање, по 148 год. пр.н.е.

1. **Ав.** Глава на Дионис со бршленов венец, надесно.

Рев. [ΔΙΟΝΥΣΟΥ] ↓ ΣΩΤΗΡΟΣ ↓ [ΜΑΡΩΝΙΤΩΝ] →

Дионис гол, стои налево; држи грозд во д. рака, наметка и две коцја во л. рака; л. монограм .

АЕ; Т. 15.3 г; Ø - мм; оска -; ех ММ (в.к. 3918), сега АММ - Скопје.

Библ.: Schönert-Geiß 1987, Period X, Dionysos - Serie A, бронзено ковање (но. 1354-1405; **Керамитчиев** 1965, Т. IV/30; **Соколовска** 1966, по. 86; **Битракова Грозданова** 1987, Т. IX/6.

6.6.7 Пергамон (Т. 41)

Тетрадрахма, Доцно „дистофорно“ монетоковање, ок. 76 - 67 год. пр.н.е.

1. **Ав.** Змија ползи од мистична кошница со полу отворен капак (*cista mystica*), целото во бршленов венец.

Рев. Змии со дигнати глави, вплеткани околу футрола за лак; д. украсен стап (*thirsoi*) со вплеткана змија, л. монограм Ε (ΠΕΡ), горе, помеѓу главите на змиите монограм во венц ΠΥ (ΠΡΥ), а најгоре ΜΟΣ.

ΑΡ; Т. 11.22 г; Ø 20 мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид.

Библ.: Kleiner 1978, 81, по. 45; Kleiner F. - Noe S. 1977, 104-105; **Битракова Грозданова** 1983, 74, по. 6; **Битракова Грозданова** 1987, Т. IX/7; **Размовска Бачевска** 2002, 42, по. 13.

6.6.8 Египет (Т. 41)

ПТОЛЕМАЈ XII (80-58 и 55-51 год. пр.н.е.)

Тетрадрахма, монетарница Пафос на Кипар, 72/1 год. пр.н.е.

1. **Ав.** Глава на Птолемај I со дијадема, надесно.

Рев. ΠΤΟΛΕΜΑΙ[]

Орел на молња, стои налево; д. ΠΑ, л. ΛΙ.

ΑΡ; Т. - г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.

Библ.: BMCG, Vol. 6, 118, по. 17-18; Svoronos 1904, 258, по. 1824; **Битракова Грозданова** 1987, Т. IX/8.

6.7 РИМСКИ РЕПУБЛИКАНСКИ МОНЕТИ

6.7.1 Единечни наоди на монети (Т. 42-55)

Анонимно издание

8. *AR Сеситерџиј*, Рим, по 211 (211-208) год. пр.н.е.; *RRC*, 44/7.
AR; Т. 1.00 г; Ø 12.93 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

Анонимно издание

9. *АС*, Рим, по 211 (209-208) год. пр.н.е.; *RRC*, 50/3.
AE; Т. 48.22 г; Ø 34.24 мм; оска 7; Приватна кол., Скопје.

Анонимно издание(?)

10. *АС*, Рим, по 211 (211-206) год. пр.н.е.; *RRC*, -.
AE; Т. 39.36 г; Ø 34.9 мм; оска 3; Охридска банка, Инв. бр. 04/2/111.
Библ.: *Ohridska banka Coll.*, 261.

Анонимно издание

11. *Викторијал*, Рим, 179-170 год. пр.н.е.; *RRC*, 166/1.
AR; Т. 2.43 г; Ø 15.80 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.

ОРЕИ (Oreimia)

12. *АС*, Рим, 169-158 год. пр.н.е.; *RRC*, 190/1.
AE (сечена половина); Т. 11,54 г; Ø 31,28 мм; оска 7; Приватна кол., Скопје.

Анонимно издание

13. *АС*, Рим, 157-156 год. пр.н.е.; *RRC*, 197-199B/1b.
AE; Т. 24.4 г; Ø 31 мм; оска 9; НУ Музеј Гевгелија.
Наод: Вардарски Рид, Гевгелија.
Библ.: *Husenovski*, 2004, 244.

Pinarius Natta

14. *Денар*, Рим, 155 год. пр.н.е.; *RRC*, 200/1.
AR; Т. 3.93 г; Ø 20 мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид.
Библ.: *Размовска Бачевска* 2002, 143, no. 1; *Razmovska-Bacheva* 1996, no. 1.

SAR (Sex Atilius Serranus=Saranus)

15. *АС*, Рим, 155 год. пр.н.е.; *RRC*, 199/2.
AE; Т. 19.29 г; Ø 32.50 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.

C. Juventius Thalna

16. *Денар*, Рим, 154 год. пр.н.е.; **RRC**, 202/1a.
AR (можен суберат?); Т. 3,02 г; Ø 19,07 мм; оска 7; Приватна кол., Скопје.

C. Scribonius

17. *Денар*, Рим, 154 год. пр.н.е.; **RRC**, 201/1.
AR; Т. 3.37 г; Ø 19 мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид.
Библ.: Размовска Бачевска 2002, 143, no. 2; Razmovska-Bačeva 1996, no. 2.

L. Saufeius

18. *Денар*, Рим, 152 год. пр.н.е.; **RRC**, 204/1.
AR; Т. - г; Ø 16 мм; оска -; Завод и Музеј - Прилеп, инв. бр. 1785.

C. Maianius

19. *Ас*, Рим, 153 год. пр.н.е.; **RRC**, 203/2.
AE (скршена половина); Т. 11,07 г; Ø - мм; оска 2; Завод и Музеј - Охрид,
инв. бр. 917.
Наод: „Самоилова тврдина“, Охрид.

P. Cornelius Sulla

20. *Денар*, Рим, 151 год. пр.н.е.; **RRC**, 205/1.
AR; Т. 3,70 г; Ø 17,1 мм; оска 7; Охридска банка, Инв. бр. 04/26/2-1.
Библ.: Ohridska banka Coll., 263.

21. *Ас*, Рим, 151 год. пр.н.е.; **RRC**, 205/2.
AE; Т. 22,79 г; Ø 32,61 мм; оска 3; Приватна кол., Скопје.

Decimius Flavius

22. *Денар*, Рим, 150 год. пр.н.е.; **RRC**, 207/1.
AR; Т. 3,80 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: Keramitčiev 1965a, no. 1.

Pinarius Natta

23. *Денар*, Рим, 149 год. пр.н.е.; **RRC**, 208/1.
AR; Т. 3,70 г; Ø 18 мм; оска 7; НБРМ, Инв. бр. 00/23/11-3
Библ.: НБРМ, МПИ, 381.

L. Iteius или Itelius

24. *Денар*, Рим, 149 год. пр.н.е.; **RRC**, 209/1.
AR; Т. 3,50 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: Keramitčiev 1965a, no. 2.

M. Atilius Saranus

25. *Ас*, Рим, 148 год. пр.н.е.; **RRC**, 214/2a.
AE; Т. 16,04 г; Ø 28,6 мм; оска 6; НБРМ, Инв. бр. 99/9/3-1

Библ.: НБРМ, МПИ, 382.

26. *Ас*, Рим, 148 год. пр.н.е.; **RRC**, 214/2а.
АЕ; Т. 21.30 г; Ø 30.4 мм; оска 11; НБРМ, Инв. бр. 00/23/20
Библ.: НБРМ, МПИ, 383.

Q. Marcius Libo

27. *Ас*, Рим, 148 год. пр.н.е.; **RRC**, 215/а.
АЕ; Т. - г; Ø 30 мм; оска -; Приватна кол., Кичево.
Наод: Кичево.
Библ.: Спосовска Димитриоска 1988, стр. 136.

L. Sempronius Pitio

28. *Ас*, Рим, 148 год. пр.н.е.; **RRC**, 216/2а.
АЕ; Т. 19.30 г; Ø 32.1 мм; оска 6; Музеј и Завод - Охрид, инв. бр. М-6805.
Наод: „Плаошник“, Охрид.
29. *Триенс*, Рим, 148 год. пр.н.е.; **RRC**, 216/4.
АЕ; Т. 5.7 г; Ø 20 мм; оска 9; НУ Музеј Гевгелија.
Наод: „Вардарски Рид“, Гевгелија.
Библ.: Husenovski, 2004, 247; Husenovski/Slamkov, 2005, 62.

Cn. Gelius

30. *Денар*, Рим, 138 год. пр.н.е.; **RRC**, 232/1.
АР; Т. 3.75 г; Ø 18.63 мм; оска 3; Приватна кол., Скопје.
31. *Триенс*, Рим, 138 год. пр.н.е.; **RRC**, 232/3.
АЕ; Т. 5.93 г; Ø 21.60 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.

Sex. Pompeius

32. *Денар*, Рим, 137 год. пр.н.е.; **RRC**, 235/1с.
АР; Т. 3.78 г; Ø 18.9 мм; оска 4; НБРМ, Инв. бр. 00/23/11-10
Библ.: НБРМ, МПИ, 384.

33. *Денар*, Рим, 137 год. пр.н.е.; **RRC**, 235/1с.
АР; Т. 3.83 г; Ø 18.3 мм; оска 4; Приватна кол., Велес.
Наод: с. Паликура, Градско.

L. Antestius Gragulus

34. *Денар*, Рим, 136 год. пр.н.е.; **RRC**, 238/1
АР; Т. 3.30 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: Keramitčiev 1965а, no. 7.
35. *Денар*, Рим, 136 год. пр.н.е.; **RRC**, 238/1.
АР; Т. 3.80 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: Keramitčiev 1965а, no. 8.

C. Servilius M.f.

36. *Денар*, Рим, 136 год. пр.н.е.; **RRC**, 239/1.
AR; Т. 3.80 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: Keramitčiev 1965a, no. 15.

L. Trebanius

37. *Денар*, Рим, 135 год. пр.н.е.; **RRC**, 241/1a.
AR; Т. 3.44 г; Ø 19.3 мм; оска 0; Приватна кол., Велес.
Наод: с. Паликура, Градско.

C. Minucius Augurinus

38. *Денар*, Рим, 135 год. пр.н.е.; **RRC**, 242/1;
AR; Т. 3,50 г; Ø 20 мм; оска 1; НБРМ, Инв. бр. 00/23/11-1
Библ.: НБРМ, МПИ, 385.

Анонимна

39. *Семис*, Рим, 135-125 год. пр.н.е.; **RRC**, 272/1;
AE; Т. 8,78 г; Ø 23,3 мм; оска 9; НБРМ, Инв. бр. 00/46/7
Библ.: НБРМ, МПИ, 386.

C. Aburius Geminus

40. *Денар*, Рим, 134 год. пр.н.е.; **RRC**, 244/1;
AR; Т. 3.60 г; Ø 18.3 мм; оска 6; Приватна кол. ББ, Скопје.
Наод: с. Паликура.
41. *Денар*, Рим, 134 год. пр.н.е.; **RRC**, 244/1;
AR; Т. - г; Ø - мм; оска -; Археолошки музеј - Скопје.
Наод: „Исар Марвинци“ - Валандово (капитални арх. истражувања).

L. Postumius Albinus

42. *Денар*, Рим, 136 год. пр.н.е.; **RRC**, 252/1;
AR; Т. 3,80 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: Keramitčiev 1965a, no. 9.

P. Maenius M.f. Antias (или Antiaticus)

43. *Квадранс*, 132 год. пр.н.е.; **RRC**, 249/3;
AE (со остатоци од посребрување); Т. 2.93 г; Ø 17.07 мм; оска 4;
Приватна кол., Скопје.

L. Oprimius

44. *Денар*, Рим, 131 год. пр.н.е.; **RRC**, 253/1;
AR; Т. 4,06 г; Ø 27,4 мм; оска 5; НБРМ, Инв. бр. 00/23/11-9
Библ.: НБРМ, МПИ, 387.

M. Acilius M.f.

45. *Денар*, Рим, 130 год. пр.н.е.; *RRC*, 255/1;
AR; Т. 3,82 г; Ø 19,6 мм; оска 1; НБРМ, Инв. бр. 99/30/4-1
Библ.: НБРМ, МПИ, 388.

46. *Денар*, Рим, 130 год. пр.н.е.; *RRC*, 255/1;
AR; Т. 3,60 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: Keramitčiev 1965a, no. 13.

47. *Денар*, Рим, 130 год. пр.н.е.; *RRC*, 255/1;
AR; Т. 3,80 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: Keramitčiev 1965a, no. 14.

Q. Caecilius Metellus

48. *Денар*, Рим, 130 год. пр.н.е.; *RRC*, 256/1;
AR; Т. 3,50 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: Keramitčiev 1965a, no. 12.

M. Vargunteius

49. *Денар*, Рим, 130 год. пр.н.е.; *RRC*, 257/1;
AR; Т. 3,81 г; Ø 20,5 мм; оска 6; Охридска банка, Инв. бр. 04/30/1
Библ.: Ohridska banka Coll., 264.

50. *Денар*, Рим, 130 год. пр.н.е.; *RRC*, 257/1;
AR; Т. 3,80 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: Keramitčiev 1965a, no. 11.

51. *Квадранс*, 130 год. пр.н.е.; *RRC*, 257/4;
AE; Т. 3.42 г; Ø 17.06 мм; оска 2; Приватна кол., Скопје.

Q. Marcius Philippus

52. *Денар*, Рим, 129 год. пр.н.е.; *RRC*, 259/1;
AR; Т. 3.81 г; Ø 18.7 мм; оска 6; Приватна кол., Велес.
Наод: с. Паликура, Градско.

CN. Domitius Ahenobarbus

53. *Денар*, Рим, 128 год. пр.н.е.; *RRC*, 514;
AR; Т. 3,88 г; Ø 18 мм; оска 5; НБРМ.
Библ.: NBRM Coll., 124.

Анонимно издание (со глава на слон)

54. *Квадранс*, Рим, 128 год. пр.н.е.; *RRC*, 262/4;
AE; Т. 6,54 г; Ø 20.84 мм; оска 5; Приватна кол., Скопје.

M. Caecilius Q.f. Metellus

55. *Денар*, Рим, 127 год. пр.н.е.; *RRC*, 263/1a;
AR; Т. 3.68 г; Ø 23 мм; оска; НБРМ, Инв. бр. 00/33/22-16.
Библ.: НБРМ, МПИ, 389.

Q. Fabius Maximus

56. *Квадранс*, Рим, 127 год. пр.н.е.; **RRC**, 265/3;
АЕ; Т. 14.17 г; Ø 19.5 мм; оска 5; НБРМ, Инв. бр. 99/19/5.
Библи.: НБРМ, МПИ, 390.

T. Quinctius Flaminius

57. *Денар*, Рим, 126 год. пр.н.е.; **RRC**, 267/1;
АР; Т. 3,45 г; Ø 19 мм; оска -; Арх. збирка на ФФ - Скопје.
Наод: с. Слечче, Демир Хисар.

C. Caecilius Metellus

58. *Денар*, Рим, 125 год. пр.н.е.; **RRC**, 269/1;
АР; Т. 3,80 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библи.: Keramitčiev 1965a, no. 10.

M. Porcius Laeca

59. *Денар*, Рим, 125 год. пр.н.е.; **RRC**, 270/1;
АР; Т. 3.71 г; Ø 19 мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид.
Библи.: Размовска Бачевска 2002, 143, no. 3; Razmovska-Bačeva 1996, no. 3.

Q. Fabius Labeo

60. *Денар*, Рим, 124 год. пр.н.е.; **RRC**, 273/1;
АР; Т. 3,83 г; Ø 19 мм; оска 9; НБРМ, Инв. бр. 00/23/11-7
Библи.: НБРМ, МПИ, 391.

61. *Денар*, Рим, 124 год. пр.н.е.; **RRC**, 273/1;
АР; Т. 3,80 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библи.: Keramitčiev 1965a, no. 18.

C. Porcius Cato

62. *Денар*, Рим, 123 год. пр.н.е.; **RRC**, 274/1;
АР; Т. 3,87 г; Ø 17,9 мм; оска 9; НБРМ, Инв. бр. 00/23/11-5
Библи.: НБРМ, МПИ, 392.

63. *Денар*, Рим, 123 год. пр.н.е.; **RRC**, 274/1;
АР; Т. 3,60 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библи.: Keramitčiev 1965a, no. 5.

64. *Денар*, Рим, 123 год. пр.н.е.; **RRC**, 274/1;
АР; Т. 3,70 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библи.: Keramitčiev 1965a, no. 6.

65. *Денар*, Рим, 123 год. пр.н.е.; **RRC**, 274/1;
АР; Т. - г; Ø 19 мм; оска -; Завод и Музеј - Прилеп, инв. бр. 2252.
Наод: „манастир Зрзе“, Прилеп.

Cn. Papirius Carbo

66. *Денар*, Рим, 121 год. пр.н.е.; *RRC*, 279/1;
AR; Т. 3,74 г; Ø 20,12 мм; оска 7; Приватна кол., Скопје.

67. *Денар*, Рим, 121 год. пр.н.е.; *RRC*, 279/1;
AR; Т. 3,80 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: Keramitčiev 1965a, no. 3.

68. *Денар*, Рим, 121 год. пр.н.е.; *RRC*, 279/1;
AR; Т. 3,65 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: Keramitčiev 1965a, no. 4.

M. Furius L.f. Philus

69. *Денар*, Рим, 119 год. пр.н.е.; *RRC*, 281/1;
AR; Т. 3,83 г; Ø 19,5 мм; оска 11; НБРМ, Инв. бр. 00/23/11-2.
Библ.: НБРМ, МПИ, 393.

70. *Денар*, Рим, 119 год. пр.н.е.; *RRC*, 281/1;
AR; Т. 3,78 г; Ø 20,58 мм; оска 10; Приватна кол., Скопје.

71. *Денар*, Рим, 119 год. пр.н.е.; *RRC*, 281/1;
AR; Т. 3,90 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: Keramitčiev 1965a, no. 16.

72. *Денар*, Рим, 119 год. пр.н.е.; *RRC*, 281/1;
AR; Т. 3,90 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: Keramitčiev 1965a, no. 17.

L. Licinius Crassus и Cn. Domitius Ahenobarbus со L. Pomponius

73. *Денар серайус*, Нарбона, Галија, 118 год. пр.н.е.; *RRC*, 282/4;
AR; Т. 3,67 г; Ø 21,1 мм; оска 12; НБРМ, Инв. бр. 00/33/22-6
Библ.: НБРМ, МПИ, 394.

74. *Денар серайус*, Нарбона, Галија 118 год. пр.н.е.; *RRC*, 282/4;
AR; Т. 3,43 г; Ø 18,4 мм; оска 7; НБРМ, Инв. бр. 00/23/11-6
Библ.: НБРМ, МПИ, 395.

L. Licinius Crassus и Cn. Domitius Ahenobarbus со L. Porcius

75. *Денар серайус*, Нарбона, Галија, 118 год. пр.н.е.; *RRC*, 282/5;
AR; Т. 3,81 г; Ø 19,8 мм; оска 5; НБРМ, Инв. бр. 01/13/1.
Библ.: НБРМ, МПИ, 396.

M. Calidius, Q. Caecilius, Cn. Fulvius

76. *Денар*, Рим, 117 или 116 год. пр.н.е.; *RRC*, 284/1b;
AR; Т. 3,83 г; Ø 18.6 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.

Q. Curtius, M. Silanus

77. Денар, Рим, 116 или 115 год. пр.н.е.; *RRC*, 285/2;
AR; Т. 3,87 г; Ø 19 мм; оска 7; Охридска банка, Инв. бр. 04/30/2
Библ.: *Ohridska banka Coll.*, 265.

M. Sergius Silus

78. Денар, Рим, 116 или 115 год. пр.н.е.; *RRC*, 286;
AR; Т. 3,67 г; Ø 18,49 мм; оска 6; ех ММ, сега АММ, Скопје.
Наод: Стоби, Градско.

M. Cippius M.f.

79. Денар, Рим, 115 или 114 год. пр.н.е.; *RRC*, 289/1;
AR; Т. 3,86 г; Ø 15,9 мм; оска 5; НБРМ, Инв. бр. 01/8/6
Библ.: НБРМ, МПИ, 397.
80. Денар, Рим, 115 или 114 год. пр.н.е.; *RRC*, 289/1;
AR; Т. 3,80 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: *Keramitčiev 1965a*, no. 19.

Анонимно издание

81. Денар, Рим, 115 или 114 год. пр.н.е.; *RRC*, 287/1;
AR; Т. 3,46 г; Ø 20,18 мм; оска 3; Приватна кол., Скопје.

Mn. Aemilius Lepidus

82. Денар, Рим, 114 или 113 год. пр.н.е.; *RRC*, 291/1;
AR; Т. 3,6 г; Ø 18,2 мм; оска 6; НУ Музеј Гевгелија, Инв. бр. 4598.
Наод: Вардарски Рид, Гевгелија.
Библ.: Хусеновски, 2007, 88.
83. Денар, Рим, 113 или 114 год. пр.н.е.; *RRC*, 291/1;
AR; Т. 4,00 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: *Keramitčiev 1965a*, no. 20.

Ap. Claudius Pulcher, T. Mallius или Maloleius (или T. Manlius Mancinus) и Q. Urbinius

84. Денар, Рим, 111 или 110 год. пр.н.е.; *RRC*, 299/1b;
AR; Т. 3,80 г; Ø 18,4 мм; оска 3; Приватна кол., Скопје.
85. Денар, Рим, 111 или 110 год. пр.н.е.; *RRC*, 299/1b;
AR; Т. 3,60 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: *Keramitčiev 1965a*, no. 21.
86. Денар, Рим, 111 или 110 год. пр.н.е.; *RRC*, 299/1a;
AR; Т. 3,65 г; Ø 17 мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид.
Библ.: Размовска Бачевска 2002, 143, no. 4; *Razmovska-Bacheva 1996*, no. 4.

Mn. Fonteius

87. *Денар*, Рим, 108-107 год. пр.н.е.; **RRC**, 307/1;
AR; Т. 3,77 г; Ø 20 мм; оска 11; НБРМ.
Библи.: NBRM Coll., 125.

M. Herennius

88. *Денар*, Рим, 108 или 107 год. пр.н.е.; **RRC**, 308/1b;
AR; Т. 3,60 г; Ø 17,54 мм; оска 9; АММ, Скопје (тер. инв. бр. М 12/42).
Наод: „Неготинско градиште“, Неготино.

L. Thorius Balbus

89. *Денар*, Рим, 105 год. пр.н.е.; **RRC**, 316/1;
AR; Т. 3,87 г; Ø 18,5 мм; оска 7; НБРМ, Инв. бр. 01/11/11-2.
Библи.: НБРМ, МПИ, 399.
90. *Денар*, Рим, 105 год. пр.н.е.; **RRC**, 316/1;
AR(можен суберат?); Т. 3,62 г; Ø 20 мм; оска 7; НБРМ, Инв. бр. 99/50/2-1.
Библи.: НБРМ, МПИ, 400.

L. Appuleius Saturninus

91. *Денар*, Рим, 104 год. пр.н.е.; **RRC**, 317/3a;
AR; Т. 3,72 г; Ø 18,3 мм; оска 6; Музеј и Завод - Охрид, Инв. бр. М-348.
Наод: „Самоилова тврдина“, Охрид.
92. *Денар*, Рим, 104 год. пр.н.е.; **RRC**, 317/3b;
AR; Т. 3,20 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библи.: Keramitčiev 1965a, no. 22.

Q. Minucius M.f. Thermus

93. *Денар*, Рим, 103 год. пр.н.е.; **RRC**, 319/1;
AR; Т. 3,93 г; Ø 20 мм; оска 5; НБРМ, Инв. бр. 99/39/2-1
Библи.: НБРМ, МПИ, 401.
94. *Денар*, Рим, 103 год. пр.н.е.; **RRC**, 319/1;
AR; Т. 3,8 г; Ø 18 мм; оска 5; НУ Музеј Гевгелија.
Наод: „Вардарски Рид“, Гевгелија.
Библи.: Husenovski, 2004, 250.

L. Iulius L.f. Caesar

95. *Денар*, Рим, 103 год. пр.н.е.; **RRC**, 320/1;
AR; Т. 3,75 г; Ø 17,10 мм; оска 1; Приватна кол., Скопје.

C. Fabius Hadrianus

96. *Денар*, Рим, 102 год. пр.н.е.; **RRC**, 322/1b;
AR (можен суберат?); Т. 3,75 г; Ø 21,5 мм; оска 9; НБРМ, Инв. бр. 99/50/2-2.
Библи.: НБРМ, МПИ, 402.

97. *Денар*, Рим, 102 год. пр.н.е.; **RRC**, 322/1b;
AR; Т. 3,80 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: **Keramičiev 1965a**, по. 23.

M. Lucilius Rufus

98. *Денар*, Рим, 101 год. пр.н.е.; **RRC**, 324/1;
AR (можен суберат?); Т. 2,63 г; Ø 20,7 мм; оска 6; Музеј и Завод - Охрид,
Инв. бр. М-6411.
Наод: „Плаошник“, Охрид.

L. Sentius C.f.

99. *Денар*, Рим, 101 год. пр.н.е.; **RRC**, 325/1a;
AR; Т. 2,30 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: **Keramičiev 1965a**, по. 24.

C. Fundanius

100. *Квинар*, Рим, 101 год. пр.н.е.; **RRC**, 326/2;
AR; Т. 1.49 г; Ø 14.70 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.

M. Servilius C.f.

101. *Денар*, Рим, 100 год. пр.н.е.; **RRC**, 327/1;
AR (можен суберат?); Т. 3.77 г; Ø 22.3 мм; оска 0; НБРМ, Инв. бр. 01/11/6.
Библ.: **НБРМ, МПИ, 403**.

P. Servilius M.f. Rullus

102. *Денар*, Рим, 100 год. пр.н.е.; **RRC**, 328/1;
AR; Т. 3.60 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: **Keramičiev 1965a**, по. 25.

103. *Денар*, Рим, 100 год. пр.н.е.; **RRC**, 328/1;
AR; Т. 3,80 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: **Keramičiev 1965a**, по. 26.

P. Cornelius Lentulus Marcellinus

104. *Денар*, Рим, 100 год. пр.н.е.; **RRC**, 329/1b;
AR (можен суберат?); Т. 3.07 г; Ø 17.4 мм; оска 7; НБРМ, Инв. бр. 01/10/8.
Библ.: **НБРМ, МПИ, 404**.

T. Cloulius или Cloelius

105. *Квинар*, Рим, 98 год. пр.н.е.; **RRC**, 332/1a;
AR; Т. 1.50 г; Ø 16.99 мм; оска 6; Музеј и Завод - Охрид, Инв. бр. М-1610.
Наод: „Самоилова тврдина“, Охрид.

C. Allius Bala

106. *Денар*, Рим, 92 год. пр.н.е.; **RRC**, 336/1b;

AR; Т. 3.69 г; Ø 18.3 мм; оска 4; Музеј и Завод - Охрид, Инв. бр. М-460.
Наод: „Самоилова тврдина“, Охрид.

107. *Денар*, Рим, 92 год. пр.н.е.; **RRC**, 336/1b;
AR; Т. - г; Ø 17 мм; оска -; Завод и Музеј - Прилеп, инв. бр. 1784.

D. Junius L.f. Silanvs

108. *Денар*, Рим, 91 год. пр.н.е.; **RRC**, 337/3;
AR; Т. 3.72 г; Ø 18.2 мм; оска 7; Охридска банка, Инв. бр. 04/30/3.
Библ.: Ohridska banka Coll., 267.

109. *Денар*, Рим, 91 год. пр.н.е.; **RRC**, 337/3;
AR; Т. 3.86 г; Ø 18.89 мм; оска 8; Приватна кол., Скопје.

110. *Денар*, Рим, 91 год. пр.н.е.; **RRC**, 337/3;
AR; Т. 3.70 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: Keramitčiev 1965a, no. 27.

111. *Денар*, Рим, 91 год. пр.н.е.; **RRC**, 337/3;
AR; Т. 3.80 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: Keramitčiev 1965a, no. 28.

112. *Денар*, Рим, 91 год. пр.н.е.; **RRC**, 337/3;
AR; Т. 3.80 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: Keramitčiev 1965a, no. 29.

113. *Денар*, Рим, 91 год. пр.н.е.; **RRC**, 337/3;
AR; Т. 3.70 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: Keramitčiev 1965a, no. 30.

114. *Денар*, Рим, 91 год. пр.н.е.; **RRC**, 337/3;
AR; Т. 3.65 г; Ø 19 мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид.
Библ.: Размовска Бачевска 2002, 143, no. 5; Razmovska-Vačeva 1996, no. 5.

C. Poblicius Malleolus и A. Postumius S(p).f. Albinus со L. Metellus

115. *Денар*, Рим, доцни 90-ти год. пр.н.е.; **RRC**, 335/1b;
AR (можен суберат?); Т. 3.78 г; Ø 19 мм; оска 4; НБРМ, Инв. бр. 00/48/2.
Библ.: НБРМ, МПИ, 405.

L. Calpurnius Piso L. f. Frugi

116. *Денар*, Рим, 90 год. пр.н.е.; **RRC**, 340/1;
AR (можен суберат?); Т. 3.60 г; Ø 18.5 мм; оска 3; НБРМ, Инв. бр. 00/23/11-4.
Библ.: НБРМ, МПИ, 406.

117. *Денар*, Рим, 90 год. пр.н.е.; **RRC**, 340/1;
AR; Т. 3.55 г; Ø 17.9 мм; оска 3; Приватна кол., Скопје.

118. *Денар*, Рим, 90 год. пр.н.е.; **RRC**, 340/1;
AR; Т. 4.00 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.

Библ.: Keramitčiev 1965a, no. 31.

119. *Денар*, Рим, 90 год. пр.н.е.; **RRC**, 340/1;
AR; Т. 3.80 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: Keramitčiev 1965a, no. 32.

120. *Квинар*, Рим, 90 год. пр.н.е.; **RRC**, 340/2e;
AR; Т. 1.85 г; Ø 14.35 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.

121. *Квинар*, Рим, 90 год. пр.н.е.; **RRC**, 340/2b;
AR; Т. 1.89 г; Ø 14.5 мм; оска 6; НБРМ, Инв. бр. 00/54/2.
Библ.: НБРМ, МПИ, 407.

C. Vibius C. F Pansa

122. *Денар*, Рим, 90 год. пр.н.е.; **RRC**, 342/5b;
AR (можен суберат?); Т. 3.79 г; Ø 18.2 мм; оска 7; Охридска банка, Инв. бр. 04/30/14.
Библ.: Ohridska banka Coll., 268.

123. *Денар*, Рим, 90 год. пр.н.е.; **RRC**, 342/5b;
AR; Т. 3.80 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: Keramitčiev 1965a, no. 33.

M. Cato

124. *Квинар*, Рим, 89 год. пр.н.е.; **RRC**, 343/2b;
AR; Т. 2.15 г; Ø 15,1 мм; оска 12; Охридска банка, Инв. бр. 04/1/7.
Библ.: Ohridska banka Coll., 269.

125. *Квинар*, Рим, 89 год. пр.н.е.; **RRC**, 343/2b;
AR; Т. 1.87 г; Ø 14.2 мм; оска 6; Охридска банка, Инв. бр. 04/4/24.
Библ.: Ohridska banka Coll., 270.

126. *Квинар*, Рим, 89 год. пр.н.е.; **RRC**, 343/2b;
AR; Т. 2.10 г; Ø 13.6 мм; оска 12; НБРМ, Инв. бр. 00/23/15-1.
Библ.: НБРМ, МПИ, 408.

127. *Квинар*, Рим, 89 год. пр.н.е.; **RRC**, 343/2b;
AR; Т. 1.97 г; Ø 14 мм; оска 7; НБРМ, Инв. бр. 01/5/2.
Библ.: НБРМ, МПИ, 409.

L. Titurius L.f. Sabinus

128. *Денар*, Рим, 89 год. пр.н.е.; **RRC**, 344/2b;
AR; Т. 3.93 г; Ø 19.1 мм; оска 7; НБРМ, Инв. бр. 01/11/11-1.
Библ.: НБРМ, МПИ, 410.

Cn. Cornelius Lentulus

129. *Квинар*, Рим, 88 год. пр.н.е.; **RRC**, 345/2; **Cn. Cornelius Lentulus**
AR; Т. 1.72 г; Ø 14.60 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.

C. Marcius Censorinus

130. *Денар*, Рим, 88 год. пр.н.е.; *RRC*, 346/2b;
AR; Т. 3.73 г; Ø 18.43 мм; оска 1; Приватна кол., Скопје.

L. Rubrius Dossenus

131. *Денар*, Рим, 87 год. пр.н.е.; *RRC*, 348/2;
AR; Т. 3.90 г; Ø 18.08 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
132. *Денар*, Рим, 87 год. пр.н.е.; *RRC*, 348/1;
AR; Т. 3.50 г; Ø 19 мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид.
Библи.: Размовска Бачевска 2002, 143, по. 7; Razmovska-Bačeva 1996, по. 7.
133. *Денар*, Рим, 87 год. пр.н.е.; *RRC*, 348/1;
AR; Т. 3.42 г; Ø 20 мм; оска -; Арх. збирка на ФФ - Скопје.
Наод: с. Слепче, Демир Хисар.
134. *Квинар*, Рим, 87 год. пр.н.е.; *RRC*, 348/4;
AR; Т. 1.77 г; Ø 13.47 мм; оска 1; Приватна кол., Скопје.
135. *Квинар*, Рим, 87 год. пр.н.е.; *RRC*, 348/4;
AR; Т. 1.63 г; Ø 15.30 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.

Анонимно издание

136. *Денар*, Рим, 86 год. пр.н.е.; *RRC*, 359A/2;
AR; Т. 3.62 г; Ø 20 мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид. (продупчена)
Библи.: Размовска Бачевска 2002, 143, по. 6; Razmovska-Bačeva 1996, по. 6.

L. Iulius Bursio

137. *Денар*, Рим, 85 год. пр.н.е.; *RRC*, 352/1c;
AR; Т. 4.00 г; Ø 20.8 мм; оска 6; НБРМ, Инв. бр. 01/11/11-3.
Библи.: НБРМ, МПИ, 411.
138. *Денар*, Рим, 85 год. пр.н.е.; *RRC*, 352/1c;
AR; Т. 3.14 г; Ø 21.2 мм; оска 6; НБРМ, Инв. бр. 02/1/5.
Библи.: НБРМ, МПИ, 412.

C. Licinius L.f. Maser

139. *Денар*, Рим, 84 год. пр.н.е.; *RRC*, 354/1;
AR; Т. 3.81 г; Ø 22 мм; оска 6; НБРМ, Инв. бр. 01/11/11-4.
Библи.: НБРМ, МПИ, 413.

L. Cornelius Sulla

140. *Денар*, подвижна монетарница, 84-3 год. пр.н.е.; *RRC*, 359/2;
AR; Т. 3.75 г; Ø 19.2 мм; оска 0; НБРМ, Инв. бр. 99/36/5
Библи.: НБРМ, МПИ, 414.
141. *Денар*, подвижна монетарница, 84-3 год. пр.н.е.; *RRC*, 359/2;
AR; Т. 3.9 г; Ø 18 мм; оска 0; НУ Музеј Гевгелија.

Наод: „Вардарски Рид“, Гевгелија.
Библ.: Husenovski, 2004, 251.

Q. Antonius Balbus

142. *Денар сераџус*, Рим, 83-82 год. пр.н.е.; **RRC**, 364/1c.
AR; Т. 3.57 г; Ø 20 мм; оска 6; НБРМ, Инв. бр. 00/33/22-1 .
Библ.: НБРМ, МПИ, 415.
143. *Денар сераџус*, Рим, 83-82 год. пр.н.е.; **RRC**, 364/1;
AR; Т. 3.90 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: Keramitčiev 1965a, no. 36.
144. *Денар сераџус*, Рим, 83-82 год. пр.н.е.; **RRC**, 364/1;
AR; Т. 3.70 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: Keramitčiev 1965a, no. 37.
145. *Денар сераџус*, Рим, 83-82 год. пр.н.е.; **RRC**, 364/1a.
AR (можен суберат?); Т. 3.51 г; Ø 18.5 мм; оска 5; Приватна кол. ББ, Скопје.
Наод: с. Војница, Чашка.

C. Mamilius C.f. Limetanus

146. *Денар сераџус*, Рим, 82 год. пр.н.е.; **RRC**, 362/1;
AR; Т. 3.66 г; Ø 20.2 мм; оска 7; НБРМ, Инв. бр. 00/33/22-3.
Библ.: НБРМ, МПИ, 416.
147. *Денар-сераџус*, Рим, 82 год. пр.н.е.; **RRC**, 362/1.
AR; Т. 3.6 г; Ø 20.2 мм; оска 3; НУ Музеј Гевгелија, Инв. бр. 4600.
Наод: „Вардарски Рид“, Гевгелија.
Библ.: Husenovski, 2007, 93.
148. *Денар-сераџус*, Рим, 82 год. пр.н.е.; **RRC**, 362/1;
AR; Т. 3.80 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: Keramitčiev 1965a, no. 35.
149. *Денар-сераџус*, Рим, 82 год. пр.н.е.; **RRC**, 362/1;
AR; Т. 3.63 г; Ø 19 мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид.
Библ.: Размовска Бачевска 2002, 143, no. 8; Razmovska-Bačeva 1996, no. 8.

P. Crepusius

150. *Денар*, Рим, 82 год. пр.н.е.; **RRC**, 361/1;
AR; Т. 3.21 г; Ø 16.82 мм; оска 5; Приватна кол., Скопје.

L. Marcius Censorinus

151. *Денар*, Рим, 82 год. пр.н.е.; **RRC**, 363/1d;
AR; Т. 3.17 г; Ø 17.8 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.
152. *Денар*, Рим, 82 год. пр.н.е.; **RRC**, 363/1d;
AR (можен суберат?); Т. 3.53 г; Ø 17.94 мм; оска 1; Приватна кол., Скопје.

C. Annius T.f. T.n. Luscus и L. Fabius L.f. Hispaniensis

153. *Денар*, Северна Италија и Шпанија, 82-81 год. пр.н.е.; **RRC**, 366/3b;
AR; Т. 3.90 г; Ø 19.42 мм; оска 7; Приватна кол., Скопје.

Реиздание на M. Caecilius Q.f. Metellus

154. *Денар*, Рим, 82-80 год. пр.н.е. **RRC**, 369/1.
AR; Т. 2.89 г; Ø 17.3 мм; оска 6; Охридска банка, Инв. бр. 04/31/5.
Библ.: Ohridska banka Coll., 273.

Реиздание на C. Servilius

155. *Денар*, 82-80 год. пр.н.е.; **RRC**, 370/1b;
AR; Т. 3.78 г; Ø 18.33 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

A. Postumius A.f. S.n. Albinus

156. *Денар-серайџус*, Рим, 81 год. пр.н.е.; **RRC**, 372/1;
AR; Т. 3.45 г; Ø 18.6 мм; оска 1; Музеј и Завод - Охрид, Инв. бр. М-1593.
Наод: „Самоилова тврдина“, Охрид.

157. *Денар-серайџус*, Рим, 81 год. пр.н.е.; **RRC**, 372/2;
AR; Т. 3.62 г; Ø 20.2 мм; оска 7; НБРМ, Инв. бр. 00/33/22-14.
Библ.: НБРМ, МПИ, 417.

Q. Caecilius Metellus Pius

158. *Денар-серайџус*, монетарница во северна Италија, 81 год. пр.н.е.; **RRC**, 374/2;
AR(можен суберат?); Т. 3.52 г; Ø 19 мм; оска 11; НБРМ, Инв. бр. 01/11/7.
Библ.: НБРМ, МПИ, 418.

159. *Денар*, монетарница во северна Италија, 81 год. пр.н.е.; **RRC**, 374/2;
AR; Т. 3.62 г; Ø 20 мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид.
Библ.: Размовска Бачевска 2002, 143, по. 9; Razmovska-Bacheva 1996, по. 9.

C. Marius C.f. Capito

160. *Денар-серайџус*, Рим, 81 год. пр.н.е.; **RRC**, 378/1a;
AR; Т. 3.44 г; Ø 18.60 мм; оска 8; Приватна кол., Скопје.

Анонимно издание

161. *Квинар*, непозната монетарница, 81 год. пр.н.е.; **RRC**, 373/1b;
AR; Т. 1.60 г; Ø 14.24 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.
162. *Квинар*, непозната монетарница, 81 год. пр.н.е.; **RRC**, 373/1b;
AR; Т. 1.67 г; Ø 13.83 мм; оска 2; Приватна кол., Скопје.
163. *Квинар*, Рим, 81 год. пр.н.е.; **RRC**, 373/1a;
AR; Т. 1.33 г; Ø 15.53 мм; оска 5; Приватна кол., Скопје.

C. Naevius Balbus

164. *Денар-серайџус*, Рим, 79 год. пр.н.е.; **RRC**, 382/1b;
AR; Т. 3.62 г; Ø 19.2 мм; оска 0; Приватна кол. ББ, Скопје.
Наод: „Мал Крлеж“ с. Војница, Чашка.
165. *Денар-серайџус*, Рим, 79 год. пр.н.е.; **RRC**, 382/1a;
AR; Т. 3.70 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје. (продупчена)
Библ.: **Keramitčiev 1965a**, по. 38.

Ti. Claudius Ti.f. Ap.n. Nero

166. *Денар-серайџус*, Рим, 79 год. пр.н.е.; **RRC**, 383/1;
AR; Т. 3.52 г; Ø 18.3 мм; оска 6; НБРМ, Инв. бр. 00/33/22-2.
Библ.: **НБРМ, МПИ, 419.**
167. *Денар-серайџус*, Рим, 79 год. пр.н.е.; **RRC**, 383/1;
AR; Т. 3.60 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: **Keramitčiev 1965a**, по. 39.
168. *Денар-серайџус*, Рим, 79 год. пр.н.е.; **RRC**, 383/1;
AR; Т. 3.80 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: **Keramitčiev 1965a**, по. 40.
169. *Денар-серайџус*, Рим, 79 год. пр.н.е.; **RRC**, 383/1;
AR; Т. 3.75 г; Ø 19 мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид.
Библ.: **Размовска Бачевска 2002**, 143, по. 10; **Razmovska-Bačeva 1996**, по. 10.

L. Papius

170. *Денар-серайџус*, Рим, 79 год. пр.н.е.; **RRC**, 384/1;
AR; Т. 3,71 г; Ø 19,9 мм; оска 4; НБРМ, Инв. бр. 00/34/69-1.
Библ.: **НБРМ, МПИ, 420.**
171. *Денар-серайџус*, Рим, 79 год. пр.н.е.; **RRC**, 384/1;
AR; Т. 3,80 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: **Keramitčiev 1965a**, по. 41.

M. Volteius M.f.

172. *Денар*, Рим, 78 год. пр.н.е.; **RRC**, 385/1;
AR; Т. 3,40 г; Ø 18,2 мм; оска 6; НБРМ, Инв. бр. 99/5/1-3
Библ.: **НБРМ, МПИ, 421.**

L. Rutilius Flaccus

173. *Денар*, Рим, 77 год. пр.н.е.; **RRC**, 387/1;
AR; Т. 3.60 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: **Keramitčiev 1965a**, по. 42.
174. *Денар*, Рим, 77 год. пр.н.е.; **RRC**, 387/1.
AR; Т. 3.75 г; Ø 18 мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид?
Наод: Прилеп („прилепско“).
Библ.: **Размовска Бачевска 2002**, 143, по. 16.

P. Satrienus

175. *Денар*, Рим, 77 год. пр.н.е.; **RRC**, 388/1b;
AR; Т. - г; Ø 17 мм; оска -; Завод и Музеј - Прилеп, инв. бр. 3362.
Наод: „Долиште“ с. Волково, Прилеп.

L. Lucretius Trio

176. *Денар*, Рим, 76 год. пр.н.е.; **RRC**, 390/1;
AR; Т. 3.80 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: Keramitčiev 1965a, no. 43.

L. Farsuleius Mensor

177. *Денар*, Рим, 75 год. пр.н.е.; **RRC**, 392/1a;
AR (можен суберат?); Т. 3.30 г; Ø 19 мм; оска 5; НБРМ, Инв. бр. 01/8/9.
Библ.: НБРМ, МПИ, 422.

C. Egnatius Cn.f. Cn.n. Maxsumus

178. *Денар*, Рим, 75 год. пр.н.е.; **RRC**, 391/3;
AR; Т. 3.80 г; Ø 17.85 мм; оска 5; Приватна кол., Скопје.
179. *Денар*, Рим, 75 год. пр.н.е.; **RRC**, 391/3;
AR; Т. 3.60 г; Ø 18.80 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.

C. Postumius Tatius

180. *Денар*, Рим, 74 год. пр.н.е.; **RRC**, 394/1a.
AR; Т. 3.70 г; Ø 17.2 мм; оска 6; НУ Музеј Гевгелија, Инв. бр. 4601.
Наод: Вардарски Рид, Гевгелија.
Библ.: Husenovski, 2007, 94.
181. *Денар*, Рим, 74 год. пр.н.е.; **RRC**, 394/1.
AR; Т. 2.70 г; Ø 17.73 мм; оска 3; АММ, Скопје, тер. инв. бр. М 12/40.
Наод: „Неготинско градиште“, Неготино.

Mn. Aquillius Mn.f. Mn. n.

182. *Денар-серайџус*, Рим, 71 год. пр.н.е.; **RRC**, 401/1;
AR; Т. 3.60 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: Keramitčiev 1965a, no. 44.

L. Axsius L.f Naso

183. *Денар*, Рим, 71 год. пр.н.е.; **RRC**, 400/1a.
AR; Т. - г; Ø - мм; оска -; Арх. истражувања „Глоска Чука“, тер. бр. В9.6.2.
Наод: „Глоска Чука“ с. Грчиште, Валандово.
Библ.: Blaževska - Pavlovski 2010, 13, no. 30.

C. Hosidius C.f. Geta

184. *Денар*, Рим, 68 год. пр.н.е.; **RRC**, 407/2.

AR; Т. 3.74 г; Ø 17 мм; оска 5; Приватна кол. ББ, Скопје.
Наод: с. Крајници, Велес.

L. Aemilius Lepidus Paullus

185. Денар, Рим, 62 год. пр.н.е.; *RRC*, 415/17;
AR; Т. 3.83 г; Ø 18.6 мм; оска 6; НБРМ, Инв. бр. 01/13/17.
Библи.: НБРМ, МПИ, 424.

186. Денар, Рим, 62 год. пр.н.е.; *RRC*, 415/1;
AR; Т. 3.44 г; Ø 20.28 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.

P. Plautius Hypsaeus

187. Денар, Рим, 60 год. пр.н.е.; *RRC*, 420/2a.
AR; Т. 3.34 г; Ø 19 мм; оска 6; НБРМ.
Библи.: NBRM Coll., 126.

M. Aemilius Scaurus и P. Plautius Hypsaeus

188. Денар, Рим, 58 год. пр.н.е.; *RRC*, 422/1b.
AR; Т. 3.51 г; Ø 17.7 мм; оска 3; Охридска банка, Инв. бр. 04/30/4.
Библи.: Ohridska banka Coll., 275.

C. Memmius C.f.

189. Денар, Рим, 56 год. пр.н.е.; *RRC*, 427/1.
AR; Т. 3.57 г; Ø 18 мм; оска 2; НБРМ.
Библи.: NBRM Coll., 127.

L. Marcius Philippus

190. Денар, Рим, 56 год. пр.н.е.; *RRC*, 425/1.
AR; Т. 4.09 г; Ø 19.7 мм; оска 1; Охридска банка, Инв. бр. 04/2/16.
Библи.: Ohridska banka Coll., 276.

191. Денар, Рим, 56 год. пр.н.е.; *RRC*, 425/1;
AR; Т. 3.64 г; Ø 17.44 мм; оска 1; Приватна кол., Скопје.

P. Fonteius P.f. Capito

192. Денар, Рим, 55 (или 54) год. пр.н.е.; *RRC*, 429/1;
AR; Т. 3.54 г; Ø 17.32 мм; оска 7; Приватна кол., Скопје.

Servius Sulpicius

193. Денар, Рим, 51 год. пр.н.е.; *RRC*, 438/1;
AR (можен суберат?); Т. 3.74 г; Ø 19.4 мм; оска 5; НБРМ, Инв. бр. 99/20/6.
Библи.: НБРМ, МПИ, 425.

Mn. Acilius Glabrio

194. Денар, Рим, 49 год. пр.н.е.; *RRC*, 442/1a;

AR; Т. 3.60 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: Keramitčiev 1965a, no. 45.

195. *Денар*, Рим, 49 год. пр.н.е.; *RRC*, 442/1b;
AR; Т. 3.79 г; Ø 18.6 мм; оска 1; Музеј и Завод - Охрид, Инв. бр. М-318.
Наод: „Самоилова тврдина“, Охрид.

L. Cornelius Lentulus и C. Claudius Marcellus

196. *Денар*, Апологија во Азија (војничко и нерегуларно ковање), 49 год. пр.н.е.; *RRC*, 445/1b;
AR; Т. 3.56 г; Ø 17.2 мм; оска 11; НБРМ, Инв. бр. 01/10/32.
Библ.: НБРМ, МПИ, 426.

L. Hostilius Saserna

197. *Денар*, Рим, 48 год. пр.н.е.; *RRC*, 448/3;
AR; Т. 3.40 г; Ø 18.6 мм; оска 6; НБРМ, Инв. бр. 00/33/22-15.
Библ.: НБРМ, МПИ, 427.

L. Plautius Plancus

198. *Денар*, Рим, 47 год. пр.н.е.; *RRC*, 453/1;
AR; Т. 3.38 г; Ø 18.3 мм; оска 5; Музеј и Завод - Охрид, Инв. бр. М-6413.
Наод: „Плаошник“, Охрид.

199. *Денар*, Рим, 47 год. пр.н.е.; *RRC*, 453/1e;
AR; Т. 3.71 г; Ø 19.6 мм; оска 7; Приватна кол., Скопје.

M. Cato Pro.Pr.

200. *Квинар*, монетарница во Африка, 47-46 год. пр.н.е.; *RRC*, 462/2;
AR; Т. 1.67 г; Ø 13.69 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.
201. *Квинар*, монетарница во Африка, 47-46 год. пр.н.е.; *RRC*, 462/2;
AR; Т. 1.81 г; Ø 14.76 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.
202. *Квинар*, монетарница во Африка, 47-46 год. пр.н.е.; *RRC*, 462/2;
AR; Т. 1.86 г; Ø 13.83 мм; оска 1; Приватна кол., Скопје.
203. *Квинар*, монетарница во Африка, 47-46 год. пр.н.е.; *RRC*, 462/2;
AR; Т. 1.90 г; Ø 14.43 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
204. *Квинар*, монетарница во Африка, 47-46 год. пр.н.е.; *RRC*, 462/2;
AR; Т. 1.58 г; Ø 14.11 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.

Mn. Cordius Rufus

205. *Денар*, Рим, 46 год. пр.н.е.; *RRC*, 463/1a;
AR; Т. 3.49 г; Ø 18.9 мм; оска 1; НБРМ, Инв. бр. 00/33/22-9.
Библ.: НБРМ, МПИ, 428.

T. Carisius

206. *Денар*, Рим, 46 год. пр.н.е.; **RRC**, 464A/3a;
AR; T. 3.70 г; Ø 17 мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид.
Библ.: Размовска Бачевска 2002, 143, no. 12; Razmovska-Bačeva 1996, no. 12.

C. Considius Paetus

207. *Денар*, Рим, 46 год. пр.н.е.; **RRC**, 465/2a;
AR; T. 3.40 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: Keramitčiev 1965a, no. 46.

Изданија за време на С. Iulius Caesar

208. *Денар*, подвижна монетарница со Кајсар (Италија), 49-48 год. пр.н.е.; **RRC**, 443;
AR; T. 2.91 г; Ø 20.32 мм; оска 2; Приватна кол., Скопје.
209. *Денар*, подвижна монетарница со Кајсар, 13 јули 48-47 год. пр.н.е.; **RRC**, 452/2.
AR; T. 2.91 г; Ø 19 мм; оска -; Арх. збирка на ФФ, Скопје.
Наод: „Градиште“ с. Жван, Демир Хисар.
210. *Денар*, монетарница во Африка, 47-46 год. пр.н.е.; **RRC**, 458/1;
AR; T. 3.63 г; Ø 17 мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид.
Библ.: Размовска Бачевска 2002, 143, no. 11; Razmovska-Bačeva 1996, no. 11.
211. *Денар*, непозната монетарница, 46 год. пр.н.е.; **RRC**, 467/1a.
AR; T. 3.42 г; Ø 18.4 мм; оска 9; НБРМ, Инв. бр. 01//10/40.
Библ.: НБРМ, МПИ, 429.
212. *Денар*, монетарница во Шпанија, 46-45 год. пр.н.е.; **RRC**, 468/1.
AR; T. 3.73 г; Ø 18 мм; оска 6; НБРМ
Библ.: NBRM Coll., 128.
213. *Денар*, монетарница во Шпанија, 46-45 год. пр.н.е.; **RRC**, 468/1;
AR; T. 3.60 г; Ø 18.9 мм; оска 6; Музеј и Завод - Охрид, Инв. бр. М-1533.
Наод: „Самоилова тврдина“, Охрид.

Cn. Pompeius Magnus

214. *Ас*, Шпанија и Сицилија, 45 год. пр.н.е. и подоцна; **RRC**, 479/1;
AE; T. 25.06 г; Ø 31.7 мм; оска 12; Музеј и Завод - Охрид; Инв. бр. М-157.
Наод: „Самоилова тврдина“, Охрид.

P. Clodius

215. *Денар*, Рим, 42 год. пр.н.е.; **RRC**, 494/23;
AR; T. 3.84 г; Ø 19 мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид.
Библ.: Размовска Бачевска 2002, 143, no. 13; Razmovska-Bačeva 1996, no. 13.

L. Livineius Regulus

216. *Денар*, Рим, 42 год. пр.н.е.; **RRC**, 494/28;

AR; Т. 3.50 г; Ø - мм; оска -; ех ММ, сега АММ - Скопје.
Библ.: Keramitčiev 1965a, no. 47.

C. Vibius Varus

217. *Денар*, Рим, 42 год. пр.н.е.; **RRC**, 494/38;
AR; Т. 2.62 г; Ø 19 мм; оска 1; Завод и Музеј - Охрид. (продупчена)
Библ.: Размовска Бачевска 2002, 143, no. 14; Razmovska-Bačeva 1996, no. 14.

L. Mussidius Longus

218. *Денар*, Рим, 42 год. пр.н.е.; **RRC**, 494/43;
AR; Т. 2.93 г; Ø 17.8 мм; оска 11; Музеј и Завод - Охрид, Инв. бр. М-1163.
Наод: „Самоилова тврдина“, Охрид.

M. Antonius

219. *Денар*, подвижна монетарница со Марк Антониј, 42 год. пр.н.е.; **RRC**, 496/1.
AR; Т. 3.37 г; Ø 17.3 мм; оска 9; Приватна кол., Скопје.
220. *Денар*, подвижна монетарница со Марк Антониј, 37 год. пр.н.е.; **RRC**, 536/4.
AR; Т. 3.59 г; Ø 20.5 мм; оска 5; НБРМ, Инв. бр. 00/23/14.
Библ.: НБРМ, МПИ, 432.
221. *Денар*, подвижна монетарница со Марк Антониј, 32-31 год. пр.н.е.; **RRC**, 544/27.
AR; Т. 3.43 г; Ø 18 мм; оска 6; Охридска банка, Инв. бр. 04/14/5.
Библ.: Ohridska banka Coll., 279.
222. *Денар*, подвижна монетарница со Марк Антониј, 32-31 год. пр.н.е.; **RRC**, 544/17.
AR; Т. 3.50 г; Ø 18 мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид?
Наод: Прилеп („прилепско“).
Библ.: Размовска Бачевска 2002, 143, no. 15.
223. *Денар*, подвижна монетарница со Марк Антониј, 32-31 год. пр.н.е.; **RRC**, 544/17.
AR; Т. - г; Ø 16 мм; оска -; Завод и Музеј - Прилеп, инв. бр. 1783.
224. *Денар*, подвижна монетарница со Марк Антониј, 32-31 год. пр.н.е.; **RRC**, 544/19.
AR; Т. 3.41 г; Ø 17.14 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.
225. *Денар*, подвижна монетарница со Марк Антониј, 32-31 год. пр.н.е.; **RRC**, 544/20.
AR; Т. 3.63 г; Ø 16.4 мм; оска 0; Музеј и Завод - Охрид, Инв. бр. М-662.
226. *Денар*, подвижна монетарница со Марк Антониј, 32-31 год. пр.н.е.; **RRC**, 544/14-21.
AR; Т. 3.47 г; Ø 18.10 мм; оска 10; Приватна кол., Скопје.
227. *Денар*, подвижна монетарница со Марк Антониј, 32-31 год. пр.н.е.; **RRC**, 544/24.

AR; T. 3.04 г; Ø 18.77 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.

228. *Денар*, подвижна монетарница со Марк Антониј, 32-31 год. пр.н.е.; **RRC**, 544/30.

AR; T. - г; Ø 17 мм; оска -; Завод и Музеј - Прилеп, инв. бр. 2926.

Наод: „Пештерица“ с. Оревоец, Прилеп.

229. *Денар*, подвижна монетарница со Марк Антониј, 32-31 год. пр.н.е.; **RRC**, 544/27(?).

AR; T. 3.37 г; Ø 17.56 мм; оска 2; Приватна кол., Скопје.

230. *Денар*, подвижна монетарница со Марк Антониј, 32-31 год. пр.н.е.; **RRC**, 544/36.

AR; T. - г; Ø 18 мм; оска -; Завод и Музеј - Прилеп, инв. бр. 26.

Наод: „Кале“ с. Локвени, Прилеп.

231. *Квинар*, монетарница во Галија Трансалпина и Цисалпина, 42 год. пр.н.е.; **RRC**, 489/4.

AR; T. 1.63 г; Ø 13.67 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

M. Antonius и Octavianus

232. *Денар*, подвижна монетарница со Марк Антониј, 41 год. пр.н.е.; **RRC**, 517/2.

AR; T. 3.20 г; Ø 19.5 мм; оска 11; Музеј и Завод - Охрид, Инв. бр. М-1585.

Наод: „Самоилова тврдина“, Охрид.

233. *Денар*, подвижна монетарница со М. Антониј, 41 год. пр.н.е.; **RRC**, 517/2.

AR; T. 3.20 г; Ø 20.7 мм; оска 0; НБРМ, Инв. бр. 00/32/9.

Библи.: НБРМ, МПИ, 430.

234. *Денар*, подвижна монетарница со М. Антониј, 41 год. пр.н.е.; **RRC**, 517/2.

AR; T. 3.48 г; Ø 18.7 мм; оска 0; НБРМ, Инв. бр. 01/10/41.

Библи.: НБРМ, МПИ, 431.

Octavianus и M. Antonius

235. *Квинар*, подвижна монетарница со Октавијан, 39 год. пр.н.е.; **RRC**, 529/4b.

AR; T. 1.45 г; Ø 14.7 мм; оска 6; Музеј и Завод - Охрид, Инв. бр. М-1355.

Наод: „Самоилова тврдина“, Охрид.

6.7.2 Посребрени имитации на денари, Суберати (*subaerati*)/Фуре (*fourrée*)

* дадената референца и датација според **RRC** е за споредба и се однесува на редовните изданија

Анонимно издание

236. *Викторијан-субераи*, Рим, по 211 год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 44/1.
AE/AR; Т. 2.44 г; Ø 17.33 мм; оскa 7; Приватна кол., Скопје.

Анонимно издание

237. *Денар-субераи*, по 189-180 год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 139.
AE/AR; Т. 2.7 г; Ø 17 мм; оскa 0; НУ Музеј Гевгелија.
Наод: „Вардарски Рид“, Гевгелија.
Библ.: Husenovski, 2004, 243.

Анонимно издание

238. *Денар-субераи*, по 157-156 год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 197/1a.
AE/AR; Т. 2.73 г; Ø 18.81 мм; оскa 6; Приватна кол., Скопје.

Анонимно издание

239. *Денар-субераи*, прва половина на II-от век пр.н.е.; cf.: **RRC**, 156, 159, 163 (со симбол), 197 (без симбол).
AE/AR; Т. 2.73 г; Ø 18.81 мм; оскa 6; Завод и Музеј - Охрид, инв. бр. М-210.
Наод: „Самоилова тврдина“, Охрид.

P. Maenius P.f. Antiaticus

240. *Денар-субераи*, по 132 год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 249/1.
AE/AR; Т. 3.4 г; Ø 18 мм; оскa 0; НУ Музеј Гевгелија.
Наод: „Вардарски Рид“, Гевгелија.
Библ.: Husenovski, 2004, 248.

241. *Денар-субераи хибрид*, по 132 год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 250/1 аверс, 249/1 реверс, исто така в. **RRC**, стр. 63, фус. 1;
AE/AR; Т. 3.2 г; Ø 18 мм; оскa 0; НУ Музеј Гевгелија.
Наод: „Вардарски Рид“, Гевгелија.
Библ.: Husenovski, 2004, 249.

M. Fanius C.f

242. *Денар-субераи*, по 123 год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 275/1.
AE/AR; Т. 2.90 г; Ø 18,50 мм; оскa 0; Приватна кол., Скопје.

C. Plutius

243. *Денар-субераи*, по 121 год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 278/1.
AE/AR; Т. 3.4 г; Ø 17 мм; оскa 1; НУ Музеј Гевгелија.
Наод: „Вардарски Рид“, Гевгелија.
Библ.: Husenovski, 2004, 246; Husenovski/Slamkov, 2005, 61.

M. Furius L.f. Philus

244. *Денар-субераи*, по 119 год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 281/1.
AE/AR; Т. 2.92 г; Ø 19.77 мм; оскa 6; Приватна кол., Скопје.

245. *Денар-субераи*, по 119 год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 281/1;

AE/AR; Т. 3.1 г; Ø 19.2 мм; оска 1; НУ Музеј Гевгелија, Инв. бр. 4597.
Наод: „Вардарски Рид“, Гевгелија.

M. Cippius M.f.

246. *Денар-суберайи*, по 115 или 114 год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 289/1.
AE/AR; Т. 2.98 г; Ø 16.50 мм; оска 2; Приватна кол., Скопје.

Cn. Cornelius Blasio Cn.f.

247. *Денар-суберайи*, по 112 или 111 год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 296/1b.
AE/AR; Т. 2.84 г; Ø 18.3 мм; оска 7; НБРМ, Инв. бр. 02/1/62.
Библ.: НБРМ, МПИ, 398.

C. Coelius C.f.n. Caldus

248. *Денар-суберайи*, по 104 пр.н.е.; cf.: **RRC**, 318/1a-var..
AE/AR; Т. 3.1 г; Ø 18.2 мм; оска 6; НУ Музеј Гевгелија, Инв. бр. 4599.
Наод: „Вардарски Рид“, Гевгелија.
Библ.: Хусеновски, 2007, 89.

Q. Minucius M.f. Thermus

249. *Денар-суберайи*, по 103 год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 319/1.
AE/AR; Т. 2.91 г; Ø 19 мм; оска -; Арх. збирка на ФФ, Скопје.
Наод: с. Црнобуки, Битола.

L. Iulius L.f. Caesar

250. *Денар-суберайи*, по 103 год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 320/1.
AE/AR; Т. 3.32 г; Ø 17.52 мм; оска 5; Приватна кол., Скопје.

C. Publicius Malleolus и A. Postumius S(p).f. Albinus со L. Metellus

251. *Денар-суберайи*, по доцни 90-ти год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 335/1.
AE/AR; Т. 2.31 г; Ø 19.61 мм; оска 1; Приватна кол., Скопје.

Q. Titius

252. *Денар-суберайи*, по 90 год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 341/2.
AE/AR; Т. 3.30 г; Ø 18.77 мм; оска 5; Приватна кол., Скопје.

M. Porcius Cato

253. *Квинар-суберайи*, по 89 год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 343/2a-b.
AE/AR; Т. 1.0 г; Ø 14 мм; оска -; Завод и Музеј - Прилеп, инв. бр. 3160.

Cn. Cornelius Lentulus

254. *Квинар-суберайи*, по 88 год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 345/2;
AE/AR; Т. 1.90 г; Ø 14.70 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.

Q. Antonius Balbus

255. *Денар-суберайи серайиус*, по 83-82 год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 364/1с.
АЕ/АР; Т. 3.6 г; Ø 20 мм; оска 3; НУ Музеј Гевгелија.
Наод: Вардарски Рид, Гевгелија.
Библ.: Husenovski, 2004, 252.

256. *Денар серайиус-суберайи*, Рим, 83-82 год. пр.н.е.; **RRC**, 364/1.
АЕ/АР; Т. 2.78 г; Ø 18.25 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.

L. Procilius L.f.

257. *Денар-суберайи*, по 80 год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 379/1.
АЕ/АР; Т. 2.68 г; Ø 19 мм; оска -; Арх. збирка на ФФ - Скопје.
Наод: с. Слепче, Демир Хисар.

M. Plaetorius M.f. Cestianus

258. *Денар-суберайи*, по 69 год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 405/4b;
АЕ/АР; Т. 3.09 г; Ø 18.2 мм; оска 0; Музеј и Завод - Охрид, Инв. бр. М-1189.
Наод: „Самоилова тврдина“, Охрид.

C. Hosidius C.f. Geta

259. *Денар-суберайи*, Рим, по 68 год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 407/2;
АЕ/АР; Т. 3.04 г; Ø 18.6 мм; оска 7; Музеј и Завод - Охрид, Инв. бр. М-248.
Наод: „Самоилова тврдина“, Охрид.

Q. Pomponius Musa

260. *Денар-суберайи*, по 66 год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 410/4;
АЕ/АР; Т. 3.00 г; Ø 18.8 мм; оска 0; НБРМ, Инв. бр. 01/8/31.
Библ.: НБРМ, МПИ, 423.

Q. Pompeius Rufus

261. *Денар суберайи*, по 54 год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 434/2;
АЕ/АР; Т. 2.65 г; Ø 21.0 мм; оска 5; АММ, Скопје, тер. бр. М 77/13.
Наод: „Исар Марвинци“, Валандово.

M. Iunius Brutus

262. *Денар-суберайи*, по 54 год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 433/1.
АЕ/АР; Т. 3.14 г; Ø 18.86 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.

263. *Денар-суберайи*, по 54 год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 433/2.
АЕ/АР; Т. 3.9 г; Ø 19 мм; оска 0; НУ Музеј Гевгелија.
Наод: „Вардарски Рид“, Гевгелија.
Библ.: Husenovski, 2004, 253.

L. Livineius Regulus

264. *Денар-суберайи*, по 42 год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 494/28.
АЕ/АР; Т. 2.56 г; Ø 18.68 мм; оска 3; Приватна кол., Скопје.

L. Mussidius Longus

265. *Денар-суберайи*, по 42 год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 494/41.
АЕ/АР; Т. 3.35 г; Ø 18.84 мм; оска 8; Приватна кол., Скопје.

M. Antonius

266. *Денар-суберайи*, по 32-31 год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 544/19.
АЕ/АР; Т. 2.1 г; Ø 16 мм; оска 0; НУ Музеј Гевгелија.
Наод: „Вардарски Рид“, Гевгелија.
Библ.: Husenovski, 2004, 254.
267. *Денар-суберайи*, по 32-31 год. пр.н.е.; cf.: **RRC**, 544/20;
АЕ/АР; Т. - г; Ø 18 мм; оска -; Завод и Музеј - Прилеп, инв. бр. 1782.

6.7.3 Нечитливи/истрошени бронзени примероци (на римски републикански монети)

268. *Ас*, по 211 (прва половина на II век пр.н.е. пред 194? год. пр.н.е.); **RRC** -.
АЕ; Т. 36.39 г; Ø 33.34 мм; оска 2; Приватна кол., Скопје.
269. *Ас*, по 211 (прва половина на II век пр.н.е., пред 194?); **RRC** -.
АЕ; Т. 35.8 г; Ø - мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид.
270. *Ас*, прва половина на II век пр.н.е., (194-190); **RRC**, 136/2?.
АЕ; Т. 29.38 г; Ø 33.53 мм; оска -; Приватна кол., Скопје.
271. *Ас*, прва половина на II век пр.н.е., (пред 170); **RRC** -.
АЕ; Т. 32.39 г; Ø 34.36 мм; оска 9; Приватна кол., Скопје.
272. *Ас*, Рим, прва половина на II век пр.н.е., (169-158); **RRC**, 185/1?.
АЕ; Т. 31.05 г; Ø 33.42 мм; оска -; Приватна кол., Скопје.
273. *Ас*, Рим, прва половина на II век пр.н.е., (170-150); **RRC** -.
АЕ; Т. 23.87 г; Ø 31.38 мм; оска 12; Приватна кол., Скопје.
274. *Ас*, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); **RRC**, -.
АЕ; Т. 16.69 г; Ø 32.2 мм; оска 6; Приватна кол. ББ, Скопје.
Наод: „Мал Крлеж“ с. Војница, Чашка.
275. *Ас*, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); **RRC** -.
АЕ; Т. 24.68 г; Ø 30.38 мм; оска -; Приватна кол., Скопје.
276. *Ас*, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); **RRC** -.
АЕ; Т. 24.25 г; Ø 32.64 мм; оска 9; Приватна кол., Скопје.
277. *Ас*, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); **RRC**, -.

- АЕ; Т. 17.33 г; Ø 31.83 мм; оска 3; Приватна кол., Скопје.
278. Ас, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); **RRC**, -.
АЕ; Т. 21.6 г; Ø 29 мм; оска 5; НУ Музеј Гевгелија.
Наод: „Вардарски Рид“, Гевгелија.
Библи.: Husenovski, 2004, 245.
279. Ас, прва половина на II век пр.н.е., (170-150); **RRC**, -.
АЕ; Т. 24.69 г; Ø 31.1 мм; оска 11; Охридска банка, Охрид, Инв. бр. 04/17/4.
Библи.: Ohridska banka Coll., 262.
280. Ас, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); **RRC** -.
АЕ; Т. 27.64 г; Ø 32.57 мм; оска 11; АММ, Скопје, тер. бр. М.11/4.
Наод: „Неготинско градиште“, Неготино.
281. Ас, прва половина на II век пр.н.е., (160-150); **RRC** -.
АЕ; Т. 15.72 г; Ø 30.86 мм; оска -; Приватна кол., Скопје.
282. Ас, прва половина на II век пр.н.е. (анонимно издание, 157-156?); **RRC**, 197-198b/1a?.
АЕ; Т. 18.67 г; Ø 30.60 мм; оска 7; Приватна кол., Скопје.
283. Ас, Рим, прва половина на II век пр.н.е. (пред 170); **RRC** -.
АЕ; Т. - г; Ø 33 мм; оска -; Завод и Музеј - Прилеп, инв. бр. 2897.
Наод: „Долиште“ с. Прилепец, Прилеп.
284. Ас, прва половина на II век пр.н.е. (пред 170); **RRC** -.
АЕ; Т. - г; Ø 33 мм; оска -; Завод и Музеј - Прилеп, инв. бр. 3059.
Наод: „Варош“, Прилеп.
285. Ас, прва половина на II век пр.н.е. (пред 170); **RRC** -.
АЕ; Т. 32.02 г; Ø 34.25 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.
286. Ас, прва половина на II век пр.н.е. (пред 170); **RRC**, -.
АЕ; Т. 32,11 г; Ø 34,7 мм; оска 0; Музеј и Завод - Охрид, инв. бр. М-582.
Наод: „Самоилова тврдина“, Охрид.
287. Ас, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); **RRC** -.
АЕ; Т. 30.14 г; Ø 32.60 мм; оска -; Приватна кол., Скопје.
288. Ас, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); **RRC** -.
АЕ; Т. 29.68 г; Ø 32.70 мм; оска 2; Приватна кол., Скопје.
289. Ас, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); **RRC** -.
АЕ; Т. 29.58 г; Ø 31.70 мм; оска -; Приватна кол., Скопје.
290. Ас, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); **RRC**, -.
АЕ; Т. 29.82 г; Ø 32.9 мм; оска 6; Музеј и Завод - Охрид, инв. бр. М-6806.
Наод: Плаошник, Охрид.
291. Ас, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); **RRC** -.
АЕ; Т. 29.28 г; Ø 34.18 мм; оска 1; Приватна кол., Скопје.

292. Ас, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); *RRC* -.
АЕ; Т. 28.04 г; Ø 32.81 мм; оска -; Приватна кол., Скопје.
293. Ас, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); *RRC* -.
АЕ; Т. 27.55 г; Ø 28.14 мм; оска 0; Завод и Музеј - Охрид, инв. бр. М-3798.
Наод: „Плаошник“, Охрид.
294. Ас, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); *RRC*, - .
АЕ; Т. 27.28 г; Ø 34.2 мм; оска 1; Музеј и Завод - Охрид, инв. бр. М-47.
Наод: „Самоилова тврдина“, Охрид.
295. Ас, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); *RRC* -.
АЕ; Т. 25.77 г; Ø 35.38 мм; оска 6; Завод и Музеј - Охрид, инв. бр. М-39.
Наод: „Плаошник“, Охрид.
296. Ас, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); *RRC* -.
АЕ; Т. 25.22 г; Ø 34.38 мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид, инв. бр. М-4370.
Наод: „Плаошник“, Охрид.
297. Ас, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); *RRC* -.
АЕ; Т. 26.96 г; Ø 30.52 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.
298. Ас, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); *RRC* -.
АЕ; Т. 25.19 г; Ø 32.02 мм; оска -; Приватна кол., Скопје.
299. Ас, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); *RRC* -.
АЕ; Т. 23.45 г; Ø 32.02 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.
300. Ас, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); *RRC* -.
АЕ; Т. 22.73 г; Ø 29.77 мм; оска 3; Приватна кол., Скопје.
301. Ас, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); *RRC*, - .
АЕ; Т. 21,87 г; Ø 32,1 мм; оска 8; Музеј и Завод - Охрид, Инв. бр. М-416.
Наод: „Самоилова тврдина“, Охрид.
302. Ас, прва половина на II век пр.н.е. (160-150); *RRC* -.
АЕ; Т. 21.02 г; Ø 31.52 мм; оска 9; Приватна кол., Скопје.
303. Ас, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); *RRC* -.
АЕ; Т. 21.79 г; Ø 28.25 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
304. Ас, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); *RRC* -.
АЕ; Т. 21.86 г; Ø 31.78 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.
305. Ас, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); *RRC* -.
АЕ; Т. 20.37 г; Ø 21 мм; оска -; Приватна кол., Охрид.
Библ.: Размовска Бачевска 2002, 56, по. 62.
306. Ас, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); *RRC* -.
АЕ; Т. 20.50 г; Ø 30.26 мм; оска -; Приватна кол., Скопје.

307. *Ас*, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); **RRC** -.
АЕ; Т. 19.15 г; Ø 30.34 мм; оска 11; Приватна кол., Скопје.
308. *Ас*, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); **RRC** -.
АЕ; Т. 19.08 г; Ø 28.10 мм; оска 4; Приватна кол., Скопје.
309. *Ас*, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); **RRC** -.
АЕ; Т. 19.51 г; Ø 31.46 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
310. *Ас*, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); **RRC**, -.
АЕ; Т. 18.22 г; Ø 32.3 мм; оска 6; Завод и Музеј - Охрид, инв. бр. М-1265.
Наод: „Самоилова тврдина“, Охрид.
311. *Ас*, прва половина на II век пр.н.е., (170-150); **RRC** -.
АЕ; Т. 16.34 г; Ø 30.18 мм; оска 7; Приватна кол., Скопје.
312. *Ас* (половинка сечена), прва половина на II век пр.н.е.; **RRC** -.
АЕ; Т. 12.43 г; Ø 29.83 мм; оска -; Приватна кол., Скопје.
313. *Ас* (половинка сечена), прва половина на II век пр.н.е.; **RRC**, -.
АЕ; Т. 18.03 г; Ø 35.07 мм; оска -; Приватна кол., Скопје.
314. *Ас* (половинка, сечена), прва половина на II век пр.н.е.; **RRC** -.
АЕ; Т. 9.55 г; Ø 30.98 мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид.
Наод: „Самоилова тврдина“, Охрид.
315. *Ас* (половинка, сечена), прва половина на II век пр.н.е.; **RRC** -.
АЕ; Т. 12.43 г; Ø - мм; оска -; Завод и Музеј - Охрид, инв. бр. 6402.
Наод: „Плаошник“, Охрид.
316. *Ас* (половинка сечена), прва половина на II век пр.н.е.; **RRC**, -.
АЕ; Т. 8.87 г; Ø 29.1 мм; оска -; Музеј и Завод - Охрид, инв. бр. М-251.
Наод: „Самоилова тврдина“, Охрид.
317. *Семис*, анонимно издание?, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); **RRC** -.
АЕ; Т. 11.60 г; Ø 27.25 мм; оска 3; Приватна кол., Скопје.
318. *Семис*, прва половина на II век пр.н.е. (170-150); **RRC** -;
АЕ; Т. 5.72 г; Ø 23.84 мм; оска 0; Завод и Музеј - Охрид, инв. бр. М-1004.
Наод: „Самоилова тврдина“, Охрид.
319. *Семис*, 128 год. пр. н.е. (?); **RRC** 262?.
АЕ; Т. 7.77 г; Ø 24.71 мм; оска 0; Приватна кол., Скопје.
320. *Триенс*, 211 - 206 (?) год. пр.н.е.); **RRC**, -.
АЕ; Т. 12.06 г; Ø 25.07 мм; оска 6; Завод и Музеј - Охрид, инв. бр. М-226.
Наод: „Самоилова тврдина“, Охрид.
321. *Триенс*, прва половина на II век пр.н.е.; **RRC** -.
АЕ; Т. 11.03 г; Ø 24.48 мм; оска 7; Приватна кол., Скопје.
322. *Триенс*, прва половина на II век пр.н.е.; **RRC** -.

АЕ; Т. 10.01 г; Ø 23.32 мм; оска 1; Приватна кол., Скопје.

323. *Триенс*, прва половина на II век пр.н.е.; *RRC*, -.

АЕ; Т. 13.70 г; Ø 25.27 мм; оска 0; Завод и Музеј - Охрид, инв. бр. М-903.

324. *Триенс*, прва половина на II век пр.н.е.; *RRC*, -.

АЕ; Т. 9.75 г; Ø 23.53 мм; оска 7; Завод и Музеј - Охрид, инв. бр. М-387.

Наод: „Самоилова тврдина“, Охрид.

325. *Триенс*, прва половина на II век пр.н.е.; *RRC* -.

АЕ; Т. 7.33 г; Ø 19.45 мм; оска 9; Завод и Музеј - Охрид, инв. бр. М-188.

Наод: „Самоилова тврдина“, Охрид.

326. *Квадранс*, втора половина на II пр.н.е.; *RRC*, -.

АЕ; Т. 3.98 г; Ø 18.02 мм; оска 6; Приватна кол., Скопје.

327. *Сексѝанс*, анонимно издание 211-206? пр.н.е.; *RRC*, -.

АЕ; Т. 8.13 г; Ø 21.52 мм; оска 3; Завод и Музеј - Охрид, инв. бр. М-308.

Наод: „Самоилова тврдина“, Охрид.

328. *Сексѝанс*, прва половина на II век пр.н.е.; *RRC* -.

АЕ; Т. 6.02 г; Ø 19.33 мм; оска 9; Приватна кол., Скопје.

6.7.4 Остави со римски републикански монети (Т. 55, групна фотографија)

I. Охридска банка, Охрид (Охридска банка/2004-А)

Квантиџејџ : 48 примероци на римски сребрени пари, ковани во периодот помеѓу 137 и 58 год. пр.н.е.
Наод : Источна Македонија (?), непознато наоѓалиште, монети од откуп.
Закојана : Ок. средината на I-от век пр.н.е., по 58 год. пр.н.е.
Диспозиција : Нумизматичка збирка на Охридска банка, Охрид.
Коментари : Публикувана (*Ohridska banka Coll.*, стр. 250-252).
Содржина : Оставата откупена за збирката на банката во 2004 година (Охридска банка/2004-А) содржи римски републикански пари, но нејзината вистинска бројка и целосна содржина, како и местото на наодот остануваат непознати. Таа вклучува 47 примероци на денари и само 1 квинар.
Од нив, **по 1 примерок на**: Sex. Pompeius; P. Maenis M.f. Antias или Antiaticus; L. Postumius Albinus; T. Quinctius Flamininus; M. Porcius Laeca; M. Fannius C.f.; L. Licinius Crassus и Cn. Domitius Ahenobarbus со C. Malleolus; M. Cippius M.f.; L. Flaminius Cilo; C. Egnatuleius C.f. (квинар); C. Publicius Malleolus; A. Postumius S(p).f. Albinus и L. Metellus; Calpurnius Piso L.f. L.n. Frugi; M. Porcius Cato; L. Rubrius Dossenus; Mn. Fonteius C.f.; L. Marcius Censorinus; C. Mamilius C.f. Limetanus и P. Crepusius; L. Cornelius Sulla и L. Manlius Torquatus; Q. Caecilius Metellus Pius; Ti. Claudius Ti.f. Ap.n. Nero; C. Hosidius C.f. Geta; L. Furius Cn.f. Brocchus; L. Scribonius Libo; M. Aemilius Scaurus и P. Plautius Hypsaesus; **по 2 примерока на**: L. Titurius L.f. Sabinus; L. Iulius Bursio; Postumius A.f. S.n. Albinus; L. Proculus L.f.; P. Satrienus; L. Roscius Fabatus; **по 3 примероци на**: Q. Titius; Q. Antonius Balbus; P. Crepusius; и Анонимно издание.

Sex. Pompeius

1. Денар, Рим, 137 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 250, no. 1; *RRC*, 235/1a. Т. 3.75 г; Ø 18.9 мм; Инв. бр. 04/4/17-21.

P. Maenius M.f. Antias (или Antiaticus)

2. Денар, Рим, 132 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 250, no. 2; *RRC*, 235/1a. Т. 3.75 г; Ø 18.9 мм; Инв. бр. 04/4/17-21.

L. Postumius Albinus

3. Денар, Рим, 131 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 250, no. 3; *RRC*, 249/1. Т. 3.62 г; Ø 18.5 мм; Инв. бр. 04/4/17-26.

T. Quinctius Flaminius

4. *Денар*, Рим, 126 год. пр.н.е.; **Ohridska banka Coll.**, стр. 250, no. 4; **RRC**, 267/1.
Т. 3.73 г; Ø 18.2 мм; Инв. бр. 04/4/17-37.

M. Porcius Laeca

5. *Денар*, Рим, 125 год. пр.н.е.; **Ohridska banka Coll.**, стр. 250, no. 5; **RRC**, 270/1.
Т. 3.42 г; Ø 18.3 мм; Инв. бр. 04/4/17-23.

M. Fannius C.f.

6. *Денар*, Рим, 123 год. пр.н.е.; **Ohridska banka Coll.**, стр. 250, no. 6; **RRC**, 275/1.
Т. 3.79 г; Ø 18.2 мм; Инв. бр. 04/4/17-29.

L. Licinius Crassus и Cn. Domitius Ahenobarbus со C. Malleolus

7. *Денар серайус*, Нарбона, 118 год. пр.н.е.; **Ohridska banka Coll.**, стр. 250, no. 7.
RRC, 282/3.
Т. 3.73 г; Ø 19.2 мм; Инв. бр. 04/4/17-11.

M. Cippius M.f.

8. *Денар*, Рим, 115 или 114 год. пр.н.е.; **Ohridska banka Coll.**, стр. 250, no. 8; **RRC**, 289/1.
Т. 3.75 г; Ø 16.9 мм; Инв. бр. 04/4/17-45.

L. Flaminius Cilo

9. *Денар*, Рим, 109 или 108 год. пр.н.е.; **Ohridska banka Coll.**, стр. 250, no. 9; **RRC**, 302/1.
Т. 3.78 г; Ø 18.5 мм; Инв. бр. 04/4/17-2.

C. Egnatuleius C.f.

10. *Кви́нар*, Рим, 97 год. пр.н.е.; **Ohridska banka Coll.**, стр. 250, no. 10; **RRC**, 333/1.
Т. 1.82 г; Ø 17.2 мм; Инв. бр. 04/4/17-41.

C. Publicius Malleolus, A. Postumius S(p).f. Albinus, и L. Metellus

11. *Денар*, Рим, доцни 90-ти год. пр.н.е.; **Ohridska banka Coll.**, стр. 251, no. 11; **RRC**, 335/1a.
Т. 3.77 г; Ø 18 мм; Инв. бр. 04/4/17-16.

L. Calpurnius Piso L.f. L.n. Frugi

12. *Денар*, Рим, 90 год. пр.н.е.; **Ohridska banka Coll.**, стр. 251, no. 12; **RRC**, 340/1.
Т. 4.18 г; Ø 18 мм; Инв. бр. 04/4/17-39.

Q. Titius

13. *Денар*, Рим, 90 год. пр.н.е.; **Ohridska banka Coll.**, стр. 251, no. 13; **RRC**, 341/1.
Т. 3.38 г; Ø 18 мм; Инв. бр. 04/4/17-30.
14. *Денар*, Рим, 90 год. пр.н.е.; **Ohridska banka Coll.**, стр. 251, no. 14; **RRC**, 341/1.
Т. 3.80 г; Ø 17.3 мм; Инв. бр. 04/4/17-43.
15. *Денар*, Рим, 90 год. пр.н.е.; **Ohridska banka Coll.**, стр. 251, no. 15; **RRC**, 341/2.
Т. 3.39 г; Ø 17 мм; Инв. бр. 04/4/17-42.

M. Porcius Cato

16. *Денар*, Рим, 89 год. пр.н.е.; **Ohridska banka Coll.**, стр. 251, no. 16; **RRC**, 343/1a.
Т. 3.89 г; Ø 19.5 мм; Инв. бр. 04/4/17-17.

L. Titurius L.f. Sabinus

17. *Денар*, Рим, 89 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 251, no. 17; *RRC*, 344/2с.
Т. 3.61 г; Ø 17.3 мм; Инв. бр. 04/4/17-33.
18. *Денар*, Рим, 89 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 251, no. 18; *RRC*, 344/2b.
Т. 3.73 г; Ø 18.3 мм; Инв. бр. 04/4/17-40.

L. Rubrius Dossenus

19. *Денар*, Рим, 87 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 251, no. 19; *RRC*, 348/1.
Т. 3.83 г; Ø 16.8 мм; Инв. бр. 04/4/17-31.

Анонимно издание

20. *Денар*, Рим, 86 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 251, no. 20; *RRC*, 350A/2.
Т. 3.53 г; Ø 18.5 мм; Инв. бр. 04/4/17-47.
21. *Денар*, Рим, 86 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 251, no. 21; *RRC*, 350A/2.
Т. 3.40 г; Ø 18.2 мм; Инв. бр. 04/4/17-48.
22. *Денар*, Рим, 86 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 251, no. 22; *RRC*, 350A/2.
Т. 3.78 г; Ø 19.4 мм; Инв. бр. 04/4/17-46.

Mn. Fonteius C.f.

23. *Денар*, Рим, 85 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 251, no. 23; *RRC*, 353/1a.
Т. 3.86 г; Ø 20.3 мм; Инв. бр. 04/4/17-1.

L. Iulius Bursio

24. *Денар*, Рим, 85 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 251, no. 24; *RRC*, 352/1с.
Т. 3.76 г; Ø 20.2 мм; Инв. бр. 04/4/17-20.
25. *Денар*, Рим, 85 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 251, no. 25; *RRC*, 352/1a.
Т. 3.63 г; Ø 18.4 мм; Инв. бр. 04/4/17-24.

Q. Antonius Balbus

26. *Денар серайус*, Рим, 83-82 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 251, no. 26;
RRC, 364/1b.
Т. 3.53 г; Ø 19.4 мм; Инв. бр. 04/4/17-14.
27. *Денар серайус*, Рим, 83-82 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 251, no. 27;
RRC, 364/1d.
Т. 3.78 г; Ø 19 мм; Инв. бр. 04/4/17-5.
28. *Денар серайус*, Рим, 83-82 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 251, no. 28;
RRC, 364/1d.
Т. 3.92 г; Ø 18 мм; Инв. бр. 04/4/17-15.

L. Marcius Censorinus, C. Mamilius C.f. Limetanus и P Crepusius

29. *Денар*, Рим, 82 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 251, no. 29;
RRC, 360/1b.
Т. 3.70 г; 16.8 мм; Инв. бр. 04/4/17-38.

P. Crepusius

30. *Денар*, Рим, 82 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 252, no. 30;
RRC, 361/1с.
Т. 3.71 г; Ø 17.4 мм; Инв. бр. 04/4/17-44.
31. *Денар*, Рим, 82 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 252, no. 31;
RRC, 361/1с.

Т. 3.79 г; Ø 17.2 мм; Инв. бр. 04/4/17-34.

32. *Денар*, Рим, 82 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 252, по. 32; *RRC*, 361/1с.

Т. 3.69 г; Ø 16.8 мм; Инв. бр. 04/4/17-19.

L. Cornelius Sulla и L. Manlius Torquatus

33. *Денар*, подвижна монетарница со Сула, 82 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 252, по. 33; *RRC*, 367/3.

Т. 3.63 г; Ø 17 мм; Инв. бр. 04/4/17-36.

Q. Caecilius Metellus Pius

34. *Денар*, монетарница во северна Италија, 81 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 252, по. 34; *RRC*, 374/1.

Т. 3.73 г; Ø 19.5 мм; Инв. бр. 04/4/17-32.

Postumius A.f. S.n. Albinus

35. *Денар серайус*, Рим, 81 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 252, по. 35; *RRC*, 372/1.

Т. 3.60 г; Ø 20 мм; Инв. бр. 04/4/17-8.

36. *Денар серайус*, Рим, 81 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 252, по. 36; *RRC*, 372/2.

Т. 3.72 г; Ø 20 мм; Инв. бр. 04/4/17-12.

L. Procilius L.f.

37. *Денар*, Рим, 80 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 252, по. 37; *RRC*, 379/1.

Т. 3.56 г; Ø 18.8 мм; Инв. бр. 04/4/17-27.

38. *Денар серайус*, Рим, 80 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 252, по. 38; *RRC*, 379/2.

Т. 3.81 г; Ø 20.4 мм; Инв. бр. 04/4/17-10.

39. *Денар серайус*, Рим, 80 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 252, по. 39; *RRC*, 379/2.

Т. 3.81 г; Ø 20.4 мм; Инв. бр. 04/4/17-25.

Ti. Claudius Ti.f. Ap.n. Nero

40. *Денар серайус*, Рим, 79 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 252, по. 40; *RRC*, 383/1.

Т. 3.71 г; 18.3 мм; Инв. бр. 04/4/17-3.

P. Satrienus

41. *Денар*, Рим, 77 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 252, по. 41; *RRC*, 388/1b.

Т. 3.75 г; Ø 17.8 мм; Инв. бр. 04/4/17-18.

42. *Денар*, Рим, 77 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 252, по. 42; *RRC*, 383/1b.

Т. 4.15 г; Ø 17.5 мм; Инв. бр. 04/4/17-35.

C. Hosidius C.f. Geta

43. *Денар серайус*, Рим, 68 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 252, по. 43; *RRC*, 407/1.

Т. 3.65 г; Ø 18.3 мм; Инв. бр. 04/4/17-9.

L. Roscius Fabatus

44. *Денар серайус*, Рим, 64 год. пр.н.е.; *Ohridska banka Coll.*, стр. 252, по. 44; *RRC*, 412/1.

Т. 3.86 г; Ø 17.8 мм; Инв. бр. 04/4/17-7.

45. *Денар серапиус*, Рим, 64 год. пр.н.е.; **Ohridska banka Coll.**, стр. 252, по. 45; **RRC**, 412/1.

Т. 3.22 г; Ø 18.7 мм; Инв. бр. 04/4/17-13.

L. Furius Cn.f. Brocchus

46. *Денар*, Рим, 63 год. пр.н.е.; **Ohridska banka Coll.**, стр. 252, по. 46; **RRC**, 414/1.

Т. 3.38 г; 18.1 мм; Инв. бр. 04/4/17-28.

L. Scribonius Libo

47. *Денар*, Рим, 62 год. пр.н.е.; **Ohridska banka Coll.**, стр. 252, по. 47; **RRC**, 416/a.

Т. 3.55 г; Ø 19.2 мм; Инв. бр. 04/4/17-4.

M. Aemilius Scaurus и P. Plautius Hypsaеus

48. *Денар*, Рим, 58 год. пр.н.е.; **Ohridska banka Coll.**, стр. 252, по. 48; **RRC**, 422/1b.

Т. 3.86 г; Ø 17.8 мм; Инв. бр. 04/4/17-22.

II. Охридска банка, Охрид (Охридска банка/2004-В) (Т. 56)

Квантитет : 6+ примероци на римски републикански денари, ковани во периодот помеѓу 116/115 и 46 год. пр.н.е.

Наод : Македонија, непознато наоѓалиште.

Закојана : Околу 46/45 год. пр.н.е. или непосредно по оваа година.

Диспозиција : Нумизматичка збирка на Охридска банка, Охрид.

Коментари : Публикувана (**Ohridska banka Coll.**, по. 266, 271, 272, 274, 277, 278).

Содржина : Оставата откупена за збирката на банката во 2004 година (Охридска банка/2004-В) се состои од римски републикански пари, и кај оваа остава отупена за банката вистинска бројка и целосна содржина но исто така како и местото на наодот остануваат непознати. Таа вклучува 6 примероци денари кои претставуваат само дел од растурена остава. Од нив, **по 1 примерок на**: Q. Curtius и M. Iunius Silanus; Mn. Fonteі C.f; Q. Antonius Balbus; L. Procilius L.f; C. Considius Paetus; и на T. Carisius.

Q. Curtius и M. Iunius Silanus

1. *Денар*, Рим, 116 или 115 год. пр.н.е.; **Ohridska banka Coll.**, по. 266; **RRC**, 285/2.

Т. 3.30 г; Ø 19.8 мм; оиска 6; Инв. бр. 04/23/19-4.

Mn. Fonteі C.f

2. *Денар*, Рим, 85 год. пр.н.е.; **Ohridska banka Coll.**, по. 271; **RRC**, 353/1c.

Т. 3.63 г; Ø 20.3 мм; оиска 6; Инв. бр. 04/23/19-5.

Q. Antonius Balbus

3. *Денар сераїус*, Рим, 83-82 год. пр.н.е.; **Ohridska banka Coll.**, no. 272; **RRC**, 364/1d; T. 3.78 г; Ø 20 мм; ооска 6; Инв. бр. 04/23/19-6.

L. Procilius L.f

4. *Денар сераїус*, Рим, 80 год. пр.н.е.; **Ohridska banka Coll.**, no. 274; **RRC**, 379/2.
T. 3.65 г; Ø 19.6 мм; ооска 7; Инв. бр. 04/23/19-3.

C. Considius Paetus

5. *Денар*, Рим, 46 год. пр.н.е.; **Ohridska banka Coll.**, no. 277; **RRC**, 465/4.
T. 3.25 г; Ø 18.8 мм; ооска 5; Инв. бр. 04/23/19-2.

T. Carisius

6. *Денар*, Рим, 46 год. пр.н.е.; **Ohridska banka Coll.**, no. 278; **RRC**, 465/5.
T. 3.19 г; Ø 17.6 мм; ооска 6; Инв. бр. 04/23/19-2.

III. с. Глишиќ, Кавадарци (Глишиќ/1970) (Т. 56-57)

Квантиџетџ : 84 примероци на римски денари (при нивното публикување во 1973 година каталогизирани биле само 81 примерок, останатите три примероци како што е наведено, поради оштетување не биле евидентирани), ковани во периодот помеѓу 138 и 48-47 год. пр.н.е.

Наод : Откриена во мал керамички сад во 1970 година, при изведување замјени работи на ридот „Градиште“ кај с. Глишиќ, Кавадарци.

Закојана : Ок. 47 год. пр.н.е. или непосредно по оваа дата.

Диспозиција : АММ, Скопје.

Коментари : Публикувана (**Керамитчиев, 1973: 151-160**).

Содржина : Оставата содржела 84 римски републикански сребрени пари, но во литературата се опишан само 81 примерок, за останатите 3 нема никакви податоци (поради оштетување). Се состоела исклучиво од денари. Од нив, **по 1 примерок на**: Cn. Gellius; M. Aburius M.f. Geminus; P. Maenius M.f. Antias (или Antiaticus); Q. Caecilius Metellus; Q. Marcius Philippus; M. Tullius; C. Poblicius Malleolus (со L. Licinius Crassus и Cn. Domitius Ahenobarbus); Q. Curtius и M. Iunius Silanus; T. Didius; Ap. Claudius Pulcher, T. Mallius (или Maloleius) и Q. Urbinus; Mn. Aquillius; M. Herennius; Q. Minucius M.f. Thermus; P. Servilius M.f. Rullus; C. Vibius C.f. Pansa; Mn. Fonteius C.f.; C. Licinius L.f. Macer; Q. Antonius Balbus; L. Marcius Censorinus; L. Cornelius Sulla и L. Manlius Torquatus; A. Postumius A., f. S.n. Albinus; L. Procilius L.f.; C. Naevius Balbus; L. Papius; L. Casius Q.f. Longinus; P. Satrienus; L. Lucretius Trio; L. Farsuleius

Mensor; Q. Crepereius M.f. Rocus; Q. Pomponius Musa; L. Furius C.n. f. Brocchus; L. Aemilius Lepidus Paullus; L. Scribonius Libo; P. Plautius Hypsaesus; M. Nonius Sufenas; Faustus Cornelius Sulla; L. Marcius Philippus; M. Iunius Brutus; C. Coelius Caldus; Mn. Acilius Glabrio; L. Hostilius Saserna; **по 2 примерока на:** M. Baebius Q.f. Tampilus, L. Appuleius Saturninus, D. Iunius L.f. Silanus, L. Calpurnius Piso L.f. L.n. Frugi, L. Iulius Bursio, C. Annius T.f. T.n. Luscus и L. Fabius L.f. Hispaniensis; Ti. Claudius Ti.f. Ar.n. Nero; M. Aemilius Scaurus и P. Plautius Hypsaesus; **по 3 примероци на:** L. Flaminius Cilo; L. Valerius Flaccus; Q. Titius; L. Titurius L.f. Sabinus; Mn. Aquillius Mn.f. Mn.n.; L. Cornelius Lentulus и C. Claudius Marcellus; **и 6 примероци на:** C. Iulius Caesar.

Cn. Gellius

1. Денар, Рим, 138 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 1; *RRC*, 232/1; Т. 3.65 г.

M. Baebius Q.f. Tampilus

2. Денар, Рим, 137 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 4; *RRC*, 236/1; Т. 3.75 г.
3. Денар, Рим, 137 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 4; *RRC*, 236/1; Т. 3.75 г.

M. Aburius M.f. Geminus

4. Денар, Рим, 132 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 3; *RRC*, 250/1; Т. 3.65 г.

P. Maenius M.f. Antias (или Antiaticus)

5. Денар, Рим, 132 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 5; *RRC*, 249/1; Т. 3.65 г.

Q. Caecilius Metellus

6. Денар, Рим, 130 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 6; *RRC*, 256/1; Т. 3.41 г.

Q. Marcius Philippus

7. Денар, Рим, 129 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 2; *RRC*, 259/1; Т. 3.93 г.

M. Tullius

8. Денар, Рим, 120 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 8; *RRC*, 280/1; Т. 2.28 г.

C. Poblicius Malleolus (со L. Licinius Crassus и Cn. Domitius Ahenobarbus)

9. Денар, Нарбона, Галија, 118 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 7; *RRC*, 282/3; Т. 2.28 г.

Q. Curtius и M. Iunius Silanus

10. Денар, Рим, 116 или 115 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 9; *RRC*, 285/2; Т. 3.74 г.

T. Didius

11. Денар, Рим, 113 или 112 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 11; *RRC*, 294/1; Т. 3.29 г.

Ar. Claudius Pulcher, T. Mallius (или Maloleius) и Q. Urbinius

12. Денар, Рим, 111 или 110 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 15; *RRC*, 299/1a; Т. 3.54 г.
13. Денар, Рим, 111 или 110 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 15; *RRC*, 299/1a; Т. 3.68 г.

L. Flaminius Cilo

14. Денар, Рим, 109 или 108 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 10; **RRC**, 302/1; Т. 3.75 г.
15. Денар, Рим, 109 или 108 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 10; **RRC**, 302/1; Т. 3.76 г.
16. Денар, Рим, 109 или 108 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 10; **RRC**, 302/1; Т. 3.80 г.

Mn. Aquillius

17. Денар, Рим, 109 или 108 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 12; **RRC**, 303/1; Т. 3.75 г.

L. Valerius Flaccus

18. Денар, Рим, 108 или 107 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 13; **RRC**, 306/1; Т. 3.23 г.
19. Денар, Рим, 108 или 107 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 13; **RRC**, 306/1; Т. 3.39 г.
20. Денар, Рим, 108 или 107 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 13; **RRC**, 306/1; Т. 3.70 г.

M. Herennius

21. Денар, Рим, 108 или 107 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 14; **RRC**, 308/1; Т. 3.71 г.

L. Appuleius Saturninus

22. Денар, Рим, 104 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 16; **RRC**, 317/3a; Т. 3.21 г.

Q. Minucius M.f. Thermus

23. Денар, Рим, 103 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 17; **RRC**, 319/1; Т. 3.57 г.

P. Servilius M.f. Rullus

24. Денар, Рим, 100 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 18; **RRC**, 328/1; Т. 3.67 г.

D. Iunius L.f. Silanus

25. Денар, Рим, 91 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 19; **RRC**, 337/3var.; Т. 3.48 г.
26. Денар, Рим, 91 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 19; **RRC**, 337/3var.; Т. 3.69 г.

C. Vibius C.f. Pansa

27. Денар, Рим, 90 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 20; **RRC**, 342/4a; Т. 3.90 г.

L. Calpurnius Piso L.f. L.n. Frugi

28. Денар, Рим, 90 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 21; **RRC**, 340/1; Т. 3.92 г.
29. Денар, Рим, 90 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 21; **RRC**, 340/1; Т. 3.60 г.

Q. Titius

30. Денар, Рим, 90 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 22; **RRC**, 341/2; Т. 3.60 г.
31. Денар, Рим, 90 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 22; **RRC**, 341/2; Т. 3.68 г.
32. Денар, Рим, 90 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 22; **RRC**, 341/2; Т. 3.84 г.

L. Titurius L.f. Sabinus

33. Денар, Рим, 89 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 23; **RRC**, 344/1c; Т. 3.15 г.
34. Денар, Рим, 89 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 23; **RRC**, 344/1c; Т. 3.86 г.
35. Денар, Рим, 89 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 23; **RRC**, 344/1c; Т. 4.05 г.

Mn. Fonteius C.f.

36. Денар, Рим, 85 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 24; **RRC**, 353/1a; Т. 3.87 г.

L. Iulius Bursio

37. Денар, Рим, 85 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 25; **RRC**, 352/1a; Т. 2.60 г.
38. Денар, Рим, 85 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 25; **RRC**, 352/1a; Т. 3.89 г.

C. Licinius L.f. Macer

39. Денар, Рим, 84 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 26; **RRC**, 354/1; Т. 4.01 г.

Q. Antonius Balbus

40. Денар, Рим, 83-82 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 28; **RRC**, 364/1b; Т. 3.77 г.

L. Marcius Censorinus

41. Денар, Рим, 82 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 27; **RRC**, 363/1d; Т. 3.37 г.

L. Cornelius Sulla и L. Manlius Torquatus

42. Денар, подвижна монетарница, 82 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 31; **RRC**, 367; Т. 3.71 г.

C. Annius T.f. T.n. Luscus и L. Fabius L.f. Hispaniensis

43. Денар, Северна Италија и Шпанија, 82-81 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 30; **RRC**, 366/1a; Т. 3.81 г.

44. Денар, Северна Италија и Шпанија, 82-81 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 30; **RRC**, 366/1a; Т. 3.82 г.

A. Postumius A., f. S.n. Albinus

45. Денар, Рим, 81 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 29; **RRC**, 372/2; Т. 3.56 г.

L. Procilius L.f.

46. Денар, Рим, 80 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 34; **RRC**, 379/2; Т. 3.59 г.

C. Naevius Balbus

47. Денар, Рим, 79 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 32; **RRC**, 382/1a; Т. 3.56 г.

Ti. Claudius Ti.f. Ap.n. Nero

48. Денар, Рим, 79 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 33; **RRC**, 383/1; Т. 3.86 г.

49. Денар, Рим, 79 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 33; **RRC**, 383/1; Т. 3.93 г.

L. Papius

50. Денар, Рим, 79 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 35; **RRC**, 384/1; Т. 3.39 г.

L. Casius Q.f. Longinus

51. Денар, Рим, 78 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 36; **RRC**, 386/1; Т. 3.61 г.

P. Satrienus

52. Денар, Рим, 77 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 37; **RRC**, 388/1a; Т. 3.60 г.

L. Lucretius Trio

53. Денар, Рим, 76 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 38; **RRC**, 390/1; Т. 4.11 г.

L. Farsuleius Mensor

54. Денар, Рим, 75 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 39; **RRC**, 392/1b; Т. 3.71 г.

Q. Crepereius M.f. Rocus

55. Денар, Рим, 72 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 40; **RRC**, 399/1a; Т. 3.91 г.

Mn. Aquillius Mn.f. Mn.n.

56. Денар, Рим, 71 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 41; **RRC**, 401/1; Т. 3.85 г.

Q. Pomponius Musa

57. Денар, Рим, 66 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 42; *RRC*, 410/2а; Т. 3.98 г.

L. Furius C.n. f. Brocchus

58. Денар, Рим, 63 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 46; *RRC*, 414/1; Т. 3.90 г.

L. Aemilius Lepidus Paullus

59. Денар, Рим, 62 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 52; *RRC*, 415/1; Т. 3.68 г.

L. Scribonius Libo

60. Денар, Рим, 62 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 53; *RRC*, 416/1; Т. 3.92 г.

P. Plautius Hypsaesus

61. Денар, Рим, 60 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 48; *RRC*, 420/1а; Т. 3.88 г.

M. Nonius Sufenas

62. Денар, Рим, 59 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 44; *RRC*, 421/1; Т. 3.75 г.

M. Aemilius Scaurus и P. Plautius Hypsaesus

63. Денар, Рим, 58 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 49; *RRC*, 422/1а; Т. 3.85 г.

64. Денар, Рим, 58 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 49; *RRC*, 422/1а; Т. 3.96 г.

Faustus Cornelius Sulla

65. Денар, Рим, 56 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 43; *RRC*, 426/3; Т. 3.69 г.

L. Marcius Philippus

66. Денар, Рим, 56 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 50; *RRC*, 425/1; Т. 3.77 г.

M. Iunius Brutus

67. Денар, Рим, 54 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 47; *RRC*, 433/1; Т. 3.44 г.

C. Coelius Caldus

68. Денар, Рим, 51 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 45; *RRC*, 437/2а; Т. 3.27 г.

Mn. Acilius Glabrio

69. Денар, Рим, 49 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 51; *RRC*, 442/1; Т. 3.68 г.

70. Денар, Рим, 49 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 51; *RRC*, 442/1; Т. 3.69 г.

71. Денар, Рим, 49 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 51; *RRC*, 442/1; Т. 3.78 г.

L. Cornelius Lentulus и C. Claudius Marcellus

72. Денар, Аполонија, а потоа Азија, 49 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 56; *RRC*, 445/1b; Т. 3.48 г.

73. Денар, Аполонија, а потоа Азија, 49 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 56; *RRC*, 445/1b; Т. 3.61 г.

74. Денар, Аполонија, а потоа Азија, 49 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 56; *RRC*, 445/1b; Т. 3.74 г.

L. Hostilius Saserna

75. Денар, Рим, 48 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 54; *RRC*, 448/3; Т. 3.56 г.

C. Iulius Caesar

76. Денар, подвижна монетарница, 13 јули 48 - 47 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 55; *RRC*, 452/2; Т. 3.44 г.

77. Денар, подвижна монетарница, 13 јули 48 - 47 год. пр.н.е.; *Керамийчиев*, по. 55;

- RRC**, 452/2; Т. 3.63 г.
78. *Денар*, подвижна монетарница, 13 јули 48 - 47 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 55; **RRC**, 452/2; Т. 3.69 г.
79. *Денар*, подвижна монетарница, 13 јули 48 - 47 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 55; **RRC**, 452/2; Т. 3.73 г.
80. *Денар*, подвижна монетарница, 13 јули 48 - 47 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 55; **RRC**, 452/2; Т. 3.80 г.
81. *Денар*, подвижна монетарница, 13 јули 48 - 47 год. пр.н.е.; **Керамийчиев**, по. 55; **RRC**, 452/2; Т. 3.82 г.

IV. Приватна колекција, Р. Македонија (непознато наоѓалиште) (Т. 58)

Квантитет : 12 примероци: 11 сребрени римски републикански монети (8 викторијати, 2 квинари и 1 денар) и 1 бронзена на Пергамон, ковани во периодот по 211 год. пр.н.е.

Наод : Непознато наоѓалиште, без податоци за контекстот на наоѓање, од 90-те години на минатиот век.

Закојана : Прва половина на II век пр.н.е. (по 170 год. пр.н.е.)

Диспозиција : Приватна колекција, Скопје.

Коментари : Непубликувана.

Содржина : Остава за која околностите околу нејзиното пронаоѓање се непознати, освен фактот дека истата во деведесетите години била откупена во приватна сопственост. Сите 11 примероци на римски сребрени пари од оставата се анонимни изданија од најраниот период на денарското монетоковање, по 211 година. Ако се исклучи единствениот денар, останатите римски монети се викторијати и квинари. Единствена монета која не припаѓа кон групата римски сребрени изданија е еден примерок на бронзена монета на Пергамон.

М

1. *Денар*, Рим, по 208 год. пр.н.е.; **RRC**, 51; Т. 3.33 г; Ø 18.80 мм; h 11.

Анонимно издание

2. *Викторијат*, Рим, по 211 год. пр.н.е.; **RRC**, 53/1; Т. 2.23 г; Ø 16.55 мм; h 7.

Месечев срп

3. *Викторијат*, Рим, 207 год. пр.н.е.; **RRC**, 57/1; Т. 2.04 г; Ø 16.23 мм; h 7.

С/М

4. *Викторијат*, Сицилија, 211-208 год. пр.н.е.; **RRC**, 71/1a; Т. 2.90 г; Ø 16.46 мм; h 11.

Коментари : Публикувана (**Crawford, 1973: 1-21**).

Содржина : Монетите во оваа остава на римски републикански пари се ковани по 211 година пр.н.е, но поголемиот дел се исковани во периодот помеѓу 158 и 125 год. пр.н.е. Од нив 504 се републикански денари изданија на разни магистрати и анонимни изданија. Најмладиот примерок е со името на монетарот М. Porcius Laesa од 125 година пр.н.е. (**RRC, 270**). Единствената монета која не им припаѓа на овие римски изданија е тетрадрахма на Атина нов-стил кована во 153/2 год. пр.н.е односно во 120-те години пр.н.е. (според публикувачот на оставата).

Анонимно издание

1 - 2. Денар, Рим, од 211 год. пр.н.е.; **Crawford 1973**, по. 1-2.

Котва

3. Денар, Рим, 209-208 год. пр.н.е.; **Crawford 1973**, по. 3.

Анонимно издание

4 - 11. Денар, Рим, по 211 год. пр.н.е.; **Crawford 1973**, по. 4-11.

Анонимно издание

12. Денар, Рим, по 211 год. пр.н.е.; **Crawford 1973**, по. 12;

Полумесечина

13. Денар, Рим, 207 год. пр.н.е.; **Crawford 1973**, по. 13.

Рог на изобилство

14. Денар, Рим, 207 год. пр.н.е.; **Crawford 1973**, по. 14.

Житен клас

15. Денар, Сицилија, 211-210 год. пр.н.е.; **Crawford 1973**, по. 15.

С

16. Денар, непозната монетарница во Италија, 209-208 год. пр.н.е.; **Crawford 1973**, по. 116.

Венец

17. Денар, непозната монетарница во Италија, 211-208 год. пр.н.е.; **Crawford 1973**, по. 17.

Свезда

18-19. Денар, Рим, 206-195 год. пр.н.е.; **Crawford 1973**, по. 18-19.

Rostrum tridens

20-21. Денар, Рим, 206-195 год. пр.н.е.; **Crawford 1973**, по. 20-21.

Кормило

22-23. Денар, Рим, 206-195 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 22-23.

Куче

24. Денар, Рим, 206-195 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 24.

QLC ()

25. Денар, непозната монетарница во Италија, 206-200 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 25.

Пентаграм

26-27. Денар, непозната монетарница во Италија, 206-200 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 26-27.

Мотка и пердув

28-29. Денар, непозната монетарница во Италија, 206-200 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 28-29.

Буф

30. Денар, Рим, 194-190 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 30.

Annius или Aurelius

31. Денар, Рим, 194-190 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 31.

Анонимно издание

32-38. Денар, Рим, 189-180 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 32-38.

Cn. Domitius (Ahenobarbus)

39-40. Денар, Рим, 189-180 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 39-40.

Sx. Q (Sex. Quinctilius)

41-42. Денар, Рим, 189-180 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 41-42.

Cn. Calpurnius

39-40. Денар, Рим, 189-180 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 43.

L. Coelius

44-45. Денар, Рим, 189-180 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 44-45.

Шкампа

46. Денар, Рим, 179-170 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 46.

Matienus

47-48. Денар, Рим, 179-170 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 47-48.

Пердув

49. Денар, Рим, 179-170 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 49.

Анонимно издание

50-51. Денар, Рим, 179-170 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 50-51.

Сидро

52. Денар, Рим, 179-170 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 52.

Анонимно издание

53. Викторијат, Рим, 179-170 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, по. 53.

Анонимно издание

54-56. Денар, Рим, 179-170 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, по. 54-56.

D

57. Денар, Рим, 199-170 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, по. 57.

Грифон

58. Денар, Рим, 169-158 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, по. 58.

Furius Purpurio

59-62. Денар, Рим, 169-158 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, по. 59-62.

Анонимно издание (Викторија во бига)

63-78. Денар, Рим, 157-156 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, по. 63-78.

Анонимно издание (Диоскури)

79-81. Денар, Рим, 157-156 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, по. 79-81.

Saranus

82-84. Денар, Рим, 155 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, по. 82-84.

Pinarius Natta

85-93. Денар, Рим, 155 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, по. 85-93.

C. Scribonius

94-102. Денар, Рим, 154 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, по. 94-102.

C. Iuventius Talna

103-105. Денар, Рим, 154 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, по. 103-105.

C. Maianius

106-116. Денар, Рим, 153 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, по. 106-116.

L. Saufeius

117-127. Денар, Рим, 152 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, по. 117-127.

P. Cornelius Sula

128-136. Денар, Рим, 151 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, по. 128-136.

Safra

137-140. Денар, Рим, 150 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, по. 137-140.

Flaus

141-148. Денар, Рим, 150 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, по. 141-148.

Pinarius Natta

149-156. Денар, Рим, 149 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, по. 149-156.

C. Iunius C.f.

157-162. Денар, Рим, 149 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 157-162.

M. Atilius Saranus

163-164. Денар, Рим, 148 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 163-164.

Q. Marcius Libo

165-169. Денар, Рим, 148 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 165-169.

L. Sempronius Pitio

170-175. Денар, Рим, 148 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 170-175.

C. Terentius Lucanus

176-184. Денар, Рим, 147 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 176-184.

L. Cupiennius

185-189. Денар, Рим, 147 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 185-189.

C. Antestius

190-208. Денар, Рим, 146 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 190-208.

M. Iunius Silanus

209-213. Денар, Рим, 145 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 209-213.

Annius Rufus

214-215. Денар, Рим, 144 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 214-215.

Анонимно издание

216-218. Денар, Рим, 143 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 216-218.

C. Curiatius Trigeminus

219-224. Денар, Рим, 142 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 219-224.

L. Iulius

225-227. Денар, Рим, 141 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 225-227.

C. Valerius C.f. Flaccus

228-231. Денар, Рим, 140 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 228-231.

A. Spurilius

232. Денар, Рим, 139 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 232.

C. Renius

233-256. Денар, Рим, 138 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 233-256.

Cn. Gellius

257-263. Денар, Рим, 138 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 257-263.

P. Aelius Paetus

264-268. Денар, Рим, 138 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 264-268.

Ti. Veturius

269-276. Денар, Рим, 137 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 269-276.

Sex. Pompeius

277-285. Денар, Рим, 137 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 277-285.

M. Baebius Q.f. Tampilus

286-316. Денар, Рим, 137 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 286-316.

Cn. Lucretius Trio

317-329. Денар, Рим, 136 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 317-329.

L. Antestius Gragulus

330-347. Денар, Рим, 136 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 330-347.

C. Servilius M. f.

348-353. Денар, Рим, 136 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 348-353.

C. Curiatius f. Trageminus

354-356. Денар, Рим, 135 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 354-356.

L. Trebanius

357-358. Денар, Рим, 135 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 357-358.

C. Minucius Augurinus

359-362. Денар, Рим, 135 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 359-362.

Ti. Minucius C.f. Augurinus

363-372. Денар, Рим, 134 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 363-372.

C. Aburius Geminus

373-380. Денар, Рим, 134 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 373-380.

M. Marcius Mn.f.

381-385. Денар, Рим, 134 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 381-385.

P. Calpurnius

386. Денар, Рим, 133 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 386.

L. Minucius

387-393. Денар, Рим, 133 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 387-393.

P. Maenius M.f. Antias (или Antiaticus)

394-405. Денар, Рим, 132 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 394-405.

M. Aburius M.f. Geminus

406-411. Денар, Рим, 132 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 406-411.

L. Postumius Albinus

412-417. Денар, Рим, 131 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 412-417.

L. Opeimius

418-425. Денар, Рим, 131 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 418-425.

M. Opeimius

426-430. Денар, Рим, 131 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 426-430.

M. Acilius M. f.

431-438. Денар, Рим, 130 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 431-438.

Q. Caecilius Metellus

439-442. Денар, Рим, 130 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 439-442.

M. Vargunteius

443-448. Денар, Рим, 130 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 443-448.

Q. Marcius Philippus

449-457. Денар, Рим, 129 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 449-457.

T. Cloulius

458-467. Денар, Рим, 128 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 458-467.

Cn. Domitius

468-474. Денар, Рим, 128 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 468-474.

Анонимно издание (глава на слон)

475-476. Денар, Рим, 128 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 475-476.

M. Caecilius Q.f. Metellus

477-479. Денар, Рим, 127 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 477-479.

C. Seveilius

480-482. Денар, Рим, 127 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 480-482.

Q. Fabius Maximus

483-486. Денар, Рим, 127 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 483-486.

C. Cassius

487-493. Денар, Рим, 126 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 487-493.

T. Quinctius Flamininus

494-497. Денар, Рим, 126 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 494-497.

N. Fabius Pictor

498. Денар, Рим, 126 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 498.

C. Caecilius Metellus

499. Денар, Рим, 125 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 499.

M. Porcius Laeca

500-501. Денар, Рим, 125 год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 500-501.

Рани денари со Диоскури (неизвесна датација)

502-505. Денар, Рим, (?) год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 502-505.

Атина нов-стил

506. Тетрадрахма, Атина, 153/2 или 120-те год. пр.н.е.; *Crawford 1973*, no. 506.

7. ОПШТА БИБЛИОГРАФИЈА

Кратенки:

<i>AJA</i>	<i>American Journal of Archaeology</i>
<i>AJPh</i>	<i>American Journal of Philology</i>
<i>AJN</i>	<i>American Journal of Numismatics</i>
<i>ANSMN</i>	<i>American Numismatic Society, Museum Notes</i>
<i>ANSNS</i>	<i>American Numismatic Society, Numismatic Studies</i>
<i>BAR</i>	<i>British Archaeological Reports</i>
<i>BCH</i>	<i>Bulletin de correspondance hellénique</i>
<i>BMC</i>	<i>A Catalogue of the Roman Coins in the British Museum</i>
<i>BMCG</i>	<i>A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum</i>
<i>BSt</i>	<i>Balkan Studies</i>
<i>GRBS</i>	<i>Greek, Roman and Byzantine Studies</i>
<i>JHS</i>	<i>Journal of Hellenic Studies</i>
<i>JNG</i>	<i>Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte</i>
<i>JÖAI</i>	<i>Jahreshefte des österreichischen archäologischen Instituts</i>
<i>JRS</i>	<i>Journal of Roman Studies</i>
<i>MAA</i>	<i>Macedoniae Acta Archaeologica</i>
<i>MNJ</i>	<i>Macedonian Numismatic Journal</i>
<i>NC</i>	<i>Numismatic Chronicle</i>
<i>NV</i>	<i>Numizmatičke Vijesti</i>
<i>NZ</i>	<i>Numismatische Zeitschrift</i>
<i>RIC</i>	<i>Roman Imperial Coinage</i>
<i>RBN</i>	<i>Revue belge de Numismatique</i>
<i>RN</i>	<i>Revue Numismatique</i>
<i>RPC</i>	<i>Roman Provincial Coinage</i>
<i>SNG</i>	<i>Sylloge Nummorum Graecorum</i>
<i>SNR</i>	<i>Schweizerische Numismatische Rundschau</i>
<i>ZfN</i>	<i>Zeitschrift für Numismatik</i>
<i>ZfAG</i>	<i>Zeitschrift für Alte Geschichte</i>
<i>ŽA</i>	<i>Živa Antika</i>

* * *

<i>ГЗФФ</i>	<i>Годишен Зборник на Филозофскиот Факултет</i>
<i>ЗАМ</i>	<i>Зборник на Археолошкиот Музеј</i>
<i>ИАИ</i>	<i>Извештаи на археолошките институти</i>

ЛАТИНИЧНИ НАСЛОВИ

Alpha Bank Coll., 2009	<i>Coins of Macedonia in the Alpha Bank Collection</i> , Athens, 2009.
Andreau, 1999	Andreau J., <i>Banking and Business in the Roman World</i> , Cambridge, 1999.
Apostolou, 1995	Apostolou E., „Les drachmes rhodiennes et pseudo-rodiennes de la fin du IIIe siècle et du IIe siècle av. J.-C“, <i>RN</i> 150 (1995), 7-19.
Badian, 1968	Badian E., <i>Roman Imperialism in the Late Republic</i> , Oxford, 1968.
Badian, 1971	Badian E., „The Family and Early Career of T. Quinctius Flaminius“, <i>JRS</i> 61 (1971), 102-111.
Babelon, 1885-6	Babelon E., <i>Monnaies de la république romaine</i> , vols. I-II, Paris/London, 1885-6.
Balsdon, 1967	Balsdon J.P.V.D., „T. Quinctius Flaminius“, <i>Phoenix</i> 21/3 (1967), 177-190.
Bauslaugh, 1987	Bauslaugh R., „Two Unpublished Overstrikes: New Style Athens and Aesilas the Quaestor“, <i>ANSMN</i> 32 (1987), 11-21.
Bauslaugh, 2000	Bauslaugh R., <i>Silver Coinage with the Types of Aesillas the Quaestor</i> , <i>ANS NS</i> 22, New York, 2000.
Berk, 2002	Harlan J. Berk, Auction 127, 2002.
Bickerman, 1945	Bickerman E. J., „Bellum Philippicum: Some Roman and Greek Views concerning the Causes of the Second Macedonian War“, <i>Classical Philology</i> 40/3 (1945), 137-148.
Bilić, 2015	Bilić T., <i>Zbirka rimskog republikanskog novca Arheološkog muzeja u Zagrebu</i> , Zagreb, 2015.
Bitrakova Grozdanova/ Kuzman, 1998	Bitrakova Grozdanova V./Kuzman P., „Lychnidus in the Early Antiquity (new archaeological evidence)“, <i>Macedonian Heritage</i> 8 (1998), 3-16.
Bitrakova Grozdanova, 1999	Bitrakova Grozdanova V., <i>Religion et art dans l'antiquité en Macédoine</i> , Skopje, 1999.
Bitrakova-Grozdanova, 2001	Bitrakova-Grozdanova V., „Coinage of Lychnidos and Ohrid“, <i>Coins and Mints in Macedonia, Proceedings of the Symposium held in honor of Acad. Ksente Bogoev</i> , Skopje, 2001, 43-51.
Bitrakova Grozdanova, 2015a	Bitrakova Grozdanova V., „Coins - Golem Grad, Pre-roman Period“, во Vera Bitrakova Grozdanova (ed.), <i>Golem Grad Prespa II</i> , Skopje, 2015, 151-157.

- Bitrakova Grozdanova, 2015b** Bitrakova Grozdanova V., „Coins - Golem Grad/Nakolec“, in: Vera Bitrakova Grozdanova (ed.), *Golem Grad Prespa II*, Skopje, 2015, 194-204.
- Blagoevgrad, Num. Coll.** Andonova M., Filipova S., Paunov E., and Prokopov I., *Numismatic Collection of the Regional Historical Museum at Blagoevgrad (Ancient Skaptopara): Coins from the 5th Century BC to the 5th Century AD*, (CCCHBulg) Vol. IV, Sofia, 2014.
- BMCG, Macedonia** Head B., *Catalogue of Greek coins in the British Museum, Macedonia*, London, 1879.
- Boehring, 1972** Boehring C., *Zur Chronologie mittelhellenistischer Münzserien 220-160 v. Chr.*, Berlin, 1972.
- Boehring, 1975** Boehring C., „Hellenistischer Münzschatz aus Trapezunt 1970“, *SNR* 54 (1975), 37-64.
- Bompois, 1876** Bompois F., *Examen Chronologique des Monnaies Frappées Par La Communaute des Macédoniens, Avant, Pendant et Après La Conquête Romaine*, Paris, 1876.
- Botrè, 1997** Botrè C., „Roma ed il regno di Macedonia. I loro conflitti nello studio di alcune documentazioni numismatiche“, *SNR* 76 (1997), 65-72.
- Botrè/Hurter, 2000** Botrè C./Hurter S., „The Transition of Rome from Republic to Empire. An interpretation in the light of a special aureus of Octavian“, *Schweizer Münzblätter*, 199 (2000), 41-42.
- Borić-Brešković/Popović, 2006** Borić-Brešković/Popović, *Coins of the Roman Republic*, Belgrade, 2006.
- Briscoe, 1969** Briscoe J., „Eastern Policy and Senatorial Politics“, *Historia: ZfAG* 18/1 (1969), 49-70.
- Buraselis, 1996** Buraselis K., „*Vix aerarium sufficeret*“ „Roman Finances and the Outbreak of the Second Macedonian War“, *GRBS*, vol. 37, No. 2 (1996), 149-172.
- Burnett, 1985** Burnett A., „Aesillas: Two New Hoards“, *Coin Hoards*, vol. 7 (1985), 54-67.
- Burnett, 1998** Burnett A., „The Coinage of the Social War“, in: Burnett A., Wartenberg U. and Witschonke R. (eds.), *Coins of Macedonia and Rome: Essays in Honour of Charles Hersch*, London 1998, 165-172.
- Burnett, 1998** Burnett A., „The Romano-Campanian Silver“, in: *La monetazione romano-campana*, Atti del X Convegno del Centro Internazionale di Studi Numismatici – Napoli 18-19 Giugno 1993, Roma 1998, 19-47.
- Carradice I./Price, 1988** Carradice I./Price M., *Coinage in the Greek world*, London, 1988.

- Charlesworth, 1940** Charlesworth M.P., *Le Vie Commerciali dell'Impero Romano*, Milano, 1940.
- Christ, 1979** Christ K., *Krise und Untergang der römischen Republik*, Darmstadt 1979, (изд. 2010).
- Ceka, 1972** Ceka H., *Questions de numismatique Illyrienne*, Tirana, 1972.
- CNG, MBS 45** *Classical Numismatic Group, Mail Bid Sale 45*, 1998.
- CNG, MBS 69** *Classical Numismatic Group, Mail Bid Sale 69*, 2005.
- CNG, MBS 70** *Classical Numismatic Group, Mail Bid Sale 70*, 2005.
- CNG, Triton VIII** *Classical Numismatic Group, Triton VIII*, 2005.
- CNG, Triton IX** *Classical Numismatic Group, Triton IX*, 2006.
- Cohen** Cohen H., *Description historique des monnaies frappées sous l'empire Romain*, I, Graz, 1955.
- Conovici, 1986** Conovici N., „Noi contribuții privind circulația drahmelor din Dyrrhachium și Apolonia: aspectul metrologic“, *Bulletinul Societatii Numismatice Romane* 80-85, 1986-1991[1992], 49-67.
- Conovici, 1986** Conovici N., „Aspecte ale circulației drahmelor din Dyrrhachium și Apolonia în Peninsula Balcanică și în Dacia“, *Bulletinul Societatii Numismatice Romane* 77-79, 1983-1985 [1986], 69-88.
- Constantinescu/Sășianu Bugoi, 2003** Constantinescu B./Sășianu A./Bugoi R., „Adulterations in first century BC: the case of Greek silver drachmae analyzed by X-ray methods“, *Spectrochimica Acta Part B: Atomic Spectroscopy* 58/4 (2003), 759-765.
- Crawford, 1973** Crawford M., „The Stobi Hoard of Roman Republican Denarii“, *Studies in the Antiquities of Stobi*, vol. I, Belgrade, 1973, 1-22.
- Crawford, 1977** Crawford M., „Rome and the Greek World: Economic Relationships“, *The Economic History Review, New Series* 30/1 (1977), 42-52.
- Crawford, 1985** Crawford M., *Coinage and Money Under the Roman Republic*, Italy and the Mediterranean economy, London, 1985.
- Dahmen, 2007** Dahmen K., *The Legend of Alexander the Great on Greek and Roman Coins*, London and New York, 2007.
- Dahmen, 2010** Dahmen K., „The Numismatic Evidence“, вo Roisman J. and Worthington I. (eds), *The Blackwell Companion to Ancient Macedonia*, Oxford, 2010, 41-62.

- Davis, 2006** Davis Ph., „Dacian Imitations of Roman Republican denarii“, *Apulum* 43/1 (2006), 321-356.
- Davis/Paunov, 2012** Davis Ph. - Paunov E., „Imitations of Republican Denarii from Moesia and Thrace“, BO *ΗΠΑΚΛΕΟΥΣ ΣΩΤΗΡΟΣ ΘΑΣΙΩΝ. Studies in honour of Ilya Prokopov for his 60th birthday - from his friends and pupils*. Ed.: E. Paunov, S. Filipova, Veliko Turnovo 2012, 389-413.
- de Callataÿ, 1991-92** de Callataÿ, F., „Athenian New Style Tetradrachms in Macedonian Hoards“, *AJN* 3-4 (1991-1992), 11-20.
- de Callataÿ/Prokopov, 1994** de Callataÿ, F./Prokopov I., „An overstrike of a Hellenistic Tetradrachm of Thasian type on Athens in the Popina Hoard (\"IGCH 930\")“, *Nomismatika Khronika* 13 (1994), Athens, 37-42.
- de Callataÿ/Prokopov, 1995** de Callataÿ, F./Prokopov I., „The Boljarino Hoard (IGCH 975 – near Plovdiv)“, *RBN CXXI* (1995), 5-12.
- de Callataÿ, 1996a** de Callataÿ, F., „Les monnaies au nom d'Aesillas“, in Hackens T., Moucharte G. (eds.), *Italiam Fato Profugi, Numismatic Studies Dedicated to Vladimir and Elvira Eliza Clain-Stefanelli*, Numismatica Lovaniensia 12, Louvain-la-Neuve 1996, 113-151.
- de Callataÿ, 1996b** de Callataÿ, F., „Abydos sur Aesillas“, in XΑΡΑΚΤΗΡ. Anathuro aro to aforoma sti Mantô Oikomidou, Athens, 81-91.
- de Callataÿ, 1998** de Callataÿ, F., „The coins in the name of Sura“, in Burnett A., Wartenberg U. and Witschonke R. (eds.), *Coins of Macedonia and Rome: Essays in Honour of Charles Hersch*, London 1998, 113-117.
- de Callataÿ, 2000** de Callataÿ, F., „Les taux de survie des émissions monétaires antiques, médiévales et modernes. Essai de mise en perspective et conséquences quant à la productivité des coins dans l'antiquité“, *RN* 155 (2000), 87-109.
- de Callataÿ, 2008** de Callataÿ, F., „Les tétradrachmes hellénistiques au nom des Thasiens et la circulation monétaire en Thrace aux I^{es} s. AV. J.-C.“, *RBN* 154 (2008), 31-54.
- de Callataÿ, 2011** de Callataÿ, F., „More Than It Wuld Seem: The Use of Coinage by the Romans in Late Hellenistic Asia Minor (133-63)“, *AJN* 23 (2011), 55-86.
- de Callataÿ, 2012** de Callataÿ, F., „A Tetradrachm with the Legend ΘΠΑΚΩΝ Overstruck on an Athenian Stephanephoros Tetradrachm of ΑΠΕΛΛΙΚΩΝ–ΓΟΡΓΙΑΣ (88/97 BC) and its Consequences for the Thasian Type Coinage“, BO *ΗΠΑΚΛΕΟΥΣ ΣΩΤΗΡΟΣ ΘΑΣΙΩΝ. Studies in honour of Ilya Prokopov for his 60th birthday - from his friends and pupils*. Ed.: E. Paunov, S. Filipova, Veliko Turnovo 2012, 307-321.

- Deutschmann, 2012** Deutschmann E.H., „Roman Policies towards Antiochus III and the Geeks from Winter 197/196 B.C. to Autumn 196 B.C.“, *Anuario de la Escuela de Historia Virtual*, Año 3-No. 3, (2012), 1-20.
- Derow, 1989** Derow P.S., „Rome, the Fall of Macedon, and the Sack of Corinth“, BO, F. W. Walbank, et al. (eds), *The Cambridge Ancient History*, 2nd edn, viii: Rome and the Mediterranean to 133 B.C., Cambridge, 290-320.
- Dorey, 1959** Dorey T.A., „Contributory Causes of the Second Macedonian War“, *The American Journal of Philology* 80/3 (1959), 288-295.
- Dreyer, 2000** Dreyer B., „Roms Ostpolitik, Athen und der Beginn der Neustil-Silberprägung“, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 129 (2000), 77-83.
- Düll, 1977** Düll S., *Die Götterkulte Nordmakedoniens in römischer Zeit*, München, 1977.
- Duncan-Jones, 1990** Duncan-Jones R., *Structure and Scale in the Roman Economy*, Cambridge, 1990.
- Duncan-Jones, 1994** Duncan-Jones R., *Money and Government in the Roman Empire*, Cambridge, 1994.
- Dukat/Mirnik, 1978** Dukat Z./Mirnik I., „Skupni nalazi novca od 1936. godine do danas“, *Numizmatika*, Spomen izdanja 1928-1978, Zagreb, 1978, 15-32.
- Dukat/Mirnik, 1986** Dukat Z./Mirnik I., „Skupni nalaz makedonskog brončanog novca iz Dojrana“, *Numizmatičke vijesti* 40 (1986), 44-49.
- Eckstein, 1976** Eckstein A.M., „T. Quinctius Flaminius and the Campaign Against Philip in 198 B.C.“, *Phoenix* 30/2 (1976), 119-142.
- Eckstein, 1984** Eckstein A.M., *Rome Enters the Greek East: From Anarchy to Hierarchy in the Hellenistic Mediterranean, 230-170 BC.*, Blackwell, 2008.
- Eckstein, 1988** Eckstein A.M., „Rome, the War with Perseus and Third Party Mediation“, *ZfAG* 37/4 (1988), 414-444.
- Eckstein, 1990** Eckstein A.M., „Polybius, the Achaeans, and the ‘Freedom of the Greeks’“, *Greek, Roman and Byzantine Studies* 31/1 (1990), 45-71.
- Eckstein, 2009** Eckstein A.M., „The Diplomacy of Intervention in the Middle Republic: the Roman Decision of 201/200 B.C.“, *Veleia* 26 (2009), 75-101.
- Eckstein, 2010** Eckstein A.M., „Macedonia and Rome, 221-146 BC“, BO Roisman J. and Worthington I. (eds), *The Blackwell Companion to Ancient Macedonia*, Oxford, 2010, 225-250.

- Erington, 1989 Erington R.M., „Rome and Greece to 205 B.C.“, BO , F. W. Walbank, et al. (eds), *The Cambridge Ancient History*, 2nd edn, viii: Rome and the Mediterranean to 133 B.C., Cambridge, 81-106.
- Erington, 1989 Erington R.M., „Rome Against Philip and Antiochus“, BO , F. W. Walbank, et al. (eds), *The Cambridge Ancient History*, 2nd edn, viii: Rome and the Mediterranean to 133 B.C., Cambridge, 244-274.
- Fasolo, 2009 Fasolo M., „La *via Egnatia* nel territorio della Repubblica di Macedonia“, Παλαια Φιλια. *Studi di topografia antica in onore di Giovanni Uggeri*. Marangio C. e Ludizi G. (ed), Galtina, 2009, 601-612.
- Fisher, 1985 Fisher R.S., „Two Notes on the Aesillas Tetradrachms: Mint Attribution and a Die Control System“, *ANS MN* 30 (1985), 69-97.
- Fisher, 2001 Fisher G., „The Road to Pydna, Philip, Perseus and the Romans, 191-171“, *Hirundo: the McGill Journal of Clasisical Studies*, Vol. I (2001), 38-48.
- Franke, 1957 Franke P. R., „Zur Finanzpolitik des makedonischen Königs Pereseus während des Krieges mit Rom 171-168 v. Chr.“, *JNG* 8 (1957), 31-50.
- Gaebler, 1897 Gaebler H., „Zur Münzkunde Makedoniens. I. Makedonien im Aufstand unter Andriskos. - Makedonien als römische Provinz.“, *ZfN* 23 (1902), 141-189.
- Gaebler, 1902 Gaebler, H., „Zur Münzkunde Makedoniens. I. Die autonome Münzprägung der Makedonen, Amphaxier und Botteaten.“, *ZfN* 20 (1897), 169-192.
- Gaebler, 1906 Gaebler, H., *Die Antiken Münzen Nord-Griechenland, Makedonia und Paionia*, band III.1, Berlin, 1906.
- Gaebler, 1925 Gaebler H., „Zur griechischen Münzkunde.V. Markianopolis. Lychnidos Illyr. Traileis = Goldstater. Ezercitus Delmaticus.“, *ZfN* 35 (1925), 255-264.
- Gaebler, 1926 Gaebler H., „Zur Münzkunde Makedoniens.VIII. Die Distrikte Doberos und Paroreia“, *ZfN* 36 (1926), 183-199.
- Gaebler, 1929 Gaebler, H., „Zur Münzkunde Makedoniens. X. Skithai auf der Chalkidikie.- Die erste Colonial prägung in Philippi“, *ZfN* 39 (1929), 255-270.
- Gaebler, 1935 Gaebler, H., *Die Antiken Münzen Nord-Griechenland, Makedonia und Paionia*, band III.2, Berlin, 1935.
- Giovannini, 1969 Giovannini A., „Les origines de la troisième guerre de Macèdoine“, *BCH* 93 (1969), 852-861.

- Gjongecaj/Picard, 1998** Gjongecaj S./Picard O., „Le trésor de Dimalla 1973 et le passage du monnayage hellénistique au monnayage impérial à Apollonia d'Illyrie“, *BCH* 122 (1998), 511-527.
- Gjongecaj, 2007a** Gjongecaj S., „Les bronzes de Dyrrachion“, BO *Épire, Illyrie, Macédoine...*, *Mélanges offerts au Professeur Pierre Cabanes*, Clermont-Ferrand, 2007, 55-70.
- Gjongecaj, 2007b** Gjongecaj S., „Le trésor de Lleshan (Elbasan)“, *RN* 163 (2007), 101-140.
- Grigorova/Prokopov, 2002** Grigorova V./Prokopov, „Les drachmes d'Apollonia et Dyrrhachion en Illyrie dans la circulation monétaire en Thrace (IIe-Ier s. av. J.-C.), Trésors et fonds de musée bulgares contenant des monnaies d'Apollonia et Dyrrachion“, *Proceedings of the 8th International Congress of Thracology: Thrace and Aegean, (Sofia - Yambol, 25-29 September 2000)*, Vol. 2, Sofia, 2002, 651-679.
- Gruen, 1974** Gruen E.S., „The Last Years of Philip V“, *GRBS* 15 (1974), 221-246.
- Gruen, 1984** Gruen E.S., *The Hellenistic world and the coming of Rome*, Berkeley, 1984.
- Guerra/Picard, 1999** Guerra M./Picard O., „L'alliage des monnaies de bronze (Amphipolis, Thasos, Maronée)“, BO *Thasos, matières premières et technologie de la préhistoire à nos jours, actes du colloque international*, Liménaria 26-29 Septembre 1995 (Kavala - Athènes), 1999, 195-205.
- Hatzopoulos, 1996** Hatzopoulos M.B., *Macedonian Institutions Under the Kings: A historical and epigraphic study*, Vol. 1, Athens, 1996.
- Hammond/Walbank, 1988** Hammond N.G.L./Walbank F.W., *A History of Macedonia*, Vol. III: 336-167 B.C., Oxford, 1988.
- Hammond, 1988** Hammond N. G. L., „The Campaign and the Battle of Cynoscephalae in 197 BC“, *JHS* 108 (1988), 60-82.
- Hamilton, 1993** Hamilton C., „*The Origins of the Second Macedonian War*“, *Archaiia Makedonia/Ancient Macedonia V/1* (1994), 559-567.
- Harris, 1985** Harris W. V., *War and imperialism in Republican Rome, 327-70 B.C.*, Oxford University Press, 1985.
- Harris, 2008** Harris W. V., *The Monetary Systems of the Greeks and Romans*, New York, 2008.

- Harlan, 1995** Harlan M., *Roman Republican Moneyers and their Coins, 63 BC – 49 BC*, London, 1995.
- Heuchert, 2005** Heuchert V., „The Chronological Development of Roman Provincial Coin Iconography“, in C. Howgego, V. Heuchert and A. Burnett (eds.), *Coinage and identity in the Roman Provinces*, Oxford, 2005, 29-56.
- Hollander, 2007** Hollander D., *Money in the Late Roman Republic*, Leiden-Boston, 2007.
- Holleaux, 1935** Holleaux M., *Rome, la Grèce et les monarchies hellénistiques au IIIe siècle av. J.C. (273-205)*. Paris, [1935].
- Howgego, 2005** Howgego C., „Coinage and Identity in the Roman Provinces“, in C. Howgego, V. Heuchert and A. Burnett (eds.), *Coinage and identity in the Roman Provinces*, Oxford, 2005, 1-17.
- Hunterian Coll., Vol. I** Mac Donald G., *Catalogue of Greek Coins in The Hunterian Collection: University of Glasgow, vol. I, Italy, Sicily, Macedon, Thrace and Thesaly*, Glasgow, 1899.
- Husenovski, 2004** Husenovski B., *Ancient Coins of Vardarski Rid*, Gevgelija, 2004.
- Husenovski/Slamkov, 2005** Husenovski B./Slamkov E., *Guide to the Permanent Archaeological Exhibition "Vardarski Rid and the Adjacent Sites"*, Gevgelija, 2005.
- Iglesias, 2014** Iglesias E. M., „Bellum Persicum (171-168 V.CHR). Quellen und Moderne Historiographie“, *Káñina, Revista Artes y Letras XXXVIII* (2), 2014, 263-285.
- Ivanov, 2012** Ivanov S., „Circulation of Bronze Coins of Thessalonica from 2nd Century BC to the 1st Century BC in the Territory of Southwest Bulgaria“, в *HPAKΛEOYΣ ΣΩTHΠOΣ ΘAZIΩN. Studies in honour of Ilya Prokopov for his 60th birthday - from his friends and pupils*. Ed.: E. Paunov, S. Filipova, Veliko Turnovo 2012, 431-441.
- NGCH, 1973** Thompson M., Mørkholm O, and Kraay C.M., *An inventory of Greek coin hoards*, New York, 1973.
- Jenkins, 1997** Jenkins G. K., *Coins of Punic Sicily*, Zürich, 1997. (Reprinted, with additions and corrections, from *SNR*).
- Jones, 2006** Jones D., *The Bankers of Puteoli: Finance, Trade and Industry in the Roman World*. Stroud, Gloucestershire, 2006.
- Josifovski, 2000** Josifovski P., „Coins with inscriptio „ΠAIΘΝΩN“ from the collection of the National Bank of the Republic of Macedonia“, *MNJ* 4 (2000), 25-28.

- Juhel, 2011** Juhel P., „Un fantôme de l'histoire hellénistique: le 'district' macédonien“, *Greek, Roman, and Byzantine Studies* 51 (2011), 579-612.
- Katsari, 2008** Katsari C., „The Monetization of Rome's Frontier Provinces“, in Harris W.V. (ed.), *The Monetary Systems of the Greeks and Romans*, Oxford, 2008, 242-265.
- Katsari, 2008** Katsari C., *The Roman Monetary System: The Eastern Provinces from the First to the Third Century AD.*, Cambridge University Press, 2011.
- Kaye, 2012** Kaye N., „*The Skeleton of the State: The Fiscal Politics of Pergamon, 188-133 B.C.E.*“, (UC Berkely Electronic Theses and Disertations), 2012.
- Keramidčiev, 1965** Keramidčiev A., „Rimski republikanski moneti (od numizmatičkata zbirka na Arheološkiot muzej vo Skopje)“, *Numizmatičke vijesti* 23 (1965), 1-8.
- Keramidčiev, 1973** Keramidčiev A., „Tri ostavi so moneti od rimsko vreme najdeni vo Makedonija“, *Numizmatičke vijesti* 31(1973) 25-33.
- Kyustendil, Num. Coll.** Filipova S., Prokopov I. and Paunov E., *The Numismatic Collection of the Regional Historical Museum at Kyustendil (Ancient Ulpia Pautalia)*, Part I: Greek, Thracian, Macedonian, Roman Republican and Roman Provincial Coins, (CCCHBulg) Vol. II, Sofia, 2009.
- Kleiner, 1977** Kleiner F., *The Early Cistophoric Coinage*, ANS, New York, 1977.
- Kleiner, 1978** Kleiner F., „Hoard Evidence and the Late Cistophori of Pergamum“, *ANS MN* 23 (1978), 77-105.
- Kosmetatou, 1998** Kosmetatou E., „Cistophori and Cista Mystica. A New Interpretation of the Early Cistophoric Types“, *RBN* 144 (1998), 11-19.
- Kos/Šemrov, 1990** Kos P./Šemrov A., *Rimski republikanski novci*, Ljubljana, 1990.
- Kourempanas, 2010a** Kourempanas T., „Attribution of bronze coins of Philip VI“, *Nomismatika Khronika* 28 (2010), 5-14.
- Kourempanas, 2010b** Kourempanas T., „Ancient Imitations of Hellenistic Coins of Thessalonica from Bulgaria“, *Известия на Исторически Музей Кюстендил XV* (2010), 47-52.
- Kourempanas, 2011a** Kourempanas T., „The Chronology of the Hellenistic Coins of Thessaloniki, Pella and Amphipolis“, in N. Holmes (ed.), *Proceeding of the XIVth International Numismatic Congress, Glasgow 2009*, Vol. I, Glasgow, 2011, 251-255.

- Kourebanas, 2011b** Kourebanas T., „Three parallel issues of Thessaloniki, Pella and Amphipolis at the end of the 2nd cent. BC“, *Nomismatika Khronika* 29 (2011), 30-33.
- Kourempanas, 2011c** Kourempanas T., „Les monnayages de bronze en Macédoine après la fin de la monarchie“, bo Faucher T./Marcellesi M.C./Picard O. (Eds), *Nomisma. La circulation monétaire dans le monde grec antique, Actes du Colloque International, Athènes, 14-17 Avril 2010, BCH: Supplément 53*, Athenès, 2011, 201-211.
- Kourempanas, 2011d** Kourempanas T., „Imitations des monnaies hellénistiques de Thessalonique“, *RN* 167 (2011), 285-290.
- Kremydi-Sicilianou, 1998/9** Kremydi-Sicilianou S., „Quintus Hortensius Hortalus in Macedonia (44-42 BC)“, *Τεκμερια* 41 (1998/9), 61-76.
- Kremydi-Sicilianou, 2004** Kremydi-Sicilianou S., „Hoard Evidence from Thessaly in Second and First Centuries BC: From a 'Multi-Currency' to a 'Double-Currency System“, bo *Coins in the Thessalian Region: Mints, Circulation, Iconography, History Ancient, Byzantine, Modern*, Proceedings of the Third Scientific Meeting, Athens, 2004, 240-255.
- Kremydi-Sicilianou, 2005** Kremydi-Sicilianou S., „Belonging" to Rome, "Remaining" Greek: Coinage and Identity in Roman Macedonia“, bo C. Howgego, V. Heuchert and A. Burnett (eds.), *Coinage and identity in the Roman Provinces*, Oxford 2005, 95-106.
- Kremydi-Sicilianou, 2007** Kremydi-Sicilianou S., „ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΠΡΩΤΗΣ ΜΕΡΙΔΟΣ: Evidence for a Coinage under the Antigonids“, *RN* 163 (2007), Paris, 2007, 91-100.
- Kremydi-Sicilianou, 2009** Kremydi-Sicilianou S., „The Tauropolos tetradrachms of the First Macedonian Meris: Provenance, Iconography and Dating“, *ΚΕΡΜΑΤΙΑ ΦΙΛΙΑΣ*, τιμητικός τομος για τον Ιωάννη Τουρατσογλου, Αθήνα, 2009, 91-101.
- Kremydi, 2011a** Kremydi S., „Coinage and Finance“, bo *Brill's Companion to Ancient Macedon, Studies in Archaeology and History of Macedon, 650 BC - 300 AD*, Leiden/Boston, 2011, 159-178.
- Kremydi, 2011b** Kremydi S., „The Bronze Coinage of Lychnidos“, bo Paunov E., Filipova S. (eds), *ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ ΣΩΤΗΡΟΣ ΘΑΣΙΩΝ. Studies in honour of Ilya Prokopov for his 60th birthday - from his friends and pupils.*, Veliko Turnovo 2012, 287-297.
- La monetazione, 1998** *La monetazione romano-campana*, Atti del X Convegno del Centro internazionale di studi numismatici – Napoli 18-19 giugno 1993. Roma, 1998.
- Lanz, 1999** Lanz, auktion 92, Juni 1999, München.

- Lewis, 1962** Lewis D. M., „The Chronology of the Athenian New Style Coinage“, *NC*, Vol. 2 (1962), 275-300.
- Lorber, 1990** Lorber C. C., Amphipolis, *The Civic Coinage in Gold and Silver*, Los Angeles, 1990.
- Lilčić, 1997** Lilčić V., „Fauces Pelagoniae“, *Macedonian Heritage* 4 (1997), 31-51.
- Lilčić, 1997a** Lilčić V., „The Corge of Matka“, *Macedonian Heritage* 3 (1997), 47-59.
- Lilčić, 2006** Lilčić V., „Der Weg Audarist-Neapolis“, *Folia Archaeologica Balcanica* I, in *Honorem Verae Bitrakova Grozdanova*, Skopje, 2006, 185-203.
- Lilchikj/Jakimovski, 2015** Lilchikj V./Jakimovski A., *Visoka and Staro Bonce, Center of the Kingdom of Pelagonia and the Royal Tomb of Pavla Cuka*, Skopje, 2015.
- Lindgren Collection,** Lindgren Collection, *Ancient Greek Bronze Coins: European Mints*, San Francisko, 1989.
- Lockyear, 2008** Lockyear K., „Aspects of Roman Republican coins found in late Iron Age Dacia“, in Spinei V., Munteanu L. (eds), *Miscellanea numismatica Antiquitatis. In honorem Septagenarii magistri Virgileii Mihalescu-Bîrliba oblata*, Bucharest, 2008, 147-176.
- MacDonald, 1998** MacDonald D., „Overstrikes of Macedonian Bronze Coins“, *Nomismatika Khronika* 17 (1998), 97-105.
- MacDonald, 2009** MacDonald D., *Overstrick Greek Coins. Studies in Greek Chronology and Monetary Theory*, Atlanta, 2009.
- MacKay, 1968a** MacKay P. A., „Bronze Coinage in Macedonia, 168-146 B.C.“, *ANS MN* 14 (1968), 5-13.
- MacKay, 1968b** MacKay P. A., „Macedonian Tetradrachms of 148-147 B.C.“, *ANS MN* 14 (1968), 15-40.
- MacKay, 1970** MacKay P. A., „The Coinage of Macedonian Republics, 168-146“, *Ancient Macedonia*, I, Thessaloniki, 1970.
- MacMullen, 2000** MacMullen R., *Romanization in the time of Augustus*, New Haven and London, 2000.
- Maier, 1908** Maier A., „Die Silberprägung von Apollonia und Dyrrhachion“, *NZ* 41 (1908), 1-33.
- Mamroth, 1928** Mamroth A., „Die Silbermünzen des Königs Perseus“, *ZfN* 38 (1928), 1-28.
- Mamroth, 1930** Mamroth A., „Die Silbermünzen des Königs Philippos V. von Makedonien“, *ZfN* 40 (1930), 277-303.

- Mammoth, 1935** Mammoth A., „Die Bronzemünzen des Königs Philippos V. von Makedonien“, *ZfN* 42 (1935), 219-251.
- Marek, 1977** Marek Chr., „Der Geldumlauf der Stadt Histiaia und seine Bedeutung für die Verteilung ihrer Proxenoi“, *Talanta* VIII-IX (1977), 74-79.
- Mattingly, 1979** Mattingly H., „L. Julius Caesar, Governor of Macedonia“, *Chiron* 9 (1979), 147-167.
- Mattingly, 1990** Mattingly H., „The Beginning of Athenian New Style Silver Coinage“, *NC* 150 (1990), 67-78.
- McDonald/Walbank, 1937** McDonald A.H. and Walbank F.W., „The Origins of the Second Macedonian War“, *JRS* 27, part 2 (1937), 180-207.
- Meadows, 1993** Meadows A. R., „Greek and Roman Diplomacy on the Eve of the Second Macedonian War“, *Historia: ZfAG* 42/1 (1993), 40-60.
- Merivale, 1889** Merivale C., *The Roman triumvirates*, New York, 1889.
- Merker, 1965** Merker I.L., „The Ancient Kingdom of Paionia“, *BSt* 6/1 (1965), 35-54.
- Meta, 2012:** Meta A., „Names and Mintmarks at the Mint of Dyrrhachium (c.270-60/55 BC): A Case Study“, *RBN* 158 (2012), 21-38.
- Meta, 2014:** Meta A., „La production et la circulation monétaire en Illyrie Méridionale à partir des années 230 av.J.-C. jusqu'au milieu du Ier siècle“, *Proceedings of the International Congress of Albanian Archaeological Studies*, 21-22 November, Tirana 2013, Tiranë, 2014, 325-332.
- Millet, 2010** Millet P., „The Political Economy of Macedonia“, in Roisman J. and Worthington I. (eds), *The Blackwell Companion to Ancient Macedonia*, Oxford, 2010, 472-504.
- Mirnik, 1981** Mirnik I., *Coin Hoard in Yugoslavia (BAR International series 95)*, Oxford, 1981.
- Mirnik, 1996** Mirnik I., „A Contribution to the Study of the Circulation of the Dracms of Apollonia and Dyrrhachium in Southern Pannonian Plain“, *Annotazioni Numismatiche* 24 (1996), 526-529.
- Morgan, 1969** Morgan G. M., „Metellus Macedonicus and the Province Macedonia“, *Historia* XVIII/4 (1969), 422-446.
- Mørkholm, 1991** Mørkholm O., *Early Hellenistic Coinage: From the Accession of Alexander to the Peace of Apamea (336-188 B.C.)*, Cambridge, 1991.
- Mørkholm, 1984** Mørkholm O., „The Chronology of the New Style Coinage of Athens“, *ANSMN* 29 (1984), 29-42.

- Münzen & Medaillen, 1998** *Münzen & Medaillen Deutschland GMBH, auktion 2, 27. März 1998.*
- Myth and Coinage, 2011** *Myth and Coinage. Representations, symbolisms and interpretations from the Greek Mythology, Athens, 2011.*
- Naco del Hoyo, 2012** Naco del Hoyo T., „Garrisons, Coins and War Stress (89-63 BCE) in Late Hellenistic Towns“, *BO The City and the Coins in the Ancient and Early Medieval Worlds*, Fernando López Sánshez (ed.), BAR 2402 (2012), 49-57.
- BRM, Coll.** J. Kondijanov, P. Josifovski and N. Šeldarov, *Numismatic Collection of the National Bank of the Republic of Macedonia*, Skopje, 1999.
- Obradović, 2011** Obradović M., „Why Perseus? The Name of the Last Macedonian King and its Historical Significance“, *Journal of Classical Studies Matica Srpska* 13 (2011), 113-122.
- Ogden, 2008** Ogden D., *Perseus*, London-New York, 2008.
- Ohridska banka Coll.** Josifovski P., Hadži-Maneva M., Razmovska Bačevska D., *Coins from the collection of Ohridska banka*, Ohrid, 2007
- O'Sullivan, 1972** O'Sullivan G., *The Egnatian Way* (Great highway series), Harrisburg: Stackpole books, 1972.
- Osmani, 2000** Osmani H., „Hoard of Dyrrachium and Apollonia coins, accidentally found in the village of Lešok, Tetovo“, *MNJ* 4, Skopje, 2000.
- Osmani, 2008** Osmani H., *Catalogue of Illyrian-Epirote coins found in Macedonia* (private collection), Tetovo, 2008.
- Papageorgiadou-Bani, 2003** Papageorgiadou-Bani Ch., „Le trésor de Délos 1905 (RRCH 465)“, *RN* 2003, 291-306.
- Papageorgiadou-Bani, 2004** *The numismatic iconography of the Roman colonies in Greece, Local spirit and the expression of imperial policy*, MELETHMATA 39, Athens, 2004.
- Papazoglu, 1969** Papazoglu F., *Srednjobalkanska plemena u predrimsko doba (Tribali, Autarijati, Dardanci, Skordisci i Mezi)*, Sarajevo, 1969.
- Papazoglou, 1978** Papazoglou F., „Gouverneurs de Macédoine“, *ŽA* XXIX-2, Skopje, 1978.
- Papazoglou, 1979** Papazoglou F., „Quelques aspects de l'histoire de la province de Macédoine“, *ANRW* II, 7/1 (1979), 302-369.
- Papazoglou, 1983** Papazoglou F., „Macedonia under the Romans“, *BO Macedonia. 4000 Years of Greek History and Civilization*, Athens, 1983.
- Papazoglou, 1988** Papazoglou F., *Les villes de Macédoine à l' époque Romaine*, Paris, 1988

- Papazoglou, 1990** Papazoglou F., „La population des colonies Romaines en Macédoine“, *ŽA* 40 (1990), 111-124.
- Paunov/Prokopov, 2002** Paunov E./Prokopov I., *An Inventory of Roman Republican Coin Hoards and Coins from Bulgaria*, Milano, 2002.
- Paunov, 2013** Paunov E., *From Koine to Romanitas: The numismatic evidence for Roman expansion and settlement in Bulgaria in antiquity (Moesia and Thrace, ca. 146 BC - ad 98/117)*. PhD Thesis, Cardiff University.
- Pavlovska, 2011** Pavlovska E., „The Coinage of the Paeonian Kings Leon and Dropion“, *Proceedings of the XIVth International Numismatic Congress*, Glasgow 2009, Vol. I, 319-329.
- Petrova, 1999** Petrova E., „A hoard of tetradrachms of the first Macedonian meris“, *MNJ* 3 (1999), 35-44.
- Petrányi, 1992-1993** Petrányi G., „Comments on the Chronology of the Final Minting Period of the Apollonian-Dyrrhachian Drachms“, *Bulletinul Societatii Numismatice Romane* 86-87 (1992-1993), 67-75.
- Petrányi, 1995-1996** Petrányi G., „Relative chronology of the drachms of Apollonia and Dyrrhachium in the final period of minting“, *Numizmatikai Közöny* 94-95 (1995-1996), 3-18.
- Petrányi, 1998** Petrányi G., „Srebrne drahme Apolonije i Dirahiona“, *Dinar* 10 (1998), 6-8.
- Petrányi, 2006** Petrányi G., „The Greek-Illyrian drachms of Apollonia and Dyrrhachium - trade coins for the North-Eastern Balkan region in the early phase of the 1st century BC?“, *Bulletin du Circle D'etudes Numismatiques* 43 (2006), 263-267.
- Petrányi, 2007-2008** Petrányi G., „Which name represents the eponymous magistrate on the drachms of Apollonia and Dyrrhachium“, *Numizmatikai Közöny* 106-107 (2007-2008), 73-80.
- Petrányi, 2010** Petrányi G., „Cow/Calf Type Greek-Illyrian Drachms: Problems and Facts“, BO *Proceedings of the 1st International Conference on Numismatic History and Economy in Epirus during antiquity, Ioannina, 3-7 October 2007, Kerma III*, Athens, 2013, 77-86.
- Petrányi, 2013** Petrányi G., „Cow-calf type Greek-Illyrian drachms: chronological questions“, *Journal of Abgadyat* 5 (2010), 28-32.
- Picard, 1987** Picard O., „L'administration de l'atelier monétaire à Thasos au IVe s.“, *RN* 29 (1987), 7-14.
- Picard/Gongecaj, 1998** Picard O./Gongecaj S., „Trésor d'Apollonia 1941“, *RN* 153 (1998), 103-105.

- Picard, 2000** Picard O., „Le contre-exemple du monnayage stéphanéphore d'Athènes“, *RN* 155 (2000), 79-85.
- Picard/Gongecaj, 2000** Picard O./Gongecaj S., „Les drachmes d'Apollonia à la vache allaitant“, *RN* 155 (2000), 137-160.
- Picard/Gongecaj, 2001** Picard O./Gongecaj S., „Apollonia et le monnayage épirote : le trésor de Bakërr“, *RN* 157 (2001), 223-249.
- Picard, 2008a** Picard O., „Thasische Tetradrachmen und die Balkankriege in ersten Jahrhundert v. Chr.“, во *Friedrich Burrer et. al. (Hrsg), Kriegskosten und Kriegsfinanzierung in der Antike*, Darmstadt, 2008, 175-192.
- Picard, 2008b** Picard O., „Les tétradrachmes à types thasiens et les guerres thraces au début du Ier siècle avant notre ère“, *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions & Belles-Lettres* 152/2 (2008), 465-493.
- Pittia, 2009** Pittia S., „L'arrivée de Persée au camp de Paul-Emile: mise en scène d'une capitulation“, *Veleia* 26 (2009), 103-125.
- Pochuca-Kuzman/Karpuzova/Misheva,** Pochuca-Kuzman N./Karpuzova S./Misheva O., „Plaoshnik, Ohrid“, *Macedonian Archaeological Review* 1 (2008), 246-250.
- Popović, 1976** Popović P., „On the Dating of Drachmas of Apollonia and Dyrrhachium“, во: *Кованье и ковницы античког и средњовековног новца*, Београд, 1976, 13-17.
- Поповић, 1987** Поповић П., *Новац Скордиска [Le monnayage des Scordisques]*, Beograd/Novi Sad, 1987.
- Price, 1974** Price M., *Coins of the Macedonians*, London, 1974.
- Prokopov, 1986** Prokopov I., „The circulation of bronze coins in South-Western Thrace from the end of the 3rd to the end of the 1st century B.C.“, *Proceedings of the Xth International Congress of Numismatics*, London, 1986, 89-93.
- Prokopov/Callataÿ, 1988** Prokopov I./Callataÿ, Fr. de, „A late Hellenistic hoard from South-West Bulgaria (Area of Gotse Delchev)“, *NC* 158 (1988), 228-236.
- Prokopov, 1993** Prokopov I., „Notes about the Character of Some Large-scale Coinages in the Thrace during IInd-Ist Centuries B.C.“, *Proceedings of the XIth International Numismatic Congress, Brussels 1991*, Vol. I, Louvain-la-Neuve, 1993, 173-185.
- Prokopov, 1994** Prokopov I., *The tetradrachms of The First Macedonian region*, Sofia, 1994.
- Prokopov/Minkova, 1998** Prokopov I./Minkova M., „Die Münzen des 2.-1. Jhs. v. Chr. in der Sammlung des Historischen Museums von Stara Zagora“, *Stephanos*

nomismatikos: Edith Schönert-Geiss zum 65. Geburtstag, Berlin, 1998, 563-584.

- Prokopov, 2000a** Prokopov I., „The Infiltration of Roman Money in Thrace-Stages, Chronology and Territorial Distribution“, *TRACIA* 13, Serdicae, 2000, 375-386.
- Prokopov, 2000b** Prokopov I., „Imitations of Bronze Coins in Thracia during the 1st century B.C.“, во Kluge B./Weisser V. (eds), *XII. Internationaler Numismatischer Kongress Berlin 1997, Akten – Proceedings – Actes*, vol. I, Berlin, 2000, 369-377.
- Prokopov, 2002** Prokopov I., „Les Tétradrachmes Thraces aux types de Thasos (ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ ΣΩΤΗΡΟΣ ΘΡΑΚΩΝ)“, *Nomismatika Khronika* 21 (2002), Athens, 83-90.
- Prokopov, 2009** Prokopov I., „Basic coin types in Thrace recorded quantities and their participation in the coin circulation during the 2nd-1st centuries BC“, *ΚΕΡΜΑΤΙΑ ΦΙΛΙΑΣ*, τιμητικός τομος για τον Ιωάννη Τουρατσογλου, Αθηνα, 2009, 247-253.
- Prokopov, 2011** Prokopov I., „The Imitations of Late Thasian Tetradrachms: Chronology, Classification and Dating“, *Proceedings of the XIVth International Numismatic Congress*, Glasgow 2009, Vol. I, 319-329.
- Prokopov, 2012** Prokopov I., „A Hoard of Tetradrachms from the First Macedonian Meris, Northwest Bulgaria II“ *MNJ* 5, 2012, 39-58.
- Psoma, 2009** Psoma S., „*TAS SITARCHIAS KAI TOUS MISHOUS* ([ARIS.], OEC. 1351B) Bronze Currencies and Cash-Allowances in Mainland Greece, Thrace and the Kingdom of Macedonia“, *Revue belge de Numismatique et de Sigillographie* CLV (2009), Bruxelles, 2009, 3-36.
- Prokopov, 2012** Prokopov I., *The Silver Coinage of the Macedonian Regions: 2nd-1st Century BC*, (Vol. 131 of Collection Moneta), Wetteren, 2012.
- Razmovska-Bačeva, 1996** Razmovska-Bačeva D., „Roman Republican Denars from the Numismatic Collection of the Ohrid Museum“, *MNJ* 2 (1996), 57-62.
- Regling, 1925** Regling K., „Zur griechischen Münzen V. Lychnidos, eine neue Münstätte in Illyrien“, *ZfN* XXXV (1925), 255-264.
- Rich, 1984** Rich J. W., „Roman aims in the First Macedonian War“. *Proceedings of the Cambridge Philological Society* 30 (1984). 126-180.
- Richardson, 1976** Richardson J., *Roman Provincial Administration (227 BC to AD 117)*, London, 1976.
- Roussou, 2016** Roussou A., *Ancient Pelagonia*, (International Hellenic University, магистерски труд), 2016.

PC I	Burnett A., Amandry M., and Ripollès P.P., <i>Roman provincial coinage</i> , I, London, 1992.
RC	Crawford M., <i>Roman Republican Coinage</i> , I-II, London, 1999.
Salmon, 1970	Salmon E., <i>Roman colonization under the Roman Republic</i> , New York, 1970.
Sands, 1908	Sands P.C., <i>The client Princes of the Roman Empire Under the Republic</i> , Cambridge, 1908.
Sășianu, 1987	Sășianu A., „Imitations and Couterfeits of the Apollonia and Dyrrhachium type Drachms and their Circulation“, вo <i>L'Illyrie méridionale et l'Epire dans l'Antiquité: actes du colloque International de Clermont-Ferrand, 22-25 oct. 1984</i> , Clermont-Ferrand, 1987, 209-219.
Sherwin-White, 1939	Sherwin-White A.N, <i>The Roman Citizenship</i> , Oxford, 1939.
Shipley, 2000	Shipley G., <i>The Greek World after Alexander, 323 -- 30 BC</i> , London and New York, 2000.
Shurbanoska/Jakimovski, 2007/8	Shurbanoska/Jakimovski, <i>Forum Romanum Stobis II</i> , Skopje, 2010.
Sydenham, 1952	Sydenham E., <i>The coinage of the Roman Republic</i> , London, 1952.
Sylloge Nummorum Graecorum, Macedonia	Sylloge Nummorum Graecorum, <i>The Collection of the American Numismatic Society, Part 7, Macedonia I: Cities, Thraco-Macedonian Tribes, Paeonian Kings</i> , New York 1987.
Sylloge Nummorum Graecorum, Athens, Macedonia	Sylloge Nummorum Graecorum, <i>The Alpha Bank Collection, Macedonia, I</i> , Athens 2000.
Sylloge Nummorum Graecorum, Copenhagen, Macedonia	Sylloge Nummorum Graecorum. [Denmark]. <i>The Royal Collection of Coins and Medals. Danish National Museum, Macedonia</i> , Copenhagen, 1943 (repr. 1982).
Sylloge Nummorum Graecorum, Klagenfurt, Thracien-Macedonien	Sylloge Nummorum Graecorum, <i>Sammlung Dreer / Klagenfurt im Landesmuseum für Kärnten, III Teil, Thracien - Macedonien Päonien</i> , Klagenfurt, 1990.
Sylloge Nummorum Graecorum, Milano, Macedonia-Thracia	Sylloge Nummorum Graecorum VI. [Italia]. <i>Milano, Civiche Raccolte Numismatiche. Macedonia-Thracia, parte 1, Macedonia greca-Paeonia - Emissioni di area celtica</i> , Milano, 1999.
Sylloge Nummorum Graecorum, Ashmolean, Macedonia	Sylloge Nummorum Graecorum. <i>Ashmolean Museum, Oxford, Part III, Macedonia</i> , London, 1976.

- Sutherland, 1976** Sutherland C.H.V., *The Emperor and the Coinage, Julio-Claudian studies*, London, 1976.
- Svoronos, 1904** Svoronos J.N., *Ta Nomismata tou Kratous ton Ptolemaion (Ptolemaic Coinage)*, (Introduction and translation: Catherine Lorber), Athens, 1904.
- Taliercio Mensitieri, 1998** Taliercio Mensitieri M., “Le Emssioni Romano-Campane di Bronzo”, in: *La monetazione romano-campna*, Atti del X Convegno del Centro Internazionale di Studi Numismatici – Napoli 18-19 Giugno 1993, Roma, 1998, 19-47.
- Thompson, 1952** Thompson M., „The Beginning of the Athenian New Style Coinage“, *ANSMN* 5 (1952), 25-33.
- Thompson, 1961** Thompson M., *The New Style Silver Coinage of Athens*, ANS, New York, 1961.
- Thompson, 1962** Thompson M., „Athens Again“, *NC*, Vol. 2 (1962), 301-333.
- Thompson, 1973** Thompson M., „Byzantium over Aesillas“, *RN* 15 (1973), 54-65.
- Tkalec, 2002** Tkalec AG, auction February 2002, Zurich.
- Torbágyi, 1993** Torbágyi M., „Umlauf der Münzen von Apollonia und Dyrrhachium in Karpatenbecken“, *Proceedings of the XIth International Numismatic Congress, Bruxells 1991*, Vol. I, Louvain-la-Neuve, 1993, 119-122.
- Touratsoglou, 1987** Touratsoglou I., „The coinage in the Roman world in the Late Republic, Macedonia“, *BAR Intern. Series* 326, London, 1987.
- Touratsoglou, 1993** Touratsoglou I., *The Coin Circulation in Ancient Macedonia (ca. 200 B.C. – 268-286 A.D.) The Hoard Evidence*, Athens, 1993.
- Ujes, 2000** Ujes D., „Dispersion des monnaies macédoniennes tardives en bronze sur les territoires du centre des Balkans“, вo Kluge B./Weisser V. (eds), *XII. Internationaler Numismatischer Kongress Berlin 1997, Akten – Proceedings – Actes*, vol. I, Berlin, 2000, 384-389.
- Ujes, 2001** Ujes D., „Ancient hoards from the Western Balkans“, *NC* 161 (2001), 341-347
- Ujes-Morgan, 2012** Ujes-Morgan D., „1st Century BC Drachms of Apollonia and Dyrrhachium in the Territory of the Scordisci. A Prologue to the Roman Conquest of the Balkans“, вo *ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ ΣΩΤΗΡΟΣ ΘΑΣΙΩΝ. Studies in honour of Ilya Prokopov for his 60th birthday - from his friends and pupils*. Ed.: E. Paunov, S. Filipova, Veliko Turnovo 2012, 367-387.
- Valverde, 2012** Valverde L. A., „La emisión de T. Qvincti (RRC 548)“, *OMNI* 5 (9/2012), 38-42.

- van Alfen, 2012** Alfen P. van, „The Coinage of Athens, Sixth to First Century B.C.“, BO W. E. Metcalf (ed), *The Oxford Handbook of Greek and Roman Coinage*, Oxford, 2012, 88-104
- Vallace, 1962** Wallace W.P., „The meeting-point of the Hestiaian and Macedonian tetrobols“, *NC* 7/2 (1962), 17-22.
- Walbank, 1983** Walbank F. W., *Die hellenistische Welt*, München, 1983.
- Walsh, 1996** Walsh, „Flamininus and the Propaganda of Liberation“, *Historia: ZfAG* 45/3 (1996), 344-363.
- Warrior, 1996** Warrior V. M., *The Initiation of the Second Macedonian War. An Explication of Livy Book 31*, Stuttgart, 1996.
- Wanderspoel, 2010** Wanderspoel J., „Provincia Macedonia“, BO Roisman J. and Worthington I. (eds), *The Blackwell Companion to Ancient Macedonia*, Oxford, 2010, 251-275.
- Wigg, 1997** Wigg D. G., „Coin Supply and the Roman Army“, BO W. Groenman-van, B.L. van Beek, W.J.H. Willems, S.L. Wynia (eds), *Roman Frontier Studies 1995, Proceeding of the XVIth International Congress of Roman Frontier Studies*, 1997, 281-287.
- Wood, 1941** Wood F.M., „The Military and Diplomatic Campaign of T. Quinctius Flamininus in 198 B.C.“, *AJPh* 62/3 (1941), 277-288.
- Šeldarov Coll.** Šeldarov N., *Macedonia and Paeonia*, Šeldarov Collection, Skopje, 2003.
- Šeldarov/Lilčić, 1992** Šeldarov N./Lilčić V., „Monete s natpisom ΠΑΙ•ΝΩΝ“, *Numizmatičke vijesti* 45 (1992), 7-11.
- Šeldarov, 1996** Šeldarov N., „Hellenistic Coins Hoard from Isar-Marvinci“, *MNJ* 2 (1996), 41-47.
- Šeldarov, 2012a** Šeldarov N., „A Collective Numismatic Find from the 2nd Century BC“, *MNJ* 5 (2012), 19-38.
- Šeldarov, 2012b** Šeldarov N., „A Hoard of Bronze Coins of Philip V and Perseus from the Area of Gevgelija, Republic of Macedonia“, BO *ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ ΣΩΤΗΡΟΣ ΘΑΣΙΩΝ. Studies in honour of Ilya Prokopov for his 60th birthday - from his friends and pupils*. Ed.: E. Paunov, S. Filipova, Veliko Turnovo, 2012, 299-306.
- Šeldarov, 2013** Šeldarov N., *Bronze Coins of the Macedonian King Perseus*, Skopje, 2013.

ЦИРИЛИЧНИ НАСЛОВИ

Амфакситида, 2007 Павловски Г./Радњански Ј./Кованцелиев З. (Ред. одбор), *Амфакситида [Amphaxitis]*, Скопје, 2007.

Археолошка карта, I *Археолошка карта на Република Македонија*, Том I, Скопје, 1994.

Археолошка карта, II *Археолошка карта на Република Македонија*, Том II, Скопје, 1996.

Битракова-Грозданова, 1973 Битракова-Грозданова В., „За кованицата на Лихнид“, *ЖА XXIII/2* (1973), 295-301.

Битракова Грозданова, 1982 Битракова Грозданова В., „Монетите од античкиот период во збирката на Народниот музеј - Охрид“, *Лихнид* 5, Охрид, 1982, 71-76.

Битракова Грозданова, 1987 Битракова Грозданова В., *Споменици од хеленистичкиот период во СР Македонија*, Скопје, 1987.

Битракова Грозданова, 2008 Битракова Грозданова В., „Via Egnatia помеѓу Lychnidos и Pons Servilii (Нови археолошки докази)“, во *Макројорект „Историја на културата на Македонија“*, Археолошки откритија на почвата на Македонија, Скопје, 2008, 529-540.

Битракова Грозданова, 2016 Битракова Грозданова В., „ΛΥΧΝΕΙΔΕΩΝ Η ΠΟΛΗΣ (Нов епиграфски споменик)“, *Прилози CLVII* (2016), Одделение за општествени науки, МАНУ, 51-72.

Борић-Брешковић, 1995 Борић-Брешковић Б., „Тасос: Предложак, масовни тип или копије и имитације“, *Радионице и ковнице сребра*, Акта научног скупа, 1994, Београд 1995, 55-62.

Георгиев, 1978 Георгиев З., „Монети од локалитетот „Исар“ - с. Марвинци“, *ЗАМ VIII-IX* (1975-1978), 1978, 69-73.

Драганов, 2001 Драганов Д., *Монети на македонските царе*, II, Јамбол, 2001.

Јанева, 2003 Јанева Г., „Монети на автономните македонски градови од локалитетот „Крст“ с. Криви Дол“, *Зборник на Завод и Музеј - Штип*, IX-X, Штип 2003, 23-29.

Јосифовски, 2013 Јосифовски П., „Монети и монетоковањето во Македонија во римско време“, во Кузман П. (гл. уредник), *Македонија, Милениумски културно-историски факти*, Т. 2, Скопје, 2013, 931-962.

Кепески, 1987	Кепески К., „Монети на македонските кралеви во збирката на прилепскиот музеј“, <i>ММ</i> 7-8 (1987), 41-63.
Кепески, 1988	Кепески К., „Автономни монети на македонските градови од збирката на прилепскиот музеј“, <i>ММ</i> 9 (1988), 139-154.
Керамидчиев, 1961	Керамидчиев А., „Колективни и поединечни наоди на монети во 1957 година“, <i>ЗАМ</i> III (1959-1960), Скопје, 1961, 119-120.
Керамидчиев, 1965b	Керамидчиев А./Алексова Б., Монетите низ векови (каталог на изложба), Скопје, 1965.
Керамидчиев, 1973	Керамидчиев А., „Нумизматичка остава од село Глишиќ (Кавадарско)“, <i>Гласник на ИНИ</i> 3 (1973), 151-159.
Керамидчиев, 1978	Керамидчиев А., „Нумизматички наоди од Македонија (1958-1978“, <i>ЗАМ</i> VIII-IX (1975-1978), 1978, 157-160.
Лилчиќ, 1994	Лилчиќ В., „Античка патна мрежа“, во <i>Археолошка карта I</i> , 1994, 113-114.
Лилчиќ/Митковски	Лилчиќ В./Митковски А., „‘Баба‘ - Прилеп“, <i>Зборник на Музеј на Македонија, Археологија</i> , Нова серија 1 (1995), 147-151.
Лилчиќ, 2009	Лилчиќ В., <i>Корџус на сѐпарирѝе градови и тврдини во Република Македонија</i> , т. I, Рана антика: Линкестида и Девриоп. Скопје, 2009.
Микулчиќ, 1973	Микулчиќ И., „Една нова остава на тетрадрахми и преглед на монетните наоди од V-II век на сл.е. во Македонија“, <i>ГЗФФ</i> 24 (1973),
Микулчиќ, 1999	<i>Антички градови во Македонија</i> , Скопје, 1999.
Мушмов, 1912	Мушмов Н., <i>Антички монети на Балкански полуостров и монети на бугарски царе</i> , София 1912.
Municipium Stobensium, 994	<i>Municipium Stobensium: Западна некропола 1992</i> , Скопје, 1994.
МБМ, МПИ	<i>Македонија: историја и историја</i> , каталог на постојаната музејска поставка на Народна банка на Република Македонија, Скопје, 2002
Папазоглу, 1957	Папазоглу Ф., <i>Македонски градови у римско доба</i> , Скопје, 1957.

- Иапазоглу, 2009** Папазоглу Ф., *Истѳорија на еѳиѳонийѳе, Хеленистѳичкиѳе држави и Рим*, Скопје, 2009.
- Иаунов, 2003** Паунов Е., „Аспекти на монетната циркулация в Югозападна Тракия през III-I в.: Тетроболите на Истиея на остров Евбея“, *Известѳия на Истѳорически музей - Кюстендил*, Т. IX, Кюстендил, 2003, 189-195.
- Петрова, 1979** Петрова Е., „Локалитет Исар-Марвинци - монети од археолошките истражувања во 1977 г.“, *МАН* 5, Скопје, 1979.
- Петрова, 1980** Петрова Е., „Илирски драхми во збирката на Археолошкиот музеј“, *МАН* 6 (1980), 55-62.
- Петрова, 1983** Петрова Е., „Грчко-македонски монети од археолошките ископувања на локалитетот Исар-Марвинци (1977-1979)“, *ЗАМ* X-XI за 1979-1982 (1983), 73-76.
- Петрова, 1994** Петрова Е., „Два претпоставени примероци на кралот Дропион од Музејот на Македонија“, *MNJ* 1 (1994), 49-56.
- Проева, 1994** Проева Н., „Римски период (Граници, население, уредување)“, *Археолошка карта на Р. Македонија*, Скопје, 1994, 119-126.
- Проева, 1997** Проева Н., *Сѳудии за античкиѳе Македонци*, Скопје, 1997.
- Прокопов, 1986** Прокопов И., „За разпростанението на сребърните тетрадрахми с името на квестора Езилас в Югозападните български земи и тяхното датиране“, *Нумизматѳика* 19 (1985), No. 1, 3-11.
- Прокопов, 1986** Прокопов И., „Циркулацията на бронзовите монети на Филип V и Персеј в Югозападна България“, *Нумизматѳика* 3 (1986), 5-20.
- Прокопов, 1989** Прокопов И., „Сѳкровище от тетрадрахми на първа македонска област от фонда на Историческия музей в Шумен“, *Известѳия на Истѳорически музей Кюстендил*, 1989, т. I, Кюстендил, 235-248.
- Прокопов/Иванов, 1989** Прокопов И./Иванов Д., „Сѳкровището от с. Новград, Русенско и някои наблюдения върху монетите на първа македонска област“, *Известѳия на Истѳорически музей Кюстендил*, 1989, т. I, Кюстендил, 269-306.
- Прокопов, 1993** Прокопов И., „Варварски подржания на македонски бронзови монети“, *Известѳия на Истѳорически музей - Кюстендил*, Т. V, Кюстендил, 1993, 357-360.
- Прокопов, 1997** Прокопов И., „Проблеми на монетната циркулация в Тракия II-I в. пр. Хр.“, *Нумизматѳични изследвания*, 2-4 (1997), 5-19.

Прокопов, 2003а	Прокопов И., „Няколко бележки върху Тасоските тетрадрахми от колекцията на Народния музей в Белград“, <i>Известия на история</i> 1/2003, Благоевград, 2003, 139-153.
Прокопов, 2003б	Прокопов И., „Сребърни монети на о-в Тасос от II-I в. пр. Хр. от колекцията на Американското нумизматично дружество“, <i>Нумизматика и Епиграфика</i> , 1 (2003), 17-34.
Прокопов, 2010	Прокопов И., „Тетраболите на гр. Истиея на о-в Евбея в находките од Югозападна България“, <i>Известия на Исторически музей - Кюстендил</i> , Т. XV, Кюстендил, 2010, 27-34.
Прокопов, 2011а	Прокопов И., „Атинските тетрадрахми от „Нов стил“ в монетната циркулация в Тракия, II-I в. пр. хр“, во <i>Научни изследвания в чест на професор Иван Карайовов по случай неговата 7-годишнина</i> , <i>Исторически</i> 4, Шумен, 2011, 81-99.
Прокопов/Пешехонов/Фролова/Абрамзон, 2011б	Прокопов И./Пешехонов В.К./Фролова Н.А./Абрамзон М.Г., „Эллинистические тетрадрахмы о-ва Фасос, тетрадрахмы так называемого „фасосского типа“ и их имитации из собрания Государственного Исторического музея“, <i>Проблемы истории, филологии, культуры</i> 4 (34), 2011, 77-103
Прокопов, 2012	Прокопов И., „Переход от позднеэллинистической к римской денежной системе во Фракии во 2-1 в.в. до н.э.“, во Е. Захаров (ред.), <i>Сборник в чест на проф. Нина А. Фролова</i> , Москва /Санкт Петербург, 2012 (во печат).
Размовска Бачева, 1985-6	Размовска Бачева Д., „Монетите на Дирахон и Аполонија во збирката при Завод и Музеј-Охрид“, <i>МАА</i> 10, Скопје, 1985-1986.
Размовска Бачевска, 2016	Размовска Бачевска Д., <i>Монетноковањето во Охрид (LYCHNIDOS) II век пр.н.е. - XIII - XVII век</i> , Охрид, 2016.
Размовска-Бачевска, 2002	Размовска-Бачевска Д., <i>Нумизматичките наоди од југозападниот дел на Република Македонија од V век пр.н.е. до XIV век</i> , Охрид, 2002.
Соколовска, 1966	Соколовска В., „Од нумизматичката збирка на Археолошкиот музеј во Скопје“, <i>ЗАМ</i> , IV-V, Скопје, 1966, 23-32.
Топалов, 1996	Топалов С., <i>Принос към проучване тетрадрахмите на Тасос от II период на монетосечене, подражанията им и свързаниите с тях други имитативни монети от земите на Тракия през II-I в. пр.н.е.</i> , София, 1996.
Хусеновски, 2007	Хусеновски Б., <i>Античките монети од Вардарски Рид, каталог од изложба</i> , Гевгелија, 2007.

Лукарова, 2015	Шукарова А., „Ptolemaos panton men pater esti‘: македонско-римските војни“, Материјали од меѓународната научна конференција „Балканoй: луѓе, војни и мир“ по повод 65 години од основањето на ИНИ (Скопје, 2013), Скопје, 2015, 25-35.
РЧКИ НАСЛОВИ	
ΟΥРЕΜΠΑΝΑΣ, 2009	ΚΟΥΡΕΜΠΑΝΑΣ Θ., „ΑΔΗΜΟΣΙΕΥΤΕΣ ΕΠΙΚΟΠΕΣ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΑΜΦΙΠΟΛΗΣ ΚΑΙ ΠΕΛΛΑΣ“, во <i>ΚΕΡΜΑΤΙΑ ΦΙΛΙΑΣ</i> [Studies in Honour of Ioannis Touratsoglou], Vol. I, Athens, 2009, 185-189.
ουρεμπανας, 2014	Κουρεμπανας Θ., „ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΑ ΤΕΤΡΑΔΡΑΧΜΑ ΤΗΣ ΘΑΣΟΥ ΜΕ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΡΩΜΑΙΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΒΡΕΤΤΙΟΥ ΣΟΥΡΑ“ во <i>ΘΑΣΙΑΚΑ, ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΘΑΣΙΑΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΘΑΣΙΑΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΒΑΛΛΑΣ, ΣΤ' ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΘΑΣΙΑΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ: ΙΣΤΟΡΙΑ – ΤΕΧΝΗ – ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ</i>, ΚΑΒΑΛΑ, 2014, 237–240.
реудη–Сисилиану	Κρεμυδη–Сисилиану Σ., <i>Η Νομισματοκοπία τηφ Ρωμαικτηφ Αποικιας του Διου</i>, Αθηνα, 1996.
ουρατσογλου, 1986	Τουρατσογλου Γ., „Ο Πομπηιος στη Θεσσαλονικη: Η νομισματικη μαρτυρια“, <i>ΑΜΗΤΟΣ</i> 1986, 885–890.

ТАБЛА 1

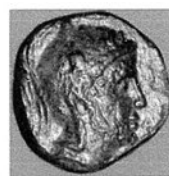
1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

ТАБЛА 2

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

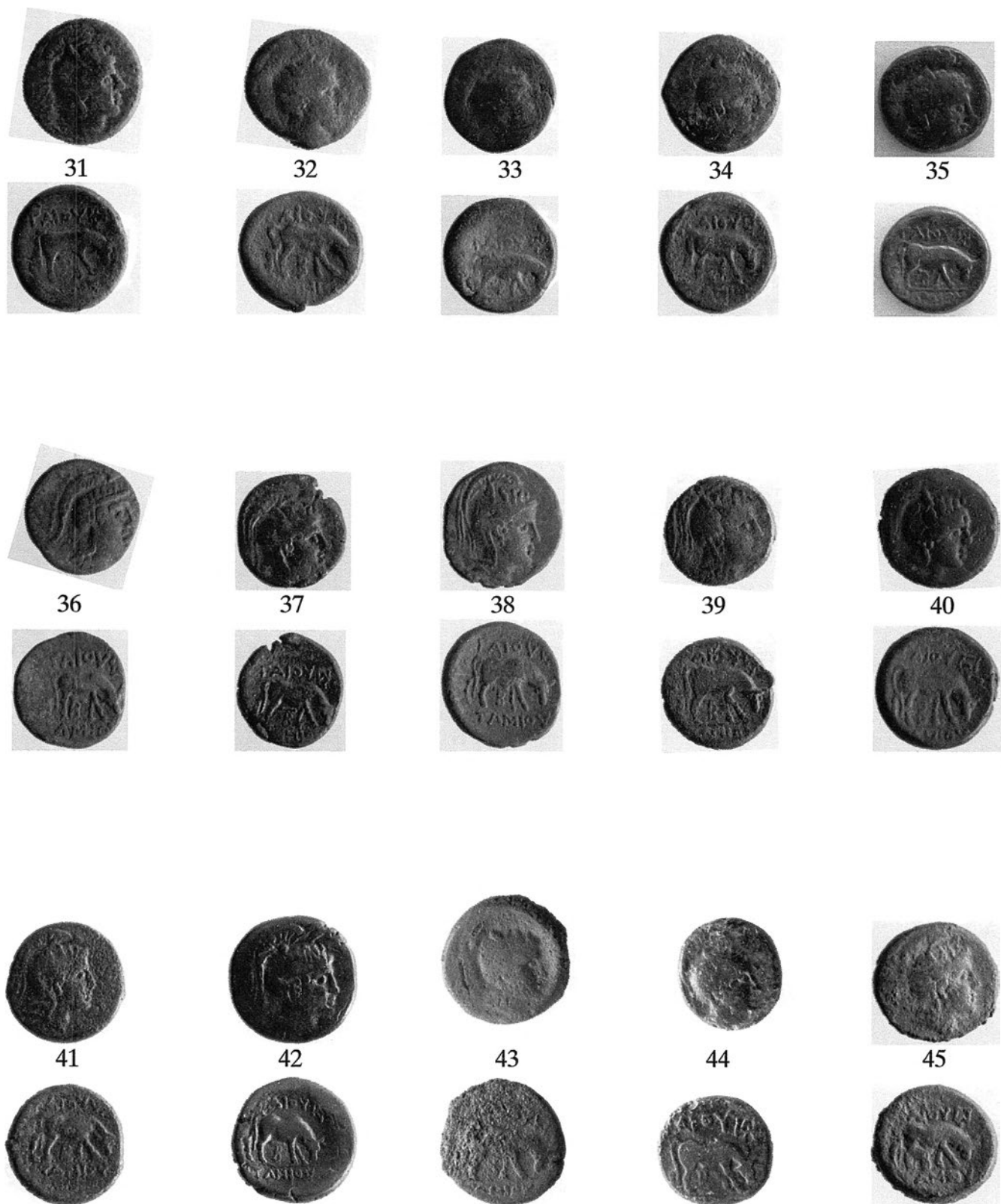
29

30

ТАБЛА 3

ГАЈ ПУБЛИЛИЈ (кат. 31 - 45)

ТАБЛА 4

47

48

49

50

51

52

53

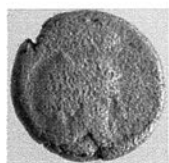
54

55

56

57

58

59

60

61

ТАБЛА 5

62

63

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

ТАБЛА 6

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

ТАБЛА 7

93

94

95

96

97

98

99

100

101

102

103

104

105

106

107

ТАБЛА 8

108

109

110

111

112

113

115

116

119

120

121

122

123

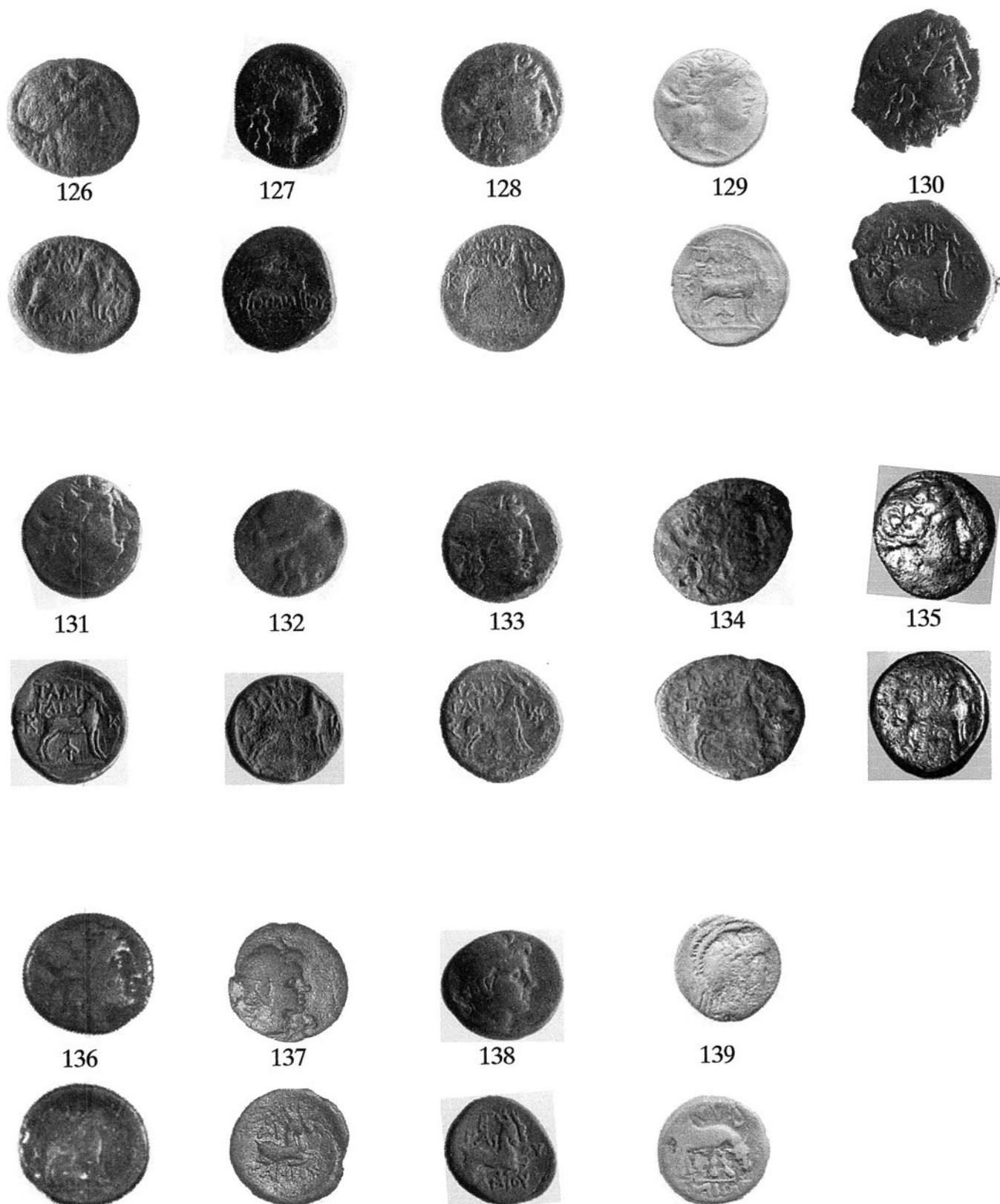
124

125

ТАБЛА 9

ТАБЛА 10

1

2

3

4

5

6

7

8

9

11

12

13

14

15

16

ТАБЛА 11

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

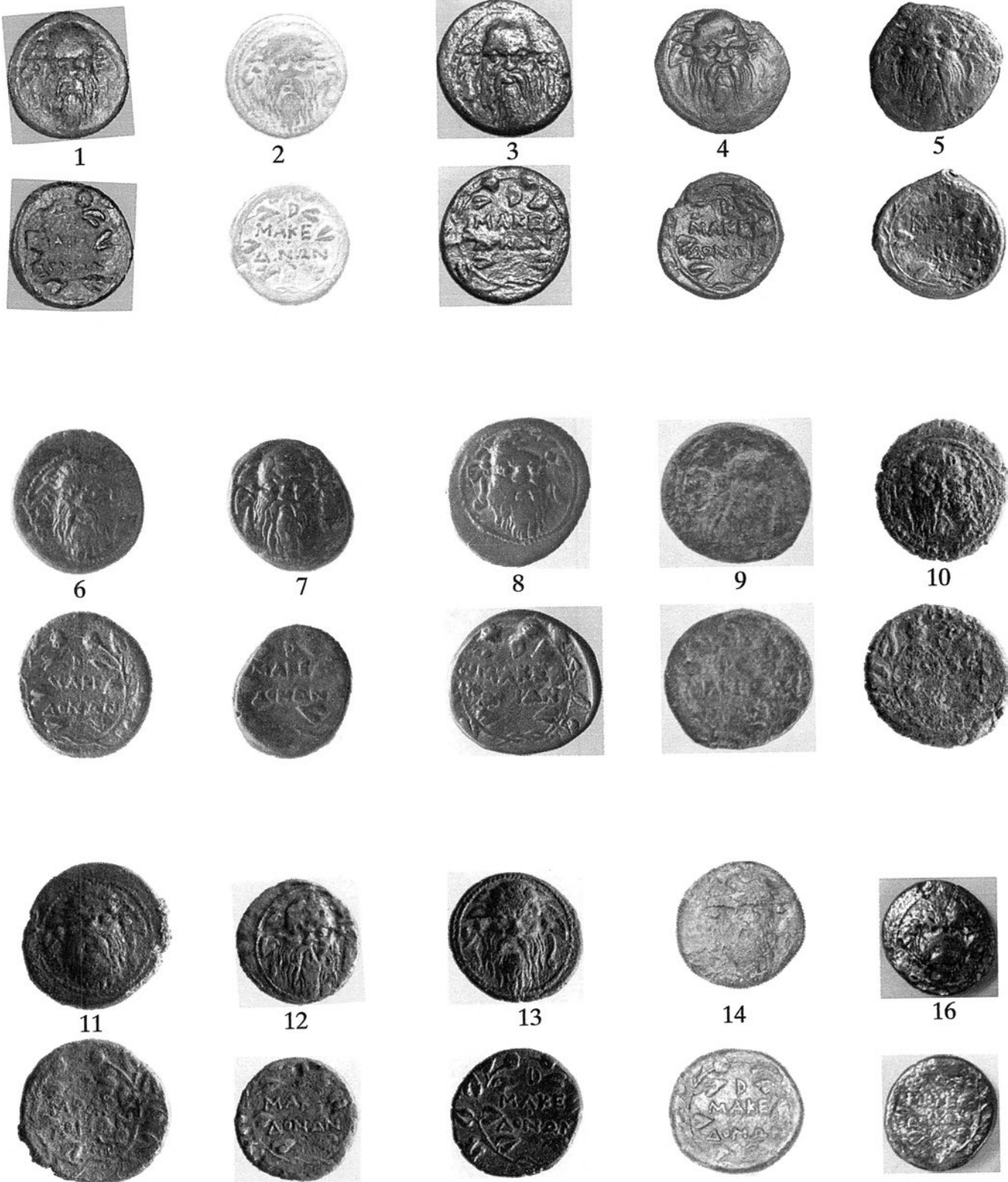
30

31

ТАБЛА 12

МАКЕДОНИЈА, автономни изданија (кат. 1 - 14, 16)

17

18

19

20

21

22

23

24

25

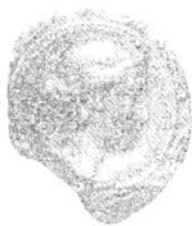
26

ТАБЛА 14

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

ПРВА МАКЕДОНСКА ОБЛАСТ - I Мерида (кат. 1 - 12)

ТАБЛА 15

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

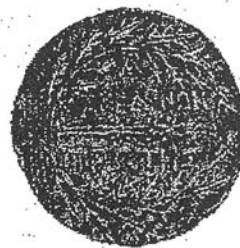
27

28

1

2

3

4

ТАБЛА 17

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

ТАБЛА 18

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

ТАБЛА 19

29

30

31

32

33

34

35

ТАБЛА 20

ЧЕТВРТА МАКЕДОНСКА ОБЛАСТ - IV Мерида (кат. 1-8, 11-14, 17, 20 - 21)

ТАБЛА 21

22

23

24

1

2

3

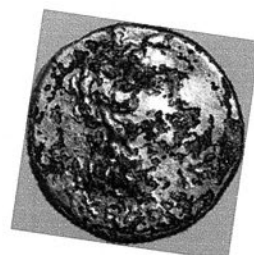
4

5

6

7

ЧЕТВРТА МАКЕДОНСКА ОБЛАСТ - IV Мерида (кат. 22 - 24)
АЈСИЛА, Квестор (1 - 6)

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

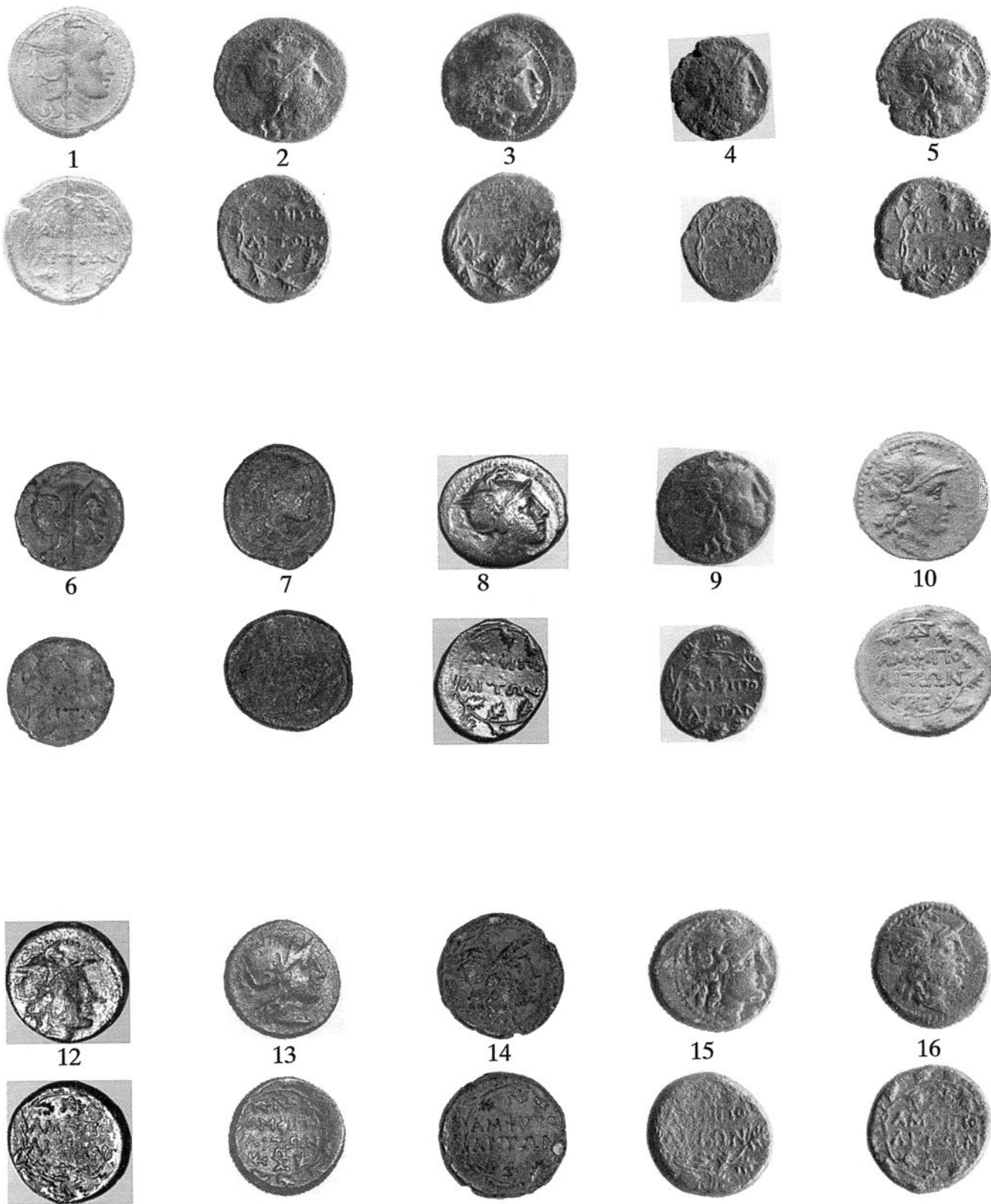
11

12

ТАБЛА 23

17

18

19

20

21

22

23

1

2

3

4

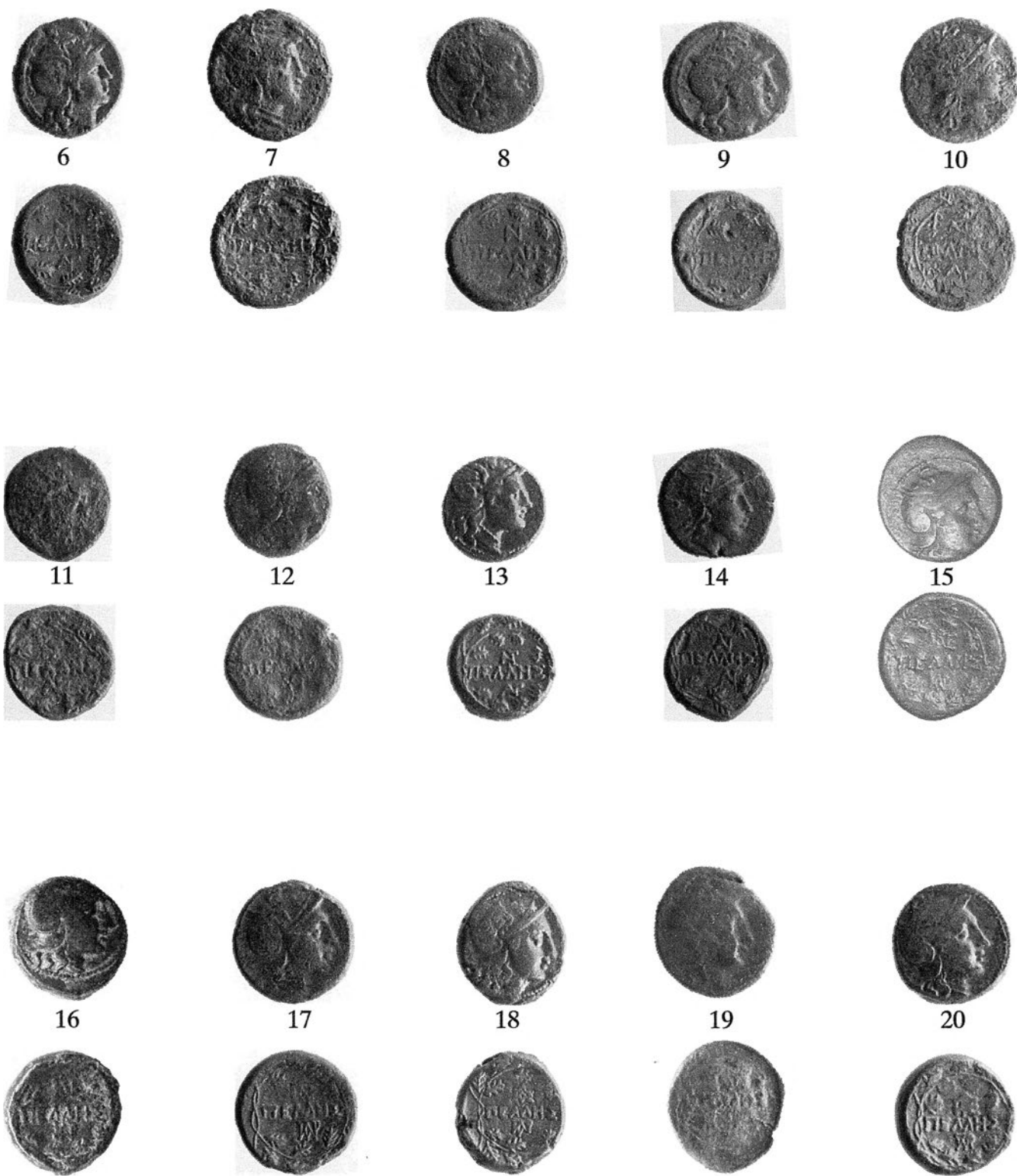
5

АМФИПОЛ (кат. 17 - 23)

ПЕЛА (кат. 1-5)

ТАБЛА 25

ТАБЛА 26

21

22

24

25

26

1

2

3

4

5

ПЕЛА (кат. 21-22, 24)
ТЕСАЛОНИКА (кат. 1-5)

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

ТАБЛА 28

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

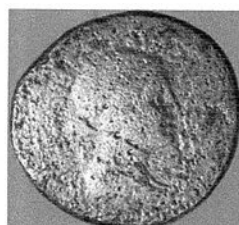

33

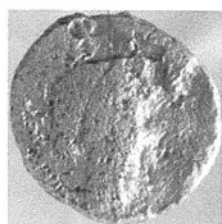
34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

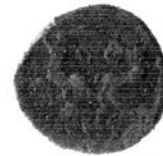
73

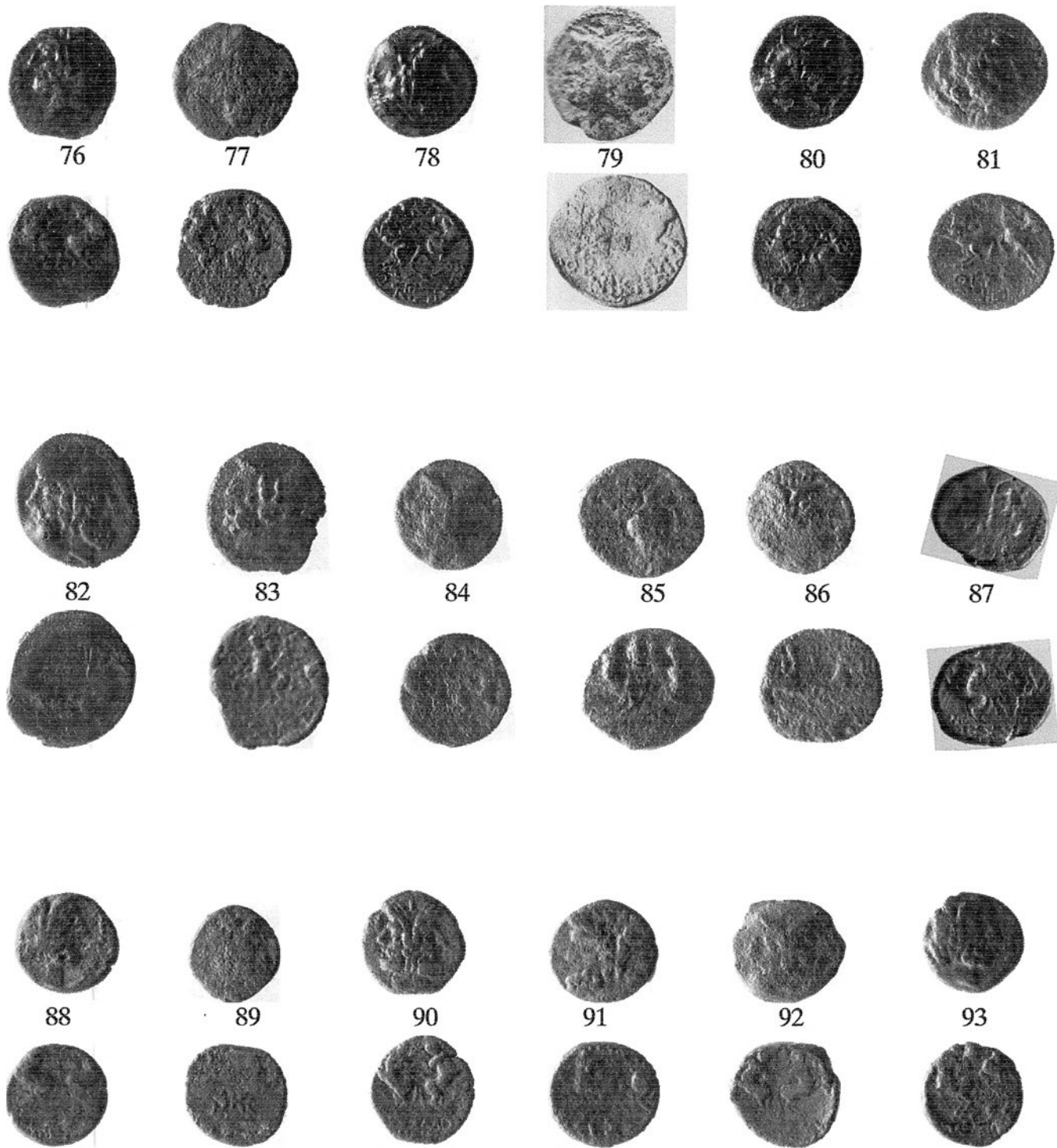

74

75

94

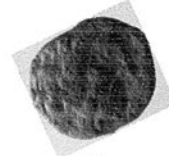
95

96

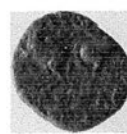
97

98

99

100

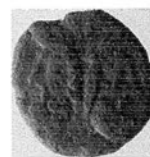
101

102

103

104

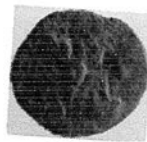
105

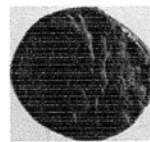
106

107

108

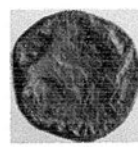
109

110

111

112

113

114

115

116

117

118

119

120

121

122

123

124

125

126

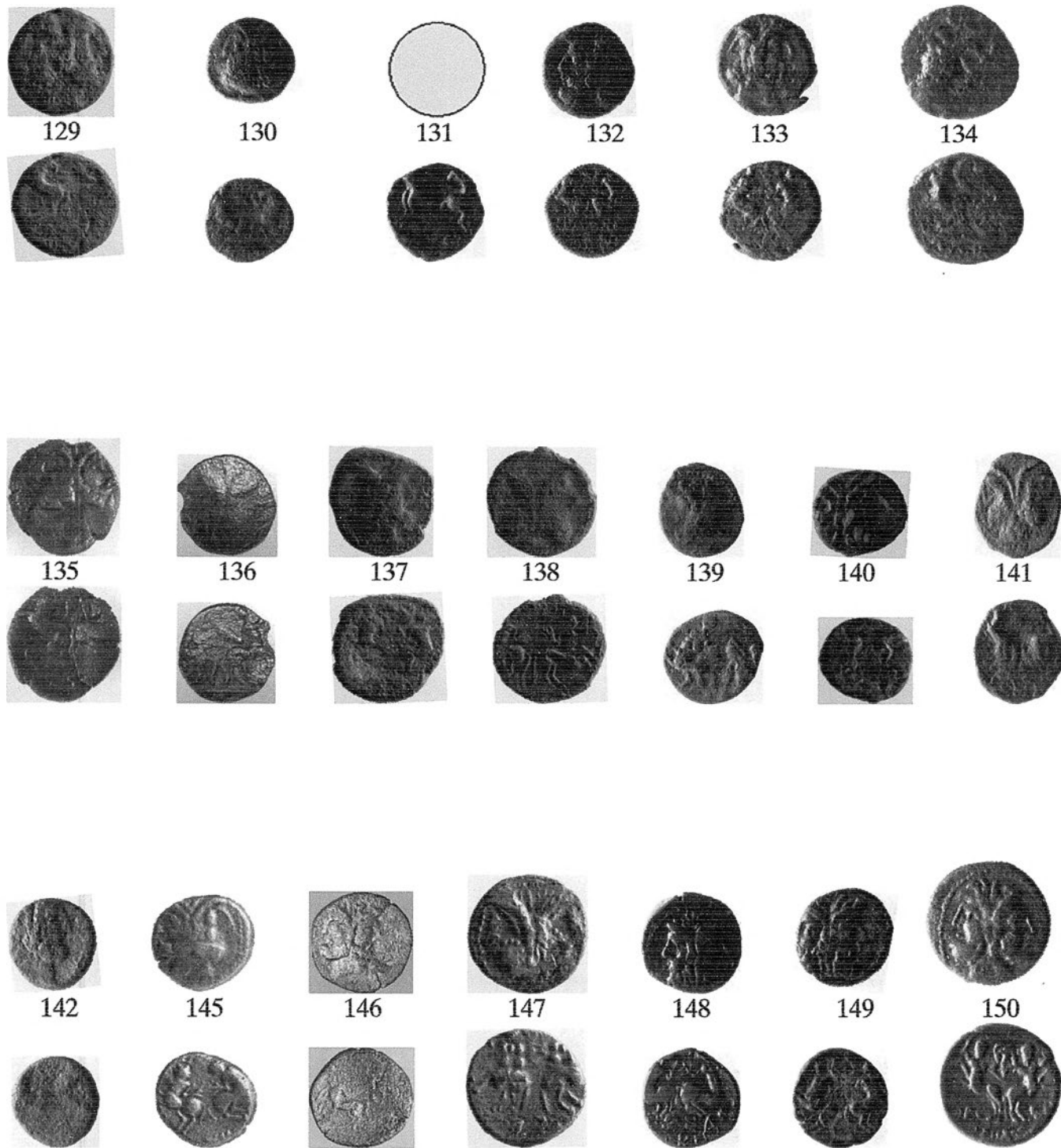
127

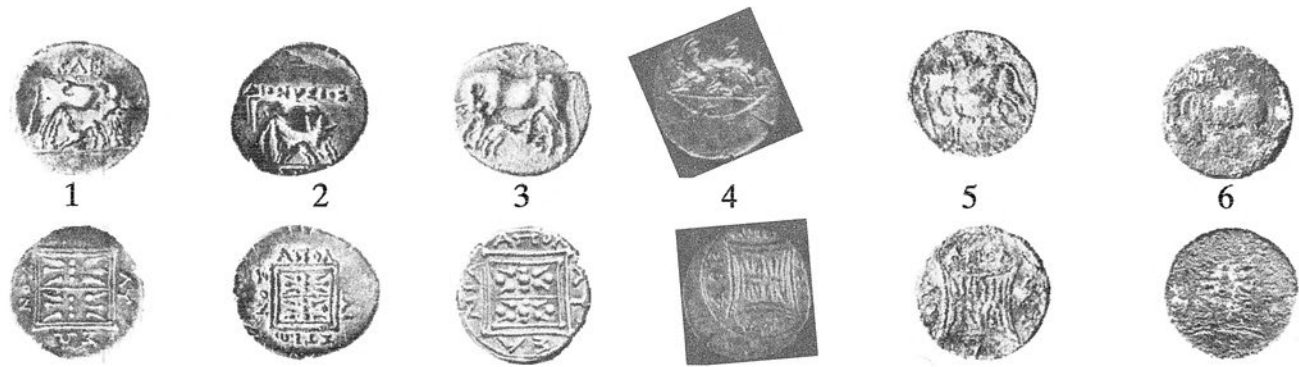
128

ТАБЛА 35

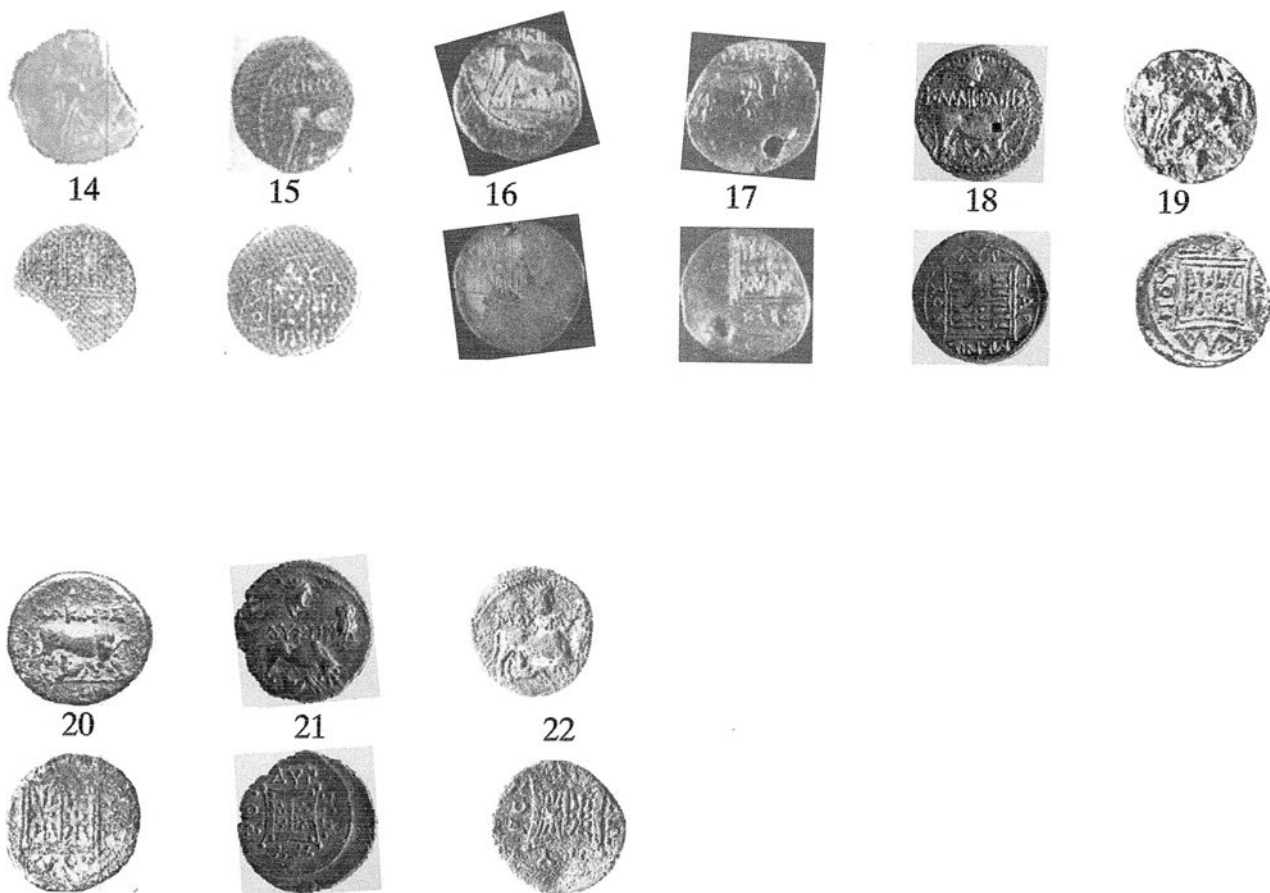
АПОЛОНИЈА

ДИРАХИОН

АПОЛОНИЈА (кат. 1-6)
ДИРАХИОН (кат. 1-10, 12-13)

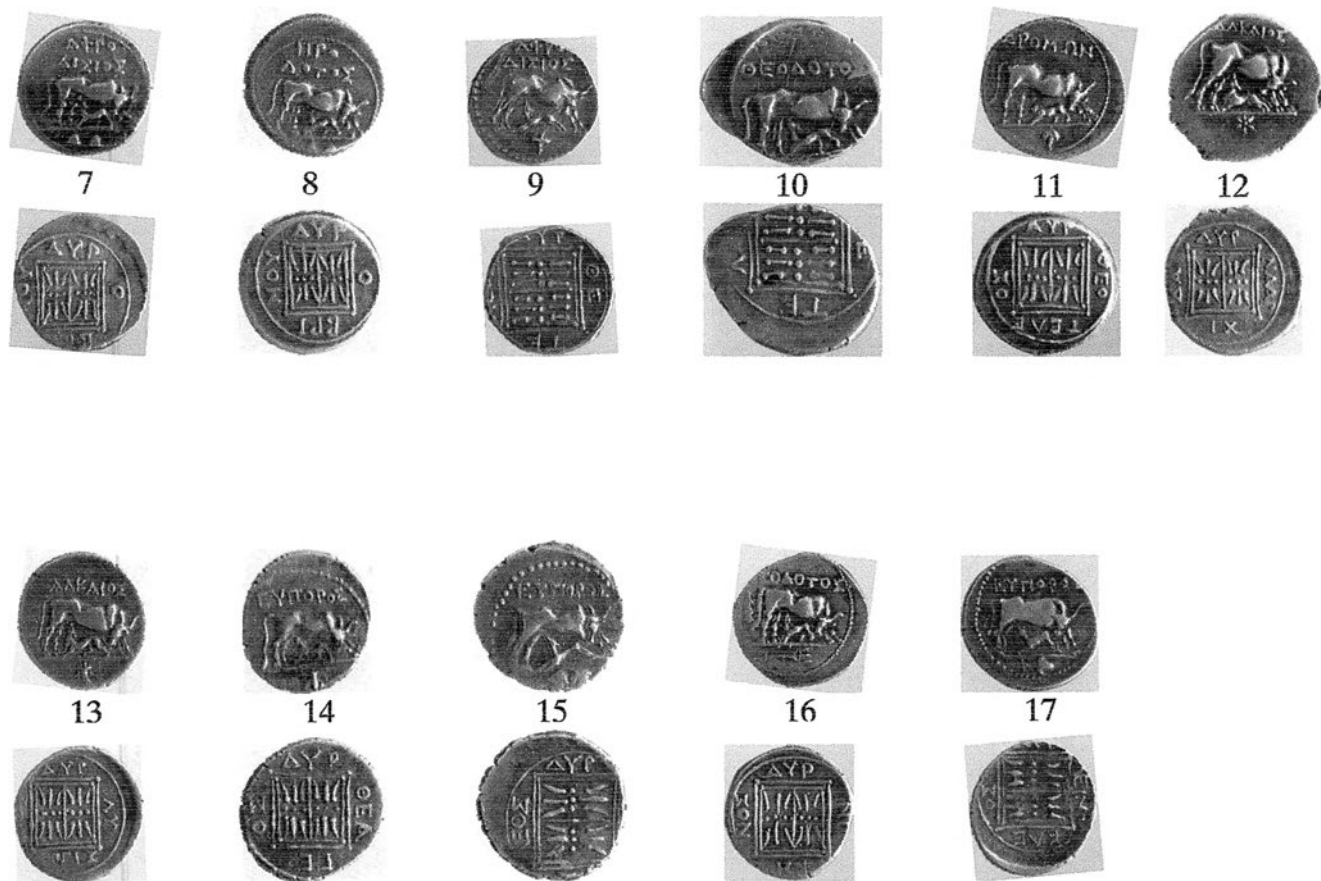

ОСТАВА „НАКОЛЕЦ/2000“

ДИРАХИОН (кат. 14-22)

ОСТАВА „НАКОЛЕЦ/2000“ (АПОЛОНИЈА, кат. 1; ДИРАХИОН, кат. 2-6)

ОСТАВА: „ЛЕШОК/1994“

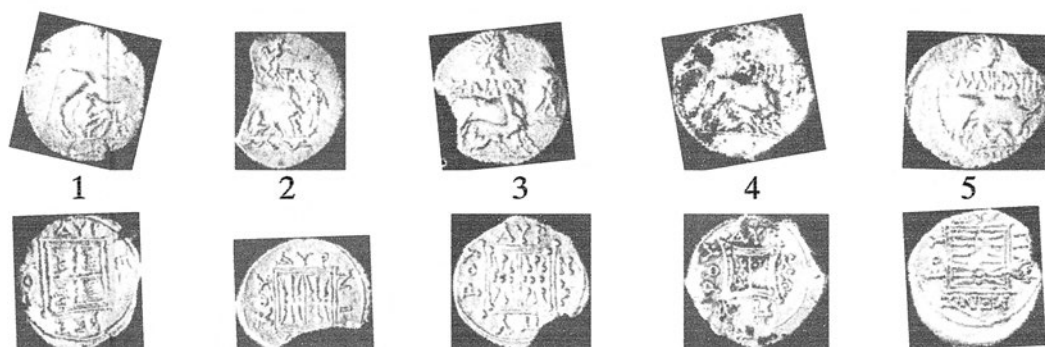

ОСТАВА „НАКОЛЕЦ/2000“ (ДИРАХИОН, кат. 7-17)

ОСТАВА „ЛЕШОК/1994“ (АПОЛОНИЈА, кат. 1-2; ДИРАХИОН, кат. 3-6)

ОСТАВА „КИЧЕВО/1960“

АТИНА „НОВ СТИЛ“

ОСТАВА „ЛЕШОК/1994“ (ДИРАХИОН, кат. 7 - 10)

ОСТАВА „КИЧЕВО/1960“ (ДИРАХИОН, кат. 1 - 5)

АТИНА „НОВ СТИЛ“ (кат. 1 - 4)

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

ТАСОС

МАРОНЕЈА

ПЕРГАМОН

ЕГИПЕТ (Птолемај XII)

ТАСОС (кат. 1-5)
МАРОНЕЈА (кат. 1)
ПЕРГАМОН (кат. 1)
ЕГИПЕТ (Птолемај XII, кат. 1)

ТАБЛА 43

14

15

16

17

18

19

21

22

23

24

26

27

30

31

32

ТАБЛА 44

34

35

36

37

38

41

42

44

45

46

47

48

49

51

52

53

55

59

ТАБЛА 45

62

66

68

69

70

71

72

74

75

77

80

81

83

84

86

88

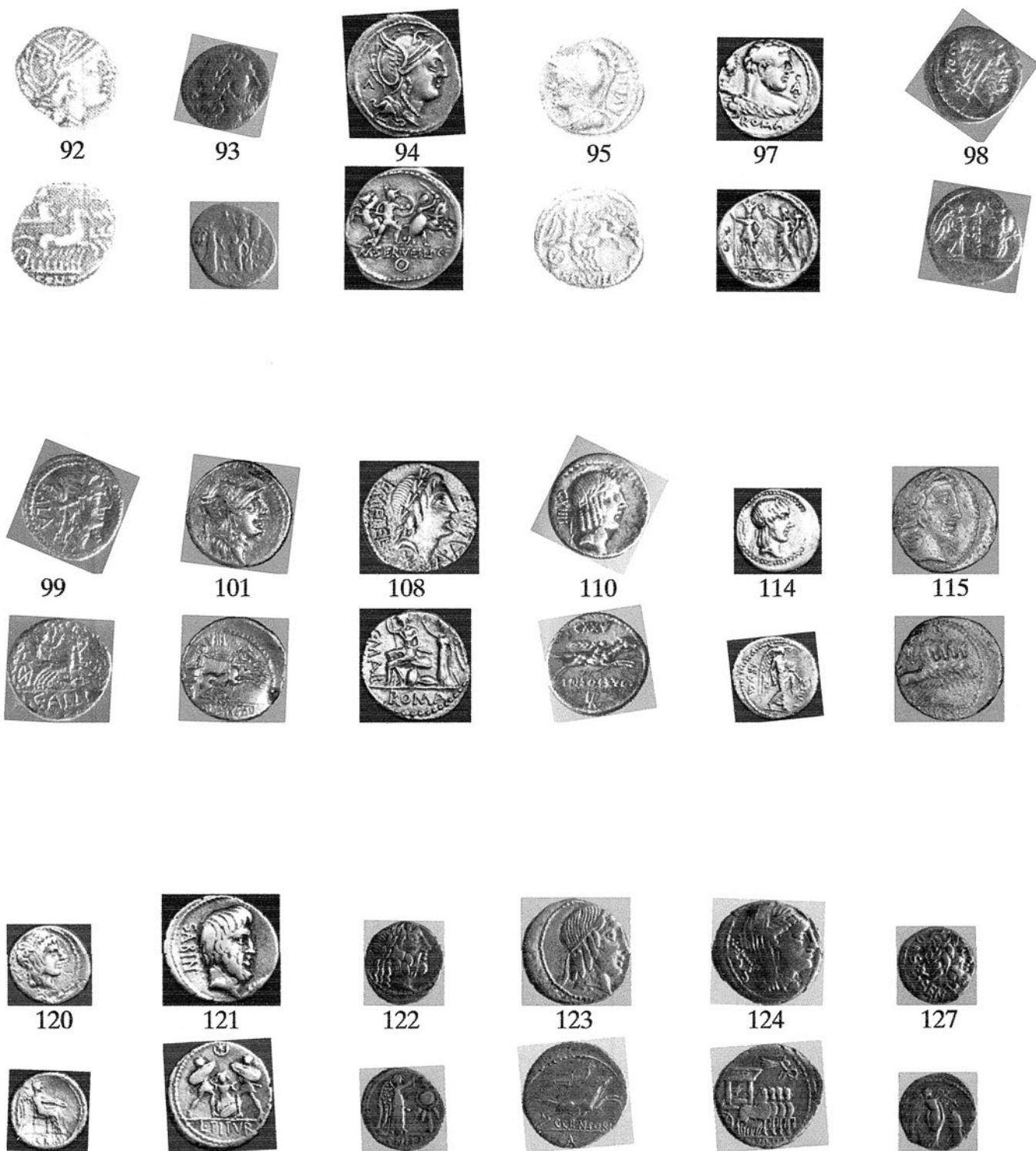
89

91

ТАБЛА 46

РИМСКИ РЕПУБЛИКАНСКИ МОНЕТИ
(кат. 92-95, 97-99, 101, 108, 110, 114-115, 120-124, 127)

РИМСКИ РЕПУБЛИКАНСКИ МОНЕТИ

(кат. 129-130, 132-133, 135, 139, 143-144, 146-147, 149-151, 153-154, 157, 159, 163)

165

166

168

169

170

171

173

175

176

177

178

180

181

182

183

185

186

188

РИМСКИ РЕПУБЛИКАНСКИ МОНЕТИ

(кат. 165-166, 168-171, 173, 175-178, 180-183, 185-186, 188)

ТАБЛА 49

189

190

191

193

198

199

200

201

203

204

205

206

207

208

209

210

211

ТАБЛА 50

212

213

214

224

225

228

229

230

231

232

233

234

235

236

237

238

239

240

РИМСКИ РЕПУБЛИКАНСКИ МОНЕТИ (кат. 212-214, 224, 225, 228)
ПОСРЕБРЕНИ ИМИТАЦИИ НА ДЕНАРИ-СУБЕРАТИ (кат. 229-240)

ТАБЛА 51

241

243

244

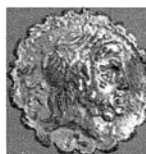
245

246

247

248

249

251

252

253

254

255

256

257

258

259

260

ПОСРЕБРЕНИ ИМИТАЦИИ НА ДЕНАРИ-Суберати
(241, 243-249, 251-260)

ТАБЛА 52

261

262

263

264

265

266

267

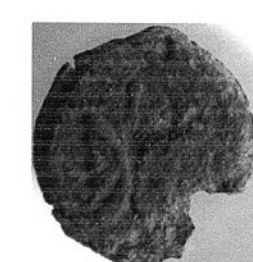
268

269

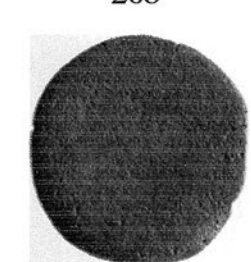
270

271

272

ТАБЛА 53

273

274

275

276

277

278

279

280

281

282

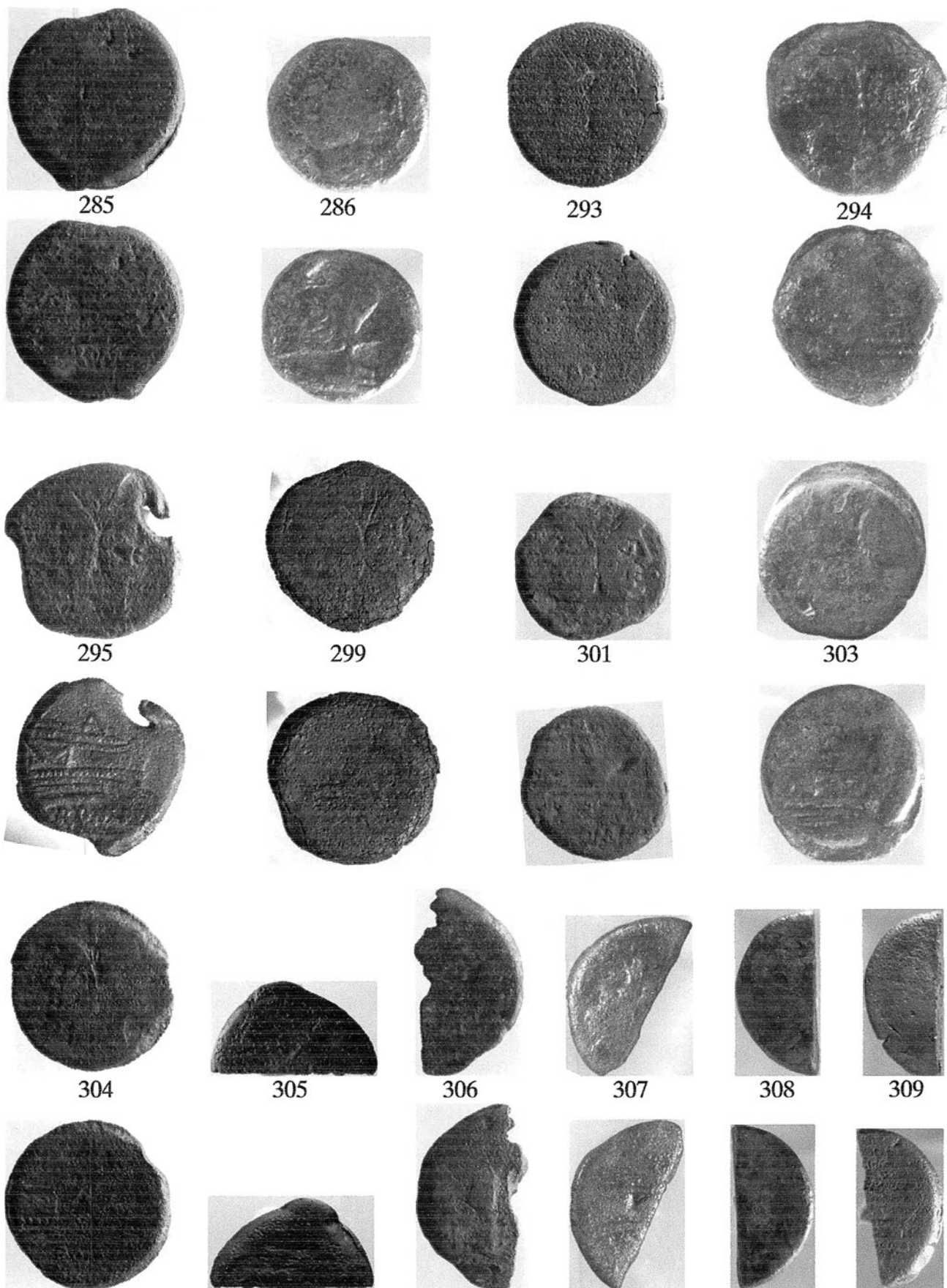
283

284

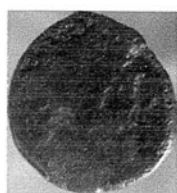
ТАБЛА 54

РИМСКИ РЕПУБЛИКАНСКИ МОНЕТИ - нечитливи/истрошени монети
(кат. 285-286, 293-295, 299, 301, 303-309)

310

311

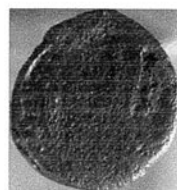
312

313

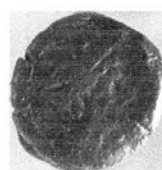
314

317

319

320

321

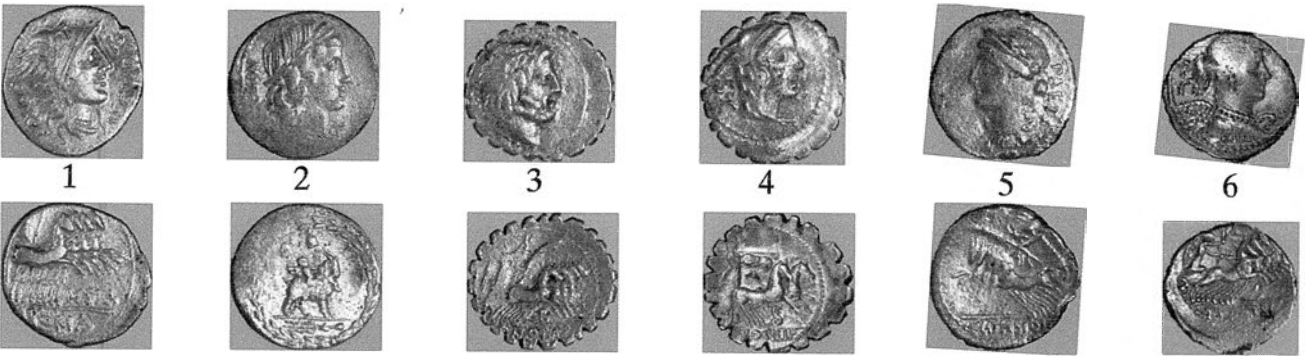
ОСТАВА: ОХРИДСКА БАНКА/2004-А

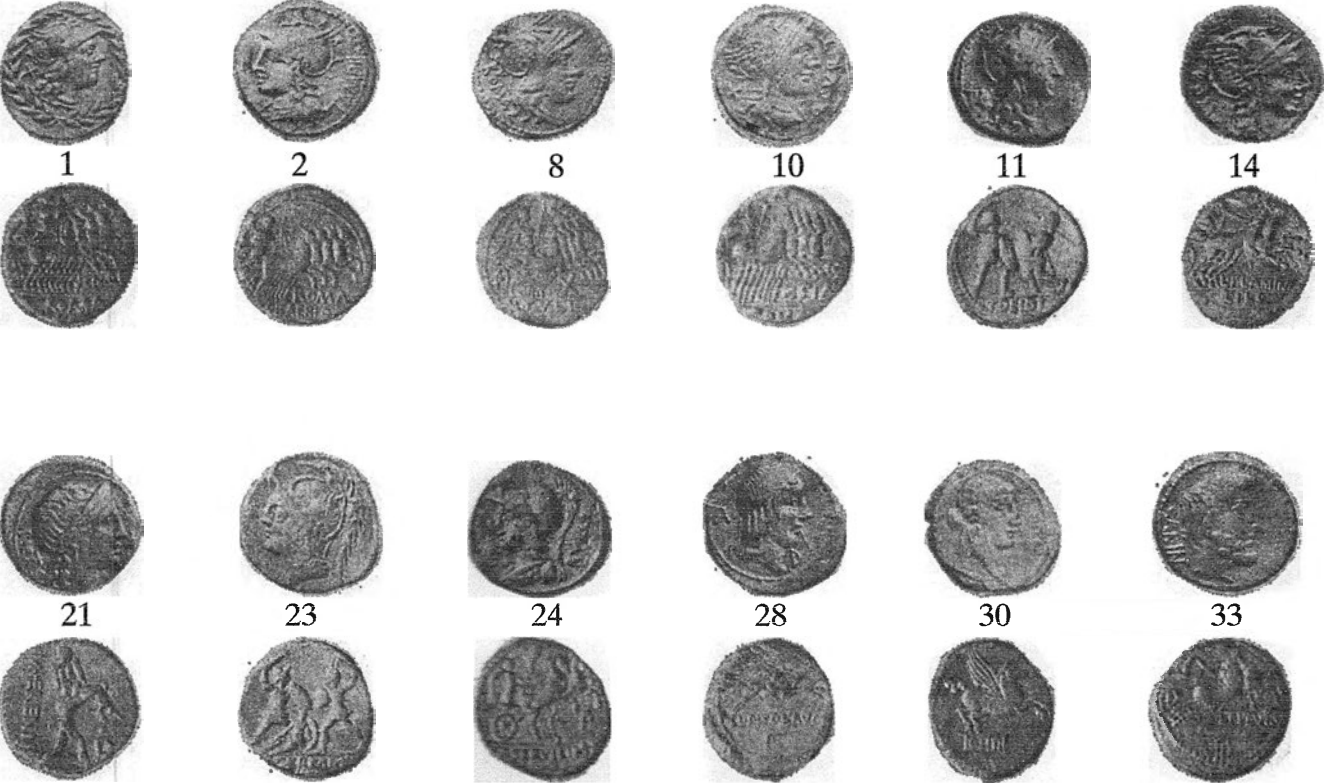
РИМСКИ РЕПУБЛИКАНСКИ МОНЕТИ -нечитливи/истрошени монети
(кат. 310-315, 317, 319-321)

ОСТАВА СО РИМСКИ РЕПУБЛИКАНСКИ ПАРИ (ОХРИДСКА БАНКА/2004-А)
(кат. 1-48, групна фотографија)

ОСТАВА, ОХРИДСКА БАНКА/2004-В

ОСТАВА, ГЛИШИЌ 1970

ОСТАВА: ОХРИДСКА БАНКА/2004-Б
(кат. 1-6)

ОСТАВА: ГЛИШИЌ/1970
(кат. 1, 2, 8, 10-11, 14, 21, 23-24, 28, 30, 33)

39

40

43

46

48

53

54

59

62

67

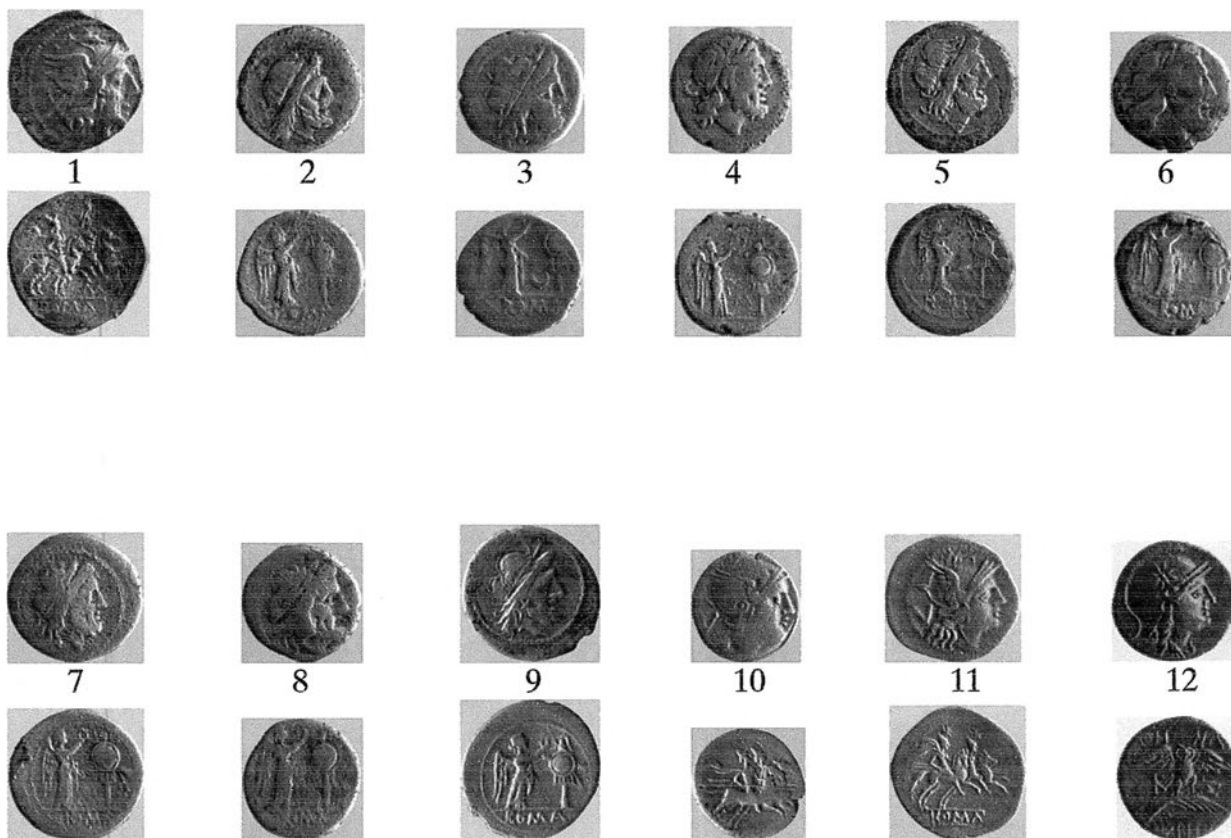

75

76

ОСТАВА: Р. МАКЕДОНИЈА, непознато наоѓалиште
(кат. 1-12)